

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

מקראות גדולות - תרי עשר

עמוס

עם ח"י פירושים

בלשון הקודש

עם פירוש עברי טייטש

866

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשס"א לפ"ק

א" דברי עמוס אשר היה בנקדים מתקוע אשר חזה על-ישראל בימי ועזיה מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל שנתים לפני הרעש: ויאמר יהוה מציון

א" פתגמי עמוס דהנה קברי גתין מתקוע דאתנבי על ישראל ביומי עזיה מלך שבטא דבית יהודה וביומי ירבעם בן יואש מלךא דישׂראל תרמין שנין קדם מינה ועל: ויאמר ו מציון ו יבירושלם

רש"י

מהר"י קרא

א (א) אשר היה בנקודים. חרנס ונתן להוה מדי גיתין כמו ומישע מלך מואב היה נוקד (מלכים ב' ג'): שנתים לפני הרעש. שנתים קודם שנתגע עוזיה יוס שנתכבא יסעיה שאלמר ויטעו אלמת (זכריה י"ד): (ב) מציון ישאנ. מכית קדמי הקדשים אבן עזרא

א (א) בנקודים מתקוע. בנקודים בוועיה. שהית רועת הצאן עמוס. נוקד רועה. ומישע מלך מואב היה נוקד: שנתים לפני הרעש. יום כעס נתבבא לפני ישעיה שישעיה נתבבא ביום הרעש כבר שחפרש ויגועו אמות הספים (ישעיה ו') ואומר כאשר נסתם מפני הרעש וגו' רד"ק

א (ב) זה הכוזה היה בימי הושע. וכל כנזאחמו על ירבעם בן יואש ורזוי המפרסים אמרו כי הרעש היה בהכנס עוזיה להקטיר קטרת ואין ראה מהמקרא רק מהקבלה כי הכתוב אומר כי בימי עוזיהו היה הרעש ודבר גדול היה ולמשכן הזה הלא הלא זכור שחם סנה כי אם הייה זאת הכוזה כחמולת זכורת אלמו כנה אחר עשרים ושמים סנה חת אפרים מעם אשור כי כן כתוב ועסם הרעש להזכירו כי התנכא לפני היותו שיכוש רעש ויכה בית המורק על בית הקין ומלת נוקדים רועים כמו ומישע מלך מואב היה נוקד: (ג) ויאמר. ישאנ. רעה גדול שיהיה ואלו

א (ב) דברי עמוס. כתבו רבוהינו ז"ל כי כשמחיל הגביא מבלת דברי הוא סוכר בדברי עצמו וכן שחשו לו וכן דברי ירמיהו כי הוא דבר דברי עצמו וכן דברי קהלת. וכן אמרו רבות' שלשה נבואים לפי שהיתה נבואתם דברי קמורין תחלת נבואתן בצפון. ר"ל בעצמן שדברו דברי עצמן והתחילה נבואתן דברי: אשר היה בנקודים מתקוע. רועה היה והרועה יקרא נוקד. או מי שמתעסק במהנה. כמו ומישע כלך מואב היה נוקד ונקרא נוקד לפי שרוב הבהמות יש להם כהמים שחורים או לבנים מן נקוד וסלוא ואמר בנקודים ולא אמרו היה נוקד ר"ל כי גדול שבנקודים אשר היה מתקוע. והקעה היא עיר גדולה בתחלת בני אשור: אשר חזה על ישׂראל בימי עזיה מלך יהודה ובימי ירבעם. כבר כתבנו בתחילת הספר כי ירבעם ועזיה מלכו בזמן אחד וחושע האריך ימים יותר שנתבא גם בימי יותם אחיו ויקומו מלכי יהודה ואמר אשר חזה על ישראל כי רוב נבואתו היתה על ישׂראל ושמרון לא זכר על יהודה כי אם מעט. וברדש כשאמר הקדוש ברוך הוא את כי אשלח ומי ילך לנו ואמר לו ישעיה חנני שלחני אכר את מי אשלח שלחתי את מיכה והיו מכים אותו על הלחי שנ' בשכם יכו על הלחי את השיפם שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פילוס' אכרו לא היה לו לתקדוש ברוך הוא לאשריו שכניה אלא על הדין פילוס'. פירוש קפיע לישאנ. אמר ר' פנחס למה נקרא שמו עמוס שהיה עמוס בלשוננו: שנתים לפני הרעש. הרעש הזה היה בימי עזיהו כמו שנאמר בנבואת זכריה ונסת' כאשר נסת' מפני הרעש בימי עזיהו מלך יהודה אמרו בדרש כי אותו היום שנכנס עזיהו להיכל להקטיר חיה הרועש ואמר כי תחלת נבואת עמוס היתה שנתים לפני הרעש וזכר זה בעבור שהחנכא על הרעש מרם באו כמו שאמר רש"י ביה תחורף על בית הקין: (ג) ויאמר. אכר מציון ומירושלם כי שם שכנתו והענין ככול בכלות שנתת וכן ישאנ ותן קולו וענין

מצודת דוד
א (ב) אשר היה בנקודים. כ"ל ספיה כגדול שנתקדים: מתקוע. ס"ס פיר כנחלת אכר: ובימי ירבעם. שנתים לפני הרעש. רש"י פירוש קפיע לישאנ. אמר ר' פנחס למה נקרא שמו עמוס שהיה עמוס בלשוננו: שנתים לפני הרעש. הרעש הזה היה בימי עזיהו כמו שנאמר בנבואת זכריה ונסת' כאשר נסת' מפני הרעש בימי עזיהו מלך יהודה אמרו בדרש כי אותו היום שנכנס עזיהו להיכל להקטיר חיה הרועש ואמר כי תחלת נבואת עמוס היתה שנתים לפני הרעש וזכר זה בעבור שהחנכא על הרעש מרם באו כמו שאמר רש"י ביה תחורף על בית הקין: (ג) ויאמר. אכר מציון ומירושלם כי שם שכנתו והענין ככול בכלות שנתת וכן ישאנ ותן קולו וענין מצודת דוד

א (ב) בנקדים. לפי שזכר הלל המס נקוד' וקולו המעטק כנס כנס נוקד וכן ומישע מלך מואב היה נוקד שנתים לכן אמר בימי ירבעם): לפני הרעש. ספיה כשכנס עוזיה כהיכל להקטיר ונמש' כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיהו (זכריה י"ד): (ג) מציון ישאנ. מתקום שכנו ויבאנ לליים ולהתחדד: ומירושלם וני'. ככל סדר כנ"ס: ואבלו. מקול פתיחה לספר עמוס

מען מה וויסען דאם דער נביא עמוס האט גביאות גינאגט אין איין צייט מיט ישעיה הנביא פונף אונ ועכציג יאהר איידער דיא עשרת השבטים וענען פאר מריבין גינארין אונ דאס וואס נייא האבין גביאות גינאגט אויף דיא פעקיר אויזי ועלצן פר מריבין ועערין דיהך דר שווערד. האבין ניי גיימינגט דיהך סנךריב מלך אשור. אָבער די גביאים וואס זענן גינען בייא דעם חורן פון שבת יהודה דהיינו ירמיה אונ יחזקאל. האבין גביאות גינאגט אויף דער שטענדי פון נביכנציר מלך בבל.

א (א) דברי עמוס אשר היה בנקודים מתקוע דם וענין די ביד פון עצמוס ווס ער איז גינענין איין האר פון שאף בלומר ער המ גיהאמ פיל שאף ער איז גינען פון דער שטאמ תקוע אשר חזה על ישׂראל וני' וואס ער האט גינען גביאות אויף דיא ישׂראל אין די טעג פון עזיה מלך יהודה אונ אין די טעג פון ירבעם בן יואש דר מלך פון דר ישׂראל

שנתים לפני הרעש צוויי יאר פר דעם רעש האט ער אן גיהויבין גביאות צו זאגן דר רעש איז גינענין אין דעם טאג ווס עזיה איז מצוקע גינארין וייר ער האט מקטיר קמורת גינען אין היכל אונ אין דעם טאג המ ישעיה הנביא אן גיהוין גביאות צו זאגן: (ב) ויאמר אונ אזו המ עמוס גינאגט ה' ספית יסאנ גאט וועט שרייען פון ציון דהיינו פון דעם קרש

א (א) דברי עמוס אשר היה בנקודים מתקוע דם וענין די ביד פון עצמוס ווס ער איז גינענין איין האר פון שאף בלומר ער המ גיהאמ פיל שאף ער איז גינען פון דער שטאמ תקוע אשר חזה על ישׂראל וני' וואס ער האט גינען גביאות אויף דיא ישׂראל אין די טעג פון עזיה מלך יהודה אונ אין די טעג פון ירבעם בן יואש דר מלך פון דר ישׂראל

עמוס א

ישאג ומירושלים יתן קולו ואבדו נאות הרעים ויבשראש הפרמל: גבה אמר יהוה על שלשה פשעי דמשק ועל ארבעה לא אשיבנו על דושים בחרצות הברזל את הגלעד:

ומירושלים ירים כיפריה ויצדון קדוהי מלכיא ויחבר ב הקוף פריהוין: ג פדנן אפר יי על תל תא חו בי דמשק ועל ארבעה לא אשבוק להון על דשו קמורי גי בקלא ית ית בי אפר גלעד: ואשרח

מהר"ר קרא

הספס: (ג) כה אמר ה' על שלשה פשעי דמשק (המשח) היו יושבין לארץ ישראל במדברת. צור וצדון וכל גלילות פלשת במעברת. מואב וצמון ואדום בדרום. ובטל ארץ ישראל פתרוני שבטים אומות: על שלשה פשעי דמשק ועל ארבעה לא אשיבנו. הרא הוא דתובי הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. כשארם חוטא פשע ראשונה שניה ושלישית כך מדתו של הקדיש ברזך הוא שסולח לו. אבל כשהוא מוסיף ביצית אעו סולח לו: בחרצות הברזל. כמסרק של ברזל

רש"י קמץ בוק

הדבור יואל: ואבדו נאות הרועים. וילדון מדורי מלכיא ויחבר הקוף כרכיון: (ג) על שלשה פשעי וגו'. דתיוב תן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (לויב גו). ואם יותר (לח) יותר וכאן כך הוא כבר נהגתי עמהם צדדתי לוותר להם על שלשה פשעים ואם יש יותר כל שכן שיש ככלל המרובה המועט: ועל ארבעה לא אשיבנו. על פשע רביעי אין עלי עוד להשיבו ריקם מלהשיבו לנו מנול וכל שכן שיש לו פשעים הרבה עתה את זה אפקוד עליהם

אבן עזרא

אשר דשו וישיבו גלעד הסמוכים להם: בחרצות הברזל.

רד"ק

השאגה ותניח הקול דרך משל על הנבואה כמו שאמר ארית שאג מי לא יירא ה' אלהים דבר מי לא ינבא: ואבדו. ונבואה זו תהיה וישאבלו נאות הרעים מעצירת הנשמים: ויבש ראש הכרמל. ר"ל מיטב הכרמל והכרמל הוא שם כלל למקום ודע שרת וברמים והפסד והרשון שבו יאכל כל שכן זה היה שבו. ואבדו. ענין השחיתה והפסד כמו שאמר על כן האבל הארץ והרומים להם. ויש לפירש הפסוק דרך משל והוא תחלה דברי לשה שאמר אחרי כך כה אמר ה'. וכן תרגם רבן דמן גי צדון מדורי מלכיא ויחבר הקוף כרכיון: (ג) כה אמר ה'. התנבא תחלה על הגויש שהם שבונים לארץ ישראל והרעו ישראל בהיותם בארצם והאל יתברך נקם בהם ואחר כך התנבא ישראל שהשחיתו מעשיהם ויגלו מארצם בנושג עונותם מלבד מה שלקו בארצם בחרב וברעב ודברך. ועתה תחיל בדרמשק ואמר: על שלשה פשעי דמשק. הנה דסינו כי האל יתברך לא יעניש האדם על עון ראשון שני ושלישי כי זה כמדותיו שהוא נושא עון ועובר על פשע. ואמר אליהוא הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וברביעית ינישו. ותגה לא ישיגו על אומות לבנות ולרעה כי אם בעבור ישראל אלא אם כן יהיה חסם גדול כלבד כדור הכובל וימורה כי החסם פסיד

מעט הנשם והיה להם חסרון לחם ומים כאשר יזכר או העטם ששטע זה הנביא קול השם בדרך נבואה קול גדול כשאגת אריה והנה הקול כמו גזירה שנגזרה מהשם על כן אמר ואבדו נאות הרעים כי האלו חמות בלי מרעה: ויבש ראש הכרמל. הפנים הנראים כראש והמפרש נאות הרעים על המלכים אינו מעט המרעה: (ג) כה. והמר אליהוא הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והרעם כי והיונו ואם לא ישמע וינושנו כפעם הרביעית ויפת אמר על הדור הרביעי אם היו כל הדורות רשעים והגאון אמר ששטע עונות סלחתי לו וזאת הרביעית לא סלחתי והנה בדמשק וזנה וזר ואלדו וכני עמון לעולם הרביעית שרעו ליעקב ובמזבח שרעו לעשו וסנייה בני יצחק על כן הזכירו פעמים בכובלתו ולא נזארו ככה כספרי כל הנביאים הנמלאים: ער דושם. זה הכתוב על חזאל שרע לישראל

מצודת דוד

מצודת ציון (מ"ג ז'): חוה. יכאל: (ב) ואבדו. ענין השחיתה כמו אלסל הדעה (יולל א'): נאות. מדור: חוה. ענין מיטב כמו דאביס גבוהת (רעים מ"ט): הכרמל. סוף כס מולל לקיים מדור וכנאים וכן סדר הכרמל (ישעיה ל"ט): (ג) דושם. גלי דיכס:

שגמתו יחמו מדורי הדועים הם היכלי מלכי העמים: ראש הכרמל. מיטב הכרמל: (ג) על שלשה פשעי דמשק. יתכן שהסס כשעשים כדלשעים סחמונים מנלס וסס עמוס"ג ו"ט" הנמלאים כדל הלל סמכרס סס ו"ל"ל הלל סמכרס סל על ממש הפשעים כדלשעים ועל סוספת סס הרביעי לא אשיבו לו מנולו כדלשעים כפמים: על דושם. עתה יפסח מהן הפסע הרביעי שישלם עליו

פירוש ע"מ

שיון מוחל גיווען ועל ארבעה לא אשיבנו און אויה דר פערטער זינד דארף איה דאך שיון ויירא גיט אום קערין ליידיג פון צוא בצאלין זיי דרויה דען מיין סדר איז דס אויה דרין זינד בין איה מוחל צו איין מענטשין אפער גיט אויה דער פערטער זינד און מפר שפן שון דס די לייט פון דמשק האפן פיר זינד דרום וועל איה זיי שפראפין עי דושים בחריצות הברזל וייר זיי האפן גירקעשט מיט איינערני קארפן וס מען צוא שנייט מיט זיי די שפרווי אויה קליינע שטיקליך

יפן קולי און פון וירושלים וועט ער געבין זיין קול ואינו נאות הרועים ויבשר ראש הפרמל און זיי וועלן ווערן נויקט און מרויעריג די וואונג פון די פאקטעבער און עס וועט ווערין פאר דארט דס פעקטע ארמ פון די פעלדער און וויין געמטגן נפלוךר די מלכי ארם) שטמאקע שטעמט וועלן הרוב ווערין: (ג) כה אמר ה' און המ נאמ גאנאמ על שלשה פשעי דמשק אויה דרין זינד פון די שטאמ לייט פון דמשק האב איה

וַאֲשַׁלַח אֶשְׁכָּמָא בְּבֵית
 חֹזָאֵל וְהִשְׁעִי בְרִיתָת
 פֶּדֶר הַדָּר: הַיּוֹאֵב בְּרִי
 תִּקְוֶה דְּמִשְׁק וְאִשְׁעִי
 יִתִּיב מִבְּקַעַת אֲנֹן
 וְעִבְדִּי שׁוֹלְטָנִי מִבֵּית עֲדָן
 וַיִּגְלֹן עִמָּא דְּאֲרָם
 לְקִרְדֵּי אֲמֹר יִי: וַיִּדְגֵּן
 אֲמֹר יִי עַל הַלְתָּא חֹבֵר
 עֲזָה וְעַל אֲרַבְעָה לָּא
 אֲשֻׁבֹק דְּהוֹן עַל
 דְּאִגְלֵיאוּנוֹן גְּלוּ שְׁלָמָא
 רַמְסֵמֶר

י וְשַׁלַּחְתִּי אִישׁ בְּבֵית חֹזָאֵל וְאִכְלָה
 אֶרְמֹנֹת בֶּן־הַדָּר: וְשִׁבַּרְתִּי בְּרִית
 דְּמִשְׁק וְהִכְרַתִּי יוֹשֵׁב מִבְּקַעַת־אֲנֹן
 וְתוֹמֵךְ שֹׁבֵט מִבֵּית עֲדָן וְגַלְוֵי עַם־אֲרָם
 קִירָה אֲמֹר יְהוָה: יִבְהַאֲמֵר יְהוָה עַל־
 שְׂרָשָׁה פִּשְׁעֵי עֲזָה וְעַל־אֲרַבְעָה לָּא
 אֲשִׁיבֵנו עַל־הַגְּלוּתָם גְּלוּת שְׁלָמָה

תרגום קרא

רש"י
 ת"י במוריני דפרולא והוא כעין (שופני"א שקרין לוי"מ"א)
 שעשו חרולים חרולים ורודים בהם בני אדם ביסורים ובהם
 מהתחנן את קצי התצווה לעשותן תנן: (ד' חזא"ל וגו'
 מקום הוא ב'ארס: והרופך שבט. ועבדו שולטן כמו לא
 כמחריב בימי אהו שנאמר ויעל וגו' דמקץ ויתפסק ויגלה קירה (מלכים ב' ט"ז) כל הפרענות שנחננהו כתיב וישאל לנא
 חרצ על האומות. כתיבם שהיו קודם סנהריב כנן. 'שפיה ועמוס נכחו על חרב סנהריב וירמיה ויחזקאל נכחו על חרב
 נבוכדנצר: (ו) עזה. מפלסתיס היחה: גלות שרבוה. גלות יבראל שתחה הגלות שלמה שלא ימלט איהם שהיו
 רב"ק

ובתן היו כדוששין את ישראל. וכן הוא אמר כי אבדם כלך
 ארם וישבים כעפר לדוש: (ה) והוכך שבט. אותו כמשלה
 של שבט כמו לא יסור שבט כיהודה שהוא לשון כפילה:
 בן הדד. מלכי ארם ורחם ארם דמסק: (ה) מבקעת אינן.
 יסור שבט (בראשית מ"ח) על שם שהמולח רודע את העם כמקלות: ערן. מקום: קירה. מקום וסס הגלס
 סנהריב בימי אהו שנאמר ויעל וגו' דמקץ ויתפסק ויגלה קירה (מלכים ב' ט"ז) כל הפרענות שנחננהו כתיב וישאל לנא
 חרצ על האומות. כתיבם שהיו קודם סנהריב כנן. 'שפיה ועמוס נכחו על חרב סנהריב וירמיה ויחזקאל נכחו על חרב
 נבוכדנצר: (ו) עזה. מפלסתיס היחה: גלות שרבוה. גלות יבראל שתחה הגלות שלמה שלא ימלט איהם שהיו
 רב"ק

ויסכים כעפר לדוש ועטם את הגלעד ויכביה או שרמו
 ישראל ממנה והוא היה חורש את הגלעד וכתוב ויכס חזאל
 את כל ארץ גלעד: (ד) ושלחתי. בבית חזאל בני
 בניו אולי רלן היה מהם שהמיתו מלך אשור: (ה) ושברתי.
 כי נלכדה בכלל שומרון: (ו) הזכרתי. בקעת און שם עיר
 ב'ארס: והרופך שבט. כמו מטה עוש שבט למשל: קירה.
 אל קיר שם עיר כלאשור וככה כתוב ויגלה קירה: (ו) כה.

פגם אל סליחתי אם לא היה שם אל פשעו אבל אחר ששב עוד
 על פשעו אענישנו על כלם. והוכיח הקשה שבהם הוא על דושם
 בחזרהו הברול את הגלעד שנאמר ויכס חזאל בכל גבול ישראל
 כן הירדן מרחה את כל ארץ הגלעד וגו'. ופי' את הגלעד
 כהרגומו ית יתבי גלעד שהיו ערשין דרך נקבה ובזון היו
 מעבירין חרצוהו הברול על גופם כמו שרשין בהם את התבואה
 כמו שששה דוד בכני עמון שנאמר וישם בבגדו ובחרציו
 הברול: (ד) ושלחתי אש. דוא משל על חזאל. כמו כי אש
 יצאה משומרון. חזאל וכן הדר הם כלבי ארם: (ה) ושברתי.
 שלא יצילנה ולהתותי וברחיהו ולא תעמד לפני חזאל:
 שבקעת און. היא עיר גדולה בארם. וכן בית ערן. ואף על פי
 הסיכוי. לסיכך אמר והוכיך שבט בבית ערן כי הוכיך שבט
 ששם בודו החד והוא סיכן שהוא הדר כלם. וכן ראינו באהשורוש וירושם חסלך את שוביכם חזוב אשר כניו: קירה.
 אל קיר והוא שם עיר בארץ אשור. וכן כתוב בספר כלבים ויגלה קירה: (ו) כה אמר. על הגלותם גלות שלמה להסגיר

הטעמי לדוש זו ההנחיה: (ד) ושלחתי. לכן נשלח אש: בבית
 חזאל. לכן לויב הוא יחריע בית חזאל מלך ארם: ארמנות בן
 הדר. היכלות כננה בן דוד מלך ארם: (פ) בריח רבשק. ר"ל
 האויב יכל כה כללו נכבדו הכרמיס וכפתחו הפעלים: והרופך
 שבט. ר"ל אכרות תומך שטט מתיב ערן וטל המזג: אלמנ כהו"ל
 (בראשית מ"ג): קירה. אל קיר והוא שם מקום וכן חמני וגלס
 על ידי רומל שהו"ל ארום כהו"ל קלחם מיכדלל דרך כלן פלסתיס
 ע"ש

א"יין רומ) ויגלו עם ארם קירה און דם פאלק פון ארם
 וועלזין פון פרייען ווערן קיין קירה דורך סנהריב
 אפס ה' און דם גאט גינאגט: (ו) כה אמר ה' און דם
 גאט גינאגט על שלשה פשעי עזה אויף דרייא זינד פון
 די שטאט לייט פון עזה האב אויך שוין מוחל גינען
 און אויף דר פערדער זינד דארף אויך דאך שוין זיי
 גיט אום קערין ליידיג פון צו בצאלין זיי דרויף על
 הגלובם גיט שטת ווייל זייא האבין פאר פרייבין די
 ושראף איין גאנץ פון פרייבונג דם אייגער פון זיי
 זאל גיט איגער גלייבען ווארום זיי האבען זיך
 גישטעלט אויף די וועגן זייא זאלין האפין די וואם
 אנטלופן

מצודת ציון

בהרצות. שם כלי דם מלאה פלסתיס כמו כי לא כתיבן וידע קלה
 וכס ל"ח: (ד) ואכלה. ומסרף: (ה) בריח. מטה הפשע לכבוד
 צו הסעל: סבקעת און. שם עיר: והרופך. ומחוק וכן חמנו
 פלך (משלי ל"ח): שבט. כרמיס: בבית ערן. שם עיר:

אמו כעכט לדוש על חט המחוייב וכן לא יסור כעכט מיהודה
 קירס (מ"ב ט"ו): (ו) על הגלותם וגו'. כי חמון חוכני בית הכני
 פירוש ע"ש

שמיקליה מיט זיי האבן זיי גיךרעשט און גישיטן
 דיא לייט פון גלעד: (ד) ושלחתי אש בבית חזאל און
 איה וועל שיקון איין פיער אין הוה פון חזאל און עם
 וועט פון ברענען די פאלאצין פון דעם בן הדד דר
 חזאל און דר בן הדד זענן גינען מלכים איך ארם
 און דרויבט שטאט פון ארם אויך דמשק: (ה) ושברתי
 גרים דמשק און איה וועל צוא פרעכין דרויגעל פון
 דמשק פלוקר דם שטארקיים היכרתי וישב מפקת און
 און וועל פאר שגיידן איין ויזער פון דער שטאט
 בקעת און און דר וום האלט איין רומפלוכרן איין
 האר נים גייעלמאגט און שלאגט דאם פ' לך מיט

לְמַן כִּרְאָרוֹם יִוָּאשַׁח
 אֲשֶׁר אֶבְשֶׁר יַעֲזֶה
 וְהִשְׁחִיב בְּרִגְתָּהָ:
 חַן וְאֶשְׁרִי יִתִּיב
 כַּאֲשֶׁר דָּוִד וְעֵבֶד שְׁלֹמֹן
 מֵאֲשַׁקְלוֹ וְהֵתִיב בְּחַת
 גְּבוּרָתִי עַל עֲקָרוֹן
 וְגִבּוֹרֹן שְׂאֵרָא
 רַפְּשֵׁתָאִי אֲפֹר יִי
 אֱלֹהִים: ס פָּרְנָן אֲמַר יִי
 עַל הַקְּלָא חוֹבֵי צוּר וְעַל
 אֶרְבֵּעַ אֲלָא אֲשַׁבּוּק
 דְּהוֹן עַל דְּכַסְרִינֹון נְלוּ
 שְׁלִי קֵא לְאָרוֹם וְלֵא

עומדים על הדרכים וחוסמים הנחלטים ומסגירין אותן; וכן
 עשו אנשי צור וכן לארבעה רמות במורכב בית שני כמו
 שמתרשם בלגדה האזינו עזה מן הדרום צור מן הלפון דמסק מן
 המזרח ערכיים מן המערב טמלמר משא בערב צוער
 בערב תלמו אורחה דלדים (ישיעה כ"א): (ח) אשרוד. אשקלון. עקרון. סרני פלשתים הם: והשיבותי ירי.

אכן עזרא
 סהגלו ישראל בדרך שלום והסגירו לאדם: (ז) ושפחתי.
 הלייב נמשל לאש כי אש ילאה מחטבון: (ח) והכרתיו.
 והומך שבט. כמו לא יסור כעט מיהודה: (ט) בה. יש
 אומרים כי ברית אחים על דבר שלמה הכרת ברית עם
 חירם מלך צור והוא קראו אחי ואין זה פשט רק דרש הדורש
 כי לא היו אחים כלל ואולינו שב רק אדום שהוא אחי ישראל
 בזמנו מלכ ואם והטעם כראה ליר כי אדום היה מבקש רעת
 ישראל יותר מכל הגוים ולא היה זוכר ברית אחים על כן
 שארית על הכלל: (ט) כה אכר ה'. לארום. גם זה כנולות בית

מחר"י קרא
 מלעיל
 (ס) על שלשה פשעי צור וכו' ולא זכרו ברית אחים. לא זכרו
 אותה ברית שהיה בין חירם ובין שלמה כמו שנאמר ויכרתו
 שמואל בלגדה האזינו עזה מן הדרום צור מן הלפון דמסק מן
 המזרח ערכיים מן המערב טמלמר משא בערב צוער
 בערב תלמו אורחה דלדים (ישיעה כ"א): (ח) אשרוד. אשקלון. עקרון. סרני פלשתים הם: והשיבותי ירי.
 אכן עזרא
 סהגלו ישראל בדרך שלום והסגירו לאדם: (ז) ושפחתי.
 הלייב נמשל לאש כי אש ילאה מחטבון: (ח) והכרתיו.
 והומך שבט. כמו לא יסור כעט מיהודה: (ט) בה. יש
 אומרים כי ברית אחים על דבר שלמה הכרת ברית עם
 חירם מלך צור והוא קראו אחי ואין זה פשט רק דרש הדורש
 כי לא היו אחים כלל ואולינו שב רק אדום שהוא אחי ישראל
 בזמנו מלכ ואם והטעם כראה ליר כי אדום היה מבקש רעת
 ישראל יותר מכל הגוים ולא היה זוכר ברית אחים על כן
 שארית על הכלל: (ט) כה אכר ה'. לארום. גם זה כנולות בית

מצודת דוד
 ותפסום כני טוס ומקדום ביד סלו כ ו"ש על הגלות וכו' ר"ל
 על כנולות הם ישללו גלות שלמה ח"ס לא כעוד וכו' כמח כמפסום
 להכניר נעשים: (ח) והשיבותי. ר"ל חכה ולשבי ידי וככות צור:
 הסגירים. על סכס מכסו ועשו"ס חת הסוכרות משללג להיות גלות
 פירוש ע"מ

אנפלוסין) והגהיר צו איבער ענטפערין ניי צו
 אָרום: (ז) ושלהתי אש בחכות עזה אונ איה וועל שיקן
 איין פריער אין דר מועד פון עזה אונ עם וועט פו
 ברענין אירע פאלאצין: (ח) והכרתיו וישב באשדוד אונ
 איה וועל פו שניידן איין ויצער פון אשרוד אונ
 איין גינעלמגען באר וועל איה פו שניידען פון
 אשקלון והשיבותי ירי על עקרון אונ איה וועל אום
 קערין מיין האנט אוף עקרון פלומר איה וועל יוי
 שלאגין אונ ויידער שלאגין ואבדו שארית פלשתים אונ
 ניי ועקן פו לארין וועקן דם איבער בלייבונג פון
 די פלשתים אפר ה' אזוי האט גינאגט גאט דר האר
 די שפעט עזה אונ אשרוד אונ אשקלון אונ עקרון
 זענין פון די פלשתים: (ט) כה אפר ה' אזוי גאט
 גינאגט על שלשה פשעי צור אויף ברייא וינד פון צור
 האב איה שוין מוחל גינען אונ אויף דר פערדער
 זינד בארף איה דאך שוין יוי גיט אום קערען גידיג
 נוייל ויאי האבין איבער גיענטפערט איין נאנצין גלות צו אָרום (פלומר ניי האבען איבער גיענטפערט
 צו אָרום די ישראל וס זענן אנפלאפן גינארינן פרי גיט זאל איינער פון יוי גיט איבער בלייבין ולא זכרו
 ברית

מחר"י קרא
 מלעיל
 (ס) על שלשה פשעי צור וכו' ולא זכרו ברית אחים. לא זכרו
 אותה ברית שהיה בין חירם ובין שלמה כמו שנאמר ויכרתו
 שמואל בלגדה האזינו עזה מן הדרום צור מן הלפון דמסק מן
 המזרח ערכיים מן המערב טמלמר משא בערב צוער
 בערב תלמו אורחה דלדים (ישיעה כ"א): (ח) אשרוד. אשקלון. עקרון. סרני פלשתים הם: והשיבותי ירי.
 אכן עזרא
 סהגלו ישראל בדרך שלום והסגירו לאדם: (ז) ושפחתי.
 הלייב נמשל לאש כי אש ילאה מחטבון: (ח) והכרתיו.
 והומך שבט. כמו לא יסור כעט מיהודה: (ט) בה. יש
 אומרים כי ברית אחים על דבר שלמה הכרת ברית עם
 חירם מלך צור והוא קראו אחי ואין זה פשט רק דרש הדורש
 כי לא היו אחים כלל ואולינו שב רק אדום שהוא אחי ישראל
 בזמנו מלכ ואם והטעם כראה ליר כי אדום היה מבקש רעת
 ישראל יותר מכל הגוים ולא היה זוכר ברית אחים על כן
 שארית על הכלל: (ט) כה אכר ה'. לארום. גם זה כנולות בית

גְּלוֹת שְׁלֵמָה לְאֲדוֹם וְלֹא זָכְרוּ בְרִית אֲחִים י וְשַׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּחֹמַת צָר וְאִבְלָה אֶרְמֹנֹתֶיהָ י כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֵשָׁה פְּשְׁעֵי אֲדוֹם וְעַל־אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל־רֹדְפוֹ בַּחֲרָב אֲחִיו וְשַׁחַת רַחֲמָיו וַיִּטְרַף לְעַד אֲפֹ וַעֲבַרְתּוּ שְׂמֵרָה נִצַּח: י וְשַׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּתִימָן וְאִבְלָה אֶרְמֹנֹת בְּצָרָה: י כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֵשָׁה פְּשְׁעֵי בְנֵי־עַמּוֹן וְעַל־

אֵיךְ בָּרוּ קִנְס אֲחִין: י וְאֲשַׁלַּח אֶשְׁתָּא בְּשָׂדֵי צוּר וְהִשְׁחִי בְּרִנְיֹתָהּ: י אֵיךְ בָּרוּ אֲמַר יי עַל תְּלֵמָה חוֹבֵי אֲדוֹם וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשַׁבֵּק לָהֶן עַל דְּרָפִיָּה בַּחֲרָבָא אֲחִיוֵי וְחִבְרִי רַחֲמָוֵי וְקִטְרֵי הַסַּל עֲלֵמִין רִנְיֹנֵיהּ וְחִמְקֵיהּ נִטְרָא לְאֶפְרָשׁ: י וְאֲשַׁלַּח אֶשְׁתָּא בְּדִרְוֵמָא וְהִשְׁחִי בְּרִנְיָת בְּצָרָה: י אֵיךְ בָּרוּ אֲמַר יי עַל תְּלֵמָה חוֹבֵי בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל אַרְבַּעָה

ת"א פסעי ה'כוס. פוסט סב:

מהר"י קרא

בית שניה. ותיירם היה קורא לשלמה אחיו. כמו דאמר מה דעוים אשר נתת לי אחיו. על רדפו בחרב אחיו. על יצקם ביום וישראל ואדום אחים. מבקש. הגשים החרות כרו שלא יתיח להם זכר ויש אחיהם. כרו שהם יישו את ארץ ישראל. וכן דמייה ויש להם עמו כה אמר ה' הגנים אין לישראל ואם יורש אין לו כרוע ירש שלכם את גת שומר עברתו ולא חור כו: ויטרף לעד אפן. הסויק כה

רד"ק

ולא זכרו ברית אחים. הם ידעו כי אדום לא זכרו הברית לישראל תראויה להיות בין אחים והיו אכזרים לישראל והם המגורים ביום וישראל ואדום אחים. וכן שלח משה למלך אדום כת אמר אחיך ישראל. ויש בפרשים אחים שלמה תירם מלך צר שהיה ברית בנינים: ויש כה אמר. על רדפו בחרב אחיו. ו"ם על עשני ויעקב שברח יעקב מפניו ו"ם כשעברו ישראל על אדום במדבר. ואמר ויצא אדום לקראתו בעם כבו. והנכח שורא על הירכן בין שני כרמיש"ש שני הברשות אשר לפני זאת ושחת רחמי. רחמי האה על אחיו שהוא דרך העולם והוא שחת רחמים ובטלם ויטרף לעד אפן. האף שהיה לעשו על יעקב לעד היה כי עד החרות האחרונים היה וטרף וישראל בכל זמן שחתה הכח בידו ואפן הוא הטרף אר החסר בית השמש ר"ל באפן וכפי הענין שגונת ואמר ועברתו שטרה היא ביתו והטרי. הגברת והמלה סביל מפני פסיקתה למלה נצח שהיא מלעיל. וכן כה אמר. על בן

מצודת ציון

(י) ועברתו. מל עברה ונסת: נצח: למולט:

רדפו בחרב אחיו. כיפלה את עשו ליעקב א"כ רדפו כהכס ליהיה לו ענין דרך חסד אל אחיו: טרף את ישראל בכל מה שסילט בידו: ועברתו. סבילתו שיש לו על ענין ששלם שגורה לפני לעולם ולא יעזבה כשם עסם: (יט) בתימן.

פירוש ע"מ

ברית אחים אונ ויי האבין גיט ג'אכמ דעם פרייתות ברית פון דעם ברודר שאפט וום איז גיווען צווישן חיקם מלך צור אונ צווישן שלמה המלך אונ ויי האבען גיוופין איינער דעם אנדערען ברודער: (י) ושלחתי אש בחימת צור אונ איך וועל שיקין איין פייער אין דר מועד פון צור אונ עם וועטם פר ברענן איךע פאלאצין: (יא) כה אמר ה' אוו המ גאם גיאנמ על שלשה פשעי אדום און דריי זינד פון אדום וום ביי ארץ ישראל איז האב איך שוין מוחל גיווען אונ און דר פערדער זינד דאך איך דאך אים שון גיט אונ קערן ליידג פון צו בצאלין אים דרוך אונ איך

רש"י

אכה ואסנה: (ט) ולא זכרו ברית אחים. אשר היה בין חירם ובין שלמה שנאמר ויכרתו ברית טיחה (מלכים א' ה') וכו' וקרוי זה לוח אחים שנאמר (שם ט') מה העמים האלה אשר נתת לי אחי: (יא) על רדפו בחרב אחיו. שנאמר פן תחרב אלאל לקראתך (במדבר כ') וגם עודנו טורף אפו ולא הניחה: (יב) ארמנות בצרה. בין מנחם ובין אדום

אבן עזרא

הסניר ישראל לאדום להקם מהם: (יא) כה. ושחת רחמיו. שהיו נרהם אחד וה"ל שמה נחה וכמוהו ויקרא לה נכה וכמוהו רבים: (יג) כה. החרות. כמו הירס כמו שנית טיח אולי משתנה מלת הרוח כעבור אות הגרון והאחים אמרו שמלת הרוח כמשמעה שלת תלדנה כנים ולא יפקדו להרחיב גבולם וטעם כתרועה כי תתפש רכה ככה וטעם כעמר כרוח סברה כעבור שהזכיר והלתי אש:

אשר יורש את ארץ ישראל ויטרף לעד אפן. הסויק כה

מצודת דוד

אחיהם טיחה להם עם יעקב ותיירם עין לוח קסא לשלמה את כה"ם מה הטעם הבלה חסר נחמה לי אחי (מ"ח ט'): (יא) על כיון חזקין כים טי: ושחת רחמי. כעל הסממנת כמלוי יעקב כל מה שסילט בידו: ועברתו. סבילתו שיש לו על סוף לכן עמיט הסמוכה ל"י בדומה ומקף גם סוף: בצרה.

פירוש ע"מ

וועל אים ש'אכמ פאפין זי רדפו בחרב אחיו ווייל ער המ גאך גיאנמ מיט דער שווערד זיין ברודער אונ המ פר דאך בן זיין דער פארימקייט וינאך דעז אפי אונ ער המ פר צוקמ אייביג מיט זיין צאך וינאך שגרה נצח אונ זיין גרים צאך איז גיהיט בוי אייביג בלומר ער האלט גאך דרייען אונ לאונ עם גיט אונעק: (יב) ושלחתי אש בחימת צור אונ איך וועל שיקין איין פייער אין תימן אונ עם געטם פר ברענן די פאלאצין פון דר שטאמט בצרה: (יג) כה אמר ה' אוויהאמט גאמ גיאנמ על שלשה פשעי בני עמון און דריי זינד פון דר בני עמון האב איך שוין מוחל גיווען אונ און דר פערדר

**אָרְבַּעַה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־בְּקַעַם הַרֹת
הַנְּלָעַד לְמַעַן הַרְחִיב . אֶת־גְּבוּלָם :
י וְהִצַּתִּי אֵשׁ בַּחוּמַת רֶפְהָ וְאֶכְלָהּ
אֶרְמְנוֹתֶיהָ בַּתְרוּעָה בְּיוֹם מַלְחָמָה
בַּסַּעַר בְּיוֹם סוּפָה : מו וְהִלֵּךְ מִלְכָּם
בַּגּוּלָה הוּא וְשָׂרוּ יַחְדוֹ אָמַר יְהוָה :
ב א בַּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׂרֵשֶׁה פְּשָׁעֵי
מוֹאָב וְעַל־אֶרְבַּעַה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־**

לֹא אֲשָׁבוּק לְהוֹן עַל
דְּכֹזְעוּ מַעֲרֵה אַרְעֵ
נָלְעַד בְּרִיד לְאַפְתָּהָ
יַת תַּחֲמוּסֵי הוֹן :
י וְאֶדְלִיק אֶשְׁהָא בְּשׁוּרֵי
רְבָה וְהִשְׁעִי בְּרִנְיָהָ
בְּנִבְכָא בְּיֹמָא דְקָרְבָא
בְּעַלְעוֹל בְּיוֹם רוּחַ :
י וְיִהְיֶה מַלְבְּהוֹן גְּלוּלָהָ
הוּא וְרַקְרַבְהוּי פְּחָדָא
אָמַר יְיָ : א בְּיָנֵן אֶמַר
יְיָ עַל תְּלָהָא הוּבֵי מוֹאָב
וְעַל אֶרְבַּעַה לֹא אֲשָׁבוּק
לְהוֹן עַל דְּאֹקִיד נְרַמֵי
מִלְכָא דְאַרוֹס וְסַדִּינוֹן
ה"א שְׁעֵי מוֹאָב . ד"ב כ"ב :

רשי

הוא ומלךך מואב וגמטכה חסר אלוס והיא העמידה לו מלך
כמות מלך הרבאון שלמלך יובב כן זרה מבלרה (בראשית
ל"ז) : (יג) בקענ הרות הנלעד . השחיתו אותה וגם
הרותיהם נקעו שלא וישר יורש שיערער על הנחלה וכן
הוא אומר (זכריה ט"ט) לבני עמון כה אמר ה' הכניס חין
לישראל אל יורש חין לו מדוע ירש מלכס :

ועמו בעריו ישב : (יד) ואכלה ארבעה ימים בתרועה כיום מלחמת
גור, וכן ירמיה אומר לכן הנח ימים באים נאסר' והשמתה את
רבת בני עמון תרועת מלחמה ויהיה תל שומם ובנותיה באש
הצתה וירש ישראל את ירושלו אמר ה' :
ב (א) פשעי מואב גור' על שרפו עצמות מלך אדום לשיר .
מלך אדום הנח בני ערבון מלך מואב שלא ישפע
בו כיון שבא מלך אדום עם ישראל על מואב וחוק מלך אדום

בד מלך מואב ושרפו עלמותיו וטחוס כקירות הכית
רדיק

בוקעים החרים שהיו בגבול ארץ הנלעד ומרחיבים בהם גבולם
היו משתים גבול הנלעד והשנת גבול הוא עין גדול שהיה את
אחד מן האזורים הכתובים בתורה ארוך מסוג גבול רעהו
איש לפרט הרות . ויש לפרט הרות הערים הכצורות יכנה אותם
אין אומר בנבואת ירמיהו לבני עמון כה אמר ה' הבנים אין
הנה הרותיהם בקע הנלעד הנלעד והכל מעבר הירדן
כמו שאמר ה' וירחיקו יבנה .
הוא על מיטום החבלה בהם כבו שאמר ותללויהם וירשו ואם הילולים יחיו הרונים וההרות בבקעים כל שכן האחרים והוא
שארם לבני הרחוב כי גבולם שלא וישאר שריר מישאל . והוא שאמר ירמיהו הבנים אין לישראל אם יירש אין לו : (יד) והצתי
בתרועה כיום מלחמה . וכן אמר בנבואת ירמיהו והשמתה את רבת בני עמון תרועת מלחמה סערי ביום סופה . הבישול
חוקק המלחמה והלכרם פהרה לרות סערה וסופה הוא רוח סערה והענין כשול במלות שונות : (טז) והלך כלכם בעלה .
כן אמר בנבואת ירמיהו כלכם בגולה ילך כהניו ושריו ירחיו : (טז) כה אמר ה' . על שרפו עצמות מלך אדום לשיר . היא מת

ב (א) על שרפו עצמות גור' . פטס אחת נפל מלך אדום
אבן עזרא

ב (ה) כה . עצמות מלך אדום לשיר . לרך ביוון
והוא מכני יחק ויש אומרים על דבר ויעלה עולה

הרות כמו חרים . קבץ כן הר בלשון זכרים חרים ובלשון נקבות הרות . ויש לפרט הרות הערים הכצורות יכנה אותם
בלשון הר . וכן הרותיהם בתקע הנני אלקי הר המשיחית . וכן אמר בנבואת ירמיהו לבני עמון כה אמר ה' הבנים אין
לישראל אם יירש אין לו מדוע ירש כלכם את גר ועמו כערו ישב וזכר שם ארץ זכר והנ' זכר ארץ הנלעד והכל מעבר הירדן
בזרחה . ויש לפרט גם כן הרות הנלעד הנשים ההרות . וכן ההרותיהם בקע הנלעד הנלעד והכל מעבר הירדן
הוא על מיטום החבלה בהם כבו שאמר ותללויהם וירשו ואם הילולים יחיו הרונים וההרות בבקעים כל שכן האחרים והוא
שארם לבני הרחוב כי גבולם שלא וישאר שריר מישאל . והוא שאמר ירמיהו הבנים אין לישראל אם יירש אין לו : (יד) והצתי
בתרועה כיום מלחמה . וכן אמר בנבואת ירמיהו והשמתה את רבת בני עמון תרועת מלחמה סערי ביום סופה . הבישול
חוקק המלחמה והלכרם פהרה לרות סערה וסופה הוא רוח סערה והענין כשול במלות שונות : (טז) והלך כלכם בעלה .
כן אמר בנבואת ירמיהו כלכם בגולה ילך כהניו ושריו ירחיו : (טז) כה אמר ה' . על שרפו עצמות מלך אדום לשיר . היא מת

מצודת דוד

עיר הכנענים והיא כרך גזוז : (יג) על בקעם . על אשר בקעו
ככסי ככסים הסרוח של גזעד לכולם סילנות למען יוכלו להכריב
אם נבולס ממה שגזלו ממני גלגל . פל כי לא ישרל יורש מה לערער
על גבולם : (יד) בתרועה גור' . כעת יכוס עליהם כיום סערה וסופה
היום סערה וסופה וכלל הדבר כפי' : (טז) מלך בני עמון :

ב (ע) על שרפו גור' . היא מה שגלמל ייקח את חס הככור אשר
(מ"ב ג') ופי' שגלגל מואב לקח בן מלך אלוס הכלמי למלך

מירוש ע"מ

פערדר ויגד דארף איך דאך שון זיינע גויט אום קערן
לייריג פון צו בציאלין זיי דרוף דרום וועט איך זיי
שפארטפין על בקעם הרות הנלעד ויילל זיי האבין צוא
שפאלטין די מראגריניע ווייבר פון גלעד בדי זיי
זאלן ברייטן מאכין זייער גבול פלומר בדי עם
זאלין קיין קינד גיט איבר גלייבין וום זאלן זישען
דס לאנד . דס לאנד גלעד איז גינוען פון די ישראל' :
(יד) והצתי אש בחומת רבה אונ איך וועל אן צינדן איין
פיער אונ דר מויער פון רבה אונ עם וועט פאר
ברעןן אירע פאלאצין אונ דס וועט ניין בתרועה כיום
מלחמה אין דעם זשאלין ווען דר פיער וועט שאלין

מצודת ציון

(יד) והצתי . מל הפתח והדלקה : בספר . מל' חס סערה ואפי'
צדק שכלם על סתנכות סלויב : סופה . חוס סופה :

ב (ע) על שרפו גור' . היא מה שגלמל ייקח את חס הככור אשר
(מ"ב ג') ופי' שגלגל מואב לקח בן מלך אלוס הכלמי למלך

אוף זיי אין דעם טאג פון דר מלחמה בספר ביה סופה
אונ אין שפטרעם פון דעם פיניט ווען ער וועט
קומן אוף זיי אונ דעם טאג פון דעם שפטרעם ווינט
פלומר פון דר מלחמה : (טז) והלך מלכם בגולה אונ
זייער מלך וועט גיין אין גלות הוא וישוי יחד ער
אונ זייער הארען מיט אאנאנעך אפי' ה' אזוי האט
גאט גיזאמט :

ב (א) כה אמר ה' אונ הט גאט גיזאמט ער שלשה פשעי
מואב אויף דרייא זיגד פון דר לייט פון מואב
האב איך שון מוחל גינוען אונ אויף דר פערדר ויגד
דארף איך דאך זיי שון מיין גיט אום קערן לייריג
פן

שָׂרְפוּ עַצְמוֹת מֶלֶךְ-אֲדוֹם לֵשִׁיר :
ב וְשִׁלַּחְתִּי-אֵשׁ בְּמוֹאָב וְאֶכְלָהּ
אֲרֻמְנֹת הַקְּרִיּוֹת וּמֵת בִּשְׂאוֹן מוֹאָב
בְּתֻרֵעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר : יוֹהֲכַרְתִּי שׁוֹפֵט
מִקְרָבָה וְכָל-שָׂרֵיהֶּ אֲהַרֹּג עִמּוֹ אָמַר
יְהוָה : יִכָּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׂלֵשָׁה
פְּשָׁעֵי יְהוּדָה וְעַל-אֲרָבַעַה לֹא אֲשִׁיבָנּוּ
עַל-מַאֲסָם אֶת-תּוֹרַת יְהוָה וְחָקוּ לֹא
שֹׁמְרוֹ וַיִּתְעוּם בְּזִבְיָהֶם אֲשֶׁר-הִלְכוּ

כְּנִירָא בְּבֵיתָא :
ב וְאֶשְׁלַח אֶשְׁתָּא בְּמוֹאֵב
וְתִשְׂרַע בְּרַגְיָתָא בְּרִפָּא
וְיִמְוֹת בְּאִהַרְנוֹשָׁא מוֹאֵב
בְּבִבְאָ בְּקֹל שׁוֹפָרָא :
ב וְאֶשְׂרִיעַ בְּיָדָא הַגֹּוֹה
וְכָל בְּרַבְרָהָא אֶקְשׁוּל
עֲפִיחָא אָמַר יי' דְּפָנָן
אָמַר יי' עַל תַּלְתָּא חוֹבֵי
יְהוּדָה וְעַל אֲרָבַעַה לֹא
אֲשִׁיבֹק לָחוֹן עַל יָקְצוּ
בְּאוּרָתָא דִּי וְקִוּמוּיָא
לֹא גָסְרוּ וְאַמְעִיאַוּוּ
פְּדֻבְיָהוֹן דְּבִלְכוּ
אֶבְחַתְהוֹן

מהר"י קרא
ממנו ולקח שבע מאות איש אתו שולף חרב להכביע אל מלך אדום ולא יכלו מיד לקח מלך מואב את בנו הבכור של מלך אדום אשר ימלך אחריו ויעלה עולת על חטאתו וזהו שאמר כאן על שרפו את עצמות מלך אדום לשייר:

רריק
שנאמר בספר מלכים ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלה עולת על החטאת ויהי קצף גדול על ישראל והקצף היה ממלך אדום על ישראל שהיה החוץ והלאה מפני שמלך מואב שרף את בן מלך אדום במלחמה שהיא חיה שם עמהם כמו שפירשנו שם. לפיכך הענישו האל יתברך על זה. ופי' לשייר שריפה נמורה עד שהיו אפילו העצמות אפר כמו השריף. וכן חזיו עמיס משרפות שיר וינתן תרגם על דאוקיר גרמי מלכא אדרום וסדינן כנירא בביתא פי' ששר כיתו באונו אפר דרך נקמת רבויון: (ב) ושלחתי הקריות. שם עיר בצרי מואב: (ג) והכרתי מקרבה. מקרב הקריות כי היתה עיר המלכות שלו: עמו. ר"ל עם מלך מואב: (ד) כה אפר ה'. עתה תגמא על הירדה והירדה ישראל שהרשו מעלליהם והקב"ה נהרע מהם כמסע שמש. וזכירי הירדה הרעים היו החופאים והקב"ה נפדע מהם מלכ מעט לא להחריב ירושלים אבל אחר הזקיקו שהיה טוב אפר האל ית' וננתי על העיר והיא להרשיע ולמעני ואחריו נגשא חטאת וטעם הריע כענין ה' מכל אשר היה לפניו והנה נגשא האל ולא רצה להחריב ירושלים. וכן אפס הירכה אשפה ונשא חטאת יתברך ויחזונו וינעינו כי לא מלכו אלא ג' חופאים. והנה וינעינו הית השלישי נגשא האל והנה חס ג' נגשא האל יתברך. וצדקיה עשה הריע כענין ה' ועליו נאמר ועל ארבעה לא אשיבנו. ולא אבה עוד לפלות חרב הבית בימיו ועליו אמר כי על אפר ה' היתה בירושלם ארבעה עשר השלכו אותה מעל פניו: על מאסם את תורת ה'. לא אפר כי זה העון היא הרביעי אלא אפר כי כרביעי הענישם השם יתברך על מה שעשו הם ואבותיהם שמאסו את תורת ה'. וככתב הנאין רב סעידה רל את תורת השם המצות השמעיית וחזקו המצות השכליות: ויתעוט כהנים. הם דברי בניווי השקר: מאסם. האלף נקרא בקמץ חסף ואמר כיתרה על מאסם תורת השם. וישראל גם כן מאסו את תורת ה' בכל הרע אשר עשו אלא אפר כיתרה כן לפי שבמהם היתה כתובה בבית המקדש וטאמו אותה ולא פנו אליה עד אשר נשכחה סעיהם. כי חזיש היתה אצלם כששצאוהו כפי חלקיה חתהו:

אבן עזרא
ואחר כך שרפו או אף שרפו: (ג) ושלחתי הקריות. שם מקום: (ג) והכרתי. שופט הוא מלך והעד וכל סעיה אלהונו עמו: (ד) כה. על מאסם. והנה הכהנים מורי

מצודת ציון
ב (6) לשייר. כמו למוד בבית: (3) הקריות. שם צמח: בשרש ענין כענין: (7) ויתעוט. (ג) ויתעוט. שם צמח:

ימום כהלון סהלממח ספח ירועת חלודי בקול שופר: ע"כ ה"ש ה"סא: (7) ויתעוט כענין: (8) כענינים כענינים כענינים כענינים:

פירוש ע"ט
פון צו בעצמין ווי אוף איר אונג אונג קרפ שפן דס ווייט
דאבען נאך מיין גינדינגט דרום וועל איך ווייט
שמוך אפן על שרפו עצמות מלך אדום לשייר ווייל ווי האבן
פאר ברענט רי ביינעד פון דעם מלך ארום אויף
קאלף דען אפאל אינ גיפאלך דר מלך ארום אינד
דאנט פון דעם מלך מואב האבן ווי אים פר ברענט:
ב) ושלחתי אש במואב איך וועל שיקיין איין פייער אין
מואב אונ עם וועט פאר ברענין דיא פאלאצין פון
דר שפאט קריות ופח כשאן ספח אונג מואב וועט
שטארבין אין ברובונג פון דר מלכהה אין שאלין
ווען דר פיינגט וועט מיט שאלין מיט דעם קול פון שופר:
ב) וקב"ה שיפס סקרה אונג איך וועל פר שניידן איין
שופט פון דר שפאט אונג אלי הארן וועל איך הרנגן
מיט דעם שופט אפר ה' אונג קט גאט גיאנגט: (ד) כה
אפר ה' אונג קט גאט גיאנגט על שלשה פשעי הדיה אוף
דריי וינד פון יתד: האב איך שון מוחל גינען אונג
אויף דער פערדער וינד דארף איך ווי נאך שון גיט
אונג קערין ליידג פון צו בעצמין ווי דרוף על מאסם
אן תיבת ה' ווייל ווי האבן מאסם גינען גאטס תורה
אונג וינדע גינעצין האבן ווי גיט גיהים וינעינו סעיהם
אונג

אבותם אתריהם: ושלחתי אש ביהודה ואכלה ארמנות ירושלם: וכה אמר יהוה על-שלישה פשעי ישראל ועל-ארבעה לא אשיבנו על-מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים: השואפים על-עפר-ארץ בראש הרים ודרך עננים ימו ואיש

אברהם הן בתייהו: הוא ש'ח אש'א בקבית יהודה והשיא בקבית ירושלם: ופרנן אשר יי על הלחא חוהי: ישראל ועל ארבעה לא אשובק להון על דבינו בכסףא ופאין וחשיבא בקדיל ד'ח'סנו: ודשוטין בעפרא דארעא ברש'א מספיקא ודין חשיבא מסמן ונבר

ת"א פשי ויחלל יחלל וס'סר י

מהר"י קרא

(ו) כה אמר ה' על שלישה פשעי ישראל וגו'. אינו אמר שחטאו ארבעת האבות לבד אלא כאותם וארבעה ואם ה'ביח' מלה להם השלישה הרביעי אינו מחול והרו על ככרם בכסף צדיק אם שני בני אדם לדין האחד צדיק בריו והאחר רשע בריו והם לוקחים שחד מן החייב להצדיק בריו ולחייב את הונאי בריו. כדבר זה הם מוכרים בכסף צדיק. ואביון כעבור נעלים. כהרגונו וחשיבותו בדיל ד'ח'סנו. והו שאמר רבותנו נבואים בנינו אחר עולת אכמה נבואים הרי ישעת היא אומר הוי כנינו בני בניה שרה כשה קיבנו ער אש כקום וכן עמים הוא אימר ואביון כעבור נעלים זה כעור שרה בחלק חבירו הענו כצורו ער אש מקום לעני כדי לנעול ולנעול נחלתו שלא ישרו אדם ביתם: (ז) השואפים על עפר ארץ בראש הרים. כל שאיפה שהם שואפים ומצפים עלי ארץ אינו אלא על הרים כדי לחטט: ודרך עננים ימו. מני דרך

רש"י

(ו) על מכרם בכסף צדיק. הדיינים היו מוכרים את מי שהיה זכאי צדיק בכסף טומד שהיו מקבלים מיד צעל ליו: ואביון בעבור נערים. הרגום יינתן כשני מקומות גדול ליהסנון ואומר חזי סכך פירושו מטון משפט האביון כדי שיטרך למכור שדוה טהה לו בין שדות הדיינים וזה עוקף עליו וטולה כדמים קלים כדי לגדור ולנעול כל שדותיו יהו ולא יפסקו ביניהם: (ז) השואפים על עפר ארץ. על עפר הארץ טהה הולכים עליה כל שאסוף וכל מהשבות בראש הרים הוא ארץ וזלו אותם ויעלו את כלם. שאיפה (גולעס"ר כ'ע"ז): ודרך עננים ימו וגו'. החלשים נטיים מדרכס והולכין

הר"ק

(כ) ושלחתי אש. הוא נבוכדנצר: (ז) על מכרם בכסף צדיק. אמר אף על פי שעבור על שלישה עבירות חמורות והם ערים גלוי ועשיבות רמים לא נחתם דור דלם לפני לתחרים ארצם והגלילות על ידי מלך אשור אלא על החכם והוא הדין העני הנשפט על כל מה שעשה. וכן בדה הביבל אף על פי שהיו בידם כמה עבירות לא הענישם אלא על החכם שנאמר כי מלאה הארץ חסם ספגיהם וכל טען על ידו והטורח כסוים הדין. והו שאמר על מכרם בכסף צדיק. ופי' דבוק שהוא צדיק בדניו וכן יוסף רברי דצדיקים וגב' חסם דצדיקים כדברי אחרים כי ביום שנינו חמטת הש צדיקים ברוב דבריהם. וכן הענינים ברוב לא ישענו אלא האמה: כעבור נעלים. אפילו כעבור נעלים שיענו לשופט ישה דין האביון שהיה זכאי בדניו ונתן השחד. הוא זכאי במשפטיהם. וינתן הרגם בדיל ד'ח'סנו ולא הכנינו דעמו. ורש"י י"ל פוש' דעמו כן במים משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדותיו וזה עוקף עליו וטולה בדמים קלים כדי לנעול ולנעול כל שדותיו ולא יפסקו זה ביניהם והו כעבור נעלים לטון נעלים. דבר אחר כהייבון את הונאי כדי שיצטרך העני לככור שדוה בקנין נכור שהוא נעל ענאש ש'אף איש נעלו: (ח) השואפים על עפר ארץ בראש הרים. השואפים הם השואפים ובבטיים ובכוננים שהיו עפר ארץ בראש הרים שמישמים שומרים התחרים אש לא יתנו העניים על פיהם יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום והנת עפר הארץ בראש הרים. וענין זה חסם כענין מה שאמר מיכה ואמר לא יתן על פיהם וקדרשו עלי מהחבה. וענין השואפים כמו השואפים אביון וינתן הרגום דשייפין כעפרא וגו': ודרך

אבן עזרא

הטורה עומם: (ה) ושלחתי. זה נבוכדנצר והזכיר ויחלס ביות מלכות יהודה: (ו) כה. על מכרם. על השופטים ידבר והעד לדיק בריוו כהשפטו והנו נהשב כחילו מכרוהו: (ז) השואפים. הטעם תקשפו מתי תחטבו ראש הרים על עפר ארץ ודי להם שפלותם: ודרך עננים כהחבטם שיהיו להם להצמיד הצדק והם על ידו והטורח כסוים הדין. והו שאמר על מכרם בכסף צדיק. ופי' דבוק שהוא צדיק בדניו וכן יוסף רברי דצדיקים וגב' חסם דצדיקים כדברי אחרים כי ביום שנינו חמטת הש צדיקים ברוב דבריהם. וכן הענינים ברוב לא ישענו אלא האמה: כעבור נעלים. אפילו כעבור נעלים שיענו לשופט ישה דין האביון שהיה זכאי בדניו ונתן השחד. הוא זכאי במשפטיהם. וינתן הרגם בדיל ד'ח'סנו ולא הכנינו דעמו. ורש"י י"ל פוש' דעמו כן במים משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדותיו וזה עוקף עליו וטולה בדמים קלים כדי לנעול ולנעול כל שדותיו ולא יפסקו זה ביניהם והו כעבור נעלים לטון נעלים. דבר אחר כהייבון את הונאי כדי שיצטרך העני לככור שדוה בקנין נכור שהוא נעל ענאש ש'אף איש נעלו: (ח) השואפים על עפר ארץ בראש הרים. השואפים הם השואפים ובבטיים ובכוננים שהיו עפר ארץ בראש הרים שמישמים שומרים התחרים אש לא יתנו העניים על פיהם יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום והנת עפר הארץ בראש הרים. וענין זה חסם כענין מה שאמר מיכה ואמר לא יתן על פיהם וקדרשו עלי מהחבה. וענין השואפים כמו השואפים אביון וינתן הרגום דשייפין כעפרא וגו': ודרך

מצודת ציון

(ז) נעלים. נמשלו הנגל: (ח) השואפים. ענין כנסם אל סדכ

אזניו וחס לא לקחו מוסר: (י) על מכרם וגו'. כ"ל חסן דין סלוק ומוכרים אותם נחמיל טומד הכסף. ואביון. מני' דין האביון בעבור נערים. כעבור נעלים. אפילו כעבור נעלים שיענו לשופט ישה דין האביון שהיה זכאי בדניו ונתן השחד. הוא זכאי במשפטיהם. וינתן הרגם בדיל ד'ח'סנו ולא הכנינו דעמו. ורש"י י"ל פוש' דעמו כן במים משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדותיו וזה עוקף עליו וטולה בדמים קלים כדי לנעול ולנעול כל שדותיו ולא יפסקו זה ביניהם והו כעבור נעלים לטון נעלים. דבר אחר כהייבון את הונאי כדי שיצטרך העני לככור שדוה בקנין נכור שהוא נעל ענאש ש'אף איש נעלו: (ח) השואפים על עפר ארץ בראש הרים. השואפים הם השואפים ובבטיים ובכוננים שהיו עפר ארץ בראש הרים שמישמים שומרים התחרים אש לא יתנו העניים על פיהם יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום והנת עפר הארץ בראש הרים. וענין זה חסם כענין מה שאמר מיכה ואמר לא יתן על פיהם וקדרשו עלי מהחבה. וענין השואפים כמו השואפים אביון וינתן הרגום דשייפין כעפרא וגו': ודרך

מצודת דוד

ונכסלו וחס לא לקחו מוסר: (י) על מכרם וגו'. כ"ל חסן דין סלוק ומוכרים אותם נחמיל טומד הכסף. ואביון. מני' דין האביון בעבור נערים. כעבור נעלים. אפילו כעבור נעלים שיענו לשופט ישה דין האביון שהיה זכאי בדניו ונתן השחד. הוא זכאי במשפטיהם. וינתן הרגם בדיל ד'ח'סנו ולא הכנינו דעמו. ורש"י י"ל פוש' דעמו כן במים משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדותיו וזה עוקף עליו וטולה בדמים קלים כדי לנעול ולנעול כל שדותיו ולא יפסקו זה ביניהם והו כעבור נעלים לטון נעלים. דבר אחר כהייבון את הונאי כדי שיצטרך העני לככור שדוה בקנין נכור שהוא נעל ענאש ש'אף איש נעלו: (ח) השואפים על עפר ארץ בראש הרים. השואפים הם השואפים ובבטיים ובכוננים שהיו עפר ארץ בראש הרים שמישמים שומרים התחרים אש לא יתנו העניים על פיהם יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום והנת עפר הארץ בראש הרים. וענין זה חסם כענין מה שאמר מיכה ואמר לא יתן על פיהם וקדרשו עלי מהחבה. וענין השואפים כמו השואפים אביון וינתן הרגום דשייפין כעפרא וגו': ודרך

גלוסטן

וְאָבִיו יִלְכּוּ אֶל־הַנְּעֵרָה לְמַעַן חַלְלָאֶת־
 שֵׁם קָדְשִׁי : ^ח וְעַל־בְּנֵי־חַבְלִים יִמְנוּ
 אֵצֶל כְּלֵי־מִזְבֵּחַ וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית
 אֱלֹהֵיהֶם : ^ט וְאֲנֹכִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת־
 הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כָּנְנָה אֲרָזִים

וְגַבְר וְאֲבוֹתָי אֲזַלְיָן עַל
 עוֹלָמָהּ בְּדִיל לְאַחְלָא
 ית שְׂמָא דְקוֹדֶשׁ שִׁי :
 ח וְעַל שְׁוִין דְּמִשְׁכּוֹן
 מִסְחָרִין בְּקִסְרָא קַל
 אֲנִירְהוּן וְחִסְרָא אֲוִקָא
 שְׁחָן בֵּית מַעֲבָדְהוּן :
 ט וְאֲנֹכִי שִׁי צִרְתִּי ית
 אֲמֹרְהָא מִן קַדְמֵיהוּן
 ת"א כִּנְנָה אֲרָזִים : מִסְחָרָא
 דְּקִסְרָא מִלָּה :

רש"י

מהר"י קרא

ספני פחדים המוסלת עליהם . וכל לשון ענוים שבמקרא לשון
 עניו כמו לענות ספני והרגום לאהכנעא . ואיש ואביו ילכו
 אל הנערה . פתורנו איש ואביו הולכים לבעול נערה המאורסה
 קודם חופתה : (ח) ועל בנדים חבולים ימו . כהרגום על לבושי
 דמשכון דסחרין ורוא לי אכילה כמו וישבו לאכול לחם . והרגומו
 ואחריו . וזה פתורנו על בנדים חבולים על בנדים כמשכבנים
 שחבלו שלמת רעיהם על אותם בנדים עם כסופין לאכול דרך
 הפיה ורוא ענין שרדה : אצל כל מזבח . של עז לאכול ולשתות :
 ויין ענושים . פתורנו ויין ענושים שאנפו ונגולו מן האדם :
 (ט) ואנכי השמדת את האמרי מפניהם . בשביל את כל
 התעבות עשו . כל אלו התעבות לא לקחן מוסר מן האמרי
 ספניהם בשביל כל את כל התעבות האל עשו : אשר כננה

דרך עקלתון מפני יראהם כמה דלית אמר (לויב כ"ד) יעו
 אכיונים מדרך : אל הנערה . המאורסה : (ח) ועל
 בנדים חבולים ימו . ת"ל על מטות שויין למשכון
 מהחרין זוסקין מלוה על העניים וממשכנים אותם ועושים
 נגדיהם מעלות ומטכזין עליהם דמטייה כעת סעודתם :
 ימו . לשון מוכיזה ככל מסיבת סעודה דמטייה היא סהול
 נסמך על שמאלו : ויין ענושים . שעושין אוהן ממין ושותין
 זו יין : ביה אלהיהם . ככיה ע"ז סהיה להם אלל

ארוים נגדו וחסון הוא כאלנים . וברואים לא נצל כעשהו כל

אבן עזרא

ימו . מני אורה ישר כהיה אורה עד כהסירו הענוה
 מושראל עד שלא יכוח ללכת איש עם אכיו עם נערה ידוע :
 (ח) ועל . ולקחת הטול מהלבושין יעו מחפסז וזה יעשו
 כפרהסיה במקום התהכרס למזבח הכעל וככה ויין ענושים
 יתנו טיעטמו מי כלין עליו עונט וחס סותים : (ט) ואנכי .

(ח) ועל בנדים חבולים ימו . שהם חבולים הבנדים כאשר לא
 עצבם להסב אצל כל מזבח ועל הפאכל ועל הכישה וההסכה
 ויקראו והפיתו לקרות : ענושים . שהם ענושים אותם כסם
 מפני הקוהם הרעים שהיו להם השמדתו אותם מפניכם ואחם :

מצודות דוד

דרך עקלתון כי יפסדו מהם ויכחורו נגל תלום : ואיש ואביו .
 שנים יחד ולא יישבו זה מזה : אל הנערה . לכה לומר אל נערה
 המאורסה לנכות עמה : למען חלל . כללו יתקומו לחלל בש קדשי
 חם הוי כעצוב הלאה לנד מה להם ללכת אל הסמיים כמיהם יחד :
 ועמים עמון נספון עליהם כעת הסעודה עם סהס סותים אצל כל
 למת כסם וכו יקו ויין ושותין כציה כעמו"ס : (ח) ואנכי השמדת
 כלל כשמדתי מפניהם את כללמוי כסיה נגדו כללו וחסן כלייל
 פירוש ע"ס

גירוסקמין אוף דר ערד ווס ויי גייגין אוף איר דארקין
 גירוסקמין וייא אונ מראקמין ארץ אוף די קעפ פון
 ארעמע לייט ווי אזוי ויי זאלין ויי בנגלגן אונ זאלין
 צו נעמין ווס ויי האבן דורך גניים ישו אונ די שלאפי
 לייט גייגין אוועק פון דעם גלייכין וועג אונ גייגין
 אין די קרומע וועגן פון וועגן ויער כורא ווייט וגיבוי
 יתבו אל הנערה אונ איין מאן אונ ויין פאטער גייגן צו
 איין נערה הכאורסה פון וועגן צו פר שוועקן מיין
 הייליגין נאמען : (ח) ועל בנדים חבולים ישו אונ אויף
 גמשפנהיי קליידר גייגין ווי זוך אונ לעהגין זוך אן
 ביי אלע ויערע כונקחות (פלוקר ויי מאכין חובות
 בייא די ארמע לייט אונ דר גאך נעמן ויי בייא ויי
 אוף ויערע פעמין אונ לעהגען זוך אן אויף ויי בייא
 די סעדות וואס ויי עסקין ביי אלע כונקחות פון דיא
 גינגקמין וויין מרגיקין ויי אין דעם הויז פון ויערי די
 ארעמע לייט אונ קרינקען וויין פאר דעם געלט : (יב) וינכי השפדתי את האמרי אונ ארך גאמ האב פר

ענוים ימו . שיטור דינם כמשפטיהם בשודד שנתנים בעלי דינם

אשר ילכו בה ויאוהו צדיק דרכו והדמים להם . וכן תרגם יונה
 זדין חטאי כספן : ואיש ואביו ילכו אל הנערה . ולא יבשו
 דבן פאבוי לבעול בעולת אביו וזהו חלל עם קדשי שמדתי
 להם קדושים תהיו כי קדוש אני השם מקדושכם וכיון שאתם
 כחללים קדושהכם הרי אתם מחללים את עם קדשי שקדשתי
 אהבם ואתם נקראים בשמי כי עם קדוש אתה לה' אלהיך :
 יתנו לא ויחבלו וישתו עליהם כעמי כעמו"ס (ו) וינכי ימו
 כפאה המייה לפי שמסמ ארעם כשוכב וכן במשנה ישו
 וזהו וישתו בו בית אלהיהם : (ט) ואנכי השמדתו את האמרי .

מצודה ציון

והכוהנים לו יכן כענד שפא"ל (לויב ז') : (ח) חבולים . ענין
 משובן כמו לא יבעול קדשים (דברים כ"ד) : ימו . מלבון סתים
 כ"ל כענו : ענושים . מלשון עונט ממון : (ט) השמדתי . ענין

(ח) ועל בנדים חבולים ימו . ממעטכן נגדי המכרסים כעמסס
 מנזח כעבו נפסליהם : ויין ענושים ישוה . מעטסם את המכרס
 כ"ג כלל חף הם העמו"ס חסר לה יעוטי אי מעטס כענוט כי
 משלוי חכמים

יב) וינכי השפדתי את האמרי וכו ואשמיד פרוי כפעל גוי .
 דער מדרש נתחומא זאגט דער אמרי דאס איז סיחון
 דער ק"ף פון אמרי . אונ סיחון איז גינען אזוי שפארק אונ הויך
 אז ער זינעקין אויף אפארעם זענען גייגע פים גייסאגין אויף
 דיא ערד . אונ עס איז גים גינען אין גינעלש וואס אזוי קענען
 כעלשפין גינען אים . אונ הקב"ה האם גינעלדין דעם ער פון
 סיחון וואס ער איז אין היקעל אונ האם אים אראפגינארפין
 אויף דער ערד אונ האם אים אביערגעגיבן צו די יודין . נאכדעם
 האם משה זינקען דערקען סיחון . נאכדעם האם משה גיהרגען
 עוב ק"ף העלן . דער אונשפריידי פון סיחון צו עז אונ גינען .
 לקשלי בייא אונאקער כהיל ספייבס די וואסער די רעער . ווען
 עס קומט אשפארקער קענטש וויא דער רייד לויפס פאר האלס
 ער אים סים די העלם : דאס איז כעווערן אנהויסין פת . עס איז
 נאכדעם גינען אונאקער עפעקט מים אנרעטערין כח צוא

ויערע קליידער פר מרשקע אונ פר שפרייטין ויי
 די סעדות וואס ויי עסקין ביי אלע כונקחות פון דיא
 גינגקמין וויין מרגיקין ויי אין דעם הויז פון ויערי די
 ארעמע לייט אונ קרינקען וויין פאר דעם געלט : (יב) וינכי השפדתי את האמרי אונ ארך גאמ האב פר

**נְבִיאָהוּ וְהָסֵן הוּא כְּאֶלֹנִים וְאֶשְׁמִיד פְּרִיָו
 מִמַּעַל וְשָׂרְשׁוֹ מִתַּחַת : וְאֲנִי
 הַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאוֹלַךְ
 אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה לְרֵשֶׁת
 אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי : וְאִקִּים מִבְּנֵיכֶם
 לְנְבִיאִים וּמְבַחֲרִיכֶם לְנֹזְרִים הָאֶף**

דקרום ארצוין רוקמיה
 נחסיין הוא פבלומין
 ושיציתיה אביה מלעילא
 ושרשוהי מלרת: ויאנא
 אסקמיה יתכוון מארעא
 דמצררים ודקרות יתכוון
 דקברא ארפעין ענין
 למיר ית ארעא
 דאכורא: ויאקמיה
 מבניכוון לנביאין
 ופעוליכוון למנצחין
 האף

מהר"י קרא

אלה : ואשמיד פריי כמשל וטרישו מתחת . כי השמדתי אבות
 יבנים יחדו . הבן הוא פרי והאב הוא עורש בניו : (ו) לרשת
 את ארץ האמורי . שהשמדתי את האמורי ותחתיו לכם את ארצם
 לרשת אותה כדי שתהיו לי קדושים ואתם נפלאות ככל
 התועבות האלה . ושבע האמורי לא היו לנו נבואים ונזירים
 לשמוע את דבריהם לרוב נאמר : (יא) ואקים מבניכם לנביאים
 ומהנזירים לנזירים . כהרגומו ומעוליכוון למלפין . אלו נזירים

רש"י
 מונח : (ט) כאלונים . (קיושני"ט בלפ"ו) : ואשמיד
 פריי כמקל . שרים העליונים : ושרשו מתחת . שרים
 התחתונים ד"ה הלרעה היתה מכמת עיניהם מלמעלה
 ומסרמתן מלמטן : (יא) לנזירים . מ"ל למלפין שהיו
 ומבחרים לנזירים . כהרגומו ומעוליכוון למלפין . אלו נזירים

רד"ק

עונתם את הקותי הטובים ולקחתם הקות האמרי . וכבר הודרתי
 אהכם כהורגו את תיאו הארץ . אהכם נבטאכם איהו כאשר
 קאה את הגוי אשר לפניכם . והכר האמרי כי הוא התיק שבשבע
 האומות כמש"ש אשר נכתב ארזים נבחו ואף על פי כי השמדתו
 אורו מפניכם ולא בהרבה ולא בקשתכם אלא אני השמדתו
 כשרצו : והסין . הכין כמו ויהי החסון לעזרה : אלונים .
 כהרגומו בנזירי קטש"י בלפ"ו : (ו) ואנכי העליתי . וקדם
 שאביו אהכם אל הארץ הנבואה אהכם כארץ מצרים בבת
 עבדים ואולך אהכם בנבדב ארבעים שנה אל הסירה דבר
 והרגלתי אהכם בבקריה שלא תלמדו הקות ארץ האמרי
 כשתבוא לרשת אותי . או פנים לרעת דבק עם העלתי אהכם
 כארץ מצרים : (יא) ואקים . עוד עשיתי עמכם טובה גדולה
 שלא עשיתי עם כל עם כדי שתהיו נבדלים מכל עם ותהיו
 דבקים בי שהשברתי רוח נבואה בכם . ועל זה אמר משה
 ונפלינו אני ונכרך ככל הים אשר על פני הארצה ופסע
 ונפלינו בים המלח : וכבחרוכם לנזירים . אפילו הבחורים שדרכם

מבחרים לנזירים . כהרגומו ומעוליכוון למלפין . אלו נזירים
 אכן עזרא
 כתוב כי לכת פוקד עון החרץ על כן גזר להכניס כי
 חקויהם נהס אים וכוונתו והזכיר החמור כי הוא
 חזק מהשבעה וכוונתו כי לא שלם עון האמורי עד הנה והנה
 משה הרג שני מלכי האמורי המזרחיים והשבע אמר לתת
 לוהטו ביד האמורי המערבי והנה ממנו יפחד : (ו) ואנכי .
 הטעם שזולתי אהכם ארבעים שנה עד שתלמדו חוקותי
 ואחר כן תירשו האמורי : (יא) ואקים . גם כמתי רמזי
 על בניכם והתנבאו ללמדכם חוקותי והזכיר הניס כי אם
 יתנבל חזק החכם אין לתמוה : ומבדריכם . שוללותם
 לאהוב התענוג והשמה קדשתים להוכיחכם ולקדשכם :
 האף אין זאת . ותכלו לדעת כי לא עשיתי זאת ועבדו כי

כבניכם אפילו הנזירים כשבואל וירמיה כל שכן חקונים שיש
 ללכת אחר האות הבשר ויהיו נהתי בהם רוח טהרה שגורו כן היות יהיה קדושים לו כי היות הוא הכביא האדם לרדוף
 אחר תאוה הבשר וככל זה הפרישתי אהכם מכל עם כדי שתהיו קדושים ולא תפסו אתכם עמי הארץ : האף אין זאת בני

מצודת דוד

לטון : ואשמיד וגו' . כ"ל השמדתו כהגלות ולפי שמשבילי לאלין
 אמר לשון הטפל כהשמחת עון פרי כמשירים הפירות ועוקרים
 כשכשמים : (ו) ואנכי העליתי . כ"ל וחסה הלא ידעתס מזה כי
 אנכי העליתי אהכם וגו' וכפתיי לרכיכם שמדכס לרבעים כנה לנאל
 כחתיי מעניכם לנבואים וכפתיי ככתיי עליכם : ומבחרוכם לנזירים .

מצודת ציון

ליוון ולכדון : וחסון . ענין היות כמו וסיוס כחסון לעשות יכעיס
 (ו) : כאלונים . כס היות כהוק צינור : (יא) לנזירים . כול ענין

משלי חכמים

אין אנדר וואקער גיילד . אונ דאס גיילדן גיילדן מיס דעם
 כויל אויף דעם וואקער אין דאס וואקער אונקען גילאפן צוריק
 פון די ראד אונ די ראד אין גיילדיגן שפיין . די ביידיע קענשטיין
 האבן גיילשטעלן דיא קענדער נאר דער אונקערשליד אין . דער
 קענשט אונ דאס האם פאררהאפן די ראד מיס דיא ראנס . שפיין
 די ראד אונ ווי דער האלס זיא מיס די האנס . אבער אז גי
 וועט אונקען נאכין ווי דער האנס פון די ראד . וועט דיא ראד וויסער
 לויפן . פיינן גי וועט דיא ראד צוברעכן אבער דער קענשט
 וואס האם אונקען גיילשטויבן דיא וואקער פון די ראד וועט שוין
 די ראד שפיין אויף גייביג . דאס דיא גייווען דער ענין פון פויון
 הקב"ה האם אראפנייראפן דעם שר פון פויון קען שוין פויון
 קער גיון קען זיין גיט גי גיט זינען קענדער דאס הייסט אונקען
 געברענגן דיא וואקער פון ראד . ווען משה וואלס גיט גיברענגן

פירוש ע"ט
 מילגמ דעם אכורי פון פר זיי נוס און ווי דיא הייק
 פון טענען ביימער איז גייווען זיין הייק וחסון הוא
 באינונים אונ ער איז גייווען שטארק צו ווי די ליידיגן
 ביימער ואשמיד פריי ככפי אונ איה האב פר מיליגמ
 זינע פירות פון אוכין דם פוען דער ארץ וואס אין
 היביל אונ זינע ווארצליון פון אונמיין פון ערען די
 שרים נוס אויך פון ערד : (ו) ואנכי העליתי אהכם אונ
 איה האב אייך ארץ גיבראקט פון דעם לאנד
 מצרים וואלך אהכם בבדבר אונ האב אייך גיפירט אין
 דר מקבר פערציג יאר קדשת את ארץ האמורי צו ירשנן
 דם לאנד פון דעם אמורי : (יא) ואקים מבניכם לנביאים
 אונ איה האב אוף גישמעל'ט פון אייערע זיין צוא
 צו לערנער ווי זאלין זיין אפ גישייד פון דר ועל'ט
 געברענגן גיט איה גיט גייווען איה קינד

נביאים אונ פון אייערי וינגן צו אפ גישייד פלוקר
 אונ זאלין עוכס זיין אונ דער הורדה האף אין זאה בני
 ישאאל און : ואגמט גאמט פלוקר באגמט איהר דען דם
 פיינט

**בְּרַגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֹכֵב הַסּוּסִים לֹא יִמְלֹט
נַפְשׁוֹ: מִן וְאִמְיִן לָבוּ בַּגְּבוּרִים עָרוֹם
יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה: ג' שִׁמְעוּ
אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כִּלְהַמְשַׁפְּחָה
אֲשֶׁר הֶעֱלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאָמֹר:
כִּי רַק אַתֶּם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת
הָאָדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כִּלְ-**

בְּרַגְלָיו לֹא יִשְׁתַּיִיב
וְרֹכֵב סוּסָא לֹא יִשְׁתַּיִיב
גַּף שִׁיחַ: מו וְדַמְקוּף
לְבִיחַ בַּגְּבֻרָא עֲרִמְיָא
דְּלֵא נִין גַּעְרוּק בְּיֻמָּא
דְּהוּא אֶמְרֵי: א בְּקִילוּ
נַת פְּתָקְמָא הַרְיִן דִּי גִזְר
וְיִ עֲלִיכוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל
עַל כֹּל הַעֲרִמָא דְאַסְקִית
בְּמֵאֲרָעָא דְכֻזְרִים
לְמִימְרֵ: ב לַחֲדוּד בְּכוּן
אֶתְרַעִיחַ מִכֹּל וְרַעִיחַ
אֲרָעָא עַל כֵּן אֶפְקֹד
עֲלִיכוּן
ר"א על כן אפקוד עמיס ד:

מַהְרָ"י קרא
הענלה המלאה לח עמור . שמכור בר שיש בהענלה התנול
נשירת ומהפסקת בן העיקר לכם במלאות ספקכם וצר לכם :
(פו) ערום יום ביום הדוא נאום ה' . כתרנבו ערמיא
בלא יונא :

רש"י
נפשו : (פו) ערום ינום וגו' . ערעולו בלא כלי זיון :
ג (ב) רק אתכם ידעתי . אהכתי וחתם פשעתם בעל
כן וגו' ורבותי דרשוהו ללד אחר במסתם ע"ו :

ג (ב) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדם וגו' . כל אדם
שלא ידעתי בצרתו ולא הסיבותיו לו אם תסאו לי און לפקוד
כמו דאמר כי ידעתי את כסאביו ועשיתי עכבם טובה ואתם שלמתם
לי גמול רע על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם :

שלא ידעתי ולא הסיבותיו לו אם תסאו לי און לפקוד
כמו דאמר כי ידעתי את כסאביו ועשיתי עכבם טובה ואתם שלמתם
לי גמול רע על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם :

רדק

קשהו : וקל ברגליו לא ימלט . פ"א לא ימלט נפשו כמ"ש ואבר
בנוס מקל כי לא יוכל לברוח . ושנה והענין במלות שנות לחוק
נמ רוכב הסוס לא ימלט נפשו עם הסוס שהוא קל לריץ כי שקר
הסוס להשועה כשלא ירצה האל : (פו) ואמין לבו בגבורים .
כי הגבורה בלב ואף הוא ירך לבבו ולא יעמוד כנגד האויב אלא
ינוס ערום ומפס ערום שיפשוט בגדיו שלא יכבדו עליו וינוס
קל מרדה : (ו) שמעו . המשפחה . הגו כולו בקרא משפחת
וכן ואם משפח' צעדים לא העלה: אשר העלתי . העלתי אבותיכ' :
(ז) רק אתכם . לפי שידעתי אהכם ובהחתי בהם מכל עם
לפיכך אפקוד עליכם את כל עונותיכם שאתם ראייתם וידעתם
את כל אונותי ועשיתם לכם וחמבתי לכם לפיכך הדין
הוא שאפקוד עליכם עונותיכם כי המלך יעום על עבדיו
העומדים לפניו אם יצברו פצותיו יותר ממה שבעם על אחרים
אם ייטיבו או יריונו אלא אם יהיה חכם נדול כרוי המבול כמו
שפירשו למעלה אבל ישראל לפי שהם קרובים אלי אענישם על עתם
כמו שכתוב בקירובי אקדש . וכמו שפירשו ורבותינו ו"ל
במסוק וסביבו נשערה מאד וכן אכרו רבותינו ו"ל שאני עכ"ם דלא
מפקוד דינא . עליהו ובספר יחזקאל במסוק והשלה על

יעמוד כי הכל יפחדו לגשת אליו : וק"ר ברנליו . ורוכב
לחות כי הקל הוא המוס ומחוי על קל נרכב : (פו) ואמין
לבו . זהו שמתכנתו שיגלה ולא יוכל איש להיוקו והסך זה
היורא ורך הלכז ירח מהכל ורך לב להשחית : ערום .
שיכבדו עליו כגדיו בצרות :

מצודת ציון

ג (ב) ידעתי . ענין אהכם וכן מה מ"ס ומדעו (סבלים קמ"ד) :

אבן עזרא

ג (א) שמעו . (ב) רק אתכם . כלאומר ידעתי מכלוביהם
והללתי אתכם ותהת שמתכדוני מרדתם כי על כן
לפקוד והגנון כדרך בקרובי אקדש וככה הדין המלכים
אשקוד על עבדיהם העומדים לפניהם שיעו מנהגם וימר
הרדוקים במנו כי משפחת העכ"ם איננו חושש עליהם אם
שפירשו למעלה אבל ישראל לפי שהם קרובים אלי אענישם על עתם
כמו שכתוב בקירובי אקדש . וכמו שפירשו ורבותינו ו"ל
במסוק וסביבו נשערה מאד וכן אכרו רבותינו ו"ל שאני עכ"ם דלא
מפקוד דינא . עליהו ובספר יחזקאל במסוק והשלה על

מצודת דוד

אם נפשו ע"י מדינת הסוס : (פו) ואמין לבו בגבורים . כ"ל אף
מי שדרכו לאמין ולחוק לבנו גם בין הגבורים הנה אז ינום עמום
כי יפשוט עליו נהימו קל לכרות כי המוכך יכל כולו :

פירוש ע"מ

אזן אונ' עם נועם פר לארין ווערין איין אַפְּלוֹפִּיג
פון דעם גרינגין (בְּלוֹמֵד עַד וְעַתָּה גִּיט הַאָּבְעֵן וואו
היין אַ אַפְּלוֹפִּיג אונ דר שטאַרקער וועט גיט קעגן
שטאַרקין זיין פֿת און דר מלְחָמָה גִּבּוֹר לא ימלט נפשו
אונ דר גבור וועט גיט קעגן מאכין אַפְּלוֹפִּיג זיין
לייב : (מו) והושע הקָשָׁת לא יִצַּד אונ דר בִּגְדֵי הַאֲלֵפֶקֶר
וועט גיט קעגן בַּאֲשֵׁרִי און דר מלְחָמָה וְהָל בְּהַלְלֵי
יא יִפְּסֵם אונ דר ווס אזו גרינג מיט וייעק פֿיס וועט
גיט קעגן מאכין אַפְּלוֹפִּיג זיין לייב וְרֹכֵב הַסּוּסִים לֹא יִמְלֹט
נַפְשׁוֹ אונ דר ווס רייט און איין פֿערד וועט און גיט
קעגן מאכין אַפְּלוֹפִּיג זיין לייב : (פו) ואמין לבו וגו'
אין

ג (א) על כל המשפחה . כול הדרכ בע"ש על לשון משפחה יח"ל על כל העם וכן וסמ משפחת מלרים (הכ"ס י"ד) : (ב) רק
אתכם ידעתי . ללד אתכם אהכתי אכל העכו"ם ואתם פשעתם די לכן חומר עליכם את כל עונותיכם לשלם גמול מל

דיא גבורים וועט ער נאקומ אַפְּלוֹפִּיג און דעם
דאזיגן טאג בְּלוֹמֵד אַן בְּלֵי זיין נאם ה' און זאגט נאָמ :
ג (א) שָׁמַע אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְהוֹי הַעֲרַם צו דִּי דאזיגן זאָך
ווס נאָמ הָט גִּירַעַם און אייך בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוויו
זאָגט נאָמ על כִּי הַמְשַׁפְּחָה און דר גאַנצער משפּחה
ווס אייך האָב און גִּירַאָכַט פון דעם לאַנד מְצֻרִים
רייד אייך צו זאָגין : (ב) רַק אַתֶּם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת
הָאָדָמָה גִירַעַם זייד האָב אייך לייב גִּירַאָמ מִיין פון
אַל מִשְׁפְּחוֹת פון דר עַרד און איר הָט מוֹרֵד גִּירַעַם
און מִיר על כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם דרום וועל אייך גִּירַעַם קעגן
אין

עליכון נתקל חביבון:
 יתהיבון תרין פחדא
 אלהין אם און ז'נו:
 ד תננהום ארית
 בחורשא וצידה לית
 ליה תירים פר ארונן
 קליה ספר בוגע מיה
 אלהין אם אחר:
 התפול צפור בקולא
 על ארעא וציד לית ליה

**עונתיכם: י הילכו שנים יחדו בלתי
 אסנועדו: הישאג אריה ביערוטרף
 אין לו היתן כפיר קולו ממענתו בלתי
 אסלכד: התפול צפור על פת הארץ
 ומוקש אין לה היעלה פה מן האדמה**

מהרי"ק קרא

(ג) הילכו שנים יחדו וגו'. וכי וכול להיות אם שני בני אדם
 חולקים ביחד וסדרים זה עם זה ונבזהו אחד דבר כלום
 יוכל שיעבור על צווי שלא יתועדו הדברים היה ויבטש שדבריהם
 יתועדו יחד כך דבריו של הקדוש ברוך הוא יתועדו יחד עם
 דבריו ואני אנכי לכם אותם הדברים ולבה אתם אומרים שלא
 אדבר לכם כלום דכתיב אל תשיפו יסופין: (ד) הישאג אריה
 ביער וטרף און לו וכי היתן כפיר קולו בסענתו אם לא ימכר
 שום טרף: (ה) התפול צפור על פת הארץ ואין לו מוקש. כולם

(ג) הילכו שנים יחדו. שחכם אומרים לנביאים לא
 תכאזו כלום הנביאים מתנבאים מלכם אלא ח"כ נעשו כלום
 דברים נעשים אלא על פי דרכם: בלתי אם נועדו.
 אלא"כ קבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני: (ד) הישאג
 אריה ביער וטרף אין לו. כלאריה אוחז טרף דרכו
 לשאוג ואלו שאוג אלא"כ לכד וכן הוא אומר (שעה"ה)
 ישאג ככפרים וינהם ויחזו טרף וכן כלאר יבנה האריה

והכפיר על טרפו (סס"א): (ה) התפול צפור על פת
 לה: היעלה פה מן האדמה. ממקום שהוטל סס"א"כ
 רד"ק

דכחם היו לא היתה הארצו בזה הענין: (ג) הילכו שנים.
 כלומר אחר שפשתם בראו בזה קרה אתכם כי לא יוכל אדם
 לצאת מן העיר פחד האויב ולא אפילו שנים אם לא נועדו
 יחדיו ללכת בדרך אחד ולמסוד נגד האויב אם יפגע בהם. ר"י
 אברהם ז"ל פירש הזכיר למעלה ועל הנביאים צויהם לאמר לא
 תבאנו אפר הנה פרס שאפקד עליכם אודיעכם זאת ביד
 נביאי אולי תשובו אלי לולי שנדעתו לנבוא ונליתו לו סודי
 להוכיחם לא היה כתבא מלבו כי איך ידע מה שאני עתיד
 לעשות וככה אין דברי דרך פקרה וראו אם יתכן שילכו שני
 אנשים ברנע אחד לטקום אחד כמפור דבר אחד אם לא נועדו
 זה עם זה וכאשר תראו שיריה אכתב דבר הנביא דעו כי אני
 שלתתי ואיך יוכל למרות את מי שלא יבנה כי אתם אומרים
 לו לא תבא: (ד) הישאג אריה ביער. לפירושו בספק הקודם
 ויהי פירוש דרך משל כמו האריה שלא ישאג ביער שלא יהיה
 לו טרף כי כשכור החיות קולו יעמוד במקום שיהיה לו ויבא
 ויפחד בהם את אשר ירצה כי האויב כמבוא עליכם לא ישאג
 ריקם שלא יתרג או שלא ישאג בכם: היתן קולו. הגי'ן
 כפול במלת ויחנה. ויהי פירש הוש מנהג כפיר. הישאג
 רק על טרפו ואני שאגתי חכם ועוד הראיתם אריה שיעלה
 מפרובו בתרו קולו על טרפו שיוכל להמלט סידר אם כן איך
 הוא פבורא כי לא ישאג האויב מעליכם ריקם. ולפי' התבט ע"פ
 אם איננו למוקש יהנה העצם כי האדם יוכל בתחבולותיו ובערסותו להפיל הצפור כשהוא פסגו ונהג אני למעלה

אבן עזרא
 מן הכפריים: (ג) הילכו, הזכיר למעלה ועל הנביאים
 צויהם לאמר לא תכאזו והנה אפקד עליכם אודיעכם זאת
 ביד נביאי חולי תכאזו אלי ולולי שנדעתו לנביאי ונליתו
 סודי לו להוכיחם לא היה מתנבא מלבו כי איך ידע מה
 שאני עתיד לעשות וככה אין דברו דרך מקרה וראו היתכן
 להיות שילכו שנים אלא"כ ברנע אחד למקום אחד כעבור
 דבר אחד אם לא נועד זה עם זה וכאשר תראו שהיה אמת
 דבר הנביא דעו כי חמי שלחתו ואיך יוכל למרות חס פי
 שלא יבנה כי אתם אומרים להם לא תבא: (ד) הישאג.
 משל אחר הוש מנהג כפירי שישאג רק על טרפו ואני
 שאגתי חכם ועוד הראיתם אריה שעלה מטוכבו בתרו קולו
 על טרפו שיוכל להמלט מידו כי פחדו ועימדו אם כן איך
 תוכלו להמלט מגורתי: (ה) התפול. והנה משל אחר עוף
 השמים שאין ממלט ללדת לטוף לתפוסו התפול הצפור על

אך הוכלו להמלט מנודו: (ה) התפול. והנה משל אחר ולפירושו
 השמים שאין משיחה לארס להפשי: התפול צפור על פה.
 אם איננו למוקש יהנה העצם כי האדם יוכל בתחבולותיו ובערסותו להפיל הצפור כשהוא פסגו ונהג אני למעלה

מצודת דוד
 כולם: (ג) הילכו. וכי ילכו בני אדם יחד בדרך אחד אם לא
 שקצבו וסמיתו מתחלה וזמן קבעו ללכת יחד: (ד) הישאג. וכי
 ישאג אריה ביער וכל ימלא טרף כי בשמעו הריח קול שחגשו
 יעמדו במקומם ומחמתו יבא בהם לנרוף טרף כלטמו: היתן. וכי
 הכפיר שיעיף קול שגחה ממנו ויהי אם לא שלכד מה כי יגיל
 ספח הפרשה בתרן ולא מלאה מוקש להלכד בה וכי למנס מנהגם
 מנדלד ספח ומעלהו קול מן הכלצם ואני וכי כפח יעלה מן

מצודת דוד
 כולם: (ג) הילכו. וכי ילכו בני אדם יחד בדרך אחד אם לא
 שקצבו וסמיתו מתחלה וזמן קבעו ללכת יחד: (ד) הישאג. וכי
 ישאג אריה ביער וכל ימלא טרף כי בשמעו הריח קול שחגשו
 יעמדו במקומם ומחמתו יבא בהם לנרוף טרף כלטמו: היתן. וכי
 הכפיר שיעיף קול שגחה ממנו ויהי אם לא שלכד מה כי יגיל
 ספח הפרשה בתרן ולא מלאה מוקש להלכד בה וכי למנס מנהגם
 מנדלד ספח ומעלהו קול מן הכלצם ואני וכי כפח יעלה מן

וישמה ולא כשעדין לא לכד: (ה) התפול. וכי תכאזו לטוף על
 כרכם: היעלה פה. דרך סלפוס כשהוא נלכד וכולם לילול נטבו
פירוש ע"מ
 אוף אייה אלי אייערי ויבד צו בצאלן אייה אוף זיי:
 (ב) דם שפראקט ווייטער גאט די וישראל ווייל זיי
 פאר ווערן די נביאים נביאות צו גאנין אונ גאנט
 תלכו שנים יחדו בלתי אם נועדו גייען דען צוויי מענטשן
 ביי אנאנדער אין איין וועג ווען זיי זענן גיט ווארין
 גיציים (און צייט זיין האבין זיך פריער זיך קובע
 גינען גיטן צוויי צוא גיטן אין איינעם): (ד) הישאג
 אריה ביער וטרף אדער וועט דען שרייען איין לייב אין
 וואלד ווען ער הט גיט פון פאר ציפונג דען דר

וישמה ולא כשעדין לא לכד: (ה) התפול. וכי תכאזו לטוף על
 כרכם: היעלה פה. דרך סלפוס כשהוא נלכד וכולם לילול נטבו
פירוש ע"מ
 אוף אייה אלי אייערי ויבד צו בצאלן אייה אוף זיי:
 (ב) דם שפראקט ווייטער גאט די וישראל ווייל זיי
 פאר ווערן די נביאים נביאות צו גאנין אונ גאנט
 תלכו שנים יחדו בלתי אם נועדו גייען דען צוויי מענטשן
 ביי אנאנדער אין איין וועג ווען זיי זענן גיט ווארין
 גיציים (און צייט זיין האבין זיך פריער זיך קובע
 גינען גיטן צוויי צוא גיטן אין איינעם): (ד) הישאג
 אריה ביער וטרף אדער וועט דען שרייען איין לייב אין
 וואלד ווען ער הט גיט פון פאר ציפונג דען דר

יִירָא אֲדֹנָי יְהוִה דְּבַר מִי לֹא יִנְבֵּא :
 הַשְּׁמִיעוּ עַל־אַרְמְנוֹת בְּאִשְׁחֹד וְעַל־
 אַרְמְנוֹת בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם וְאָמְרוּ הַאֲסָפוּ
 עַל־הָרִי שְׁמִרוֹן וְרֹאוּ מְהוֹמַת רַבּוֹת
 בְּתוֹכָהּ וְעֵשׂוּקִים בְּקִרְבָּהּ : וְלֹא־יִדְעוּ
 עֲשׂוֹת־נִכְתָּה נְאֻם־יְהוָה הַאֲצִירִים
 חֲמַס וַיִּשָׁד בְּאַרְמְנוֹתֵיהֶם : יֵאֵל לָכֵן כֹּה

נהים מן לא ידעו
 אל הים מליח מן לא
 יקפיר נבואתה : ספקו
 על פנינת באשחוד ועל
 פנינת בארצא ומצרים
 וקמרו אהפנשו על שמרי
 שמרון וכו' שגושא
 סגיאן פנינת ואנוסין
 פנינת : וקא ידעין
 לקעבד אוריקא אמר וי
 די קולן אוצריהון חסוף
 וקבא בקר פנינת הון :
 יי פנין פנין לאמר וי
 אלהים

רש"י

כך הקב"ה דבר אל הנביאים להנבא מן לא ינבא :
 (ט) השמיעו. אחס בני פלשתים ובני מצרים הכריזו
 זאת ואלמרו בהרמונותיכם שיאספו על הרי שמרון לרהות
 יערה: חמס ושוד. ממון של גול : (יא) צר וסביב

אבן עזרא

הטעם כי הנביא דומה לו והטעם איך לא תהרדו מדברי
 הנביא או תחשבו כי יש רעה חלה לעיר אם אני לא נזרתי
 להיותה וזהו וי"ל לא עשה כי גם השם לא יעשה רעה עד
 שיגלה סודו להודיעכם על יד הנביא אולי תשובו מדרכיכם
 הרעים על דרך רע אדבר על גוי ומלכה והנה משלחת
 האלרים יחזק כל שומע ואף כי כלשר אתן קולי ואדבר אל
 הנביא איך לא יפחד ממנו למלאות אשר לויתור :
 (ט) השמיעו. וזה המוקש שיתחדרו אויביכם עליכם וטעם
 חרמנתו מקום המלכים על כן נולת ואחרו דברי המלכים
 והנה השם הנכבד נתן להם רשות לצבא לארצו וטעם ורחו
 לקחת הדין מהם כאשר עשו כן עשו להם. (י) ולא ידעו :
 (יא) לכן. צר. שיטור על שמרון וסביב הארץ יהיה שלא

מצורת דוד

שאג. ר"ל והלא הנביאים גזלו מהנביאים הדבר אל העם
 והיום כובשים כהנבא כי כמו שאם ישאל תהיה לא ימלא מי
 בלא יירא מקול שפנתו כן הם ח"מ מדי' מהאל הנביא לא ימלא מי
 (ט) השמיעו. אחס בני אשדוד השמיעו כהו בהרמונותיכם.
 (י) ולא ידעו. ר"ל גם תהיו אשר ח"מ יודעים לפנות נכחה
 ואלרים בהרמונותיהם וכמו' אלו גזלו לזרע' חספוק למלאות טעם

פרוש ע"מ

נוען איני לייב שרייעט ווער זאל קיין מורא גיט
 האבין אזוי אדני אהיים דבר מי יא ינבא ווען נאמט דר
 האר רעט צו די נביאים זיי זאלן נביאות זאגן ווער
 זאל רען קיין נביאות גיט זאגין : (ט) השמיעו על
 ארמנות גוי מאמט הערין איר פלשתים אוף אייערי
 פאלצין אין אשדוד און איר מצרים מאמט הערין
 אוף אייערי פאלאצין אין לאנד מצרים ואמרו האספו
 גוי אונ זאגט צו אייערי שפעט לייט זאמלמט אויה
 איין אוף די פערק פון שומרון אונ זעהט פון זיי אין
 שטאמט אריין די פיל פרומונג ווס אין איר איז אונ
 די גרובקע לייט ווס אין איר זענן : (י) ולא ידעו עשות
 פארמינע זאכין אזוי זאגט נאמט זייא זענען אנעקע
 אין גיערי פאלצין : (יא) לכן בה אפר אזוי יגלהו דרום

מהר"י קרא

אלהים דבר מי לא ינבא. וכי לא אנבא : (ט) השמיעו. הכריזו
 על ארמנות באשדוד. על עשרת השבטים שומרון שובא
 סנחריב להחריבם. וראו בהוכחות רבות וגו' : (יא) כזה אמר ה'
 מעל ההרים בתוך העיר את דרכם הרעה : (י) נבוחה.
 רד"ק

הזא מטאמח הארתי יפחד לו שבעו ואיך לא יפחד ויחזק
 דגביא לקולי ואיך יוכל לעבור שלא ימלא את רבוי אשר ציהתי :
 (ט) השמיעו על ארמנות. ר"ל אל מלכותם ורווחתם השוכנים
 בארמנות וזה ענין וישבח עלך ארם והוא חפץ מה שאמר אל
 הגידו בנת כי הוא כאשר דוד וזה שאמר האל יחזק : על הרי
 שומרון. כי שומרון הר הוא כמו שאמר ויקח את החר שומרון
 ואמר הרי לשון רבים כי אולי הרים אחרים יש סביבותיו
 וארמנות בשרא חמס' לסביבות יבא הממיות על את
 השמשו כמו הרי בגלבע והדומים לו : וראו בהוכחות רבות .
 ודע כי בעונותם הם לוקים בפני החמס אשר בקרבם : (י) ולא
 ידעו עשות נכוחה. וזה תאמרו וישו פעם רעה ויעשו פעם
 טובה לא ידעו לעשות אפילו נכוחה אחת. ונכוחה פי' ישרה וכי
 אל אלו האוצרים חמס ושוד בארמנותיהם ומה יורה חמס
 שיהיו לבוה אורחם האוצרות והו מה שאמר : (יא) לכן. צר
 נבוחה. מואר לדרך : האוצרים. הון סלקתם בתמס וטוד :

מצורת ציון

וכן הם פסיה : (ט) ועשוקים. טעמים עיד העשוקים :
 (י) נבוחה. דבר ישר וכלו כמו הוה נכמו (יכשים ל"ו) :

שלא ינבא א"כ כל דבר הלא שמעו מפי הנביא עד לא בא ח"מ כי אז
 עניכס וגו' לשם גמול כי הואיל והכל כהנבא יש גמול על הנעשה :
 האספו. לנכה למתמה בעזרת השם : וראו. ר"ל אל תירלו עכס כי
 רב מירלו וחקל נכס ובעל יכיו וטעם יד כחויב : (י) ולא ידעו.
 ואלרים בהרמונותיהם וכמו' אלו גזלו לזרע' חספוק למלאות טעם

לקוטי יקרים

דער לייב אונעס גינאנגין פון זיין ארם. ער זאל קומטן אונס רום.
 ווען דער לייב איז גינען ווייס פיר הנדקעס מיל פון רום. האם
 ער אנעשטיי גיטאון האבין די מענדקע ווייב אין רום גיטפלת
 זייערי קינדע פון שרעק. אונ פיל קאהרין אין רום זענען איין
 געפאלן ווייב דיא ערד האם אצופט גיטאון. אז ער איז גינען
 דביא אונ גינען פון רום האם ער גיטאון און און און און און
 גיטאון גינען פון פיל גענעשין דיא ציין פון מויל ארויסגעפאלן
 פון שרעק אונ דער קסר און און גיטאון פון זיין שטוהר אויף
 די ערד. האם דער קסר גיטאונט צו רבי יהושע פעט צו גאט דער
 לייב זאל גינען גיטאון פון רום האם ער גיטאון און און און
 אונ דער לייב איז צוריק גיטאון זיין ארם. נאכדעס האם
 דער קסר גיטאונט צו רבי יהושע איך וויל זעהן אייער נאם. האם
 רבי יהושע גיטאונט צום קסר רוא וויקטס גיט קענען אים זעהן.
 גזקה נאם ה' אונ די ושרצ'ל ווייסין גיט צו מאן רעקט
 לייט הארץ ס חקס ווס זיי בהאלקען גינען אונ רובונג

**אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צְבָוֹת וּסְבִיב הָאָרֶץ
וְהוֹרִיד מִמֶּנּוּ עֹזָה וְנָבִיזוּ אֲרָמְנוֹתֶיךָ:
יב כֹּה אָמַר יְהוִה פֶּאֶשֶׁר יִצִּיל הָרֶעָה
מִפִּי הָאָרִי שְׁתֵּי כִרְעִים אוֹ בְדֹל־אֶזֶן כִּן
יִנְצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁמְרוֹן**

מהר"י קרא

צד וסביב הארץ. אויב הנבא סביבות ארץ ישראל יבא :
(יב) שהי כרעים או בדל און. פהרנו כשבא הארץ וגשא שת
מהקדר והרוחם קרא אחריו והוא ספולו לא יחת ואינו יכול
להצילו כי אם שהי כרעים או הנוך און מהשה להביא ערות
שנמסרה בנאם. כמד דאמר אם סרוף וסרוף יביאונו עד. כן
ינצלו בני ישראל היושבים בשמרון בבאת משה וגו'. והיו
ששגינו בשדר עלים אמר רבי יהושע כרבי הנוראי בשם רבי
יהושע לא נשתדיר מהם אלא אחד משמנת שבהם : ובדמשק
ירוש. פהרנו בדמשק ינלו כל משה וירוש ביחד וכן היא
אויבר והגליתו אהם מהלוח לרמשק. ע"א ובדמשק ירש
כפול הוא על בבאת משה ובאת מלשון העמים קורין לפאת
משה דמשק כן היה כנהגם להביא בשר כן השרה במסות. כך

תנבא צימי ירבעם ועוד ינבא שסופן להסמך על מלכי ארם וכן עשו צימי פקח כן רמליהו שמתחבר עם רלון וזהו

רדק

וסביב הארץ. הנה הצד יבא וסביב הארץ יתנה שלא יהיה לבם
כיום מבני : והוריד מן עוז. האוצרות שצברה שאצורה בארץ
הגבורות שחשבת אותם שהם יהיו לך מנו האויב יורידו סמך
רפי' ואמר ונבזו ארמנותיך : (יב) כה אמר ה'. שהי כרעים או
בדל און. רב או מעט מה שיוכל להציל יציל. שהי כרעים או
אפילו בדל און שהיא דבר מועט אם יוכל להציל יציל. והכר שהי
כרעים כי אותם יאכל הארצה בארצות וכל בדל און והוא
הקשה שבאון כתרנובו החסום דאודן לפי שאין בו בשר ויחוננו
הארצה כן לא ינצלו מישראל אשר בשמרון אלא מעט אותם
שלא יירש להם האויב שהיו חלים שבכבים בגמס הכר
שמרון כי היא ראש הממלכה והיא נכבשת באחרונה והצדיקים
שבהם נצלו גם כן פן הדבר ופן החרב שהרי נאמר והשארתי

שבהם נצלו גם כן פן הדבר ופן החרב שהרי נאמר והשארתי

מצודת כוונ

האוצרים. מל' אולר ל"ל טומנים : (יב) צד. אויב : עוזך.
חוקך : וגבורו. מל' כזה וכלל : (יב) בדל און. מ"ה הסמסו ויאל

הכונה כשהלוי טורף טה מן העדר הוא מקויר לכלול מן הכבאי : ואלה
הכסארים בשמרון כי רק ישאלו החולים הסוככים בבאת המטה

לקומו יקרים

האם דער קיסר גינאגם אידן ויל אים יא זקנין . האם רבי יהושע
ארויס גיפירט דעם קייסר אויף די גאס דאס איז געווען אין חרש
תפשו און ער האם גישטעמט דעם קיסר גענין דיא ווען און האם
גינאגם צום קיסר דעם אין דער הייך וועקסטו זעהן אינגעם גאם .
וויא דער קיסר געהא אינגעמערדיקן די אויגין האם ער גינאגם אידן
קען גיט זעהן . האם רבי יהושע גינאגם צום קיסר פאדאך דוא
קעגנש גיט קעקן אויף דיא זיגן וויא איז פון גאסם בארענער.
וויספיר קעגנען זעהן גאם אלעין נאכדעם האם דר קיסר גינאגם
צו רבי יהושע אידן ויל באקן אפטרעה פון אויגין גאם : גאם
רבי יהושע גינאגם צום קיסר דו וועקסט גיט קעגנען ווייל זינגע
בסדיוקע זינגע יושר פי' . הם דער קיסר גינאגם אידן וועל יא
קענין . הם רבי יהושע גינאגם צום קיסר פאר די ספרה גענין
ברע' ים דאקס איז אקרויטע פלאן אליודינער וועקסטו קענין
פאדן אקרויטע ספרה פאר זינגע אלע פארדיקט . דער קיסר

וועלן גאר אפדער פלרייבן די שלאקע ווס ליגן אין בעש

רש"י

הארץ. הר מוכן לכל וסביב לארץ הזאת יבא :
(יב) כאשר יציל הרועה. דבר משרא' בדל און.
חססום דליון : כן ינצלו בני ישראל. מתי מעט :
בפאת משה ובדמשק ערש. ת"י בחקוף שלטן וכדמשק
רמליון. ואומר חמי שפתרון התרגום לפי צמימי יהואה כן
יהוא כתיב כי אכדס מלך ארם (מלכים ב' י"ג) וירבעם כן
כנו הוביעם במקלת שנה' הוא השיב את נבול ישראל וגו'
ולא דבר ה' למחוט את שם ישראל מתחת השמים ויושיעם
כיד ירבעם כן יואש (שם י"ד) והוה כפלת מטה פנת הבית
הוא חוקו כל בית לכן תרגם בחקוף שלטן של ירבעם ועמוס
תנבא צימי ירבעם ועוד ינבא שסופן להסמך על מלכי ארם

אבן עזרא

ימלט כל היוצא ממנה : והוריד. הכר ותפל המגדל עון
ויבזו חכמי הר כל התרמונות הנוכרות שהם מלאות מחסום :
(יב) כה. כה לאשר כחוש כמורה ואם טרוף יטרף
שיבחה עו' בדל און. אין ריע לו. ותכתי ספרד אמרו
און אחת והנה לא ימלט רק מי שהוא חולה שלא הלך
למלחמה וזהו השוכב בבית מטה ועטם בבית כי מנהג
האדם לבוס המטה בבית כלד אחד שישימו מסך שלא יראה
והחולה לרדק לשכב במקום שאין שם אור גדול כי לא יוכל
לסובלו ודע כי הדל"ת אינה מהאחותיות שהם לשרת על כן
לא תהיה נוספת לא בדרשותי מלה ולא בחרתיה וידענו כי
בדמשק ערש כמו בבית מטה כי ערש כמו מטה והנה

מצודת דוד

לא היה הדבר רע במלכות אבל הם יגלו מעלי עורך וככנה :
(יב) צד וסביב הארץ. כ"ל הר יבא עליך וסביב ספדן יתנה
ככל מולך נכמלט : והוריד. יסביל ממך חוקך ולאעטותיך יסו
נעוים מן הכל בעט : (יב) כאשר יציל הרועה. דרך
לעטלו מהלרי עטמו ובהוא לא נבנו ולאח"כ מלניכו כי לא יזילו כ"ח לטות ואל לאמלל : כן ינצלו. כ"ל כמו שפירן חוטלת
נעטם הדבר שמליל הכונה מן הארץ כן לא יסו חוטלת לאוון

ע"ט

האם אזוי גינאגם גאם דר האר צד וסביב הארץ איין
בלידינער איז אן גיברייט צו קוקן אויף די ישראל
און ארום דעם לאנד וועט ער קומען ויחיד פמך ער
אונ ער וועט אראפ גינעריין פון דיר בייין שטאטאקיים
אונ דינגע פלאאצין וועלן ברויבט ווערין : (יב) כה
אמר ה' אזו הט גאם גינאגם פאשר יציל הרועה ויר אזו
וויא דר פאסטף איז מצייל פון דעם מויל פון דעם
צייב צווייא קניא אדער דר לעפיר פון דעם אויער
(פלובר אזוי וואל ווען איין לייב פאר ציגט איין
בקהמה קאן דאך דער פאסטף ווייניג ווס מצייל זיין
פון אים) כן ינצלו בני ישראל אזוי וועלן גיצול ווערין
די בני ישראל וואם זיין איין שומרון ווייניג לייט
במאת משה מיט דעם עק פון דעם בעט פלובר עס
בית (הרי עשר.)

**בְּפֶאת מִטְּהַ וּבְדַמְשֶׁק עָרְשׁוֹ: יִשְׁמְעוּ
וְהָעִידוּ בְּבֵית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה
אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת: יִכִּי בְיוֹם פְּקֻדֵי
פְּשַׁעֵי־יִשְׂרָאֵל עָלָיו וּפְקֻדָתִי עַל־
מִזְבְּחוֹת בֵּית־אֵל וְנִגְדָּעוּ קַרְנוֹת**

רְחִיצוּן: יִגְבִּילוּ
וְאֶקְהִידוּ בְּבֵית יַעֲקֹב
אֶפְרַיִם וְאֶל הַיָּם אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת: יִכִּי בְיוֹם
אֶפְקְדוּתִי חֹבְטֵי יִשְׂרָאֵל
עָלָיו וְאֶסְעַר עַל
דְּפַלְחוֹ לְאֶנְוָרָא בְּבֵית
אֵל וְיִהְיֶה סֶפֶן קַרְנֹת
אֶנְוָרָא וְיִפְלֹן לְאֶרְעָא:

ואמחי

רש"י

ושמעתי משמו של רבי מנחם ז"ל שהיה מפרש זה אחד משמנה שלא נזכר פאת אלה בפאת מטה במלכותם נחמה משתי רוחות של פאה והוא שמינית של מטה שהרי ארבע פחות יש משתי רוחות לפאה. ד"ל מלחתי בדברי ר' אמרי ז"ל בפאת מטה בעון אחיה בן אחאב ששלח לדרוש כבעל זכוב אלהי עקרון האמיה מחלי זה (מ"ב א') ובדמשק ערש

ובדמשק ערש עיקר מנוחתם וזכרונם תהי על דמשק ורבותיו אמרו כסדר עולם ר' יהושע אומר משום ר' יהושע אלו עשרת הצבטים נסמכו על הזוקה מלך יהודה ועל יהוד' ופלטו מעמם: בבאת סמה, מלמד שלא כהמיר מרס אלה אחד משמנה שבהם ושאר ערש היכן הוא כדמשק לקיים מה שזכר (לקמן ה') והגליתו אתכם מהאלה לדמשק

רד"ק

בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו ובעל אבל מן השני לא יצלו ומה שאמר בפאת מטה כי החולה שהוא שוכב במטה כשיבא האויף דחוק יצבו נאחת בפאת המטה כדי שלא יראה: ובדמשק ערש: כפול הענין במלות שונות כי דמשק כמו פאה ואם לא נבצא לו חבר במקרא. וירושל' כמו מטה כמו הגה ערשו ערש ברזל ויש אומרים כי דמשק הדלת נוספת חרום בתקוף שלפון ועל דמשק הרוצין הרבם דמשק בשין כמו דמשק בסיון, וכן כסדר עולם רבי נהוראי אומר בשם ר' יהושע תהי ארם ואמר ערשו ערש ברזל ויש אומרים כי דמשק הדלת נוספת חרום בתקוף שלפון ועל דמשק הרוצין הרבם דמשק בשין כמו דמשק בסיון, וכן כסדר עולם רבי נהוראי אומר בשם ר' יהושע תהי ארם ומה שאמר אחד משמנה כתב רש"י ז"ל בשם רבי מנחם שלא נאמר פאת מטה אלא בפאת מטה באתי רוחות של פאה והוא שמינית של מטה שמה בתקוף שלפון פי רש"י ז"ל לפי שבאתו הדרור בימי יהואחז בן יהוא כתוב כי ארם מלך ארם וירבעם בן נבט הושיעם שנאמר והוא השיב את נבט ישראל והיה בפאת מטה פנת מבית הוא חוקר של בית וכן פאת מטה הוא חוקר שן מטה לכן חרגום בתקוף שלפון ר"ל שלפון של ירבעם ועוד נבט כיסופס להספך על מלך ארם בימי פקח בן רמליהו שנתחבר עם רצין ומבמחל ויהיה על דבשק (יג) שמשו. דרבי האל יתברך אמר כנגד הנביאים שישימו זאת הגורה ויעודה בבית יעקב כרם נאיה: (יד) כי ביום, היא יום הרעש שהיה בימי עזריה: ופקדתו על כזבחות בית אל. על דרך ובאלהיהם עשה זה שפטים: קרנות המזבח. וזכר הקרנות כי בנפול הקרנות יפול המזבח כי הקרנות בעמידים הבנין כמו פנת הכיה ועוד זכר הקרנות כי עליהם

אבן עזרא

מחמים כמו לפלמוני אשר עקן לא היה וככה פירושו ובדמשק כמו וכן משק ביתי ככזה סוקד וליטו זו: (יג) שבעו. דברי השם לנביאים והעטס כי רעש יהיה או האויב ינדע

והוא שוק כמו בן משק ביתי ושוק המטה הוא הפאה. וינתן חרום בתקוף שלפון ועל דמשק הרוצין הרבם דמשק בשין כמו דמשק בסיון, וכן כסדר עולם רבי נהוראי אומר בשם ר' יהושע תהי ארם ומה שאמר אחד משמנה כתב רש"י ז"ל בשם רבי מנחם שלא נאמר פאת מטה אלא בפאת מטה באתי רוחות של פאה והוא שמינית של מטה שמה בתקוף שלפון פי רש"י ז"ל לפי שבאתו הדרור בימי יהואחז בן יהוא כתוב כי ארם מלך ארם וירבעם בן נבט הושיעם שנאמר והוא השיב את נבט ישראל והיה בפאת מטה פנת מבית הוא חוקר של בית וכן פאת מטה הוא חוקר שן מטה לכן חרגום בתקוף שלפון ר"ל שלפון של ירבעם ועוד נבט כיסופס להספך על מלך ארם בימי פקח בן רמליהו שנתחבר עם רצין ומבמחל ויהיה על דבשק (יג) שמשו. דרבי האל יתברך אמר כנגד הנביאים שישימו זאת הגורה ויעודה בבית יעקב כרם נאיה: (יד) כי ביום, היא יום הרעש שהיה בימי עזריה: ופקדתו על כזבחות בית אל. על דרך ובאלהיהם עשה זה שפטים: קרנות המזבח. וזכר הקרנות כי בנפול הקרנות יפול המזבח כי הקרנות בעמידים הבנין כמו פנת הכיה ועוד זכר הקרנות כי עליהם

מצורת דוד

ובכרם המזנוק ממשקס החולס: (יג) שמשו. חסם הנביאים שמשו דברי הכתוב ככתי יעקב: (יג) כי ביום פקדי. ר"ל ויהי דברי אלה כיוס שאיכר פשעי ישלח עלי לשלם לו המזול או הצנתי על המזבחות. המזבחות צבתי אל לכרות קריתם ויפלו על פני הארץ: ענין זכרון: ופקדתו. ענין שפחה כמו פקדו נח וכו' (ש"א י"ד): קרנות. הם הצלילות היוצאות מעין קרבים:

פירוש ע"ט

בעטם וברששק ערש אונ אין דמשק ועטמ נאר אופער בלייבין איין שלאפער נום ליגט אין בעטמ דען דר מלך אשור הם פר קריבין די עשרת השבטים אין דאם פאלק ארם: (יג) שכש תעידו בבית יעקב הערמ איר נביאים סייעע רייד אונ זאגט זייע אדרות אין דאם הויז גיזינד פון יעקב נאם אדני אליהם און זאגט נעם דער דער (הר) אלהי הצבאות דער האר אופער אלע הצילות: (יד) כי ביום פקדי דען אין דעם קאנל וואס איך וועל גידענקין די זינד פון דעם באצאלין אים פר אים בלומר אופ דעם ישראל צו באצאלין אים פר זיי דענקט קאל ופקדתו על מזבחות בית אל וועל איך גידענקין צו באצאלין אויף די מזבחות פון בית אל זיין. הם דער קיסר שחצו צו דמשק אפערד פאר איישר נאם:

מצורת ציון

הקסה שזאון ואין לו דמיון: פפאת. ענין עכר ולי: ובדמשק ערש. מרס הוא מטה כמו מטה מלך כזון (דברים ז') וקולה מטה כהולל דמשק ערש כי כלל מפקד מתינו ויעונו מן כויעה וכן העיר דמשק הקלה טוב כסם על כי היא כלה מפקד במצבתי ילודים וזמני מים ועם כי היא סעין שחלית: (יג) והעידו. ענין התלה כי ס' רוב מתינו געוים לכל כהט ללחמי: (יד) פקדי. ענין כלימה כמו ואלחיתו הגדוין (דברים י')

לקומי יקרים

האם אנגעהויבן אנגדייפן דיא סעודה נאך פסח און עס האם געדאטעם דאם אנגדייפן דיא באנצע ועקס חדשים ווער. ועין עס איז שוין גינען אלץ פערפטיג אונ דאם עקין איז שוין גישפאנען אויף די שישען דר קיסר הם נאר גינאמס ועין ויהא הקב"ה מים זייעע באדינקט ועלוי אראם פקען עמן. איז גיקוקטן אויבם אונ הם אריין גינלאזן אלץ אין ים. האם דער קיסר אנגעהויבן אן גרייפן אין אנדער סעודה. האם דאס דעם אנגדייפטיג די באנצע ועקס חדשים ווער. ועין עס איז שוין גינען אלץ פארפטיג אונ דאם עקין איז שוין גישפאנען אויף דיא שישען איז גינארין אנדרייטער רענין אונ עס האם אלץ פאר פרוקען אונ עס איז אריין גישווימן אין ים. הם דר קיסר גינאמס צווי דבי יהושע פאר וואס איז גינארין דאמאלס אויבם אונ היינט ארענין. האם רבי יהושע גינאמס צום קיסר דר ווינט איז גיקוקטן אפצוקערען דעם פלאץ ער ואל זיין ראיין און דער רענין איז גיקוקטן צו בעלשעצן דעם פלאץ עס וואס איז שוין געווען זיין. הם דער קיסר שחצו צו דמשק אפערד פאר איישר נאם:

עמוס ג ד

הַמִּזְבֵּחַ וַנִּפְלֹוּ לְאַרְצִי: מו וְהִפִּיתִי בֵּית־
הַחֹרֶף עַל־בֵּית הַקִּיץ וְאָבְדוּ בְּתֵי
הַיָּשָׁן וְסָפְדוּ בְּתֵים רַבִּים נְאֻמ־יְהוָה:
ד שִׁמְעוּ הַדְּבָר הַזֶּה פְּרוֹת הַבָּשָׂן
אֲשֶׁר בְּהַר שִׁמְרוֹן הַעֲשִׂקוֹת דְּלִים
הַרְצִיצוֹת אֲבִיוֹנִים הָאֹמְרוֹת לְאֲדֹנֵיהֶם
הַבִּיאָה וְנִשְׁתָּה: יג נִשְׁבַּע אֲדֹנִי יְהוָה

וְאָמְרֵי בֵּית סְתוּא עַל
 בֵּית קִטָּא וַיִּבְרְדוּן בְּתֵין
 דְּמִכְּבָּשָׁן בְּשַׁן דְּפִיל
 זִי סו פִּון קִמִּין סְנִיאִין
 אָמְרוּ: אֲבָלִילוּ פְּתִיגְמָא
 קִדְרוּ עַל־יְרֵי נְכִסָּא
 דְּבִטּוּרָא דְּשִׁמְרוֹן
 דְּעֲשִׂקִין מִסְּפִינְיָא
 וְאִנְסִין חֲשִׁיכָא דְּאִמְרוּן
 לְרַבּוּנֵיהוֹן אֲשֶׁלְּמִנְיָא
 וְנָבּוּ: ב קָמִס וְיֵי אֱלֹהִים
 בְּמִסְכִּינָה בְּקֹדֶשׁ יֵהוּ אֲרִי
 הָא
 תִּיא בִּים סְתוּרָא יִמְתֵּן ו:
 פִּירֵס סְבָן: עֵבֶר לֵב

מורה קרא

פירש רבינו שמואל: (מו) והכתיב בית החורף על בית הקיץ.
 בית העשירי לחורף ובית העשירי לקיץ שניהם אחדו: ואבדו
 בתי השן. הוא היכל סבוכב בשניו הפיל והן עשויים לנה
 כולם יספו ואבדו: ד (א) פרות השן. הן נשי ישראל הרוצות
 לפרות הרעות בהר בשן מחמת שהם מתפסמין שם עם כוונתם
 וסוררות ורציצות ועושקות דלים ואביונים: האמרות לארניהם

ד"ק

היו מקריבים וזורקים הדם: (מו) והכתיב. מנהג הסלמים לעשות
 להם בית לחורף ובית לקיץ וכן אמר ביהרקים והמלך יושב
 בית החורף בהרש הששעי וכן אמר בענין מלך מובא והוא
 יושב בעליית המבוקה שהיתה עשויה לימי הקיץ ואמר כי הרעש
 יפיל ארסנות המלך בית החורף ובית הקיץ אבדו השן והם
 אשר בנה אחאב כמו שבחוב ואת בית השן אשר בנה והשן
 הוא שן הפיל שעושין ממנו מלאכה: בתים רבים. רבים
 בספסר או פירושו גדולים בכנין והם הארמנות: (לא) שבער.
 פרות הבשן. בשן הוא מקום טרעה שכן והבסות הרועה בו
 שבינות וסובכות. ורבה נשי הסלמים והשרים הגדולים לפרות
 הבשן לפי שהן בעלות הענג והן שבתות וימות: העושקות
 דלים. שהן מסבכות העסק והפרוצה שאומרות לארניהם
 שהם בעליית הבית והשתה ואם אין לבעליהם הכסף משיהם
 בהומנה עושקים הולחשים שאין להם כוז להפיל מרעם גם
 רוצצים אותם אל יתנו מרע על פיהם: רוצצות. ענין שברית
 כבר קנה רצון כלומר מכיס אותם: לארניהם. האלף ענת
 בחספ פתח והוא אחר מבעצה שהן ספיק בלשון ארנות: (ס) נשבע.
 ידיו וכן אמר למען קדשו לשמים: ונשא אתכם בצנות. נשא

סו הדד מלך חרס שלח לדרוס צלחיה ישראל (סס ח'):
 (מו) בית החורף על בית הקיץ. מתוך שהיו מעוננים
 היו בוים להם העשירים שמי כתיס אחד לחורף ואחד לקיץ:
 בתי השן. למכשנין כשן דפילא:
 ד (א) פרות הבשן. כשי השרים והסננים וי"ח עתירי

אבן עזרא
 הקרנות: (סו) והכתיב בית החורף. ככה מנהג השרים
 חלצו ושמעאל וכמוהו בעליית המקרה. אמר רבי מרינוס
 כי בית השן היה אחד שעשה אחאב וחכר לו בתים נכבדים
 כמו וכסליהם שחמד הוא כסיל בשמים. ואי אומר אם
 כסיל אחד בשמים רבים הם בחרו והוא אחד מהם וכפוק
 עושה כימה וכסיל אפרס זה ואם עשה אחאב בית שן אחד
 עשו אחרים אחריו בתים רבים:

ד (ה) שמעו. פרות. הם נשי השרים דימה אותן
 לפרות הבשן: העושקות. הרוצצות. כמו
 את מי עשקתי ואת מי רלוחי כמו סכותי אני והגזרה מקנה
 רצון והנה פירוש ארך הם עשקות באומרים לבעליהם:
 (כ) נשבע. בקדשו. בשמים כמו כי אשאל את שמים ידו:
 בחספ פתח והוא אחר מבעצה שהן ספיק בלשון ארנות: (ס) נשבע.
 ידיו וכן אמר למען קדשו לשמים: ונשא אתכם בצנות. נשא

מצודת דוד

(סו) בית החורף. לפסעטע היו עושים בית מיוחד לחורף והיה שמר
 מן הסכירות ומשכבת סכום ויחיד לקיץ במקום שששכ סכום
 ואמר שיהיה על סע זכ כ"ל שיהלכו ויאלצו:
 ד (ב) פרות הבשן. הם נשי השרים ועל כי היו מתענגות וממנות
 ומרוב כל המטילים אל הסכום הרומוט כדשן במרעם ששן שהן
 שמונת ורלוחות כשן: העושקות דלים גר. ומור: ומפסע שאין
 עושקות כדיריין דק כן הולמות לבעליהם כסליה וין ומשה ולפי

(טו) על בית. עס בית: השן. שן כסיל: וספו. ענין כליון כמז
 מסת' כענות (רעיהם א):
 ד (ב) הבשן. הוא מקום מרעה ששן כמ"ס והנה סכמל והסכן
 (סס ל): העושקות. מלכזן עושק וגל: הרוצצות. ענין
 שכיפה כמו קנה הלון ושעיה מ"ס: לארניהם. כ"ל לבעליהן:
 שאין להם ממנה להביא עושקים סלדים פשוט הכח ולא יעמדו מרעס

פירוש ע"מ

ד (א) וְאָמְרֵי דְּרֵי נְבִיאֵי שִׁמְעוּ הַדְּבָר הַזֶּה פְּרוֹת חֲבִישׁוֹן וְעֵרִין
 צו דִּי דְּאִוִּינְע זֶאך אִיר פִּעְטֵע קִיא פִּין דְּעֵם
 לֵאגְדָּר בְּשַׁן וְסוּ עֲנִין אוֹף דְּעֵם בִּאָרַג פִּון שְׁמָרוֹן דֵּם
 מִינְיָם עֵר דִּי וַיִּיבְעֵר פִּון דִּי הָאָרֶץ פִּין דִּי יִשְׂרָאֵל
 הַעֲשִׂקוֹת דְּלִים וְנֹאכְרִיבִין דִּי אֲרִעְקֵע לְיִים אוֹן צוּא
 שְׂמִיטִין דִּי אֲבִיוֹנִים הָאִוִּינְיָם לְאֲדֹנֵיהֶם וְסוּ יִיִם אֲנָן צוּ
 וַיִּיעֲרִי הָאָרֶץ בְּלוֹמֵר צוּ וַיִּיעֲרִי מֵאֲנִין בְּרִעְנֵגְמֵם אֲנִין
 וַיִּיִן אוֹן מִיר וְעֲלִין קִרְיָקִין (ב) נִשְׁבַּע אֲדֹנִי ה' בְּקִדְשׁוֹ
 דְּרוֹף הֵם גָּמֵם דֵּר הָאָר גִּישׁוּמָרִין בִּי וַיִּיִן הִילְקִיִּים
 בִּי הֵנָּה יָקִים בָּאִים דֵּם נִון מִעַן וְעֲלִין קִסְוִן אוִיף אִייה
 אוֹן דִּיא הִינְעִן וְעֲלֵעִן אִייה אוֹנְעֵק מִקְרָאִין אוִיף
 זִיעֵרע

וַיִּגְדַּשׁ קִרְיָה הַסּוּבָה אוֹן וַיִּי וְעֲלֵן אִיִּף גִּישְׁנִיטִין וְעֵרִין
 דִּי וַיִּיבְקִיִן פִּון דְּעֵם מִכְּבָּח אוֹן וְעֲלִין פִּאֲלִין צוּ דֵּר
 עֵר: (מו) (אוֹן) וַיִּיִל דִּי עֲשִׂירִים פִּון יִשְׂרָאֵל עֲנִין
 גִּיּוּעִן בְּעֲלִי פִּעֲנֵנְיָם אוֹן הָאֲבִין וַיֵּה גִבּוּיִם צְנִיִּי
 עֲרִילִיא הִיִּיעֵר אִיִּין וַיִּיבְעֵר הוּוּ אוֹן אִיִּין וַיִּבְעֵר
 הוּוּ דְרוּם וְאָגְמֵם גָּמֵם) וְהִפִּיתִי בֵּית הַחֹרֶף אִיִּף וְעֵל
 שְׂלָאֲנָן דֵּם וַיִּיבְעֵר הוּוּ מִיט דְּעֵם וַיִּבְרַח הוּוּ וְאֲבִי
 בְּתֵי הֵשׁ אוֹן וַיִּי וְעֲלִין פִּר לְאֲרִין וְעֵרִין דִּי הִיִּיעֵר
 וְסוּ עֲנִין אוִים גִּישְׂלָאֲנִין מִיט הַעֲלֵפֵאָרַג בִּיִן אוֹן
 פִּיל הִיִּיעֵר וְעֲלִין אִיִּין גִּישְׂאֵן אוֹן פִּר לְעֵנְט וְעֵרִין
 גָּמֵם ה' אוֹוִן וְאָגְמֵם גָּמֵם:

**בְּקִדְשׁוֹ כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים עֲלֵיכֶם
וְנָשָׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת וְאַחֲרֵיהֶן
בְּסִירוֹת דָּוָה: יוֹפְרָצִים תִּצְאָנָה אִשָּׁה
נְגִדָה וְהִשְׁלַכְתָּנָה הַרְמוֹנָה נֹאֵם
יְהוָה: יֵבֹאוּ בֵּית־אֵל וּפְשָׁעוֹ הַגְּלָגַל**

הא יומיא יתן עליכון
ויפלו ויהכון עמביא ער
ה ד יס הין ויגנהכון
בדוגית צידון: גיגיהרעון
עליהון שורא ויפקון
ית כן פן ג' שין ויגבר
הקבליה ויגלו ויהון
הקלאה מן שורי תריביני
אמר יי: דא תו לקית
אל וקדרו ב ג' ג' דא

מהר"י קרא

רש"י

הביאה ונשאה. איך שתבצאו אפילו בגלו הבא לנו יין ונשאה: (ב) ונשא אתכם בצנות ואחריהן בסירות דוגה. בהרמונו ובנתנו בדוגה צידון. והוא לשון פניות קמנות ובב"ב שנינו מאי בסירות דוגה. אחריהן הם בניו של אדם שמנית לחתימתו וכן הוא אומר בספר דניאל (מלכותו תאמר) ולא לאחריה: (ג) ופרצים תצאנה אשה נגדה. לפי הכל החובות פרוצות לפיכך תצאנה כל אשה נגד חברתה שלא תצטרפה לצאת בפתח אחד: והשלכתה ההרמונה. השלכתה אל ההר: (ד) בואו בית אל ושענו. אינו לשון צווי אלא כאדם האומר

נכסיה: (ב) ונשא אתכם בצנות. ויעלו וימכרו עממיה על תריסרון: ואחריהן בסירות דוגה. וכנתכון בדיגית צידון היא ספינה קטנה של צידוי דוגים ולפי שקטנה היא קורא לה סיר וקורא לה בלי משנה דוגים כבכא כחרמל: ואחריהן. פירוט דוגס בן לכרס מלינו ורעו של אדם נקראים אחריותו כמו ועמדו תשכר מלכותו ותחן לד' רוחות השמים ולא לאחרתיו (דניאל י"א) כלומר ולא יטע מלכותו לבנו: (ג) ופרצים תצאנה אשה נגדה. כשחמלא נגדה כמו ויעלו כל העם איס נגדו (יהושע ו') סירבו פרצות בחומה ולא יהיו לרביית לבקש פתחים: והשלכתה הרמונה. והשלכתן מעליכון הנאה והשררה בעולתן ו' ארמי הוא כנמר (ב"מ פ"ג) הרמנא למלכא הוא זווי הולך וי"ת ויגלו וימכרו להלאה מן שורי קרמי וסס הריחשך לשון חרס וחרבה: (ד) בואו בית אל ונשאו

רד"ק

יהכון עמבוא על תריסרון. תריס צנות כמו צנה וסחרה וכן תריס ואחריהן בסירות דוגה וכנתכון בדיגית צידון והיא ספינה קטנה. וכן במשנה אומר הכוזב את הספינה כפר את הדמות ואמר סומכוס התנא דארעא דישדרא קרי ליה דוגת הסתוב ואחריהן בסירות דוגה. ועוד פירשו במלות צנות: סירות ישיני קציה הם. ואמר דרך משל כן ישאו אהם וישיבו אותם כמו שפרששו את הדגים בקיץ. כמו שאמר בנחמה הקוב לתו. ואחריהן כמו בנין וכוונתו. וכן והחן לצרוב רוחות השמים ולא לאחריהן לכיבד לא תשארן הפלגות לבנו: (ג) ופרצים. כי האיובים פירצו בחיבת שוכרון פריצים רבים עד שתצאנה אשה נגדה דרך הפרצים שלא יצטרפו לבקש פתחים על דרך שאמר ויעל חכם העירה איש נגדו וכו' אדול כי השלכתה ארסון המלך בחומה ונצאנה ויהון להלאה מן שורי חרמיני: (ד) בואו בית אל. ושענו. כמו שפירשנו בפרק ארבעה עשר בנדרים: אבך בגלגל שורים וכו' לפי שהיה

בצנות. כמו ולנטיס לים פחים: ואחריהן. הכן שיעמוד אחרי כן כמו ולא אחריתו שהוא בנו: בסירות. כמו סירים סכוסים: דוגה. כמו דג: ונשא. שיוה האויב הוא החר הכוזב ראה שישא אחתם: (ג) ופרצים. תעשינה פריצים בחומה: אשה נגדה והשלכתה. אחריותם שהוא אל החר שלח תרמינה פני ירמס כדרך ותשלח את הילד או מרוב הקצו והלמא כלומר הוא כחוב אחריו אזלי הרמונה שם מרוב ארמי חומת שומרון והנה

מצודת ציון

(ב) ונשא. מלשון משא וסבל: בצנות. למה הוא העז כמו לנה ופוקה (תהלים ל"ח) ויגיל לניח דעמות אמת: ואחריהן. כן יקראו הכנים וסגנות הכשלים וכו' מות המלך וכו' ולא לאחריהן (למלא י"ח): בסירות. כל סיר וסיר כפי קדרה כמו סיר כבד (נשוא י"ח): דוגה. מלשון דגים: (ג) ופרצים. שכן המונה: והשלכתה. למע בלשון החכמה על מהות הדגים: אחריתיה. כל המעטן ה"ח האחרונים כהם בעקום הגלגל או כל הרמזים

כוללים אותם כדלוי ומלקות ה"ח הסועק והלולס דהא ע"י הכסים וכאלו יששם סס: (ג) בקדרשו. כדקדומו: ונשא אתכם. סלויב יסא ויבא אחכס בלמיות קמנות עשויות עממות: לנס הדרך לטויר ככן כסמנות כל לביס מכוונות: ואחריהן. ענין וכמהין יבואו כספיות הפשויות כקמנות קדרה פשוטים ככן הדגים והין עשויות להלך ככן הכסים והאויב לא יחוס עליהם ככן הדגים: (ג) ופרצים תצאנה. מלכס יומכו נלמס כפסח אל החרמון שממון למותם העיר להבג בעשות הארמון כהה מלמס מן העיר כדרך מלכי המונה הסערים ישכסו בלחון ולכן מלמס דרך המלות: אשה נגדה. מהיות דרופוט ושכלות אל החרמון להבג שמש: (ד) בואו בית אל. מלכסית הכסים ודומה לו שמש כחזר צידוןך וגו' והאחי לאמר (להקדים סס אל הגלגל. מוסכס על כחו לומר כחו בגלגל ושם

מצודת דוד

כ'א רפין וכוין מרין ארום עז גיין דורה ויי והשלכתה
ההרמונה נאם ה' אונ איר וועט אונעק ווארפן פון אפ
אייר אייער גרויסקייט אונ אייער הערשאפט ווס
איר האט אויז וואגט נאט: (ד) דס שמראפט נאט
דיא ישראל גלייך ווי איין קעניש שמראפט ויין
שלעקטען זון אונ וואגט צו אים טוא ביין ביי ריין
קאס וועט פול ווערן אוז וואגט נאט צו די ישראל
בא בית אל וישטי קוקט קיין בית אל אונ ויקריגט
הגלגל

הדרוטה לכן כי לא יוכלו ללכת דרך הסערים כי האויב ישבור מול
כל הלי כפרלה שממלא החלל קטים: והשלכתה הרמונה
אל ויהו דרך גוים כחוי לכן בלעט סכסכתען (מלא) מה יקרה
זעו עיני כל אלה ויבא המלכים בעצמם (קבלת י"ח): וישענו
פירוש
וייערע פאנצירן ואחריהן בסירות דוגה אונ אייערע
קיינער פונש עלפן בלייבן נאך אייר ווערן זיי פ רין
אין די קליינע שפילעך פון די פיש וואקער וואם
הייסין דוגה: (ג) ופרצים תצאנה אונ דורה ברעך פון
דר מויער וועט אייר ווייער ארום גיין אשה נגדה
אימליקע אשה וועט ארום גיין אקענין איר דורה
כראך וואס זי וועט גיפניען אין דר מויער אוז פיל
קרעה וועט זיין זיין דר מויער אונ זייער וועלען גיט

**הֲרָבוּ לְפִשֵׁעַ וְהִבְיִאוּ לְבַקֵּר וּבְחִילֵם
 לְשִׁלְשֵׁת יָמִים מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם: הִזְקַמְר
 מִחֲמַץ תּוֹדֶה וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְּׁמִיעוּ
 כִּי בֵן אֶהְבֶּתֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי
 יְהוִה: וְיֹגֵם אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם נִקְיוֹן**

אֶסְבִּיאוּ לַפְחָטִי וּפְתִיחוּ
 לְצַפְרָא דְרָגְחֵי כִּי בִּוּן
 לְהֵרָא יוֹמִין
 כַּעֲסוּן הַכּוּן: הַ וּכְבָּר כִּן
 אֲנֻכֵם הַדִּקְרָא וּפְתִיחוּ לִי
 בְּזִמְר וְאֶקְרִין בִּין לְהַעֲרָא
 אֶצְרִי כִּן רָחַם תִּתֵּן בֵּית
 יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים:
 יִצְרַף אֲנָא יְהִיבֵת לְכוּן
 ת' א' לְקָר וּבְחִילֵם: (ע'ו"ם ט')
 נְקִיוֹן טִיבִים: הַרְסַ ע

רש"י

והביאו לבקר ובחילים. זאת אמרים להם כומרי הבעל
 ע"א והרנית היא ואינה מחמרת עליכם ההורה אמרה
 (סמות כ"ג) לא ילין וגו' לבקר אבל וע"א והביאו לבקר
 חורה אמרה בקדשים קלים כיום וזכחה יאכל וממחרת
 (ויקרא י"ט) וע"א לנ' ימים מעשר בהמחם חורה אמרה
 שאור וגו' לא תקטירו (כס ב') וע"א וקטר מהמן תודה
 חורה אמרה לא חורה לבלמו (דברים כ"ג) וע"א וקראו
 נדבות השמיעו הזכירו כל מי שמתגדה ושכח יתן אל לבו
 ויזכור וי"ח וקטר מוחמן מן אונם כמו אשרו המון (ישעיה
 א') מפק ממול והומן (תהלים ע"א): (ה) וקראו נדבות
 השמיעו: בקול זמר והמרו שרקבו זה מרזאה ומקובל
 בנדבה כתי': (ו) נקיון שנים. ההקוית שנים. ד"ל נקיון
 שנים. זהו חוסר אכילת צמר שהוא נכנס בין השנים כמה

אבן עזרא

הודעתי אתכם. זאת הרעה העתידה לכם עליכם טל כן לבו
 עכדו הבעל אולי ויפועכם כדרך שהלל אל' הו בעובדו
 ואל הולילו המעשר וקולה ג' שנים רק לשלשת ימים:
 (ה) וקטר מוחמין. שמהפכו מה שזויתו לכם שעתעלו לי:
 (ו) וגם. העטס לא הבהתם ובחילי ולא מעשרותיכם

זבחים: לשלשת ימים מעשרותיכם. ימים רל שנה כמו ימים תהיה אצלם כמו שאמר בתורה מקצה שלש שנים תזריא
 את כל מעשר הבואהך כלומר כל דברי הקרבנות ותבשלתיה הביאו זבחים. כלומר שהיה לכם להביא אלו וכן מה שאמר
 וקטר מוחמין חורטו כמו שאמר בתורה על חילת לחם חסד יקריב קרבנו והם עושים זה לזכוים ואף על פי שלא היו מקטירים
 והמין מוחמין שחורטו ב' א על חסד והוא התורה הוא בקטירים מהקרבן הזהב האמונים. ויש מפרשים כל זה הפך כן שאמר
 תורה התורה אמרה לא ילין חלב הגי עד בקר והם מביאים לבקר זבחים כלומר מביאים אותם וקטיריכם אותם לבקר. ועוד
 מפרשים הביאו זבחים שקטיריכם ובחי' שלימים געולה והתורה אמרה כי הויה קרבנים לכל קרבן: כל לשלשת ימים
 כעשרותיכם. לבקר בהמה שהיא קדשים קלים והתורה אמרה בקדשים קלים ביום זבחים יאכל וממחרת הוא אוכלים
 אותו לשלשת ימים וכן וקטר מוחמין חורה הפך מה שאמרה תורה כי כל שאור וגו' כי אף על פי שאמרה תורה להקריב
 על חלות לחם חסד קרבן תורה לא חורה חסד וקראו נדבות חסד: (כ) וקטר מוחמין תודה. כבר פ' וינתן הירגס חסדן כי אשר
 חסדן שחרגם ומגבן מן אינם ערודת: וקראו נדבות חסדיות. אתם עושים כמו מקרא קדש ליטורם שאתם קוראים ובשמיעים
 שיביאו העם נדבות ליתו חסד: כי כן אהבתם. עברת אליהם אתרים אהבתם ולא עברתי: (ג) וגם אני. כמו שחרגתם

מצודת דוד

סכנו לקטוע כי עתידה כמה אל המזים הוא עון גדול ורע לפני
 המזקס לפי ששם עובד כהמזקס כהמלה וכן נאמר כל רעום בגלגל
 (הושע ט'): והביאו לבקר. נכל בוקר הקדשו להביא סס זבחים:
 לשלשת ימים. ככל כלות כלום שנים היצאו כמה מעשרותיכם
 תלוס כעבר וגו' דעה בשליש וגו' ואמרת לפני י' וגו' (דברים כ"ו) הנה חסד כסילוס הביא אל והגלגל מקום העגב והסכיל
 (כ) וקטר מוחמין חורה. קטיריו לחמי מודם מן לחם חסדן שכן כן כן היס דכנס חלל הסורה לא נותח להקטיר: וממתי מהתוס
 ונכ"ל לחם חסדן כלן כעש כלל דכ"כ כ"כ מ"כ ש"כ כי כל שאור וכל דכ"כ לחם חסדן וגו' (ויקרא כ'): וקראו נדבות השמייעו.
 שיריו להביא נדבות ומשעעו דכנים: כי כן אהבתם. כזכר יפטר אמריו לומר לא שאני מולח אתכם למשוח כן באתם חלל אצרי כהס
 כי כן אהבתם ולכן אלי אונר עכו כלשכר אהבתם ותמלוו מה יקרה אתכם: (ו) וגם אני. כלל גם אני בשלמי מדה כמדה לפי שמעמט

פירוש ע"מ

גַּעְצִין וְאָנִין וְקָמַר מִחֲמַץ תּוֹדֶה אֲנִי אֵיר מִטַּב רַעְמִינִין
 אֲנִי מְקַרְבִּים יָצִין פִּוּן וְעָר מִיַּיִן אֵיִין קִרְבֵּן הַדִּקְרָא אֲנִי
 דִּי תוֹרָה הָאֵמָּ לָעֵם גִּימַר גִּיהִיִסְעֵן מִוְּרֵן יִקְרָא נְדָבוֹת
 הַשְּׁמִיעוּ רֹפֵטֵם אֲנִי נְדָבוֹת אֲנִי מֵאֲכָמַת הָעִירִין וְעָר עָס
 הָאֵמָּ עֲפָעָם מְנַדְבִּי גִיוֹעֵן וְאֵר עָר גַּעְצֵן עָר דִּיא
 הַיִּידְעִי לִישׁ גַּעְצִין כִּי בֵן אֶהְבֶּתֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי ה'
 דָּעֵן אֲוִי הָאֵר מֵאֵר בְּגִי יִשְׂרָאֵל לִיב אֲוִי יִנְאָמַר גָּמַר

דער

לחברו עשה על הדעות שהמצא דרך לעשות עד יבא היום
 שיפק אצרי רעהך. כמו כן הביאו אוטר ישראל. והביאו
 לבקר ובחילים. כהוב בתורה ובשר זבח תודה לשמוי ביום
 קרבנו יאכל לא תותרו כמנו עד בקר אבל ע"ז ותורתו היא
 וטורת לכה להקריב לבקר זבחים: לשלשת ימים מעשרותיכם.
 מה מעשרות קדשים קלים נאכלים לשני ימים ולילה אחד
 והותר עד יום השלישי פיגול הוא לא ידעה. אבל ע"ז סתרת
 לכם להקריב לשלשת ימים מעשרותיכם: (ה) וקטר מוחמין
 תודה. נאמר לכם להקריב על זבח התודה לחם חסדן כי אם
 חלות מצות וכן הוא אמר אם על הירח יקריבו והקריב על
 זבח התודה הלות מצות בלילות. שכן ויקלי מצות כשהיום
 בשמן: וקראו נדבות השמייעו. כהוב בתורה כי תודו נד
 לה' אלהיך לא האחד לשלכו וגו' כוצא שפהיך השמר
 ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך. אבל
 ע"ז מהרה לכם השמיעו דכנים נדבות וכשתרצו העשו אותה:
 כי כן אהבתם. וכן אהם אורבים לעשותו: (ו) נקיון שנים.

רד"ק

המשכן החלה בגלגל אחר שצברו הירדן ותיב המזקס והוא
 נבחר והיו אוקרים להם נביאו הבעל שיעבדו שם הבעל לפי
 שהיו במקום נבחר לביקר אחר הרבו לפשוע כי לא דייבם
 שקבעתם עזרים בבית אל כי הם בגלגל הרביתם לפשוע:
 והביאו לבקר ובחילים. הפכתם עבודתי לאלהים אתרים כמו
 שהיו לכם להביא זבחים כבתי כל זה אתם מביאים אתם לבית
 עברו"ם ופי' לבקר כל בקר ובקר בליכר יום יום הביאו שם
 זבחים: לשלשת ימים מעשרותיכם. ימים רל שנה כמו ימים תהיה אצלם כמו שאמר בתורה מקצה שלש שנים תזריא
 את כל מעשר הבואהך כלומר כל דברי הקרבנות ותבשלתיה הביאו זבחים. כלומר שהיה לכם להביא אלו וכן מה שאמר
 וקטר מוחמין חורטו כמו שאמר בתורה על חילת לחם חסד יקריב קרבנו והם עושים זה לזכוים ואף על פי שלא היו מקטירים
 והמין מוחמין שחורטו ב' א על חסד והוא התורה הוא בקטירים מהקרבן הזהב האמונים. ויש מפרשים כל זה הפך כן שאמר
 תורה התורה אמרה לא ילין חלב הגי עד בקר והם מביאים לבקר זבחים כלומר מביאים אותם וקטיריכם אותם לבקר. ועוד
 מפרשים הביאו זבחים שקטיריכם ובחי' שלימים געולה והתורה אמרה כי הויה קרבנים לכל קרבן: כל לשלשת ימים
 כעשרותיכם. לבקר בהמה שהיא קדשים קלים והתורה אמרה בקדשים קלים ביום זבחים יאכל וממחרת הוא אוכלים
 אותו לשלשת ימים וכן וקטר מוחמין חורה הפך מה שאמרה תורה כי כל שאור וגו' כי אף על פי שאמרה תורה להקריב
 על חלות לחם חסד קרבן תורה לא חורה חסד וקראו נדבות חסד: (כ) וקטר מוחמין תודה. כבר פ' וינתן הירגס חסדן כי אשר
 חסדן שחרגם ומגבן מן אינם ערודת: וקראו נדבות חסדיות. אתם עושים כמו מקרא קדש ליטורם שאתם קוראים ובשמיעים
 שיביאו העם נדבות ליתו חסד: כי כן אהבתם. עברת אליהם אתרים אהבתם ולא עברתי: (ג) וגם אני. כמו שחרגתם

מצודת ציון

והה"ס כשנים בלח נמקום ה': (ד) ימים. מיטע שנים כמו ימים
 חסיס גלולמו (ויקרא כ"ה): (ו) נקיון. מלשון נקי: עדי. אלי

שָׁנִים בְּכַל־עֲרִיכָם וְחָמֵר לָחֵם בְּכָל־
 מְקוֹמֵיכֶם וְלֹא־שִׁבַּתֶּם עֲדֵי נְאֻם־
 יְהוָה: יוֹגֵם אֲנִי מִנְעַתִי מִכֶּם אֶת־
 הַנָּשִׁים בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לְקִצֹּר
 וְהִמַּטְרְתִי עַל־עֵיר אַחַת וְעַל־עֵיר אַחַת
 לֹא אֲמַטִּיר הַלֶּקֶה אַחַת תִּמְטֵר וְהַלֶּקֶה
 אֲשֶׁר־לֹא תִמְטֵר עָלֶיהָ תִיבֹשׁ: ה וְנָעוּ
 שְׂתֵימִם שְׁלֹשׁ עָרִים אֶל־עֵיר אַחַת

אֶת־הַיּוֹת שְׁנַיִן בְּכָל־
 קְרוֹיָכֹן וְחִסְרוֹת מְזוֹר:
 בְּכָל אֶת־בֵּיכּוֹן וְלֹא
 תִּבְהַתּוּ לְפִלְוֵלְתִי אָמַר
 יְיָ: יוֹאֵף אֲנִי מִנְעִית
 מִכֶּכֶן יֵת מִמָּרָא בְּסוּף
 תְּלַת־אֵי בְּרַחֲמֵי לִסְמָן
 תִּקְרָא וְאִסִּית מִמָּרָא עַל
 קְרָתָא תִּקְרָא וְעַל קְרָתָא
 תִּקְרָא לֹא אִסִּית מִמָּרָא
 אֲחִסֵּן תִּקְרָא וְקְרָתָא
 עֲלֶיהָ מִמָּרָא וְאֲחִסִּיקָא
 תִּקְרָא יְחִוֵּת עֲלֶיהָ מִמָּרָא
 תִּיבֹשׁ: ה וְשִׁמְתֶּהוּן
 פְּרָפִיזִין תְּלַת קְרוֹיָן
 לְקְרָתָא תִּקְרָא לְמִשְׁתֵּיהּ

ת"א מנעתי פנס. טענית. וכמסרתי. סודרין ח. חלקה אחת. טענית ט. מ"א

רש"י

לח' אמר הכשר עודנו בין שנייהם (כמדבר יח): (ו) בעוד שרשה חרשים לקצור. עד הקצור כלומר ג' חרשים לפני הקצור: חלקה. בקעת שדה (קמפנייה בלע"ז): לקלה זו תרקחו וזו תיבש: וחלקה אשר לא המטיר

הזו רעב שבשאיין אדם אוכל שנינוקיים: (ו) בעוד שלשה חרשים לקצור. שלשה חרשים לפני הקצור אני כונע מכם את הגשם שבגדל את התבואה שבתון שאין גשמים נאבד הקצור: המטיר. תהא מקום מטר (טענית כ') אמר מר ושתיהן לקלה זו תרקחו וזו תיבש: וחלקה אשר לא המטיר

אבן עזרא

והנה מובחי נקי אין עולה ואין מעשר למקריבה על כן עוש וגם אני אם אחס עשיתם כן גם אני שלמתי גמולכם כראשיתכם: (ז) וגם. עשם בעוד שלשה חרשים לקצור כי אז זמן לורך הגשם ולא הששם לשבז אלא חלויל אלתמותו כרעב: (ח) ונעו. ישבעו. כמו ארץ שבעה מים:

הקרבנות והמעשרות מביתו כן חסרתי מכם לחם ובשר בכל עריכם ומקומותיכם שאתם יושבים בדה כנגד מרה ועם כל זה לא שבתם עדי: וזו חסר לחם והענין כפול במלות שניות כי עם הבאבל השנים בללות כלומר בין השנים על דרך שאמר הבשר עודנו בין שניהם ובחוסר הבאבל השנים נקיות ויונתן תרגם אקהיות שנין כי השנים קהות כשאלתי תמידו האבילות: (ז) וגם אנכי. בעוד שלשה חרשים לקצור. כי שלשה חרשים פורם הקציר צריכה הארץ בשר והמטיריה להיות לאות ועיר אחת אפילו סמוכה לה לא אמסיר עליה שאם לא אעשה כן הכבדים אבל כשאמסיר על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמסיר ומותו יותר גדול מזה חלקה אחת המטיר אחת לצדה שלא ירד בה מטר והיא תיבש: המטיר. מבטין ופועל: המטיר. מבטין והפעיל ופ' אשר לא המטיר העב עליה ויהי' והמטירתי מן אמסיר פעל ויבא לשלישי. ויהי' המטיר פעיל ויצא לשני: (ח) ונעו. אל עיר אחת לשתיהן כי אם אותה העיר שאמסיר

מצודת דוד

מנבחי כשר קדבנות ומנבחי נהסה ומנבחי נקי אין עולה ואין ונבחה כן חלי חסרתי לכם ככל עמיכם הכשר והלחם באופן שיפה לכם תקיין שנים מהכשר כי דרך הכשר ליוסם בין השנים עשם

המטיר. תהא מקום מטר (טענית כ') אמר מר ושתיהן לקלה זו תרקחו וזו תיבש: וחלקה אשר לא המטיר

פירוש ע"מ

הכשר וכמ"ש הכשר עודנו בין שנייהם (כמדבר י"ב) וכשהער בשנה ואלה הנזירות השדה עשיתם עדי. ולא שבתם עדי. עם כל זה לא אהסרתי מכם את הגשם עוד שלשה חרשים לומר הקצור והוא הסוכך בד אל הגשמים: והמטירתי. והמטין לא יאמרו שבמקרה קרה לשנה שמינה גשומה לכן המטירתי על עיר אחת ועל עיר אחת הסמוכה לה לא המטירתי לעת דעת שנה כשהשנה: חלקה. וספירו בעיר ששנה המטר לא ירדם בכל המקומות אבל חלקה אחת לנד היתה נבחה והחלקה שאלה הכר לא המטיר העב עליה ויהי' ויבשם החלקה שאלה לא הוטיל לה להילחם מן היבשות ונעש שנה כשהשנה: (ח) ונעו. אל עיר אחת לשתיהן או משלש עמרים שלא ירד עם הגשם היו עמים ללכת אל עיר אחת שפגשם ירד בה ללא שם מים לשמחו

כמו טעם ערך (חז"ל ד'): (ז) חלקה. כן יקלה השדה כמו ואלהם הם החלק (לקמ"ז): (ח) ונעו. עלי' המטיר והכדה:

על עיר אחת אונ איך האב גימאקמ רעגנין אופ איין שְׁקֵאמ אונ אופ איין שְׁקֵאמ האב איך גימ גימאקמ רעגנין חלקה אחת תמסר איין פלאין פון דעם פּעלד איז ווארין גירעגניגט פּלאקמ זיא איז דם אַרְט פון רעגין דאס פיר רעגין איז דאָרמין אונ דם איז אויך איין קלרֶה וואַראם די תבואה ווערמט פאר פּוילֶמ אויבער דעם ווערמט אַשר לא תמסיר אונ דם פּעלד נוס וי דם גימ גימאקמ רעגין רעגין אויך איך די ווערמט פּר דאָרמין ווערין: (ח) וְנָעוּ שְׂתֵימִם וּגַר אֲנִי וְנָעִין פּאָר וואַקסער די ליימ פון צעווי דבייא שְׁקֵעֵש ווייל קיין וואַקסער איז נים דא אין ווי די ווערין פאר וואַקלמ

הסכילה ומ"ש הכשר עודנו בין שנייהם (כמדבר י"ב) וכשהער בשנה ואלה הנזירות השדה עשיתם עדי. ולא שבתם עדי. עם כל זה לא אהסרתי מכם את הגשם עוד שלשה חרשים לומר הקצור והוא הסוכך בד אל הגשמים: והמטירתי. והמטין לא יאמרו שבמקרה קרה לשנה שמינה גשומה לכן המטירתי על עיר אחת ועל עיר אחת הסמוכה לה לא המטירתי לעת דעת שנה כשהשנה: חלקה. וספירו בעיר ששנה המטר לא ירדם בכל המקומות אבל חלקה אחת לנד היתה נבחה והחלקה שאלה הכר לא המטיר העב עליה ויהי' ויבשם החלקה שאלה לא הוטיל לה להילחם מן היבשות ונעש שנה כשהשנה: (ח) ונעו. אל עיר אחת לשתיהן או משלש עמרים שלא ירד עם הגשם היו עמים ללכת אל עיר אחת שפגשם ירד בה ללא שם מים לשמחו

דך האר: (ו) וגם אני נתיי לכם נקיון שנים ככל עריכם אונ דרום האב איך גאט גיגענין צוא אייך ריינע ציין דם קיין פלייש וועט גימ ויין צווישן ויין פלאקמ אייך האם קיין פלייש גימ צו אַמין וויסר לחם בכל מקומותיכם אונ גימיערמט פון פרויט האב איך אייך גיגענין אין אלי אייגרי אַרמער יא שְׁבַם עדי גאם ה' אונ איר האם אייך דאך גימ אום גיגערמט צו מיר אזוי נאָגט גאט: (ז) וגם אני כְּנָעִי מִכֶּם אֶת הַיָּשָׁם אֲנִי אויך איך האב פר מיטין פון אייך דעם רעגין אז עם איך לאך גינען דבייא חרשים צום שְׁנֵימִם זון נעקמט קאלך דאָרפּ מען אים האבין גיימיג והמפירתי

לַשְׁתּוֹת מַיִם וְלֹא יִשְׁבְּעוּ וְלֹא־שִׁבְתֶּם
 עַד־יֵאמְרֵיהוָה: הַבֵּיתִי אֶתְכֶם
 בְּשַׁדְּפוֹן וּבִירְקוֹן הַרְבּוֹת גְּנוּזֵיכֶם
 וּכְרָמֵיכֶם וּתְאֵנֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם יֹאכְלוּ
 הַגּוֹם וְלֹא־שִׁבְתֶּם עַד־יֵאמְרֵיהוָה:
 שְׁלַחְתִּי בְכֶם דָּבָר בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם
 הַרְגַתִּי בַחֲרֹב בַּחֲרוּיְכֶם עִם שְׁבִי
 סוּסֵיכֶם וְאַעֲלֶה בְּאֵשׁ מַחְנֵיכֶם
 וּבְאַפְכֶם וְלֹא־שִׁבְתֶּם עַד־יֵאמְרֵיהוָה:

מֵיָא וְלֹא יִקְבְּעוּ וְלֹא
 תִּבְהוּן לְפִלְחֵי אֱסֶר
 יי: מ ס ה י ת י הִבּוֹן
 בְּשַׁדְּפָא וּבִירְקָא
 סְגִיָה גְּנִיבּוֹן וּכְרָמֵיכּוֹן
 וְתֵינֵיכּוֹן וְזֵיתֵיכּוֹן אֶכְלֵא
 זִמְלֵא וְלֹא תִבְהוּן
 לְפִוֹלְחֵי אֱמֶר יי:
 י שְׁלַחְתִּי בְּכּוֹן מוֹתֵא
 פֶד בְּאֹרְחַ מִצְרַיִם
 קִטְלֵית בְּסַרְבָּא
 עוֹלֵי מֵיכּוֹן עִם שְׁבִי
 סוּסֵיכּוֹן וְאַסְקִית סְרוּתֵא
 מִשְׁרֵי מֵיכּוֹן וּבְאַפְכּוֹן
 וְלֹא תִבְהוּן לְפִלְחֵי
 ת"א ג'ס'סו'ן י'ס'ס'ג' :

ת"א ג'ס'סו'ן י'ס'ס'ג' :

רשי

עליה. לה תראה נעטרת את עממה: (מ) הרבות
 גנותיכם. שאתם עוסקים להרבות גנותיכם: יאכל
 הגום. אכל הגום: (י) בדרך מצרים. כדרך שלחתי
 עליכם במדבר בלאתכם ממלריס: עם שבי סוסיכם.
 שיהרגו גם הסוסים: ואעלה באוש מחניכם. ריח
 אבו עריא

(ט) הכירתי. השדפני כשנלכתי כמו שדופות קדים מכה בהם
 שמוריקות השכלים: (י) שלחתי. הרגתי בחוריקס
 ונסנו סוסיכם: באש מחניכם. באף העונכים:

(י) שלחתי. בדרך מצרים. שהיו הולכים שם מפני הרעב להביא
 והשובו אלי. לא לא פניהם אלי הולכת למצרים ואני שלחתי פכם
 דבר וחובב האויב בדרך ואף על פי כן לא שבתם אלי:
 בהוריקם. כי הכחוריו חיו ושליחים להביא התקואה: עם שבי סוסיכם.
 האויבים שחיו ויצאו עליכם בדרך היו הרגנים
 הבהוריקם הרובינים: הן הסוסים והולכים למצרים או השבים
 משם והיו שובים הסוסים: ואעלה באוש מחניכם. יזכר.
 המחנה שלכם שהיו הולכים למצרים והיו הרגנים בדרך
 ופגרו: היו באוש ומסרון לעונדים ובה שאכר באפכם כלוב.
 כי גם באפכם הית עלת הבאוש כי היו הולכים במנה אחר מתנה
 למצרים והאחרונים היו מוצאים הראשנים ועולה

מצורת דוד

ולא היו כשפים מן השמים כי מטט מיס מללו בה ולל היה בו די
 לכוות הכלמון: ולא שבתם. עכ"ל לא לקחמס מוסר ולל שנתם
 אט: (ט) הרבות. מרבים פרי גנותיכם וגו' לכל סאריכה ולל
 קבלתם כולה ממלריס הסירות: (י) בדרך מצרים. כשהלכו
 בחוריקם כוכבי סוסים ללדת מלרינה לשבור בכ יס טס הכנה
 תחלה הכס כדרך כדרך מהלכס שלחתי בהם סדכל וקלחס נהרגו בהרס
 כלספטיס ושבו סוסטיס: ואעלה באוש מחניכם. אלכי סמחמס

פירוש ע"מ

אונ גייען אין איין שיקאט צו מיריקען וואסער אינ
 זעמיס זיך גיט אן וואס שיקט עדי גאט ה' אונ איר המ
 דאך אייך גיט אום גיקערט צו מיר און זאגט גאט:
 (מ) דביתי איתכם בשדפון וירקון איך האב אייך
 גישלאגן מיט אום קלאפונג פון דר תבואה אונ
 מיט געקלביקע תבואה הרבות גימיק דם קערונג
 פון אייער געקלבער אונ פיגין פרייער אונ אייל
 גיערטיין ווס ייט עסק צוא מערין דם דם אף
 גיגעסין דר מיישעריק ווס הייקט גום ולא שיקט עדי
 גאט ה' אונ איר המ אייך דאך גיט אום גיקערט צו
 מיר און זאגט גאט: (י) שיקתי בכם דבר איך האב

מהר"י קרא

והספדתי על עיר אחת. על עיר אחת ירדו נשמים הרבה ולא
 יבא השמש אחריו כן לכך עולה סריחה ורקון התבואה:
 וחלקה אשר לא הספיד עליה תיבש. שהשמש זורח עליה
 ומיבשת כל שעה: (מ) הכותי אתכם בשדפון ובירקון. ריח
 קרים שמשדף את התבואה כרות נשמים והירקן לתבואה:
 (י) בדרך מצרים. שמתו בני יבוי אפלה: עם שבי סוסיכם.
 כלומר שילכו בגלות כולם: ואעלה באש מחניכם וכאפכם.
 רד"ק

(מ) הביתי. עוד שנה אחרת שיהיה מסר אבה אתכם במכת
 אחרת שיחמר לחבכם והוא השדפון והירקון ושנת אחרת
 שיאכל הגום הפירות ועם כל זה לא שבתם אלי: הרבות
 גנותיכם. מה יועיל לכם שהתירו לפעורת גנות כרמיס ותאניס
 וזיתים כי הגום יאכל אותן אף על פי כן לא שבתם עדי:
 והרעב יהיה תבואה ולא חשבתם כי אני הוא המביא עליכם הרעב
 דבר וחובב האויב בדרך ואף על פי כן לא שבתם אלי:
 האויבים שחיו ויצאו עליכם בדרך היו הרגנים
 והשבים משם והיו שובים הסוסים: ואעלה באוש מחניכם. יזכר.
 המחנה שלכם שהיו הולכים למצרים והיו הרגנים בדרך
 ופגרו: היו באוש ומסרון לעונדים ובה שאכר באפכם כלוב.
 כי גם באפכם הית עלת הבאוש כי היו הולכים במנה אחר מתנה
 למצרים והאחרונים היו מוצאים הראשנים ועולה

מצורת ציון

(ט) בשדפון. סוף לקוח סודי כשכלים ע"י כדוק: ובירקון. צמח
 מרבים היובש נהפכים השכלים למדלס יחוק ונפסדים כמו יככה וגו'
 וכשדפון ובירקון (דברים כ"ט): הרבות. מלשון רבוי: ונתיבתי.
 מלשון גן. הגום. מין אלכיס: (י) עם שבי. כמו שנת וכן מס
 יס עליס (ש"ס ט"ו): באוש. מין סמחן: מהניכם. מולדת

ירדו מלרינה שמחו בדבר ונהגנו שחכס סיו נשכלים פ"ס השדס
 ע"מ
 גישקט אין אייך איין מארד אין דעם וועג פון
 מצרים (בלוקר זאו ווי איך האב גישקט אף אייך
 אין דר כדבר אז אייך זענט ארויס גינאגלען פון
 מצרים) דיימי בחרב בחוריקס איך האב גיהרגת מיט
 דר שוערד פון דעם פיינט אייערי יונגין מיט דער
 גיפענקעניש פון אייערע פערד בלומר דר פערד
 זענן אף גיהרגת גיווארין וזעלע באש פנינכם ובאפכם
 אונ איך האב אף גיבראכט דם גישטאנק פון דיא
 פגרים פון אייערע מחנות אונ אין אייער גאו האב
 איך עם אף גיבראכט ולא שיקט עדי גאט ה' אונ איר
 המ אייך דאך גיט אום גיקערט צו מיר און זאגט

יִפְתְּכִי בָכֶם כַּמְהֵרָת אֱלֹהִים אֶת־
סֶדֶם וְאֶת־עַמָּרָה וְתִהְיוּ כַּאֲדָמָה מִצֵּל
מִשְׁרָפָה וְלֹא־שִׁבְתֶּם עֲדֵי נְאֻם־יְהוָה:
יִלְכְּנָן כֹּה אֶעֱשֶׂה־יָדְךָ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב כִּי־
זָאת אֶעֱשֶׂה־יָדְךָ הַכּוֹן לְקִרְאֵת־אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל: י כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וְנֹרָא

אמר וי: יי רחיק מימד
 והכון כמא רחיק וי
 זה סדום וזה עמורה
 והיותן כאדמא משויב
 מוקדא ולא תבדון
 לפיכתי אמר וי: יבבן
 מה אעפיד לך ישראל
 חלף דלא תבנת
 לאריותא דאעפיד לך
 אתקשים דקבלא אולפן
 אוריותא דאלף לך
 ישראל: יי אורי הא

ה"א ה"ב: ברכות כג טבת (ברכות פגל לא) יולר הרים: תגייה ה"ב סנהדרין לו חולין פ"ג ד"ה ט: וברא רוקא לתואה לאגשא מה עובדוהי לאתקנאה זהור לצדקתא פנהור צפרא

ה"א ה"ב: ברכות כג טבת (ברכות פגל לא) יולר הרים: תגייה ה"ב סנהדרין לו חולין פ"ג ד"ה ט: וברא רוקא לתואה לאגשא מה עובדוהי לאתקנאה זהור לצדקתא פנהור צפרא

סדר"י קרא

מלרע

רש"י

פתרונו ואעלה הריחות מתניכם ובאפכם אעלה אתו: (יב) נקב
 כי זאת אעשה לך. לפי שגורה זאת אני גזור עליך לפיכך אני
 (יב) לכן. יען אשר לא שבתם עדי: כה אעשה לך.

פנרכים מבאים ובאפכם העליתי אותו: (יא) כאור.
 (טיוס"ן בלע"ז) כלומר שחורים וחמוסים וקדרים
 ככל הרעות האלה: עקב. כי אחת שמע מפי נביאי אשר

מזורת ציון

באשם באפם ואף על פי כן לא שבתם עדי: (יג) הפכתי בכס.
 סמקא ארצכם ותרובם בה היא סממא כסודא ועמרה ואתם
 שנשארתם בטמ הרי אתם כאור כנצל משרפה וכל זה אתם
 דואים ואינם שבים עדי ויונתן תרגם רחוק מימרי גוי:
 ינע לכן כה אעשה לך ישראל. כל אלה הרעות אני עושה לך
 ישראל! עקב כי זאת אעשה לך. ובעבור שאני עושה לך כל
 זאת בנינך: הכון לקראת אליהך ישראל. הכון לצאת לקראתו
 בתשובה ובכנישתו מובים ויוסיב לך ויהפוך לך הרעות לשובה
 כי הוא אליהך ומשגיח עליך לרעה ולטובה כפי כשיעור ואינך
 כשאר הגוים: (יג) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. אליהך
 הוא יוצר הרים ובורא רוח ועושה ביצורים כדוננו וזכר הרים
 לעם קיימים ותוקים ביסוד העפר וזכר רוח שהוא דבר חזק
 שרש הרוח שאינו שומים אורח כמו שאר הסף
 הארץ והנה הוא דורך עליהם ובפלים על ידי הרוח הנכנס
 מקום צאתו הרים גבוהים וזהו הרעש לפיכך זכר הרים ורוח.

ובאפכם. הנשארים מהם: (יג) הפכתי. אש הורדתי
 עליכם מהשמים: כאור. כמו ונזות האודים: (יב) לכן.
 דעת מפרשים רבים כי הכון לשוב אל השם ולפי דעתי כי
 הוא כדרך נוהו בית אל והטעם הנה הכחתי עליך רעה
 אחר רעה ועתה הכון וקבן לך שגלגל לקראת אליהך
 להלחם והטעם לקראתי שהייתי אליהך על כן אחריו:
 (יג) כי. הטעם הוא יולר הרים שחס הטעמים ללחם
 והטעם שהוא תקיף: ובורא רוח. שאינו עומד על דרך

פירוש ע"מ

למסע קרוים ממנה: ובאפכם. מלגון חף (יג) כאור.
 כולו כען שמענכם זו כלם הסדק מכביד וכן ונזות האודים
 (ט"ט"ו"ז) (י"ב) כה. ענינו כמו קן: עקב. ענינו כמו עקב שמענון

ועל מהם סמקון וכ הסמקון עליה כלפסם כי פשעלו (יב) הנשלים
 לשכור כר עכור דרך עליהם וזלג הסמקון כלסם: (יג) הפכתי
 בכס. כ"ל גבוהי לפסן חלסם כדרך שפספס סדום ושפספס: יולמר
 על גלות לכן נסמתי בימי פקח כע"ש (כמ"ט ס"ו) ועל גלות עבר
 חלסם בני שמרון לכר תשמרו כמוד סמולל מן השיערה: ולא
 כדרך הכנענה כדכרס ע"כ כמו שאמרתי שיהפוך ככס כמספדת גוי: עקב. בעבור אשר
 חסם ישראל לקראת אליהך להלחם בו לעכב על ידו ואמר כהחל
 ומלפני וכלומר חף שדעת הדבד אין בידך להיות שמע ממנה: (יג) כי הנה יוצר הרים. כי אכס ה' הוא סולל את הסדים והוא

פירוש ע"מ

י"ב לכן כה אעשה לך ישראל וכו'. דוא אעפיד לך ישראל וקרא
 יענין אין פסוק יענין כור פאר שפייסוים אקלסר. אקלסר
 דם גיקררעם בקרא מים אקלסיר. אור דער תלמוד האם גים
 גיוואלס ויספין די בקרא. המ דר פסדא אים גישקאנן. און
 ווען ער האט אים גישקאנן האט ער גיאנאט צוא איר ואלפס
 גים פיינען אז מים דעם שיקאנן וועקטו ויין פרייא פון דער
 בקרא. שיקאנן נעל איר דיר און די בקרא וועקטו ביזוין לערנן.
 הקביר האט אזוי גיאנאט צו די ידיו איר וועל איר שיקראפין
 און איר ואלס מים פיינען אז מים דעם שיקראפין וועל איר שוין
 ויין פרייא פון מרדא און פקוד. ויין. שיקאנן וועל איר איר
 און גורא און פקוד. כוון איר פקודן. און אזוי ונגמ דער
 פסוק לכן. דרום. וייל איר האט גיניקדעם בה אעשה יך
 ישראל. וועל איר איר ידיו אזוי שיקראפין ויניא איר שוין
 פרייא פון מרדא און פקוד. עקב כי זאת אעשה לך. און נאקדעם
 ווי איר וועל דיר דם פקודן נאקדעם ווי איר וועל איר שיקראפין
 פון דעם ווענין הכון לקראת אליהך ישראל. ואלסביר דיר

נאם: (יא) הפכתי ככם וגו' איה האב פר קערט איין
 פיייל פון אייה און ווי איה האב פר קערט סדום און
 עמורה ויהיו כאור מוצל משרפה און איר זענט שנוארץ
 און ווי איין פראנד ווס איז אים גישיד גיווארין פון
 איין שריפה ולא שבתם עדי נאם ה' און איר הם איה
 דאך גימ אום גיקערט צו מיר אזוי ונגמ נאם:
 (יב) קנ דרום ונוייל איר הם איה גים אום גיקערט
 צו מיר נאם כה אעשה לך ישראל אזוי וועל איה מאן
 צו דיר ישראל עקב כי זאת אעשה לך נוא ונוייל איה וייר
 דיר מאן דיא רעות דרום הכון לקראת אליהך ישראל
 בריום דיה אן דוא ישראל אקענין מיר דיין נאם צו
 אום קערין דיה פון דיין ביו: (יג) כי הנה יוצר הרים
 און הקב"ה פון איר דינען נאם. צוא הקב"ה פון איר דינען:

עמוס ד ה

וְהַיּוֹמָנִיד לְאָדָם מִה־שִׁחוּ עֵשֶׂה שְׂחֹר
 עִיפָה וְדוֹרְךָ עַל־בְּמִתִּי אַרְצֵי הוֹה אֱלֹהֵי
 צְבָאוֹת שְׁמוֹ: ה' אִשְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר
 הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִנְיָה
 בֵּית יִשְׂרָאֵל: בִּנְפִלָה לְאֶתְרוֹסָף קוֹם
 בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל נִשְׂשָׂה עַל־אֲדָמָתָהּ

דאויס וּבְקִינֵי לְאִתְהַדָּה
 חֲשׂוֹךְ לְרִשְׁיָעִיא לְמַהֲפַר
 נְשִׂיעֵי אֶרְעָא יוֹ אֱלֹהֵי
 צְבָאוֹת שְׁמִיהּ: אִקְבִּילוּ
 ית פתח גא הדין די
 אָנָּא נְמִיר עֲלִיכוֹן אִילָנָא
 בֵּית יִשְׂרָאֵל: בִּנְפִלָה
 לְאֶתְרוֹסָף לְמִיָּקָם שְׂפָא
 הָדָא נְשִׂשָׂא לְיִשְׂרָאֵל
 אֶתְרִשְׂיָעִיָּה עַל אֶרְעָא
 קִינְיָה

ה' א"א לא הוסיף: ברכות ה :

מהר"י קרא

אומר לך הבין לקראת אלהיך ישראל שהשעה תשובה: (ג) מה שחור . כתרונתו לאחואה לאנשא מה עבודתו . כלומר הקדוש ברוך הוא אומר לאדם מה שחור ומעשיו כדי שיעשה תשובה : עושה שחור עיפה . ואם האמר כאמר שהקדוש ברוך הוא אמר לעשות רעה אינו דור . הלכך נאמר עושה שחור עיפה . כך מדתו של הקדוש ברוך הוא שגושה מאור שחר עיפת וחשך הוא הדין בחשך אור כמו כן הקדוש ברוך הוא נורא נורה בחסאות האדם והוא שב מהמאור והקדוש ברוך הוא נחם על הרעה אשר דבר לעשות ואינו נוטה וכן הוא אומר בימימי רגע אדבר על ניו וכל מסלכה לנחוש ולנחוש ולהאביד ואם הגיו הרהור שב כרעונום אני אשוב מן הרעה אשר דברתי על ניו וכל מסלכה לנחוש ולנחוש ואם עיפה הרע בעיני לבתי חשך כמו ארץ עיפתה הנה הוא עושה ביצורים כרעונו כיון ישעה בכס ארץ הרע ירע לכס ואם עיפוי ייפוי לכס כי הוא יודע מעישים ושמו השם אלוהי הצבאות שהיא שופם צבאות מעלה ומטה ועושה בהם כרעונו לכן הטיב לך ישראל שחכנו לקראתי במעשים רעים והוא ייפוי לך אם הרע לך דר כה בגלל בעישים הרעים עשה בהם ששעה יבנתן הרגם ארי הוא ממגלה ניו: (ה) ששמו . כיון שאין אותם רוצים לשוב אלי . ועו הקינות שאנו נושא : (ג) נפלה לא הוסיף קום בתולת יש . אל . לא הוסיף קום לנין ארדך חוה אמר על עשרת השבטים שגלו בשורב גלות בבל לא ארדך חוה אבל עוד עתידת לחזור כי

רש"י
 זלח אטעה לך הכין להרחיל לטוב מרשעתך : (ג) מה שחור . כל מעשיו פורעני לפניו כשעת מיתהו : עושה שחור . ללדיקוס כחור נוגה : עיפה . הוסף נגה של רשעים להשך אפלה כמו (ישעיה ה') והנה לרה וחשכה מעוף זוקה וכן (חזוני') ארץ עיפתה מעופה ככקר תהיה (שם י"א) משקר ככקר יהיה מאור : ודורך על במתי ארץ . משפיל גבוהו ונסי הרוע :
 ה (ב) בתולת ישראל . מטיגלו בימי הוטע בן אלה עליו ותחבתי על הרעה אשר חשבתי לשנות לו ואם רגע אדבר על שמיני בקרלי ותחבתי על הטובה אשר אמרתיו להשיב אורתי . הוסיף הקב"ה מיד טובה למדת פורעניות ומדת פורעניות למדת טובה: ה (ג) נפלה לא הוסיף קום בתולת ישראל . על עשרת השבטים הוא אומר בשהגלה שרעונאמר מלך אשר בשנת השש אבן עזרא

רד"ק

שאינו רואה אותם כמו שהיו אויבים הכופרים אין ה' רואה אותנו כי הנה הוא נביד לכס מעשיכם על ידי נביא . שחור בצד"י אתם ידעתם את האיש ואת שחור בחז"ק ושעיהם עיני האדם ובעשיו : עושה שחור עיפה . וכן הוא עושה השחור שחור ניגה וכשירצה וישכנו חשך והוא חזרת השמש : עיפה . חשך כמו ארץ עיפתה הנה הוא עושה ביצורים כרעונו כיון ישעה בכס ארץ הרע ירע לכס ואם עיפוי ייפוי לכס כי הוא יודע מעישים ושמו השם אלוהי הצבאות שהיא שופם צבאות מעלה ומטה ועושה בהם כרעונו לכן הטיב לך ישראל שחכנו לקראתי במעשים רעים והוא ייפוי לך אם הרע לך דר כה בגלל בעישים הרעים עשה בהם ששעה יבנתן הרגם ארי הוא ממגלה ניו: (ה) ששמו . כיון שאין אותם רוצים לשוב אלי . ועו הקינות שאנו נושא : (ג) נפלה לא הוסיף קום בתולת יש . אל . לא הוסיף קום לנין ארדך חוה אמר על עשרת השבטים שגלו בשורב גלות בבל לא ארדך חוה אבל עוד עתידת לחזור כי

זהה ימרו חוקף השם ירעשו ירעונו הרוח שיבא שאינו גראה ומנו כניינים ועליה עומדים : ובגיד . הטעם הנה הגיד לכס : מה ישחור . מה רלנו לעשות והוא יהפך השחר עליכם ויבא חשך כמו ארץ עיפתה כמו אופל וידרוך על צמותי ארצכם ולא תרלכו ופת אמר יולר הרים סהם כראים וזכר ארמות גבויות ומגיד להדם מה סיכור מה שמיים בלבו ועל דרך המפתעים כי השם עשה כרעונו דבר והפכו על כן חס תבזו: אליו יהפך הגויות הרעות לטובות: ה (ה) ששמו את הדבר הזה . וקונו אותו : (ג) נפלה . בתולת ישראל . מלכות בית יהוא במות ורבעס בימי חשש בני אלה על ידי פלך אישור שלא שבו דרין לארצם כי

מצורת ציון

(דברים ז'): ה' הבין . מלגטן כנסת : (ג) שחור . דככו כמו אוסיס לנרץ (חזוני י"ג): שחור . אור כשחר : עיפה . ענין מוסך כמו חן עיפתה (סס י'): ודורך . מלגטן דלדיה ורמיסה : במתי . ענין נכחות ומומוס כמו ועל נכחתי עימדתי (מלכים י"ח): ה (ה) גשא . ענין כרמט קוג : (ג) בתולת . קהלה שגלה לסי טלה ככנסת דעוין ואל טלה ככנסת להם ככנסת טלה לסי ככנסת כעלוקן ככנסת כע לין (ישעיה כ"ג) נמשא . ענין מוטה

הנוצה לת כרוח והכל שלו ובידו והוא מגיד להדם מה יהיה דבורו כי יודע כוח מעמומות שלו ובידו להפך אור הכסה להיות חשך והוא דורך על נכחתי חן כ"ל משפיל הוא חס הכרמים כי שמו ה' אלתי לכחות כי הוא מושל לכחות נעלה ונטה וכא"ו חס לכל באי : (ג) ששמו . ענין כרמט שהיה עיפה עיפה : ה (ה) גשא עליכם . מרים קול קינה עליכם חסב בית ישראל : (ג) נפלה . כ"ל כסה עמק עמק ישראל טלה בשל טלה ואל הוסיף עוד קום לחזור לקדושתם לממשלתם להחזירה עד אשר יגנו מאלהם (הכל גמולה הסמיה ישכנו גם יסדה כתי יסדה פירוש ע"מ

פירוש ע"מ

ג' דען גון גאמ באשאפט די בערג אונ דעם י נגמ אונ זאגט צום מענקמשין ווס וייני רייד זעגן (פלובר) פר דעם מענקמשין טויט זאגט אים גאמ דורך איין סלאך אלז ויינע קעשעם) עשה שחר עיפה ער יו דר גאמ וואס ער סאכט איין ליכט צו די צדיקים גלייך ווי די ליכט פון דעם סארןן ששערן אונ איין פונקטערניש מאכט ער צו די רשעים ויזען על גגתי פון אונ ער פרעט אוף די הייה פון דר ערד פלובר ער סאכט גינדערניג די בעלי גאוןה' אלהי צבאות שבו

מ

אִין מְקִימָהּ: י כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הָעִיר הַיְצֵאת אֶלְפָּה תִשְׂאִיר מֵאֵה
וְהַיְצֵאת מֵאֵה תִשְׂאִיר עֲשָׂרָה לְבֵית
יִשְׂרָאֵל: י כִּי כֹה אָמַר יְהוִה לְבֵית
יִשְׂרָאֵל הִרְשֹׁנִי וְחַיּוּ: ה וְאֶל־הַדְּרָשׁוּ
בֵּית־אֵל וְהַגְּלִגְל לֹא־תִבְאוּ וּבָאֵר שֶׁבַע
לֹא תַעֲבֹרוּ כִּי הַגְּלִגְל גִּלְהָ יִגְלָה וּבֵית

בית דִּקְמוּקִינָה: י כִּי כֹה אָמַר יְהוִה לְבֵית דִּקְמוּקִינָה מֵאֵה תִשְׂאִיר וְהַיְצֵאת מֵאֵה תִשְׂאִיר עֲשָׂרָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: י כִּי כֹה אָמַר יְהוִה לְבֵית יִשְׂרָאֵל הִרְשֹׁנִי וְחַיּוּ: ה וְאֶל־הַדְּרָשׁוּ בֵּית־אֵל וְהַגְּלִגְל לֹא־תִבְאוּ וּבָאֵר שֶׁבַע לֹא תַעֲבֹרוּ כִּי הַגְּלִגְל גִּלְהָ יִגְלָה וּבֵית דִּקְמוּקִינָה לְמַעְוָה:

אל

ת"א דכתיב וכו' עמוס ה

מַהֲרֵי קָרָא

לרשע בן אלה וישע אותם כלהלכה ובהבחר נהרי גוון וערי כרי שוב לא חזרו: (ד) דרשנוי יחיו. ואף על פי שנהריה הסכה קורוה ועטיסה: (ג) היוצאה אלף. המוציאה אלף לויס: (ה) ואל דרשו בית אל וגו' ובאר שבע לא תעבורו. לא תבאו אל תדרשו ולא תעבורו למדנו מלה היתה שם ע"ה אלף כל זמן שהיה ההר מכני עשרת השבטים יוצא לדרוש ולא עבר את דבר שבע עודנו יכול לפנות לבית המקדש לירושלים ומשעבר את דבר שבע הוא הדרך לעלל בית אל או לעלל שדקן וכן הוא במקום אחר חי אלהיך וכן דרך דבר שבע (לקמן ה') ותדע כנזר הכתוב גזירות פורענות על גלגל ובית אל ולא נזר על דבר שבע: והגלגל גלה יגלה. לפי שמו קללתו וכן בית אל יש עיר שמסוכה לה שמה בית און (בספר שופטים דרך

רש"י
 (מ"ב ט"ו) לא יעמוד עוד מלך מעשרת השבטים: נמשכה על אדמורה. כל דבר המושלך ומוטל ונפון על כנה קורוה ועטיסה: (ג) היוצאה אלף. המוציאה אלף לויס: (ה) ואל דרשו בית אל וגו' ובאר שבע לא תעבורו. לא תבאו אל תדרשו ולא תעבורו למדנו מלה היתה שם ע"ה אלף כל זמן שהיה ההר מכני עשרת השבטים יוצא לדרוש ולא עבר את דבר שבע עודנו יכול לפנות לבית המקדש לירושלים ומשעבר את דבר שבע הוא הדרך לעלל בית אל או לעלל שדקן וכן הוא במקום אחר חי אלהיך וכן דרך דבר שבע (לקמן ה') ותדע כנזר הכתוב גזירות פורענות על גלגל ובית אל ולא נזר על דבר שבע: והגלגל גלה יגלה. לפי שמו קללתו וכן בית אל יש עיר שמסוכה לה שמה בית און (בספר שופטים דרך

ככה נביאים נבאו עליהם שישובו והנה מצאנו כבו לא הוסיף זה שאינו ר"ל לעולם אף על פי שכתוב בו עוד והוא כה שאמר ולא יספו עוד ירדו ארם לבא בארץ ישראל. ואהריו הרביז ויהי אחיב בן יקבוץ בן הדד את כל כהנתו גיר וכן ולא הוסיף עוד בלך מצרים לצאת מארצו ונאמר ויהי פירעה יצא במצרים: בחולות ישראל. בחולה היתה עד שלא בעלה ארונים וזים: נמשכה על אויבתה. בעודה על אדמתה נמשכה בארץ שהולכה הלה ביד אויבתה אין בקיפה שאין מלכות ושררה כחוריים אותה לשוב אלה כי התשובה יהיה לתקופה: (ג) כי כה אמר ה' היוצאת. שיוצאים בכמה אלף אנשים לצבא השאיר כה. כי לא ישארו בה אלא אחר מעשרה כי כלם יכלו בחרב כרעב וכדבר והנשארים יגלו: היוצאת. אינו פועל כיצא אלא כדבר ומוציאה אלא פועל עובד הוא כמשפטו וכן דרך הלשון לומר ענין אנשי העיר בלשון העיר כבו וחבא העיר מצד ואם כל השלום עבר ועשרה עבר מלחמה: השאיר מאה. כיון שנשארים בה כאלו העיר השאיר אותם: (ה) כי כה. אף על פי שנהריה עליכם עזרה עוד החיו בארצכם אם הדרשתי: (ו) ואל דרשו. כבר פירשנו למה זכר בית אל והגלגל. וזכר גם כן באר שבע לפי שהיתה סוף ההום ארץ ישראל כמו שאמר ברוך ועד באר שבע היו מורים אותם נבואי השקר לבנות שם מזהבות לעבדים וכן אמר חי אלהיך וכן דרך באר שבע: כי הגלגל גלה יגלה. דרך צדקה כמו לקרון העקר: ובית אל היות

מצודת ציון
 כמו נפסחה עמך (ס"ב): (ה) גלה יגלה. מלכין גלות: לאון.
 (ג) העיר היוצאת אלף. שכן יולדים ממנה אלף אנשים לנכח לא כשלוו בה כ"ל משה: לבית ישראל. מוספ על כעיר זו כעיר של בית ישראל: (ה) ואל דרשו. ודבר חומי ומשכחו במים: (כ) בית אל. כ"ל אל העלל שם בית אל: והגלגל. כל גלגל: לא תבאו. לא תעבורו. כי אם שם בעמק ונחמקו לעמים: כ"ה יס וכן בלך שבע (לקמן ה'): כי הגלגל. כי בסכת פונתם בגלגל גלה יגלה ישראל מעל דרממו והוא לשון טיטל על השפון: ובית אל ע"מ פירוש
 אלה וועט שוין מוין גיט אוף שמוין פוין אייפויג קוין מלך פון די עשרת השבטים) נפשח על ארצתה זו איז גיוונא פוין אונ פר שפרייט אויף איר ערד אונ קייניג שבעלמס זי גיט אוף: (ג) כי כה אמר ה' דען און קום גיוונאט גאט דר האר העיר היוצאת אלף די שפאט וים ציקט היינט אויס טווינזט מאן צו גוין אין חול ציינן די וועט גאר איבער לאוין אין זיך הונדערט טאן ונקומר עם וועט מוין גיט בלייבן אין איר גאר הונדערט מאן ויוצאה פנה אונ די וים ציקט היינט אויס אין ביל ציינן הונדערט מאן די

מצודת דוד
 הרמב"ם: נמשכה על ארצתה. פוטנו כדלעל היא פוטנה ואין מי מקימה כי אין סכה כדו מנכים וסרים להקיים מעסקים: כשלוו בה כ"ל משה: לבית ישראל. מוספ על כעיר זו כעיר של בית ישראל: (ה) ואל דרשו. ודבר חומי ומשכחו במים: (כ) בית אל. כ"ל אל העלל שם בית אל: והגלגל. כל גלגל: לא תבאו. לא תעבורו. כי אם שם בעמק ונחמקו לעמים: כ"ה יס וכן בלך שבע (לקמן ה'): כי הגלגל. כי בסכת פונתם בגלגל גלה יגלה ישראל מעל דרממו והוא לשון טיטל על השפון: ובית אל ע"מ פירוש
 אלה וועט שוין מוין גיט אוף שמוין פוין אייפויג קוין מלך פון די עשרת השבטים) נפשח על ארצתה זו איז גיוונא פוין אונ פר שפרייט אויף איר ערד אונ קייניג שבעלמס זי גיט אוף: (ג) כי כה אמר ה' דען און קום גיוונאט גאט דר האר העיר היוצאת אלף די שפאט וים ציקט היינט אויס טווינזט מאן צו גוין אין חול ציינן די וועט גאר איבער לאוין אין זיך הונדערט טאן ונקומר עם וועט מוין גיט בלייבן אין איר גאר הונדערט מאן ויוצאה פנה אונ די וים ציקט היינט אויס אין ביל ציינן הונדערט מאן די

**אֵל יְהוָה לֵאמֹן: וְדַרְשׁוּ אֶת־יְהוָה וְחַיּוּ
 פְּרִי־צִלְחַן פֶּאֶשׁ בֵּית יוֹסֵף וְאִכְלְתֶּהּ וְאִין
 מִכֶּבֶד לְבֵית־אֵל: וְהַהֲפֹכִים לְעֵנָה
 מִשֹּׁפֵט וְצַדִּיקָה לְאֶרֶץ הַנִּיחֹו: הַעֲשֵׂה
 כִּימָה וְכִסִּיל וְהִפֵּךְ לְבַקֵּר צִלְמוֹת וַיּוֹם**

בבית אל יהוה לראש
 יתבעו בה בחלקהא דבי
 ואתקמו דלמא ירלך
 פאשמהא מלגיה ב בית
 יוסף ושיציה ולא ית
 תנם בחו ב ירהוניהו
 פלחין לפעוהא בבית
 אל: ויהפךין לגידה
 דינא והבטא לארעא
 המשו: חשבקר למדחל

ח"א ט"ס ט"ס ב'בית ח

לילה

מהר"י קרא

עליכם זה המהגנות דרשוני ותצילו מפרענותי זה: (א) פן יצלה כאש בית יוסף. כהרעובו ללמא ויאן וכן הרגם וינתן והפלחין בבית יוסף: (ח) עושה כימה וכסיל. כול כימה משפט בחורף והול כסיל כשמש בקיץ: והופך לבקר צלמות ויום לילה

ויאם זוכרין הפיכותי שאני וכו' (ח) והופך לבקר צלמות. יש ששרויין עתה בהפך ומני מאור להם: ויום

רד"ק

כאן. כמו שהיו קוראים אותו לנגאי בית און כי לאן ולאין תחיה ואון זה כמו ורהבם עמל ואון וכן הרגם וינתן והפלחין לפעוהא דבית אל יהוה ללמא ולמא הוא לשון הכל כי כן הרגם הכל: (א) דרשוני. פן יצלה כאש בית יוסף. ויבקע הנינים ויבקע עני הנינה ויצלה כמו האש הגדולה שבוקעת כל דבר שיעורב בו ויכילה אותו וכתי יוסף הוא מלכות אפרים: (ח) ההפכים ללענה משפט. וכל המלכים והשפטים שנים הרין גורשאים פני הגדולים משפטם הגנה משפטם ליעשוקים כמו הלענה שהיא דבר טר והנה היא הפך כי המשפט באשר הוא על כנו הוא דבר ערב וסוב וכשואו מביטת היא כר: וצדקה לארץ הניחו. שלא יעשו צדקה אלא ויניחהו מביטת לארץ לא יחושו עליה ולא יזכרו עושה כימה וכסיל שראו עושה בהם משפט וצדקה בארץ לבני אדם שיעשו גם הם כן כמו שאמר אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה': (ח) עושה כימה וכסיל. ובר אלו הכוכבים כי בהם קיום התביאות בזמניהם והה הפך זה ושניהם קיים העולם ולא שש יורח אף על פי שבהם קיום העולם לפי שהם מושלים כל השנה. ואלה שני הכוכבים מושלים בזמנם ודיעמי שש יורח והם צורך העולם ומשפטו און כמו התקשר מעדנות כימה מושבתת כסיל תפתח ואשרו רחיל כי כימה יש

קמוניטו שכימה הוא וזכ עולה ורואם שור והם עשה כוכבים המולות מחחרב עם הגלגל העליון בשנים מקומות ובכינים יקראו נקודת הכתמות ומוס עושה גלגל המולות לגד קטון עשרים ושש המולות ומני מעלה ומני שתייה וככה לגד דרום והנה הם שלשה נקודות והמשם הסיכת בדרך גלגל המולות על כן היהפך בהפך ללמחות ויום ללילה החשך. בכל היסוב ועם לקהת תמונות חס המעלה כימה כי עם היתה כולל בימים קדמיהם כי בכל מאה שנה יהגלגל גלגל המולות ממערב למזרח קרוב ממעלה ומני והנה בימי בעלמיות החכם ואין לו רק אלף שנים מאל לב האריה על שמים מעלו והנה היום על עמנה עשרה וידוע כי לעולם היום לב האריה הוא

מצודה הו"ו

ענין עמל ויניעה וכן אללר און (השע"ט): (א) יצלה. ענין הכוכבות: ואכלה. ותקצר: (ח) ללענה. כש שפט עמ: (ח) כימה וכסיל. שמוס מולות: צלמות. ללו של מים וכוה חכמת הקב"ה:

ענין עמל ויניעה וכן אללר און (השע"ט): (א) יצלה. ענין הכוכבות: ואכלה. ותקצר: (ח) ללענה. כש שפט עמ: (ח) כימה וכסיל. שמוס מולות: צלמות. ללו של מים וכוה חכמת הקב"ה:

פירוש ע"ט

ג'תקל' וועט פ'ר מ'ריבין ווערן אונ ד'י ש'מאם בית אל ו'עט זיין צו נישט: (ח) נאגט ד'ר נביא (ד'רש"י א"ה) וזיי פארשט גאטס מורא וועט איר ב'לייבין ל'עבין פ'ן יצלה ווארום טאמער וועט פאנגליקין גאטס צארן אזוי ווי פייגער צום הויז ג'וינד פון יוסף (ד'ס און ד'ס מ'לכות פון אפ'רים) ו'אג'ה אונ ד'ס פייגער וועט פ'ר ב'רענין אונ ב'קיינער וועט ניט פ'ר לעשין צו ב'רת אל ו'קלוק'ר ד'ס פייגער וועט זיי פ'ר ב'רענין אונ ג'ס וועט

רש"י
 (ז') יהיה לאון. יהוה ללמא והוא תרגום של הכל והוה דומא לאם גלעד און ארץ שוא היו (השע"ט): (א) דרשוני. יצלה כאש. פן מעלה ממתי כאש לבית יוסף: בית יוסף. כמו לבית יוסף: (ח) ההופכים ללענה משפט. ויאם זוכרין הפיכותי שאני וכו' (ח) והופך לבקר צלמות. אבן עזרא

יהיה לאון. וי'ו תתה י"ד כמו וחתה היה להם למתך הנה יד ה' יוכה לו הוא כחמטני סמופו ויהיה כן: (א) דרשוני. יצלה. יבקע כמו ולחלו את הארץ ועוד: (ח) ההופכים. ירבעם שהוא מאכרים כאש בדרשן עוד: (א) ההופכים. המלכים הם האופטים: וצדקה לארץ הניחו. לעשותה. ויפת אמר הניחה לאנשי הארץ ואך שכחו השם שואו: (ח) עושה כימה. יאם אכרסה המאכר דע כי שנים מקומות יש בגלגל הם הסדרים ועם שואו העגלה הוא הקרח הדוב הוא קרוב מהסדן האפוני על כן יראה עם לעולם בקין ובחורף בכל היסוב האפוני ויש סמוך לסדן הדרומי כוכב גדול אדום יקרא ובלשון ישמעאל סהיל ויש כוכבים קטנים קרובים אליו ואלה יראו פעמים לכל ולי שידור קרוב מהקו השוה והאפוניים לא יראו אחד מאלה על כן קראם הכתוב דררי תימן וקראו אלה הדררי תימן בעבור שהם כייסוב איין נראין ונקרא עם מגורת עשוה עם אעבה שאינם מתפרדים והנה נשאר לשם כסיל וימות. ודעת קמוניטו שכימה הוא וזכ עולה ורואם שור והם עשה כוכבים המולות מחחרב עם הגלגל העליון בשנים מקומות ובכינים יקראו נקודת הכתמות ומוס עושה גלגל המולות לגד קטון עשרים ושש המולות ומני מעלה ומני שתייה וככה לגד דרום והנה הם שלשה נקודות והמשם הסיכת בדרך גלגל המולות על כן היהפך בהפך ללמחות ויום ללילה החשך. בכל היסוב ועם לקהת תמונות חס המעלה כימה כי עם היתה כולל בימים קדמיהם כי בכל מאה שנה יהגלגל גלגל המולות ממערב למזרח קרוב ממעלה ומני והנה בימי בעלמיות החכם ואין לו רק אלף שנים מאל לב האריה על שמים מעלו והנה היום על עמנה עשרה וידוע כי לעולם היום לב האריה הוא

מצודה רוד

בבנת טבור בית אלי יהוה לעמל ויניעה וגם זכו לשון כוסל על בית כי בית אל כימה הכ' גלגל בשם בית און כמו שאמר אל מעלו בית און (השע"ט): (א) יצלה. כ"ל פן תתה ה' יצלה ויתגבד על בית יוסף כשם עמל ויניעה ויבוקר: ובי יוסף. הוה חלכו העלים שם עמל יוסף: ואכלה. ותקצר. חסו שמזון העושים לעמל (א) ההופכים. אשם הם הפוכים משפט החשך כדש לקהת תמונות חס המעלה כימה כי עם היתה כולל בימים קדמיהם עדי און: (ח) עושה כימה וכסיל. מוסכ לתקצ'ה שאני פניו שפמנ' דלשו אש' ה' וכוה ז'ה העושה כימה וכסיל עס כי השם

ג'תקל' וועט פ'ר מ'ריבין ווערן אונ ד'י ש'מאם בית אל ו'עט זיין צו נישט: (ח) נאגט ד'ר נביא (ד'רש"י א"ה) וזיי פארשט גאטס מורא וועט איר ב'לייבין ל'עבין פ'ן יצלה ווארום טאמער וועט פאנגליקין גאטס צארן אזוי ווי פייגער צום הויז ג'וינד פון יוסף (ד'ס און ד'ס מ'לכות פון אפ'רים) ו'אג'ה אונ ד'ס פייגער וועט פ'ר ב'רענין אונ ב'קיינער וועט ניט פ'ר לעשין צו ב'רת אל ו'קלוק'ר ד'ס פייגער וועט זיי פ'ר ב'רענין אונ ג'ס וועט

לִיְלֵה הַחֲשִׁיד הַקּוֹרָא לְמֵי־הַיָּם
וַיִּשְׁפְּכֶם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ יְהוָה שְׁמוֹ :
מ הַמְבַלְּיג שׁוֹד עַל־עֵצוֹ וַיִּשׁוֹד עַל־מִבְצָר
יָבוֹא : י שְׁנָאוֹ בַשַּׁעַר מוֹכִיחַ וּדְבַר
תָּמוּס יתְעַבּוּ : יי לִכֵּן יַעַן בּוֹשְׁשֶׁכֶם עַל־

ה'א המלביג : פתח טו (מספר 10) :

מן קדם ובעד פ' י ה
 וכסילא והפך ל' הור
 קבר ויקם ויליז מקביל
 ד אקר לכנשא כשרין
 סניאן פטי יקא ומבדר
 קהון על אפ ארעא יי
 שמייה : ס דמבדר חלשין
 על פקיפין וביוזין על
 פריי פקיפין משליט :
 יסקן ל' דמובח להון
 יא שגרי דהרי דינא

רש"י

לילה החשיך. ויש שטעמו עומדת לו כאור היום ואני
 מחשיכו ללילה : הקורא למי הים. וינתן תריגס דלמחר
 לכנשא משריין סניאן כמו ימא ומבדר להון על אפי ארעא
 ורבותיו פירשו על דור הגוים שהלויק עליהם את מי
 אוקיינוס : ה' שבו. לו היה לכם לעבוד והוא היה מגביר
 מעט (אויב י') מלגניתי עלי וגון (ירמיה ה') : שוד. אדם
 מכלע : י' שנאו : בשער מוכריח : אתם לא יראתם ממני
 דינא : ייא) בוששכם. כמו בוששכם על דל שאתם רומסי'
 אבן עזרא

אבן עזרא

מעלות כנגד הצורה רק לא כנגד נקודה המהצרת והנה
 כסיל הוא נלמדה כימה ואיננו אחד רק רבים ולכן העקרב
 נהיה ולא לה הדברים דרוך פי' ועטס הקורא למי הים הם
 העבים העולים ואחר כך יושפכם על הארץ והמפרש כי על
 טביעת פרעה איננו פסע ולא דרש כי פרעה לא טבע
 טביעה. ועטס להזכיר חלה הדברים שהיו ראוי למחך שהוא
 שופע לדעת חכמת המס ונבחרתו ואף יהפך הארץ ללילה
 ויעלה כחוו המים מהים שכן למטה וישפכם על הארץ ואף
 לא יפחדו כי הם יפך מלכות השופע ויבא לר כזווי המס
 וגזירתו עליו הנשחית ממלכתו על כן אחריו : (ט) המבליג
 שוד ער עו. ולא יועיל המבצר פ' לכן שוד על מבצר יבוא :
 יא) ולא יבוא ויכתי השופע כגלה על אשירי על כן כתוב
 כגלו בשער מוכיח : יי) לכן. בוששכם. אין ריע לו כי

והחסידיים שבהם ויכתיבם אותם כרבים לפי שהם רבים והם
 תמים וישר כי הוא תאר אז הוא שם כמו אם באמת ובתמים וינתן הרגום ודמטליל כיונתא מעקבין : ייא) לכן יען בוששכם

מצודת דוד

מתהללים צענוטויהם כיום מקר וכסיל מתמס : הופך וגו' את
 הלגנות מהפך להיות נבדל ואת היום מחשיך להיות לילה : הקורא
 למי הים. הכעוהם נבדל ואת ימם בוסכס י"פ הארץ : ה'
 שבו. הכוונה שהיו חזון סכל : (ט) המבליג. הלא הוא מה
 שחלה בוטמים וז' ומכונן הוילי וכן דרש את ה' וזה : י) שנאו.
 כעקום בעקום שהם אחרים בגלה על סמנתיים : ורובדו תמאי.
 בוששכם. צענור כעאיהת גלגלס הוא על הולמוגו ממנו כמסא

ע"ט

ואלם איך אייך גישמארקט אבר אייערי פיינמו :
 יט) ואורום איך בין דר תבליג שוד על עו ויום ימארקט
 דעם פארובטין מאן פלומר דעם שלאפן אוף דעם
 שטארקן ושה על בנדר יבוא און דר רובער קוקט אוף
 די פֿעקטע שטעמט דורך מיין היקף : יא) אבער די
 ישראל דיין מיד גיט אונ האקין גיטקין בורא פר
 מיר און פר מייע גרייאים. ויעקט שניא בשער מוכיח
 ויי האקען פיינמ אין דעם טויער פון דעם גיית דין
 איין שיקראפער ויעיר קיים ויגשו און דר וום רעט

מהר"י קרא

החשיך. כלומר על אותם החופים ללגנה משפס חלוש ברוך
 הוא הופך עליהם בקר לצלמות ויום שלהם כלילה וחשיך
 אותו : הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ. דאבר לכנשא
 משריין סניאן כמי ימא ומבדר להון על אפי כל ארעא :
 (ט) המבליג שוד על עו. הקורב ברוך הוא כחוק עליהם אובה
 חלישה כמו כשרים עליהם שהם עוים : ושוד על מבצר ובא.

אתכם על טנאויכם : (ט) המבדריג. המבדור כמו וחבליגה
 שדוד וחלם למבדר מלשון על תוקיפין וזוויין על כרכי תוקיפין
 ומפני נכאיו והלאתם את המוכיחים אתכם בשערי כתי

רד"ק

בח צנה גדולה ומקראא לפירו וכליל יש בה חסיסות גדול
 ובכש"ל לפירו ואמר כי כיוס הוא זכ סלה והנה הם שהופכים
 המשפס לרע ולא זכרו מי שחופך הדברים בשפסע לטוב
 העולם ולקיימו בן היום והיללה בחקופות גושא אותם הפכים
 לטוב : והפך לבקר צלמות. בימי הקין חופך הרושך לאור
 שהימים ארוכים והלילות קצרים ובימי החוף כדפך כי החשיך
 היום ושמו לילה שהלילות ארוכים הימים קצרים וכל זה
 חזקן הוא קיום העולם ותקונו וכן קורא למי הים שהם
 מלווים ומעלה אותם כיבדים על פני הארץ להשקותם
 והן מהוקים הנה הוא הופך הדברים לטוב העולם ולא זכרתם
 אותו ואתם הופכים משפסיו הטובים לרעה : ה' שבו. הוא
 פה שאמר בפעלת ה' אלתי הצבאות שבו כמו שפירשו :
 (ט) המבליג שוד על עו. וזה האמר שהתפאר על מבצריכם
 האל יתברך הוא המחוק האמת השודר על עם עו וכן בא
 השודר על מבצר חוק ברצונו וילכדנו וכן יבא עליכם מי שילכד
 מבצריכם : שוד. תאר בשקל לחם חם. המבליג. פני יבוא מן
 ואבלוגה מצוה והוא פועל עומד : י) שנאו. על פני מוכיחים
 בשער כלומר דברים ישנאו אותו והמוכיחים הם כניאוי האמת
 והחסידיים שבהם ויכתיבם אותם כרבים לפי שהם רבים והם
 תמים וישר כי הוא תאר אז הוא שם כמו אם באמת ובתמים וינתן הרגום ודמטליל כיונתא מעקבין : ייא) לכן יען בוששכם

מצודת ציון

(ט) המבליג. ענין מוק כמו וסכליגה מעט (אויב י') : שוד.
 ענין מוכין וסדרון כמו משוד כי יאל (סס ה') : יי) יתעבו. מלשון
 מטוב וטקון : ייא) בוששכם. כמו בוששכם והוא ענין כעאיהת כמו

שוד ומקטן על עו : שוד. ר"ל וכן יבא תקין על המבצר
 ויס ע"ל צלא בשער את כנולא המוקיח. ר"ל כער כער
 ומי ממנר דברים ממניו ויסים אותו מעמדיס : ייא) יען
 פירוש
 אונ כסיל אונ פר קערט צו ליכט דם פינקטעקניש
 יום לילה החשיך אונ דעם טאג מארקט ער פינקטעקער
 און וויא בייא נאכט איך בין דר נאט הקורא למי הים
 גישפכם וום ער רופט צו די וואסער פון דעם ים וייא
 נאלין אוף גיין אין די וואלקענעם אונ גיקט וייא
 אויס אויף דר עקר אוף בין דר הייט וום ח' איז גיין
 נאקען וום דם ווייט דאס איך בין גינען אונ בין
 היינט און וועל גיין ביה אייביג דרום קט איר מיד
 גייערעט צו דינען אונ בורא האבין פאר כיר דען

עמום ה

בניהון ולא היהבון
 בהון פרמי הקרהא
 נצרהון ולא השתון
 חמר הון יבאני נמי
 קדמי דסניאין מירביוון
 והקיפון חובתיכון
 מעיקין ליה לנצאה
 בדיל לקבל א קומן
 דשקר ודין רשביא
 בבית פנשהיה ופכמן
 יי גבן מלפניא בעדנא
 ההוא

רש"י

ורופסו על רחשו כמו פוסקו את הלקחי (ס"ז):
 ומשאת בר הקחו. וקיפת מלוה כהפקעה עליהם
 השפרים למכור להם הנאה בריבית כדי לטול נהלהם
 מהם לפיקן תחום וכרוניס אכר בניהם ונעטהם על אוחן
 הנחלות לה יתקיימו בידם. ומשאת. ל' משא שמכדין
 עליונה. כרמי המד. כרמי המד: (יב) צוררי צדיק.
 העו מעט אציונים: (יג) המושביל. מי שהוא הכס

ראב"ד

הני"ת כוונת כי לא יתנו משרת עם כס הפועל כי אם
 אדם משקלו ועמלו לעשות חסדו. ומשאת בר. שגמל
 כה תקחו ממנו כחוקה חסד הנמילכס כתי גזית בניית:
 (יג) כי ידעתי. אם העשו זה ככתר אני ידעתי: צוררי
 צדיק. כמשפט: בשער. כפרהסיה: (יג) לכן. יג

מהר"י קרא

פרהנו אותו השודר יבא: על כבודיהם להרעם לפי ששנאו
 וקני השער המוכחים אותם: (יב) צוררי צדיק לקחי כופר.
 צוררים ושואים לצדוק ולחוקים כופר להחיות רשע: (יג) לכן
 המשביל גנת תהא ידום. כיום ההוא כשהבא הרעה ישתוק
 החכם המשביל ולא יאמר על מה עשה ה' ככה אלא יחזק

מעיקין ליה לנצאה: בשער המד. כעשרי כתי דיוקס
 ידום כגת הרעה ולא יהרהר אחר מדת הדין שהרי כל אלה

ר"ק

על דל. אין לבלה הואת חבר וענינה לפי מקומה עכסם
 והפריותם ואבר זה כנגד השרים השופטים. ונתנה הרנום
 הבי"ת שבוש ולא יתכן זה לפי דרך הדקדוק ופרש שסמך
 ענין כזה כמו שהיא אה הנחנת שובי נחלתי וכן הרנום שנתן
 במבזכותי מוכסני. ואזיל פירש כי השין בבקום ש"ך כמו
 ובלש שקמים שהוא כפי בולש מתרגום יושע ובלש והמלה
 סקור מבנין פועל מורצע בלשכ"י בבלש מענכם ונתן המלה
 מה שיע ועשא על כתפו מתהבואה ליתרו להיות ביה אתם
 ובה תשובו כם בתוכם שבניית אתם גזית מעיקר והביל לא תשובו כם בזמן אורך כי בקרוב יבא האויב ויוצא אתכם מהם
 ויחריבם וכן לא תשתו יין הרבמים שגמלכם בעשכ כי הנלי בקרוב מארצכם: כרמי המד. שהם נחמדים וסובנים חמירש בתי
 גזית שהוא בנין נאה וטוב או יהיה פירוש כרמי חמד שהבדלה אותם ונולדת אותם פון הענינים על דרך שאמר חמירש שדות
 ונול: (יג) כי ידעתי. לא תחשבו כי איני רואה ויודע מעשיכם הרעים כי הכל אני יודע והשחרר שתקחו כשהוא לצדוק
 הצדיק בדניו ודעתי לו כבבור השודר שקלחתם כשהו הוא הכופר שתקחו להוציל הרשע מיד העני: בעל דניו שהוא צדיק
 במשפטו: ואביונים בשער המד. כפל הענין בבולות שניתן כי האביונים הם צדיקים בדינם ברוב כי הם עשוקים ואינם
 עשוקים כי אין להם כח לישוק ומה שאבר בשער כי שבה ישבו למשפט כמו השערה ה' חוקים: (יג) לכן המשביל גנת

מצודת ציון

כוסכו אה נחלתי (יכתיב י"ג): ומשאת. על משא: בר. הנולס
 כמו לבנוב כה נבאשית מ"ג): נזות. אכניס כמחוסים יושבר
 כמו לה תכניס חסון גזית (גמול כ'): (יג) ועצומים: חוקים:
 צוררי. מלשכ לך ואויב: כופר. מדיון: (יג) ידום. ענין שתיקס

כעבור כשפטים הכלה ככה כעגשיל ידום כגת נוט ספורטנוט

ע"מ

אייצקע פייקט ועולין זיי אוועק נעקען פון אייך:
 (יב) פי ידעתי רבים פלשעיקס רען איך ונייס אייצקע
 מרידות וענען פול אקענין מיר אונ אייצקע זינד
 וענען שטארק צוריי צדיק לוקמי כופר זיי באליידיקען
 דעם גירעקמין ווס איז גירעקט אין דין ונייר זייא
 נעקען אויס לייזונג פלוקה שוחד פון דעם אום
 גירעקמין קדי זיי: אלן אויס גירעקט מאכין ואביונים
 בשער המד אונ דעם כושפט פון די אביונים נייגין זיי
 אין שויער וואו די רינים יוצין: (יג) גן הפשכיל גנת
 תהי ידום דרום דר קלונער וואס צווישן אייך איז
 וועט שווייגין אין דר דאויער צייט וואס דער
 פוקרעניו: וועט קוקען איך אייך אונ וועט גים
 מהרהרין זיין דעם כגרת הדין ויארום ער וועט
 וויסן

על תפלה בעל כעמו ליה כתי אגות פנייתם והרי הם ככלם וף
 על פי כן לא משט כס י' הלוי יקחו וכן כרמיס חמודים
 כשפעתם וטלם פתח ומכ"ל לה משתו חסד אח יינס כ"ל חמודי:
 (יג) רבים פשיעכם. אשר פשיעכם רבים ומסלחתם כמה חוקים
 חסם לזכרם אה הלקיך וזלוקים כופר לסעור מושב מיתס אה
 סמחויז ובעבר מקום המשפט חסיס דין הפעיונים: (יג) לכן.

פירוש ע"מ

נאנצקייט טוען זיי פר אום ווערדיגין: (יא) לנני
 בושכסם על די דרום ונייר אייער מרעמין איז אויף
 דעם ארומאן דס איר מרעט אים אויף דעם קאפ
 ומשאת בר תקחו כגני אונ די מושא פון הבוואה ווס ער
 מראגט אוף זיין אקסיל נעקט איר פון אים דהיינו
 איר אנטלייעט דעם ארומאן אוף רוחים קדי איר
 זאלט דר נא: אוועק נעקען זיין פרמענין פר דעם
 חוב דרום זאג אוף אייך כתי גזית בניהם ולא משבו כם
 די היינער פון אום גיהאקטע שטיינער ווס איר קט
 גיבט אוף די נחלות פון די ארעמי לייט וועט איר
 גים יוצין אין זיי פרס חסד פלשעם אונ די גילוסטיגע
 ונייר עקעמנער אום איר האט גיפלנאצט אויף דיא
 חלות וועט אים גים פרינגען ונייר ויארום

בַּעַת הַהִיא יִדְם כִּי עַת רָעָה הִיא :
 יִדְרֹשׁוּ טוֹב וְאַל־רָע לְמַעַן תַּחֲיוּ וַיְהִי
 כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת אֲתֶכֶם פֶּאֶשֶׁר
 אָמַרְתֶּם : מִי שִׁנְאוֹרְעֵ וְאַהֲבוּ טוֹב
 וְהִצִּיגוּ בִשְׁעַר מִשְׁפַּט אֹלְיֵי יַחֲנָן יְהוָה
 אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת שְׂאֲרִית יוֹסֵף : מִי לָכֵן
 כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֲדֹנָי
 בְּכָל־רְחֹבוֹת מִסְפַּד וּבְכָל־חֻצוֹת
 יֹאמְרוּ הוֹי־הוּ וּקְרָאוּ אֶכְרֹ אֶל־אֶבֶר

היהא מן קדם רשיעא
 שהיקו ארי עדן ביש
 הוא: יד תבעו לאומבא
 ולא לאבאשא גדיל
 לתתמון ויסי בען
 מימרא דיי אלהים
 צבאות בסעדכון כמא
 דאמרתו: מי מנו
 לאבאשא וריחמו
 לאומבא ואתקינו בבית
 פנישתכון דינא כמים
 יתרחם מן קדם יי אלהא
 צבאות על שפרא
 דיוסף: מי גבן בגבן
 אמר יי אלהי צבאות
 יי בכל רחובא מספדא
 ובכל שנקיא ימרון וי
 תא עמור רע תנייה ד מניס ט"ז

רשי"ו

(מו) שאריה יוסף. כל ישראל נקראין על שמו לפי שלכלל אותם (יז) ויהי כן וגו'. לשון עסקה: וקראו אכר אל אבל. יפענו שירות האיכרים המורסים בשדות בקול מספד

עמו: כי עת רעה היא. עת המזומנת לקום רעתם: (יז) ויהי כן וגו'. אם זאת תעשו אז יהי המקום עמכם כאשר אמרתם בלבבכם שנתקיים לכם גדולתכם:

רד"ק

מהמשכילים שרוס ולא יוכיה בעבור פחד המלך: (יז) דרשו טוב. עס דבר או תואר הטובה דרך הטוב או הטק או הדבר: כאשר אמרתם. בלבבכם: (טו) שנאו רע. תואר והוא אלמס רע וכלה אהבו טוב שהוא המוכיח ודובר תמים: שארית יוסף. כי המלך מכני יוסף: (טו) לכן. אם לא תשמעו תנחו עליכם הרעה. בכל רחובות מספד יהיה: או הו. חקר יוד כמו הוי: וקראו אכר

הוא ידום. לפי שהם שונאים המוכיח אותם אכר מי שהיא משכיל מן הטובים יהיה דומם ולא יכירם שלא ישלם הרפתו שהם משיבים: כי עת רעה היא. שיר הרעים תקפה: (יז) דרשו טוב. עוד שב הנביא לרוכיהם אולי ישמעו: ויהי כן. אם תדרשו הטוב ותרחיקו. הרע יהיה ה' אתכם כאשר אמרתם כלומר בכל ענין שחשבתם התצלחה וחסומו' שיהיה לכם כן תחיה: כן ה' אלהי צבאות אתכם. וכפל הגוף עוד ואמר: (טו) שנאו רע. והציגו בשער משפט. ר"ל העמידו המשפט בשער שהוא מקום מושב השופטים והוקנים: אולי יתנן ה' אף על פי שחמתם אלו הרבה יהונן ה' על השארית עושארת אם תשובו אלו כי תנון ורחום הוא: שארית יוסף. ויבעם בן יואש וכלו בתרוב וברענב כב"ש כי ראה ה' את לא תשובו אלי רעות יבואו עליכם עד שהיה מספד בכל רחובות: או הו. הוא קול המספד כמו הוי הוי: וקראו אכר

הוא מלכות אפרים ואמר שארית יוסף כי רובם גלו קודם מלכות עני ישראל מורה מאד ואפס צדיק יעובד וגו': (טו) לכן. אם

לא תשובו אלי רעות יבואו עליכם עד שהיה מספד בכל רחובות: או הו. הוא קול המספד כמו הוי הוי: וקראו אכר

מצודת דוד

ולא יכרהל חסר מדת הדיון כי דא הטת שקבלו הרעם כי נתמלאה ספלה: (יז) דרשו טוב. לכן דרשו לעשות טוב ולא תדרשו לעשות רע נמטן טעמו סת במיים: ויהי כן וגו'. כ"ל כן יהיה ה' עמכם תקוע בלבבכם כאשר אמרתם ונדרתם בעת שקבלתם אותו לאלוה: (טו) שנאו רע. דכך הטע בעיני ה' שנאו ואלו הכו על הטוב בעיניו עמרו: אולי יתנן. ה"ל טעשו אולי יתנן ה' אם הספדית חשב (טו) לכן. כ"ל כוהיל ולא כן עשיתם לכן כס אמר וגו': בספד.

כמו וידם להכין (ויקבל ה') (מו) והציגו. ענין העמדה כמו תליג אותו לנד (שפטים ז'): אולי. ענינו שפאל: יתנן. נמטן מניסה ותמלא (טו) חצובת: שוקים: כמו הוי וסוף ענין נקטת ילנה: אכר. כן יקבל העמטה המלכה שדה וכן הויטבו אלכריס

האר איבער אלע חילות ליימ זעלגיין דס איבער
 בלייבונג פון יוסף דס מיינט ער די עשורת השבטים
 ווס זייער קלה איז גיווען פון שבת אפרים דרום
 ווערין זיי און גירופין ארץ זיין נאמן: (טו) ואנו ונייר
 איר ושראל מוט אבער גימ אנוי לכן כה אמר ה' אלפי
 צבאות יידין דרום המ אזו גיואנט גאמדר האר איבער
 אלע חילות דר האר פון דער גאנצער וועלט בגל
 רחובות מספד אין אלע גאסין וועמ זיין קלאג אונ אין
 אלע מארקין וועמ מען זאגען אונ שרייען הו הו דס
 איז איין לשון פון קלאג וקראו אכר אל אכר אונ זיי
 וועלן רופין דעם אקער מאן צו דעם אכר אונ צו
 די קלאג וועמ מען רופין די נום ווייסין צו קלאגן:
 ובכל

ואם המשפט העמידו בעשר המכסע להיות מתקיים ולעמוד על יסאכו מיוסף וקבלתם על ישראל על שם יוסף לפי שלכלכם במלרים:

פירוש
 וויסין) כי עת רעה היא דם די צייט איז און גיבבייש די
 ישראל זאלין גישפראפט ווערין פר זייער ביינו נום
 זיי האבן גימאן: (יז) (נאנט דר גביא צו די ושראל)
 דרשו טוב זאי רע פארשט גוטס אונ גימ קיין ביינו למנו
 תחיי פון ווען איך זאלט לעבין אונ ווען איך וועמ
 אזו קאן ויהי כן ה' אלפי צבאות אהבם וועמ אזו גאמ דר
 האר איבער אלע חילות זיין מיט אייך אזו ווי איר
 המ אייך גיפראכט אין אייער הארצין דאס אייער
 גדולה וועמ בלייבין צו אייך: (טו) שנאו רע והאבו
 טוב המ פיינט ביינו אונ המ ליב גוטס אונ שמעלמ
 אין מויער פון די דיגנים דעם מושפט אזו ווי רעקמ
 איז איין יתנו ה' אלפי צבאות מאמער וועמ גאמ דר

וּמִסֵּפֶד אֶל־יִוְדְעֵי נְהִי: " וּבְכָל־כְּרָמִים
 מִסֵּפֶד כִּי־אֵעֲבֹר בְּקִרְבָּךְ אָמַר יְהוָה:
 " הֲיוּ הַמֵּתָאִיִּם אֶת־יְוִם־יְהוָה לְמַהֲיָה
 לְכֶם יוֹם יְהוָה הוּא־חֲשֵׁךְ וְלֹא־אֹרֶךְ:
 כַּאֲשֶׁר יָנוּם אִישׁ מִפְּנֵי הָאָרֶץ וּפְגָעוּ
 הַדָּב וּבָא הַבַּיִת וּסְמָךְ יָדוֹ עַל־הַקִּיר
 וּנְשָׁכּוּ הַנְּחָשׁ: " הֲלֹא־חֲשֵׁךְ יוֹם יְהוָה
 וְלֹא־אֹרֶךְ וְאִפְּלֹא־נִגְהָ לָּו: " כִּי שָׁנֵאתִי
 יוֹמָא דְעֵתִיד לְמִינֵי מִן קָדְם וְיָא אֲמַר עַל גְּלוּת עֶשְׂרֵת הַשָּׁבָטִים וְכֵן יִרְמִיָה הוּא אוֹמֵר קוּמִים לְאוֹר וְשִׁמְחָה לְעַלְמַיָּה:

מהר"י קרא

יודע הדבר שהרי בעון הדור באר הקרות אותם: (יו) כי אעבור בקירבך. להשחית: (יב) כאשר ינום איש מפני הארץ ופגעו הדוב. וכן היו דובים בשכנו מפני נבוכדנצר שהוא ארית שנאמר עלה ארית ממבוכ: ושנעז הדוב. זהו מלכות מדי ופרס: ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש. כשבאו לבית שני נשכם הנחש זהו מיסוס הרשע שהחריב בית שני:

רד"ק

אל אבל. אכר הוא עבד השדות ויקראו לו לבא אל האבל כי עבודתו ופרדו לשואו כי לקח הורעים והצמחים וזרעו ולא יקצרו: ובספר אל יודעי נהי. כמו הפוך ויודעי נהי אל מספר וכן הודעת כי או תולד כמו הודעת או כי תולד מקום שם קבר כמו מקום קבר שם והדומים להם ויונתן הולד בחרית ועבד סספרא לדיעי אליא: (יח) ובכל כרמים מספר. שלא יהיו בהם ענבים כי אעבור בקירבך להרע לך כמו ועברתי בארץ מצרים: (יח) חיי המתאיים. כמו שאמר בישיעת האומות יסרה ויחישו מעשהו לפניך נראה וגו': (יט) כאשר ינום איש. כלומר תצאו מצרה אל צרה: (כ) הלא חשך. הלא אור. אפי' קצת אור אין בו כי כלם חשך ותחושך הוא משל לצרה: (כח) שנאתי. אמר כנגד פלגות בית יהודה כי ביום צויהו בלך יהודה נתגבא כמו שכתוב וכן יאמר בספך חיי השאנני:

מצודת ציון

(יח) ה' (ה'): גהי. ענין קוים וינלל: (יח) המתאיים. מל' תמוס: (יט) קיר. תוסל: ונשכו. מלשון נכיסם כסמים: (כ) גוה.

היה מספד וקראו אכר. וקראו אל האכר להטל על מלכאכו סכיסה כהנס: ובמספר. ובמספר יקראו אל יודעי נבי שכם ויורכו האכר: לכוני כן: (יח) חיי המתאיים. על כל המכון סיינ: כי אעבור על מלך המתאיים יום הפועלות ככע עס': למה זה וגו'. כ"ל למע חמה המתאיים יום ה' הלא סוף יום חושך יום לוח: (יט) כאשר ינום איש. היום הכוס היה כשכר ינום חשט המרי כהודף חמיו: (כ) הלא חשך. חמ קור' כשם אכר ישכנו כשם היובב כחוק הקור' ל"ל כשתללו מלכס אלתחם חמל כסמי: (כ) הלא חשך. כ"ל ה' היום הכוס היה משך ועל מלך הפלגו לו: (כח) שנאתי. כ"ל

פירוש ע"מ

(יח) ובכל כרמים מספד אונ אין אָלֶע נויין גַעְרַמְגַר וְרַעַמ נויין קְלָאָא כי אֵעֲבֹר בְּקִרְבָּךְ אָמַר ה' דַעַן אִיך וְעַל אִיפֵר פֶּאָרַיִן צווישִׁין דִּיר צו שְׁלֵאֲנִין דִּיך אֹזוֹ זָאָגְמִ גֵּאָמִ: (יח) הוי המתאיים את יום ה' וויי גִישְׁרִיגְעֵן אֹפֵךְ דִּי וּם מוּעַן גִירֻכְסִיגִין צו גֵאָמְסִי טֵאָג פִּון פּוֹרְעֵנִיּוֹת אֹנֵן נַיִ מוּעַן זָאָנִין לֵאָו עַר שׁוִיִן אִיִלִיִין דַעַם פּוֹרְעֵנִיּוֹת לָמָּה זֶה לְכֶם יוֹם ה' וּם מוּיִג אִיִךְ גֵאָמְסִי טֵאָג הוּא חֲשֵׁךְ וְלֹא אֹרֶךְ אִיךְ עַר אִיךְ דִּיאַךְ פִּינְקִסְטֶר אֹנֵן גִיט לִיבְמִיג: (יט) כַּאֲשֶׁר יָנוּם אִישׁ תְּרֵי אֹזוֹי וְיָ אִיִן מַעֲנָשׁ אֲנִימְלֹפֶם פֶּר אִיִן

ד ויערעו אכר לאבל ועבר מספדא דרדעי אליא: י ובכל כרמיה מספדא ארי אתגלי ל' כ' עבד פורענות דין בגניף אמר י: יח וי למתדין ליומא בעתיד למייתי מן קדם יי קמא דין לבון יומא בעתיד למייתי מן קדם יי הוא חשך ולא נהור: יט קמא די גערוק גמרא מן קדם אריא ויערעניה דומא ויעור למייתי וקמוף ידיה על פהלא וקמתניה חוויא: כ הלא חשך יומא דעתיד למייתי מן קדם יי

רש"י

האלים העוקים בחולות: ובמספר אל יודעי נהי ועבד מספדא יערע כדעביד אוליא ואינו אלא למן כסול כמו חשפיו ודיני (תהלים ע'): (יח) הוי המתאיים וגו'. האומרים ימהר יחסיק מעשהו (ישעיה ה'): למה זה לכם (כ) ואפל ולא נוגה לו. זה אמר על גלות עשרת השבטים

אבן עזרא

אר אבל. כי לא יקרו מה שזרעו כאשר לא ישמו יין כרמיהם. על כן: (יח) ובכל כרמים מספד. טעם כי חשך דרך משל על חרונו ואפו והס הנזרות שיעברו עליהם: (יח) הוי. על דרך האומרים ימהר יחסיק: יום ה'. להקס מהם: (יט) באשך. הטעם אם ימלט מרעה חתול לא ימלט מרעה אחרת כאשר יטע כי הוה על הוה התחול והמלט מהארי יפגענו הדוב ואם עוד ימלט וכל הבית וכעה כי ימלט ישכנו נחם: (כ) הלא. הטעם איך תחלו לכוף היום והנס חשך והחור הוא תחול לעינים לא האפילה: (כח) שנאתי. חס תאמרו כל הימים שלחננו

מצודת דוד

היה מספד וקראו אכר. וקראו אל האכר להטל על מלכאכו סכיסה כהנס: ובמספר. ובמספר יקראו אל יודעי נבי שכם ויורכו האכר: לכוני כן: (יח) חיי המתאיים. על כל המכון סיינ: כי אעבור על מלך המתאיים יום הפועלות ככע עס': למה זה וגו'. כ"ל למע חמה המתאיים יום ה' הלא סוף יום חושך יום לוח: (יט) כאשר ינום איש. היום הכוס היה כשכר ינום חשט המרי כהודף חמיו: (כ) הלא חשך. חמ קור' כשם אכר ישכנו כשם היובב כחוק הקור' ל"ל כשתללו מלכס אלתחם חמל כסמי: (כ) הלא חשך. כ"ל ה' היום הכוס היה משך ועל מלך הפלגו לו: (כח) שנאתי. כ"ל

מֵאִסְתִּי חֲנִיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּעֵצְרֹתֵיכֶם:
כִּי כִּי אִסְתַּעֲלֵדְרִי עֲלֹת וּמִנְחֹתֵיכֶם
לֹא אֲרַצֶּה וְשִׁלְמֵם מְרִיאֵיכֶם לֹא אֶבִּיט:
כִּי הֵסֵר מֵעָלַי הַמֶּזֶן שְׂרִיד וּמִרְתַּת נְבִלָךְ
לֹא אֲשַׁמַּע: כִּי וַיִּגַּל כַּמִּים מִשִּׁפְט
וַצְדָּקָה בְּנֶהֱלֵ אֵיתָן: כִּי הַזְבַּחִים וּמִנְחָה

אֶקְבֵּל פְּרָעוּא קוֹרְנִן
 פְּגִשְׁחֹן: כִּי אָרִי אִם
 תִּסְקִין קִדְמִי עֲלֹן
 וְקוֹרְבָנִיכֹן לֹא לְרַעוּא
 וְנִכְסֵת קוֹדְשִׁיכֹן לֹא
 יִתְקַבְּלִין קִדְמִי: כִּי אֲעֲדִי
 מִן קִדְמִי אֶת רְגוּשָׁתְךָ
 וְאֶת רֶגְלֶיךָ וְנִגְוִן פְּרָדָה לֹא
 אֲשַׁמַּע: כִּי וַיִּגַּלִּי
 כַּמִּים וְדִבְרָא וְהִזְכִּיא
 פְּנִיחַל מִגְבֵּר: כִּי הַזְבַּחִים

ת"א הזכרים, חניכס

רשימי

וגו', משל להרעול ועטף סהיו מפני לאורה, כדלוחה
 קהלך: (כא) בעצרותיכם, קרנן כנישחוכן כסאחם
 קוראים עולות: (כב) ושלם מריאיכם, ושלמי פטומון
 כהמות מפוטמות: (כג) הכר מעלי המן שריד,
 שהליום משוררים על הדוכן ההרי סאחם המכסים ועטומי משפט: (כד) ויגל כמים משפט, וזאת הפשו ואלרה לכס
 המשפט אשר ככסתס והסרתה יגולה ויטעון כניכס כמי' נוכטים: וצדקה כהלה איתן: (כה) הזבחים

מהר"ם קרא

(כב) ושלם מריאיכם לא אביט, שלמי מריאיכם שהביאו לפני לא
 אביטם: (כג) המון שריד, אלו שרידוכן שהליום משוררים:
 (כד) ויגל כמים משפט, כמים שנובורי לפי שנה כך עובר משפטם
 בסורה: וצדקה כהלה איתן, לפי שנה הולך לה (כה) הזבחים

רד"ק

בציון והם היו מקריבים בבית הקדש אף על פי כן האל ית'
 כאם אותן הקרבנות כיון שפעשיהם רעים: חניכס, קרבנות
 חניכס וכן בעצרותיכם כקרבנות יצרותיכם והענין כפול
 במלת שגור כי הנה הוא יצרת כמי שאמר עצרת היהיה לכם
 עצרת לרבים עצרות כמי כן עצרת עמיתו ובסמוך עמיתו וכן
 עצרות ודגש הצדי בעצרותיכם להפארה כדגש הק"ף
 בקרש וצ"ו יצריכם הנגזר והדומים להם: (וכס כי אם
 הללו, כמו שאמר בנבואה ישעיה לבח לי רוב וכו' וכו' וכל
 הענין: ושלם מריאיכם, אחד מן שלמי מריאיכם כמו שאמר
 שם וחלב מריאים והם הכפוסמים: (כד) השר כעלי הכון
 שריד, רבי שריד שהליום היו משוררים על הקרבן כפי
 וכליו ואינו רוצה לא בקרבנות ולא בשורים כי אינם לרצון
 כי מששים רעים ובה יעילו הקרבנות אם העבדוני כמד אחר
 והתדורו כי מצד אחר: (כז) ויגל כמים משפט, כענין לורה
 מים כי הנביא פתוחה וורה שהוא בשרם בלל כמסר ילך
 המשפט כמים: וצדקה כהלה איתן, כנחל חוק שהוא נגד
 במרובה בה ארצה אלו שילכו המשפט והצדקה לא שהענין
 יתעברו אהם והנחיותם לרצון והקריבו לפני ובתים אינני רוצה
 בזה: (וכס הזבחים, הה"א ה"א השאמה אכר אם ובתים

מצודת ציון

האכס והזימה: (כא) חניכס, כדכטס חניכס: אריח, מלי ריה:
 בעצרותיכם, ענין טכס כמקום כמו נפלר לפני ה' (ש"א כ"א)
 (כב) ארצה, מלשון לזון: ושלם, מלשון שלמים: מריאיכם,
 כהמות פטומות וכן ויזכר שזו ומרוא (ש"א ז'): (כג) הבין, מל'
 כמיים: שריד, מלשון שזן: חמרת, מלשון זמר: גבליך, סוף
 כלי עון: (כד) ויגל, מל' גלוי: איתן, חוק כמו נחית חוק

מקריבים עולות לא נראה רע על כן אמר סלחתי: חניכס,
 ככשיכס אסרו חג כענותים הניס יקופו: ולא אריח, ריה
 בזום עזרת שלכס כי אס תעלו עולות שזין חרס היינים
 ומנחות לרצות אחי לא אריח: (כב) ושלם, יחיד כי
 משלמים השס לשון רבים יזמר כלל לשון יחיד, ומורחכס
 כדברי רבינו האיו ז"ל מלשון משנה דחלבו אכסור ואינו מין
 כפיו עמלו כדברי הגאון רבי סעדיה ז"ל סלמי סהלכו מותר
 פירוש בו כלשון ימטעל גמח"ס וחינו מלמקומות אלה והוא
 גדול מהסור ודומה לו: (כג) הכר, שירות הליום ומלת
 המון כעבורס כחילו אגרי הסר אכיספת הליום המשוררים או
 היה מגזירת המות יס המית הערים: (כד) ויגל, עולות
 גולות עליו' והוא משפלי הכפל כמו ימס ככה דעת כל
 מדקדקי ססרד והטעם עמו משפט ולא זכר וסר כי אין לי
 חפץ כהס רק כמשפט: (כה) הזבחים, יראה כדרך הפסק
 כי ה"א הזכרים ה"א החימה והכס הטעם סלל הגיסו

מצודת דוד

חניכס ולא חרית כהקטנה: הענות סחמס מעיאים כעמ סאחמס
 נעליים ומכוכים לפני כהמ"ק ר"ל איס מקובלים לפני:
 (כב) ובנחתיכם, ונף המנחות סחמס מעלים לא אלה כהס:
 ושלם מריאיכם, כהמלמס מה סחמס מביאים מביאים לא כמיים
 עליכס ואינס ללזון: (כג) הבין שריד, המיית הסיר מה סהליום
 מכוורכים לפני: חמרת גבליך, מה סחמס ממוכים למי כעלי ככל
 לא אשמע כי איס ערבים עלי: (כד) ויגל כמים משפט, ר"ל
 הענינים היולאים מנכס הלזן עמקיס מסחור וצדק: ספחקיס מנכס
 ר"ל וכו' ככל חלוי כוכחים וכי כשחמס לפני כמלכר כוכחים ומנחות

פירוש ע"מ

אף זיי פלוקור זיי וועלן נימ בוויילינג זיין פון מיר:
 (כג) הסר פללי המון שריד מוא אפ דו ישראל פון מיר
 דס פרומונג פון דיניי וינגער דס זענן די לויים וום
 שמייען אויף דעם שגאפיל וואס הייקט דרזן אונ
 וינגען בייא דיא קרבנות וספרה נבדק לא אשפע אונ
 דס גיזאנג פון דייעע פידלען וועל אויף גימ העריין:
 (כ) גייערסט מוט דס ויגל כמים משפט דר משפט וום
 איר האמט בהאלטמן זאל אגפלעקט ווערין צווישין
 אייך אזוי ווי קוועלעדיגע וואסער זאגן כהלה איתן
 אונ די צדקה זאל אגפלעקט ווערין צווישען אייך

זאת עשו המשפט אשר ככסתס והסרתה יגולה ויטעון כניכס כמי'
 כהמתיו כס כהלה איתן ויטעון חוק כמו נחית חוק
 פירוש ע"מ
 גאך וואס גיזקט איר צו אים: (כא) שגאתי פאפלי
 הייבס איך גאמט האב פיינט אונ האב כמאס גיזען
 אייערע ימים טובים ולא אריח בעצרותיכם אונ איך
 וועל גימ שקעקן אויך קרבנות וום איר ברענגט
 פון מיר אין אייערי איון ואקלונג ווען איר זאמל'ט
 אייך ציין פאר מיר: (כב) כי אם תעלו זי עולות דען
 ווען איר וועט אויף ברענגין פאר מיר עולות אונ
 כמנחות וועל אויך גימ וועלן אין זיי ושלם מריאיכם לא
 אביט אונ די שלמים פון אייערי גישמאפטו בהבות
 וום איר וועט ברענגין פון מיר וועל אויך גימ קרבן

הַנְּשִׂאִים לִי בַמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
בֵּית יִשְׂרָאֵל: כִּי וּנְשִׂאתֶם אֶת סִבּוֹת
מַלְכֵכֶם וְאֵת כִּיּוֹן צְלָמֵיכֶם פּוֹכֵב
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לָכֵן: כִּי וְהִגַּלְתִּי

קודשין וקורבנין
 קרבנות קדמי במדברא
 ארבע עין שנים ביה
 ישראל: כי ונשאתן את
 סבות פה פוקרבות
 כיון צלמיכם פוכב
 מעונתכם די עבד הוין
 רבון: כי ואגלי יתכון

רשי"ו

ובנחה. וכי לנזחים ומנחות רגוני והלא במדבר לא דברתי
 את אבותיכם להקריב לי זבחים אני אמרתי אדם כי יקריב
 (ויקרא ט') שזרעה להקריב יומר ועשו ב"ה את הפסח
 כמועדו (במדבר ט') מגיד שלא עשו ישראל במדבר אלא
 חזור לענין הפורענות כמעשה השן לכם יום ה' ולא אור
 זאריכם לשאת עמכם בגולה: סבות. כיוון. פוכב. כמות עבוי"ס הן: (כו) והגלתי אתכם מהלאה לדמשק.

ומנחה וגו'. בהסיה: (כו) ונשאתם את סבות מלככם. סבות
 לשון נסבת. והוא לשון ציור מלככם: כיון צלמיכם. כמו הקן
 צלמיכם: פוכב. אלהיכם. סולות השמים עשיתם להשתחות:

אחות פסה לבדו: (כו) ונשאתם את סבות מלככם
 ונשאתם בגולה עמכם את גלגלכם וירכיבוכם החיובים על
 זאריכם לשאת עמכם בגולה: סבות. כיוון. פוכב. כמות עבוי"ס הן: (כו) והגלתי אתכם מהלאה לדמשק.

רד"ק

ומנחה הגשמה לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל כמו שאמר
 בנבואה יריתרו כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום
 הוציא אתכם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח ושם פירשנו
 הענין ארדל הגשמה בהר סיני ר' אליעזר אומר מעשה עולה
 נאמר בו סיני והיא עמדה לא קרבה רבי עקיבא אומר קרבה
 ושבו לא פסקה אלא מה אני מקיים הובחיתם ומנחה הגשמה לי
 במדבר ארבעים שנה בית ישראל שבשו של לוי שלא עבדו
 עבדים הם הקריבו ועוד בדבריהם ויעשו בני ישראל את הפסח
 כמותרו בנתי ישראל הכתוב מדבר שלא עשו במדבר אלא
 פסח זה לבד וכן הוא אומר הובחיתם ומנחה הגשמה לי במדבר
 ארבעים שנה ביה משמון בן יוחאי אומר ישראל לא היו
 מקריבים ומי היה מקריב שבשו של לוי שנאמר שימו קמורח
 באפך ובר' ואבר מי יהי אלי ויאספו אליו כל בני לוי ישראל
 שנבדו עבדים לא הקריבו שכפרו של לוי שלא עבדו עבדים
 הקריבו: (כו) ונשאתם. אבר ריבית האל יתברך לא קבלתם
 והקבלו והסבלו עבודת סבות מלככם וסבות שם עבדים
 וחלככם אבר על כוכב שנעשה עבדים על שבו וקראו אותו
 מלך לפי שהם חושבים אותו למלך עליהם או שהוא כוכב
 גדול בצבא השמים שהוא כמלך על צבאו וכן לקסור מלכת
 השמים כמו נישאתי בספר ירמיהו ויש במפרשים סבות ענין
 הסבת ושבע כלומר כאוניים לעברת עבדים וינתן תרגם
 ותכליתו ית סבות פת כנמיתה וכן וקבל מלכו וכוונת פת
 כנמיתה ו"א פתכריכו וכן תרגם השבעים מבלם וענין
 עבדים הו"ו: ואת כיון צלמיכם. יש מפרשים כיון כמו לעשות
 כוונתם וכובר פירשנו בספר ירמיהו שהם שם מאלכים שבכני
 לעבדים לשיך נקראו כונים ועוד פירשנו כיון שהוא כוכב
 שבתי וכן נקרא לשון ישמעאל ופרס כיוון ועשו דמותו
 לעבדו: כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם. כוכב סמך כי הוא
 פתוח כלומר עשיתם צלם כוכב של אלהיכם והכוכב הוא שמכם
 אותו עליהם לאלוהיכם אשר עשיתם לכם: (כו) והגלתי אתכם

וקדמוניו ז"ל אמרו כי הלויים הקריבו וזה היה קבלה
 קבלתו כי על דרך הפסק לא הקריבו והמפרש כי כשב אחד
 בצקר ואחד בערב לא יגיע לאחד מהם שזה פרועה אין לו
 טעם כל השם לא להקריב יותר ומה טולת תמיד עשו
 ישראל בהר סיני המשיח יום והיו ישראל ציבוב כי באחד
 צייסן כשנה השנית הוקם המשכן ובחדש השני נעשרים
 לחדש כספו ומטיה הרי"ל יום וכל זמן שהיו כספוי היו ציבוב
 ויין היה להם כמדם במדבר סיני כמו שנה וזה היה ליה יין
 כסך ואחר כך נסעו והולכו יום עמיהם עד שתעברו יום
 הכיפורים כי כן כתוב בפרשת אחרי מות יושע כאשר צוה ה'
 א' משה וכלו לארץ ערבה וכוהה ואין מרעה ללחנם ואין
 להם יין רק צמח הארבעים שללו המדיינים ואמוריים וכוהה
 כזלם אל קדם ציבוב צמח המ' שללו המדיינים וקני
 כהמות והנה על דרך סברה לא הקריבו ואין טענה מהסבון
 ארבעים יום כי יום אחד כשנה חשוב שנה והנה הטעם
 כאשר הולכתי אתכם במדבר שנים רבות לא הגשמה לי
 עולות רק צויתי אתכם לעשות משפט וכן כי תהם לפתחי ולא
 זכח וכן צירמיה הוא אומר כי לא דברתי את אבותיכם ולא
 צויתים על דברי עולה וזבח והנה טעם ריגל כמים שלא יפסק
 כדרך ויהי כנהר שלומך: (כג) ונשאתם. סבות. מגורת
 הסבת ושבע ושרבו סבת והטעם סבלות רלון וכן בלשון
 ישמעאל אומר אדם לחבירו סכתלי והוא שיאמר לו סבול
 דברי וקבל כרלון ומלת כיון ידועה בלשון ישמעאל גם פרס
 כי הוא כיווא"ל והוא סבתי כי עשו לו ללם: אשר עשיתם.
 כז כיון ללמיכם וכוכב סמך של אלהיכם עשיתם דמותו

מצודת דוד

ככל ימי מן ע"ה שנה כשנחה בו הלא בלוחת ימינו לא עשו הלא
 פסח אחד וסו עולות וסו קרבן כן ארז"ל וכומר לא לה סייתי או
 מרולה לכס בולת הקרבנות: (כו) ונשאתם. ר"ל הוילי ואין
 ככל חנוי בקרבנות ל"ל לא יגישו מליכם ותכלו גולה ועל נזהריכם

לעובדו: (כו) והגלתי. זה יום החשך הנה עליהם:

מצודת ציון

(הכלים ע"ד): (כג) גשמתם. ענין הקרבנס: (כו) ונשאתם.
 על משא וככל: סבות. כיון. פוכב. כס כמות ענין פכו"ס:

הטעמו את הפסל של הפכו"ס סבות שקבחתם עליכם למך ולהלום

ע"מ

מקריב יוין אפר עד איז גימ' גינייט דר צו ווייל איך
 בגער גימ' קיין קרבנות פון איך נאר מיין וויילין
 איז איר זאלט מאן משקמ אונ צדקה אונ ווייל איר
 מוט עס אפר גימ': (כו) דרום ונשאתם את סבות מלככם
 וי' נועם איר כוונען טראגין מיט איך אייערי געפער
 סיבות אונ פיין אונ פוכב ווס איר הט איך גימאקט
 ווארום וייערע פיניט ועלען ניי ארויף לייגין אויף
 איך איך זאלט יי טראגין מיט איך אין גלות:
 (כו) והגלתי אתכם מהלאה לרקיש אין ארץ ועל איך פר
 טרייבן

אזו ווי איין שטארקער טייך דען נועל איך מרצה
 ווערין צו איך: (וכד) ווארום ווייל איך דען קרבנות
 פון איך תובחים וסננה וגי הט איר בית ישראל דען
 גינעהעקנט פאר מיר זבחים אונ קנחות גאנצע
 פערציג יאחר אין דר סרבר פלוסר אף האב גימ'
 גיואגט צו אייערי געלפערין אין דר סרבר ויי גאלין
 מקריב יוין פר מיר זבחים אונ קנחות ניייערט איך
 האב גינאגט יאגס פי קריב פקס) ווען איין מענעש
 וועלן ועלן מקריב יוין איך קרבן פר מיר קעגן ער

אַתֶּכֶם מִהֲלָאָה לְדַמְשֶׁק אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁמוֹ: ו "הוּא הַשְּׂאֲנַיִם
בְּצִיּוֹן וְהַבְּטָחִים בְּהַר שֹׁמְרוֹן נִקְבְּיוּ
רֵאשִׁית הַגּוֹיִם וּבָאוּ לָהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל:
ב עֲבְרוּ כְלָנָה וּרְאוּ וּלְכוּ מִשֵּׁם חֶמֶת
רְבָה וּרְדוּ גַת פְּלִשְׁתִּים הַמּוֹבִיִם מִן

מִהֲלָאָה לְדַמְשֶׁק אָמַר יְהוָה
 אֱלֹהִים צְבָאוֹת שְׁמִי:
 א וי דשן שלוא בציון
 ומתרחצין על פרקא
 דשקרין קמקמין שוב
 קני הון פשוט קני
 עמי פזא וכל דקון
 דיםמסבון עליהון בית
 ישראל: ב עברו כלנה
 וחזו נאזילו סתמן
 לחמת רבה וחרוהו לנת
 דפלשתאי דמבין סת

רש"י

כלומר לא לטכנותיכם תגלו כאשר עד הנה שמרתם ביד
 מלכי ארם ולא היו טובים אתכם למקום רחוק חלה על
 דמשק ומעתה ביד סמריה צמסור אתכם והוא יגלה
 אתכם למרחק:
 ו (א) נקובי ראשית הגוים. לכם היו קוראים נוי
 המשובה שגוים: ובאו להם בית ישראל. הם
 כחרו כמשפטי הגוים ובאו לכללם: (ב) עברו כלנה וראו.
 כעב'ס' כזמות החסות ובאו טובים הם מן הממלכות

אבן עזרא

דמשק. מורה חרן ישראל:
 ו (א) הוי. זה לאות על גלות כנענדל: נקובי ראשית
 הגוים. הם ישראל וקרלו גוים בעב'ו היותם רבים:
 ובאו להם בית ישראל. כי הם כרשותם: (ב) עברו
 כלנה. עס עיר: המובים. הם בלשון תימה והטעם כי

ישראל כמו שאמר בסוף הענין ולא נחלו על שבר
 יסוף כי שטרון היא שכלדה באחרונה מערי ישראל ציון. כערי יהודה ושני הערים האלה ציון ושטרון היו נקובי ראשית הגוים
 שישבו שם בתחלה והם י אומרת וקראם ישראל הגוים לפי שהיו ראשית הגוים שישבו שם וארצותם סבחו בארצות ואלה
 הערים היו נקובים בשם לטובה: ובאו להם בית ישראל. בעזרת ה' לא חתרם ולא בקשתם רישו ארצם ישראל ולא ברצון האל
 ית' והם עברו על רצונו וזבנו חספשו: יקחו משפטי הגוים הראשונים בארצות האלה. ולמה עשו זה אלא סביבותיכם
 אך יש ארץ טובה מארצם וכי אם נתן להם האל יתברך ארץ טובה למה חששו בו ובסבותו: (ג) עברו כלנה. ואלה השאננים
 ובתענוגים שבויה שנתן להם ה' כופרים בו ובחרותו ואינם יראים מרעה שחבא עליהם ובתנבאי'ם מוכיחים אותם ואומרים
 להם כך וכך רעה תבא עליהם אינם יראים ובוסתים בעושהם ובמכצרי'ת החוקים שהם שטרון ציון ואומרים לא תבא עלי'נו
 רעה: ב עברו כלנה. כלנה עיר גדולה בארץ שנער כמו שאמר בתורת ותחיי ראשית ממלכתנו בכל וארץ ואמר וכלנה: ולכו משם
 כלומר אתר שתראו אותה בראשית כי היא בעלת חשב ותראו כי אינה טובה מארצכם: ולכו משם חמת רבה. ואמר רבת
 לפי שהיא גדולה כי יש חמת אחרת חמת ובנותיה: נת פ'שטים. אוילי יש גת אחרת והיא הטובה שבערי פלשתים

מצודת דוד

ואח הכנע'ס כיון שספיקם לזנו לפעול לפניו ואת הכנע'ס טכ
 וגו' כי האויב יכניסם לביטחם ומעטם כגולה: (כז) סהלאח
 לדמשק. דמוק מדמשק משם ונהלן:
 ו (א) הוי השאננים. פו על כלו סיוסטים סלקן בליון ועל כלו
 סיוסטים כחם כהר שמרון: נקובי. במתלה היו נקובים
 כשם עסס העמים המצומקים שכלל ספטיים במשפט הכיננל דלכס
 (ב) עברו כלנה. עברו לכללם ולא שוב כמקום ועסס לנו אל סתם
 וכי כחם ונדו סלנג על ספטיים כרעותם גדול כגולה וסכסס: ויכ' ספטיים.

פירוש

ענין גישמילת אין ציון אונ אוף דיא ונאם פאר
 זיךערין זיך אוף דעם בארג פון שומרון נקובי ראשית
 הגוים די ישראל ונאם זענען ווארין אן גירופין דאם
 בעסקע ועאלק אונ היינט זענן דס הם גיזינד פון די
 ישראל גיקומען אין פלד היידען: (ב) ואלה הגוים
 ווארים הם ארץ ישראל קאמס גינען סייין ווארם אונ
 זענט גינאנגין אין די גינען פון די היידן גברי כגנה
 יראו פארם איבער גיין פלנה דס איז בקל אונ זעהם
 דס ארמ וזט שיש חמת רבה אונ גייט פון דארטן גיין
 גרוים חמת דאם איז אנטוכניא ורדו גת פלשתים אונ
 גירעדט

סה"י קרא

ו (א) נקובי ראשית הגוים. ישראל הנקובים בשמותם והם
 ראשונים לכל גוי להתפאר ולומר לפני האומות אין ככל
 ערכם ובכל ארצכם שיהיו דומין לארצנו הטובה ויערינו
 הבערות: ובאו להם בית ישראל. הם באים בדברים עם
 האומות. לומר: (ב) עברו כלנה וראו. אם היא רובה לארצכם:
 ורדו נת פלשתים. לארץ נת שהיתה טובה מכל ארץ פלשתים
 וכן הוא אומר ויקח דוד את חמת גת פלשתים ובדברי
 הימים הוא אומר ויקח דוד את מיד פלשתים. ולכך קרא

למה מלאתם בתורתי לדבק בחקות הגוים עברו וראו
 רד"ק

סהלחה לרמשק. דמוק מרמשק והוא חלת חשב שגלו שם
 עשרת השבטים. דמר דמשק לפי שכל דמשק הרע ישראל
 פאר כמו שכתוב ואמר אל תחשבו כי הגלו לרמשק שהיא
 קרובה לארצכם אלא רחוק מרמשק: אלהי צבאות. בעלת
 וכפה ואתם שאתם עבדים שלחתי הם: (ג) ואלה הוי השאננים
 בציון. שטרון היתה ראש הממלכה לישראל וציון ראש
 ממלכת יהודה ואמר אי להם לעשירים אשר בהם שהם
 שאננים ובוסתים שלא תבא עליהם רעה ואינם חולים וכואבים על אשר גלו בני ישראל כמו שאמר בסוף הענין ולא נחלו על שבר
 יוסף כי שטרון היא שכלדה באחרונה מערי ישראל ציון. כערי יהודה ושני הערים האלה ציון ושטרון היו נקובי ראשית הגוים
 שישבו שם בתחלה והם י אומרת וקראם ישראל הגוים לפי שהיו ראשית הגוים שישבו שם וארצותם סבחו בארצות ואלה
 הערים היו נקובים בשם לטובה: ובאו להם בית ישראל. בעזרת ה' לא חתרם ולא בקשתם רישו ארצם ישראל ולא ברצון האל
 ית' והם עברו על רצונו וזבנו חספשו: יקחו משפטי הגוים הראשונים בארצות האלה. ולמה עשו זה אלא סביבותיכם
 אך יש ארץ טובה מארצם וכי אם נתן להם האל יתברך ארץ טובה למה חששו בו ובסבותו: (ג) עברו כלנה. ואלה השאננים
 ובתענוגים שבויה שנתן להם ה' כופרים בו ובחרותו ואינם יראים מרעה שחבא עליהם ובתנבאי'ם מוכיחים אותם ואומרים
 להם כך וכך רעה תבא עליהם אינם יראים ובוסתים בעושהם ובמכצרי'ת החוקים שהם שטרון ציון ואומרים לא תבא עלי'נו
 רעה: ב עברו כלנה. כלנה עיר גדולה בארץ שנער כמו שאמר בתורת ותחיי ראשית ממלכתנו בכל וארץ ואמר וכלנה: ולכו משם
 כלומר אתר שתראו אותה בראשית כי היא בעלת חשב ותראו כי אינה טובה מארצכם: ולכו משם חמת רבה. ואמר רבת
 לפי שהיא גדולה כי יש חמת אחרת חמת ובנותיה: נת פ'שטים. אוילי יש גת אחרת והיא הטובה שבערי פלשתים

מצודת ציון

(כז) סהלאח. לסלן וכמוק:
 ו (א) השאננים. ענין סקטק ועמותה כמו סלקן מואב (יכניה
 מ"ח): נקובי. כן יאמר על ספרשם כסס כמו נקוב בשמות
 (בנכד א'): ראשית. ענין מעט ומבקר כמו ראשית גזרותם
 (יכניה מ"ט): (ב) כלנה. עסמקום: חמת רבה. ממת סגולה:

ועסה צול כל בית ישראל לכללם לחסח בעשפט ההנהג דלכס:
 וכי כחם ונדו סלנג על ספטיים כרעותם גדול כגולה וסכסס: ויכ' ספטיים.
 פירוש
 סרייבין וייטער פון דמשק פלוקמר גיט און ווי ביו
 אהער זענט איר ווארין איבך גענעמפערט אין די
 הענט פון די מלכי ארם אונ ניי האבין אייך פאר
 סרייבין גיט ווייט נאר ביו דמשק אגענד פון היינט
 אונ וייטער וועל איך אייך איבער ענטפערין אין דר
 האנט פון סנחריב אונ ער וועט אייך פר סרייבין
 אין איין ארמ פיר ווייטער פון דמשק אפר ה'
 אלהי צבאות שמו און נאנט גאט וס אלהי צבאות איז
 זיין נאמען:
 ו (א) הוי השאננים בציון ווי גישריזען אויף די וואם

הַמַּמְלָכוֹת הַאֲלֹהִים אִם-יָרַב גְּבוּלָם מִנְבֻלָּתָם: הַמְּנַדִּים לְיוֹם רַע וְהַגִּישׁוֹן שַׁבַּת חֲמָס: י הַשֹּׁכְבִים עַל-מִטּוֹת שֵׁן וּסְרָחִים עַל-עַרְשֹׁתָם וְאִכְלִים כָּרִים

ה'א' מסות טז. כח סב קידוקין פא: כרים מאן. פסטים טז:

מהר"י קרא

אותה את כחג האמה שהיא סוגרת את כל המלכות: המוכים מן הממלכות האלה. במלכות ארץ ישראל: אם רב גבולם מנבולכם. (בתי). כך אתם שאינם לאומות אם רב גבולם מנבולכם: (ג) המנדים ליום רע. ישראל הם עצמם שנים להם ליום רע הלכות גבולות: והגשון שבת חמס הודעים עצמכם לשבת כפי עשו שהוא איש חמס: (ד) ואוכלים כרים מצאן. עוברים לפני ערי הצאן לבחור כרים המוכים שבתם.

אשר חמס אהם שנאמר בו חמסם אחיך יעקב (עונדיה ה') זה מדרשו של ר' שמעון ז"ל. ד"ל המנדים ליום רעה המכזים על נבואת ימי רעה שהנביאים מתנבאים להם: והגישון שבת חמס. זהו כמו שאמר (ישעיה ה') הוי מגיעי בית כבדי ותגשון שבת בתוכם זו אל זו על ידי חמס: (ו) וסרחים על ערשורם. משתקחים ומאחריון עלמם על ערשותם. ורבותיהם פירשו מחליפין כמותיהם זה לזה ומסריהן ערפותיהן בשכחת זרע שאינה שלהם: כרים.

רד"ק

ונקראת כהג האמה ולקחה רוד מיד פלשהים: (ג) המנדים ליום רע. והמקריקים יום רעה העתיד לבא עליהם כמו שהיו אורבים ולפתים רחוקת הוא נבא: והגישון שבת חמס. יום הפורענות אהם כרחיקים שבת חמס אהם מקריבים שהשנו בשער לשונות חמס ועל: (ד) השוכבים. זכר מה ששם מתענגים במאכל ובשתיה ובסיכה ובשכיבה על מצעות נאות ובשמעו כלי שיר ונגונים אשר בכל מיני הענגים הם מתענגים ולא זכרו יום הפורענות גם לא חלו ולא כאבר על אשר נלו: וסרחים על ערשותם. מן וסרח הדגף שנותנים על ידי הרומם בנדים ארובים ורחבים ערפים באורך ורחבה על דודי הפפה וכ"י סמיני התנגנו. ורבותיו ז"ל פירשו וסרחים על ערשותם ענין סרחון אשרו שהיו מחליפין שותיהם זה לזה וסרחים על ערשותיהן: ואוכלי כרים מצאן. פירש בכשים שמיים וחמר התאר כי הענין טובו וכן כצמר יהיו רוצה לומר כצמר לבן מלבושים בנדים בנדים חבדות בגדי מלכות יש בעדרו זכר וזכר הכים מצודת דוד

מצודת ציון

(ג) המנדים. מלשון בנדם והסעה: והגישון. ענין הקרוב: שבת. מלשון ישיבה: חמס. עונק גנול: (ד) שן. סוה גן ספיר: וסרחים. ענין עודף וימרוק וכן כמותי טעון: (ה) מקחל ג' (ג): ערשותם. עמוסם כמו טעם ילופי (המלס קל"ב): כרים. כבשים

מן הללן יכדלו את הכרים ללכילתם: כותך סרביק. מנקוס

משלוי הכמים

(ג) המנדים ליום רע וגו'. למשל אקיר האם פשים גזיזידיקים האם עד מורא גיהאם צוא גיין אין חדר אריין סאקער ויהם דער רבי אים פלעגן. אונ גר זאל זיין אין דער חיים וועלען אים זיינע פאקער אונ מופער גים לאזן זיין, איז ער גינאנגען אין נאם אונ גר האם זיך גייקום אים צייטיגע פרוקסן אונ ער האם גינעסן דיא פרוקסין ביה גר אין גראנג גינאריין. הם ער זיין ניש גינאקום גיין אין חדר אריין. דס זאגט דר פסק מיר גינאנגען דאס פרוקסע פלעגשטין וואס זינגען גליקליך זינגען רשעים. און דאס פרוקסע פלעגשטין וואס זינגען אונגליקליך זינגען צדיקים. דיא נארישע פלעגשטין זאגן צוא וואס זאגן מיר זיין צדיקים אונ אונגליקליך. גינסער וועלן מיר זיין רשעים אונ מיר וועלן זיין גליקליך. דאס מיינט פון המנדים ליום רע. ווייל ניש האפין מורא פאר דעם פלעגשטין סאג. דרופער דער ווייסלען זיך זיך פון צדיקים. אונ זיי ווערין רשעים. ומלשון שבת חמס. אונ איך גינעהנס צוא זינען מים די פלעגשטין וואס טיהען אקיר. וואס גינענען. וזיא וויסען אקיר גים וזיא זינגען פאקין פריי זיין פון די וועלס אונגליקליקען. וזיערו נשבות פלעגשטין ווערין צוא זינען הבא. וואס איך זעה פלעגשטין ווערין צוא זינען פון דעם פלעגשטין האם אין דיא נאנגען זינענען יאהר כל יבן גר זינגים:

מלך וקהא האלץ אם סני התחוקהו סתחוקכו: ג אנון קרחקו יום גיש ואהו קרחין קבית קגש ה כון חמסו: ד דשקבין על ערקן דקכשן בשן דפיל ועקבין על ערסיהו:

רש"י

האלה ששומרון וסבירושלי: אם רב גבולם מנבולכם. ומה מלאכת בי עול: כלנה. כלל. חמס. אנטוכיא: גת פלשהים. חשונה שנתמת סרייה שהיא קרויה מתג האמה (שמואל כ' ח') על שם שרוד' את כולם והיא אם הבלכות: (ג) המנדים ליום רע. אתם מנדים עצמיכם ליום רע: והגישון. עצמיכם לשבת גבולות עשו אחיכם אשר חמסם אהם שנאמר בו חמסם אחיך יעקב (עונדיה ה') זה מדרשו של ר' שמעון ז"ל. ד"ל המנדים ליום רעה המכזים על נבואת ימי רעה שהנביאים מתנבאים להם: והגישון שבת חמס. זהו כמו שאמר (ישעיה ה') הוי מגיעי בית כבדי ותגשון שבת בתוכם זו אל זו על ידי חמס: (ו) וסרחים על ערשורם. משתקחים ומאחריון עלמם על ערשותם. ורבותיהם פירשו מחליפין כמותיהם זה לזה ומסריהן ערפותיהן בשכחת זרע שאינה שלהם: כרים.

אבן עזרא

הטיבותי להם יותר מכס ולכלם מעשה ידי: (ג) המנדים. הוכיר המחלטים היו המחלטים בעבור שהיו כהם אכזים שדכר שהנביא המחנכא היה להם בספק חולי לא יקיים דברו ויש מהם שאמרו לעתים רחוקות הוא ינצל וזהו המנדים המרחיקים ומקריבו לשפות חמס כי שכת כמו מושב זקנים ושבזי עמר ופי שאתם מנדים ומרחיקים בלככם ויום הפורענות לאמר עוד לא הגיע העת והזמן אינכם יראים להטות אפיקם ונתשון שבת כבער לאפוט חמס מרחיקים ליום רע ומקריבים שבת חמס: (ד) השוכבים. וסרחים. מגזרת מפותיהם בשכבת זרע שאינה שלהם. וינתן תרנג ועסקין על כי הענין טובו וכן כצמר יהיו רוצה לומר כצמר לבן מלבושים בנדים בנדים חבדות בגדי מלכות יש בעדרו זכר וזכר הכים מצודת דוד

מצודת דוד

וכי נבולס גדול מנבולכם ומס ח"כ מלאכת בי עול למאס משפטי: (ג) המנדים. הם המניעים את עמלם במסיהם ללכת ליום רע: והגישון לשבת בפקים חמס. ר"ל נבולה בלזן סעתיים מלך מקבלום מלס חמס: (ד) השוכבים. הם הממטעים ללכות על מותן מן: וסרחים על כמותם. מלש מדיים ארכים וכהנים פודים בלוקך וכחוכה על המטה לכבוד ולהטלת: כרים מצאן פירוש ע"מ

פירוש ע"מ

גידערתם אין דך שקאמ גר די הויב שקאמ פון די פלשהים אונ זעהת חסובים מן הממלכות האלה אוב זיי זענין געקער פון די דאזיגע קיניגרייך שוקרון אונ ירושלים ווס איך האב גינענין צו איך אם רב גבולם מנבולכם אדער אויב זייער גבול איז מין פון אייער גבול נוא ווס פר איין אום רעכט המ איר גיפונען אין מיר ווס איהר האמ קאמס גינען מין תורה: (ג) איר זענט אועלעך לייט המנדים גיים רע ווס פאר וואגלין זיך מיט זייערע קעשים צו קופן צום גיזיין סאג וגיגישן שבת חמס אונ איר גינעהנט איך צוא זינען מיט רובונג: (ד) איהר זענט אועלעך לייט השוכבים על כמות שן וואס ליגען אויף געמליך פון העלפאנר גיין וסרחים על ערשותם אונ זייערן זיך אום אורף

זיעלן אקיר גראנג ווערין צוא זינען הבא. וואס איך זעה פלעגשטין ווערין צוא זינען פון דעם פלעגשטין האם אין דיא נאנגען זינענען יאהר כל יבן גר זינגים:

מצאן ועגלים מתוך מרבק: ה הפרטים
על פי הנבל כדורד השבו להם כלי-
שיר: השתים במורקי יין וראשית
שכנים ימשהו ולא נחלו על שבר
יוסף: לכן עתה יגלו בראש גלים

ואכלין פטימין מענא
ועגלין מנו רבקא:
ה דמנן על פום נבלא
כדורד אתקינו להון
מני נקרא: ו דשהן
כפלין דכסף דמר
וריש משחין טבין
מתמשחין ולא קאב
להון על פבריה דיוסף:
ו דהן בען יגלו גריש
לכן ונע דין מנהון

ה"א נמוקי יו. פ. 30 ב. נראה גולים. פסחים מט קדושין פ"א:
וכר

מורזי קרא

וכוונתם מהוך מרבק. השבנים שנה פממו שם: (ה) המורזי
על פי הנבל. המורזים פו' ריגוש עם פירס כרפך לא תלפס.
אחרת המורזים את הקל להשתות עם קול הנבל והושבים
שיאה שירם כשיר דוד שהיה משרר סומורי תהלים בניגות:
(ו) הראשית שכנים ימשהו. שהשמן הראשון היוצא מן היתנים
מושחין בו את המלכים: ולא נחלו על שבר יוסף. אינם
משיים ללבבם החליות על השבר ובאל על יוסף ושירת
השבבים: (ז) לכן עתה יגלו בראש גולים. הם שירת השבבים
שנלו תהלה לנלות יהויקים ויכניה וצדקיהו: וסר מרוח סרוחיה.

רשי
ככשים: מרבק. מקוס כנוס העגלים (ובלע"ז קוסי"א):
(ה) הפורטים על פי הנבל. מנחס חזרו עם ופרס
כרמך (ויקרא י"ט) ורואה אני את דכריו שהמסורר על פי
כלי זמר מתחדד את הדבור כפרועות הכל לפי נעמות קול
הכלי להגזיה ולהנמך: כדורד חשבו להם גור'. השבו
עלי שיר שלהם ככלי שיר של דוד ענדך שהם לשמים ואלו
להתענג: (ו) השותים במורקי יין. יש מרביותיו
שזמורים כמסכת סנה סביו זורקין כוסותיהן זה לזה וי"מ
זה מכלן הוא טורק פמיו אל פיו: וראשית שמנים.
על שבר יוסף. ששמו מפי הגוי' שמתיר לכה עליהם:

אבן עזרא

וסרע העודף והוא שם התוסף כמו עמומים כדרך מתפשטים
כמו שמת" (ה) הפרטים, הם שידעו לעשות שירים
מתוכים בניגונים כלי חרוז: (ו) השותים יין. הוא הפועל
וסמך ולא הזכיר הנסמך אלא במורקי כסף או זהב ורבי
מריטוס אמר כי הכ"ת עוסף כמו לכו לחמו בלחמי וסמו
בין מכתיו: על שבר יוסף. מלכות ירבעם: (ז) לכן.

וינתן הרגם ואכלין פטימין מענא: מתוך מרבק: טקוס
שכנים שם העגלים לפסמם וכן לאשה גל מרבק ודבריו
ורחמינו זיל הכניסה לרבקה ורשה: (ה) הפרטים על פי הנבל.
כן ופרס כרפך וכדבריו רבותינו זיל פרס ובאל הוא ענין החיחרר
וההברל מן הכלל רוצה לומר שאומרים שיריהם על פי הנבל
כל מללה וכילה בשיר על פי גנון הנבל שלא תדמה ארת
לאחרת בניגונה או פו' פרטים יתירי הנבל כל אחד לפי
היגונו ויש מפרשים פרטים מענין פרוסה דבריו רבותינו ז"ל
כדובר גנותים כל אחד פרוסה לבגנו ויונתן תרגם דמנן על
פום נבלא: כדורד חשבו להם כלי שיר. כמו דוד שהיה יודע
יודעים כמותו רוצה לומר בכל המפורד הוא שכל עפקיהם בכל
במורקים שהם גדולים שותים יין ולא נכעו וכוסיה שהם קפנים
בורקים וכן חלונים שקופים כמו חלונים וכן נפעים נעמנים כמו
סוך בחסרון שהרגם דכור בפלין דכסף חמר כין הרגם כספל אדירים
כפילו גבריה. וראשית שותים להם הרגם כן ופרס
המורקיים: ולא נחלו. על דרך חולה מבס עליו ותפגעל ביה אינו
מקבל מקרה מן הקל ואין כי הקל פעל עומד אלא מקבל מקרה
כן רבכד: על שבר יוסף. ארית ראו שותים מחלה ומכאוב אותם
והם לא נחלו מכנו ושבר יוסף הוא אותם שנלו מן השבבים
סרם מלך ירבעם בן יואש וסלכות אפרים קרא בכלל אפרים או יוסף
כי משבם אפרים היה ירבעם בו נכח שמלך על עשרת
השבבים תהלה כשנזלקה המלכות גם היה בר כסמך ובגדולה
משאר שבבים והוא יורד גליו וי"ב אבינו ואמר ואלם
אחיו הקמן יגדל ממנו ורדיו ויהיה מלא בגוים ואמר ויקרא
בהם שמי שיקראו ישראל בשם אפרים גם יוסף היה בכור
במקום ראובן לשיכך נקרא ישראל על שמי וכן אמר במסוד דיעה
ישראל האוינה נחב כצאן יוסף: (ז) לכן. הנשארים כיוסף

מצורת דוד

שחפסמו שמה: (ה) המורזים פ"ס הגלל עגונים
יחידים וספדים סלל המרמס אחת המרכה: כדורד. המה מוסבין
את עלמם כדכר גלל השיר לבית כדוד מן יסאל לנגן על כלי
שיר כמו כגון כוואר סלל לין להם ערך ויחוס עמו הוא שר
ס"ב ה' וסמה לא קן: (ו) במורקי יין. לא שחו ככוסות י"ב
במורקים בני מרה מנוסח: וראשית. במיטב שמנים ימשהו
כש"ל להסמטע: ולא נחלו. ארית מוליס ככלכ הנה להסמטע על השכר
מגללים: (ז) לכן. הואיל וכן עמו לכן פמה צמן קרוב יגלו בראש גול'

פירוש ע"ט

וועגן: (י) השותים במורקי יין וי טרינקן מיט ווארפונג
נויין פלומר זיי ווארבען דיא פאסות איינער צום
אנדערין וראשית פטימין יקשהו אונ מיט דעם פעסמין
בויומר שמירין זיי וך דעם איז שמן אפרסמון ויא
נחלו על שבר יוסף אונ זיי ווארען גיט יגיקרענגט
וועגן דעם קראד נוס די נביאים זאגט דאס דעם וועט
קוקען אוף יוסף פלומר אוף די ישדאל: (ז) לכן אסח
יגלו בראש גולים דרום וועלין זיי היינט פלומר פריער

על סם כלי שהיו לו שתי פיות והוא חרוך וסותה זה מכלן
מוכתר שבמנים והוא אפרסמון: ולא נחלו. לשון חולי:
ר"ק

וינתן הרגם ואכלין פטימין מענא: מתוך מרבק: טקוס
שכנים שם העגלים לפסמם וכן לאשה גל מרבק ודבריו
ורחמינו זיל הכניסה לרבקה ורשה: (ה) הפרטים על פי הנבל.
כן ופרס כרפך וכדבריו רבותינו זיל פרס ובאל הוא ענין החיחרר
וההברל מן הכלל רוצה לומר שאומרים שיריהם על פי הנבל
כל מללה וכילה בשיר על פי גנון הנבל שלא תדמה ארת
לאחרת בניגונה או פו' פרטים יתירי הנבל כל אחד לפי
היגונו ויש מפרשים פרטים מענין פרוסה דבריו רבותינו ז"ל
כדובר גנותים כל אחד פרוסה לבגנו ויונתן תרגם דמנן על
פום נבלא: כדורד חשבו להם כלי שיר. כמו דוד שהיה יודע
יודעים כמותו רוצה לומר בכל המפורד הוא שכל עפקיהם בכל
במורקים שהם גדולים שותים יין ולא נכעו וכוסיה שהם קפנים
בורקים וכן חלונים שקופים כמו חלונים וכן נפעים נעמנים כמו
סוך בחסרון שהרגם דכור בפלין דכסף חמר כין הרגם כספל אדירים
כפילו גבריה. וראשית שותים להם הרגם כן ופרס
המורקיים: ולא נחלו. על דרך חולה מבס עליו ותפגעל ביה אינו
מקבל מקרה מן הקל ואין כי הקל פעל עומד אלא מקבל מקרה
כן רבכד: על שבר יוסף. ארית ראו שותים מחלה ומכאוב אותם
והם לא נחלו מכנו ושבר יוסף הוא אותם שנלו מן השבבים
סרם מלך ירבעם בן יואש וסלכות אפרים קרא בכלל אפרים או יוסף
כי משבם אפרים היה ירבעם בו נכח שמלך על עשרת
השבבים תהלה כשנזלקה המלכות גם היה בר כסמך ובגדולה
משאר שבבים והוא יורד גליו וי"ב אבינו ואמר ואלם
אחיו הקמן יגדל ממנו ורדיו ויהיה מלא בגוים ואמר ויקרא
בהם שמי שיקראו ישראל בשם אפרים גם יוסף היה בכור
במקום ראובן לשיכך נקרא ישראל על שמי וכן אמר במסוד דיעה
ישראל האוינה נחב כצאן יוסף: (ז) לכן. הנשארים כיוסף

מצורת ציון

שחפסמו שמה: (ה) המורזים פ"ס הגלל עגונים
יחידים וספדים סלל המרמס אחת המרכה: כדורד. המה מוסבין
את עלמם כדכר גלל השיר לבית כדוד מן יסאל לנגן על כלי
שיר כמו כגון כוואר סלל לין להם ערך ויחוס עמו הוא שר
ס"ב ה' וסמה לא קן: (ו) במורקי יין. לא שחו ככוסות י"ב
במורקים בני מרה מנוסח: וראשית. במיטב שמנים ימשהו
כש"ל להסמטע: ולא נחלו. ארית מוליס ככלכ הנה להסמטע על השכר
מגללים: (ז) לכן. הואיל וכן עמו לכן פמה צמן קרוב יגלו בראש גול'

אוף וייערי בעמין ואכלין פטימין מענא: מתוך מרבק: טקוס
פון די שאפ אונ קעלבער פון די שפאלר וואס מען
שאפאפט זיי דארמין: (ה) הפרטים על פי הנבל: כלי שיר
אונ ריידין אומלעכעם ווארמ אויף דעם פיריל נאך
דעם קול פון דעם פיריל כדורד חשבו להם כלי שיר אונ
אזו ווי די כלי ימר פון דוד המלך דעכיגן זיי צו זייער
כלי ימר עם איז אבער גיט גלייך ווארם דוד המלך
דיט גישפילט דעם שמנים אונ זיי שפילן פון מענוג

מְרוֹחֵין וְסִפֵּי יָיִן: וְסֵר מְרוֹחַ סְרוּחִים: הַנִּשְׁבַּע אֶדְנֵי יְהוָה
 ח קָיוּם יְיָ אֱלֹהִים
 בְּמִימְכָה אֶמְרָה
 אֲלֵהָא דִּישְׂרָאֵל מִנְבֵּל
 אֵמָר יְהוָה בֵּית מִקְדָּשָׁא
 דְּבִיתֵיהּ דִּיעֻקֵּב
 וּבְרֵיתֵיהּ דִּתְחֵיבֵית
 וְאַסְטֵר קָרְתָא וּסְפָלֵהָ:
 ס וַיְהִי אִם יִשְׂתָּארוּן
 עֶקְרָא גְבַרְיָן בְּבִיתָא סָד
 וַיְסוּרוּן: (ז) וַיִּסְתְּלֵהָ
 קָרְיָהּ מִקְיָרָא לְאַפְקָא

רש"י ת"א וסר מרוח מ"ק בת כחזנות ס"ט

מחר"ל קרא

מחרונו וסור ויתבטל משתאות של אותם המרוחים על ערשותם האוכלים כרים מצאנו ועגלים מתוך כרובק מרוח. משהח כמו אל תבא בית מרוח. וכן שנינו בספרי. ויחל העם לנותן אל בנות מואב עשי להם סרוחין. מן השמים יחל והגלל הושיבו שם ונותן כדו שקלקלו ישראל לכהן. מתוך שאוכלין ושותין עמם ועריון לא נאסר לשותת יינם של נשים (ח) סהב. כמו סהב: והסתרתי עיני ומלאה. והסתרתי עיני ירושלים וישיבת כור האסות: (י) ובספרי. שחזקני את המה שלא יסרח כמו משרפות המלכים. ובמשרפות אבותיך:

אחד ומתו: י ונשאו דודו ומספרו. קרובו וחוכו המזל אבן עזרא

שלא נחלו על שבר אחיהם שגילו עתה בקרוב יגלו בראש גולים תחלה לגלות יהודה: וסר ברוח סרוחים. יקרב ויבא גולים אחת שהיו סרוחים על ערשותיו ושמינו ומתענגים עתה יקרב אבלם וסר לשון קר"ה כמו סורה שבת פה סורה נא ואראה ויונתן הרגם לשון הסרה יעדי כ"ה קרן סרוחין ומכבין הראשינה כ"ף והשנייה וכן יהיה סרברו רבותינו ו"ל נתחל ככנתי לבתי וכן תרגם ונתחל והרדוים וככנתי ויש נמחאות מכבין וככני ככני כפ"ן ופירוש מצות שהרגים וישבת על פמה כבודה מכבין דיקר. ופרחו וברוחו ו"ל פרשוהו אבל וכן אל תבא בית מרוח וכסבין מזה הפסוק וסר החורף שפירשו שאל היריעת העורפת ודעת ונתחל כי מרוח הוא ענין שכתה הלולו' שהורי תרגם ויערי מנהון כרוחין ולא אמר כי האבל יסור סתם אלא השבית הסור מהם ובספרי בפרשת יושב ישראל בשמים כאחרונה חזרו לעשות להם סרוחין והיו קדראת לעם ואוכלים שאמרם ותקראנה לעם נג' ואדוני אבי ד"ל פ"י כי לשון כרוח הוא לרמת הקול בין לבני בין לשמחה וכן היו נמשחין ערבין ומשבעין בהנשמה ומצבו כמו כי נשבעתי וכן אשר לא גשאו לשוא נשוא מתאב אכל. הפך האבהו לישעתיך דישלממ"ש בל"ז כמו מיריש עקב השרשים כפ"ר מיריש ו"ל מבל אגוא: וכן גאון יעקב. זה ביהמ"ק וכן את גאון יעקב אשר אהב סלת וכן תרגם ונתחל כי בית מקדשא רבותיה דיעקב: והסתרתי. מיריש כיד אייב אמגרי עיר עם אגשיה: (ט) ויהי אם יתור. שיימלר מן התרה והחזינו עצמם בבית אחד ימיתו שם מן הדבר וישירה אינו דוקא אלא ר"ל רבים: (י) ונשאו דודו ובספרו. דודו אחי אביו ובספרו אחי אביו כן

(ז) וסר מרוח סרוחים. ויבעלון משתאות המגודלים וגסי הרוח. מרוחות גאון ומתחות. בספרי בפרשת ייבב ישראל בשעטים מלאתי וחזרו לעשות להם מרוחים והיו קוראין להם ואוכלים: (ח) בנפש. מדעת וכוונה: מהאב. כמו מתעב וכן תרגם יונתן מנבל אחל ית בית מקדשא רבותיה דיעקב שהמקדש קרא גאון עווס שנלמד הנני מלל את מקדשי גאון עווס (יחזקאל כ"ד): עיר ובולואה. ירושלים ויושביה: (ט) אם יתורו. מן הדבר וסר בנות אחד ומתו שיכפרו האיובים את הבית עליהם בכלם את אבן עזרא

הס בקשו להטית הם יגלו בראש. מרוח. מלת רנה להשמיע קול כמו אל תבוא בית מרוח והוא המרוח הוא השיר וכשיבא הפורענות אז יסור השיר: סרוחים. מן הסרוחים על ערשותם: (ח) נשבע. בנפש. כמו כי נשבעתי: מהאב. מלת כמו חלחתי כליתי וכנספתי: (ט) ההיה. זהו לך הדבר או הריסות הוכזר עשרה והעטם רבים בעבור שהוא סך חזקונו: (י) ונשאו. מלת

מרות סרוחים מרות נשעה שר למרוחים מירוש למרוחים לנשארים למרותם ודעת ונתחל כי מרוח הוא ענין שכתה הלולו' שהורי תרגם ויערי מנהון כרוחין ולא אמר כי האבל יסור סתם אלא השבית הסור מהם ובספרי בפרשת יושב ישראל בשמים כאחרונה חזרו לעשות להם סרוחין והיו קדראת לעם ואוכלים שאמרם ותקראנה לעם נג' ואדוני אבי ד"ל פ"י כי לשון כרוח הוא לרמת הקול בין לבני בין לשמחה וכן היו נמשחין ערבין ומשבעין בהנשמה ומצבו כמו כי נשבעתי וכן אשר לא גשאו לשוא נשוא מתאב אכל. הפך האבהו לישעתיך דישלממ"ש בל"ז כמו מיריש עקב השרשים כפ"ר מיריש ו"ל מבל אגוא: וכן גאון יעקב. זה ביהמ"ק וכן את גאון יעקב אשר אהב סלת וכן תרגם ונתחל כי בית מקדשא רבותיה דיעקב: והסתרתי. מיריש כיד אייב אמגרי עיר עם אגשיה: (ט) ויהי אם יתור. שיימלר מן התרה והחזינו עצמם בבית אחד ימיתו שם מן הדבר וישירה אינו דוקא אלא ר"ל רבים: (י) ונשאו דודו ובספרו. דודו אחי אביו ובספרו אחי אביו כן

מצורת דוד

ה"ל במתנה העולים בזיון: רב וכי כמו בדיבס טובים יאמל ל' ראש ומנקה על הטוב שכלך כן כדכתי' רע' יאמל ל' ראש ומנקה על הטע שכלך: וסר מרוח סרוחים. חלופים טעם כהשקח' כדודו' המודפ' מכושיב: וסר מרוח סרוחים. חלופים טעם כהשקח' כדודו' המודפ' מכושיב: וסר מרוח סרוחים. חלופים טעם כהשקח' כדודו' המודפ' מכושיב: (ח) בנפש. ר"ל כענוו: מתאב. כענוו חלופים טעם כהשקח' כדודו' המודפ' מכושיב: (ט) ההיה. זהו לך הדבר או הריסות הוכזר עשרה והעטם רבים בעבור שהוא סך חזקונו: (י) ונשאו. מלת

מצורת ציון

מנחה: וסר. מלשון הסבה: מרוח. מן יקראו במכתחות ובספרי כפ' ויבב ישראל בשעטים יב והזית נצבות ירחים וסין קוראים להם ואוכלים או סוף ענין וכל וכן כל מה בית מנחה (למעי ט"ו) ואו"ל בית מנחה: סרוחים. ענין מלשון ויתרון: (ח) מתאב. ענין מלוא בנת חמשת' לישעתיך (מקראל י"ח): גאון. כן יקרא כהמ"ק וכן וכלי ענין מלשון עמנו (מקראל ז'): והסתרתי. ענין מסיכה כמו להסכיף ללדום (לציל ח'): (ט) יתור. על מנח: (י) ונשאו. מלשון עמל ובכל: דודו. הוא סלמי סלבי: ובספרו.

האיוב יספוק כהתים וימוט: כלם ולא יבא אחד: (י) ונשאו. אח ע"מ האב איך פיינס והסתרתי עיר ומלאה און איך וועל איבער געמפערין די שקאט ירושלים און איך דר פירלוג פלאקאר אירע ויצער דיא וועל איך איבער געמפערין אין די הענט פון די פיינס: (ט) והיה אם יתור. עירה און עם ועמ' זיין ווען עם ועעלן איבער גלייביגן צעהרן שאנען אין איון הווי ווס וועעלן גינאל ווערין פון דעם דקר און פון דר שווערד וסיה וועען זיין דאך שטארבין ווארום די פיינס וועעלן זיי פאר ברעני:

פר קריבין ווערין פאר אלע פר קריבענע וסר מרוח סרוחים און עם ועמ' ווערין אפ גימאן די סעודות פון די וואם האלמין ויה גרוים: (ח) נשבע אייני ה' בנפשו גאם דר האר המ גישואארין מיט (י) וועלען גאם ה' אייני צבאות און אזו זאגט גאם דר האר איבער אלע חיליות מתאב אגשי את גאון יעקב איך וועל פר אום ויירדיגין דם הערשאפט פון יעקב דם איך דר ביה המקדש והקרייתו שגיהי און זייע פאלאצען

נרמא מן פוקא וימר
לדי קשאד דביתא
העור פגון עקד וימר
ספי וימר סלק ארי
כד הוּן קמין לא הוּן
מצלן בשקא דיוּ
א אבי הא יי כפכוד
וימחי פלכו רכא קחא
תקיא ושלכו זערא
ח ל ש א
יב הדרמון בקיפא
סוקן אמ יתרי

עצמים מן הבית ואמר לא אשר
בירכתי הבית העוד עמך ואמר אפס
ואמר הם כי לא להזכיר בשם יהוה:
" פיה יהוה מוצה והכה הבית
הגדול רססים והבית תקטן בקעים:
י הירצון בפלע סוסים אסי ירוש

מרוי קרא

להוציא עצמים מן הבית . שנגצם כשעזרה סכסא : ואמר הם .
אם נשאר שם דבר הכר אותו מן הבית שלא הזכיר את ה'
במינו : (יא) והכה הבית הגדול רססים : כתרטבו ויבחי
מלכו כמא מחו תקיפון . והבית הקטן בקעים . ומלכו זערא
כחא הלשא . לעשרת השטמים קורא הבית הגדול . ולשבם
יהודה ובנימין קורא הבית הקטן . שהרי עזרה השבטים
רבים משבם יהודה ובנימין . וכן יחזקאל הוא אומר ואחוזתך
הגדולה יהודים . ואחוזתך הקטנה סיבך יהושבב ביהמין :
רססים . שדברים שרבים וכן כבראשית רבה דכמסס שהיה
כתרוסס : (יב) הירוצין בפלע סוסים וגו' . כתרונא כשבם שאי
וימחי מלכו רכא מוחה תקילא ומכיו וערא מליא השא :

רד"ק

פירשהו קצה הכפרשים ויש כפרשים שני שרפה והסבך
במקום ש"ן . ופירש אדוני אבי זל אשר עתה אחרו הבא
לשרוף בשר המת קרובו בעבור הריח ולהוציא עצמים מן הבית
ויגוב הכבר יאמר אחד לחברו העוד עמך כהיום שתוציא
שאמור אחרך יענה חברו אפס כי כבר הצאתים כלם יאמר
לא הויו הם ויהוה ולא הקטן כי לא להזכיר בשם השם ביה
שלא היונו גלילים להזכיר בשם הו יהוה ויהונו כזבדים שפות
השמים זה גרם לנו הדיבס הזה נשים יד לפת לבבול ולשרוק
או לשבר לב הדיבס פרוב הדבר גם בעבור שלא ישמעו
האייבים : (יג) כי הגדול בצועה . עוד דבר אחר האל יתברך
כיצה לכבוד גדול שיהיה גרדו ויהא שוכר למעלה וחכתי ביה
החורב וגו' : והכה הבית הגדול רססים וחכתי הקטן בקעים .
רססים כמו בקעים כספ"ך כמו בעד"י כמו קצין דריון ענין
שדבריו כן בשניה בספ"ך ואם היה עבד או כרוסס כדי להיש
ביצה קלה שבניצוים ותרנום וכתו ודכרס יוניהן פירש הגני
דרך משל שחרם ארי הא השם כפכד וגו' : (יד) הירוצ

הענין שרסים ייהר מצקעים ורבו משה הכהן אמר
שהוא הרוח גוף הוא דק מאלד וי"א כי העעכ

מצודת ציון

הוא אמי המס לו ומוספו הוח כלנו ומשפכו שבי"ן כי זכרתי
מתחלק וי"ל והוכיח כחליל עצמותיו מן מהכס : בירכתי . בסוף
אפס . ענין ליתון כהנו אפס כקף וכלתים (ז') : ענין
שטקא כמו יסם כלב (ט) : (יא) רססים . ענין ליליג
ובתימה כ"ן : (יב) וירוצין (כ"ב) ת"א ודעלס ודכרס וכדכ"ל
ולס כ"ן : (יג) כשכ"ן : (יד) הירוצין . מלי רינה

את עצמותיו מן השרופה כן הר . ונתקן ועליונה קריכה
מיקודל : ואמר . המוציא מן ה' פה : לאשר בירכתי
דביה . להזכירו שהלך לנדוק בתוך הכית : העוד עמך .
אדם חי וולךך שנמלט מן המחובלים : ואמר אפס . אין חי
אלה מתים ואומר זה אליו הם את הפגרים ואמר הם השלך
וסלק הכל כי זחל להם על אשר לא רצו להזכיר בשם ה' . כן
חרג וימתן : (יא) רססים . שהיא מרוסס לנקעות דקות :
בקעים . גדולים מרססים לפי שהכותו תהי מכותן כן ת"י
(יב) הירוצון בסלע כוסים . הלומר יעמדו כמרוסס

אבן עזרא

ומסרפו לין לו חמר ול' יהודה כן קר"ש אמר כי יודו אמר
אזיו ומסרפו אחי אמו וזאת הסכרה עלי ראהו והאומר כי
פירושו המליל אותו מהשפפה וליף הספ"ך בש"ן ולא
ראינו מהמשקל על הגניין הכבד הדגוש כי אם לגנאי כמו
ושרכך מספף פארה והכה העטס שזכנו אנשים בבית
לראות מי מת בדבר או שנפל הבית עליהם שתרעם הארץ
כחמר הזכרתי וכן חחרו והכה הבית הגדול גבה יבול דוד
א' מהלגנסי כהיו בבית להוציא המתים מהבית לקברים
ולגתא משם היה וכאלו יכיר האיש קרובו ושאלנו ויאמר
לאשר בירכתי הבית העוד יש עם עצמתי ישיב תשובה לומר
הם כי צירתי אתי ולא תשמע קולך פן ירך לב שאמנוס ואין
זהד מהם מלדיק שם שמים להזכיר השם הנכבד : (יא) כי .
בצועה . נומר כמו כי הוא עוב ויראלו : רססים . מדרך
אזיו לילה בשם דק ודע כי השבס שהוא גוף גם כן האזיר
הגדול הכר ולאשו : (יב) הירוצון . וכוכבי סוסים כסלע :

מצודת דוד

כל אחד ישאו דרו ומסרפו להוציא העלמים מן הבית לכל ישפכו
גם הם עם הכבד : ואמר . הכושא הוח יאמר לאשר היה בסוף
הכית המתעטס אחר עממות כושוי : והער עבך . א"כ ש עוד מה
עמך מן העממות הלוזלס מן השבס : ואמר אפס . ל"ל אייב
כההפעס כבד שפסו אם העממות וכנס הכל : ואמר הם . ויהוה זה
יחצרו לו שמק ואל מחכר הכר עמד הוח מן ללו השכרפיים לא
לכו כחוי בשם ה' כ"ם כבזכרו בשם העלל והלויים הם לו המנוול :

אמר סחיג גדולה ממלכות יהודה יש בהם יב עבדת שבטים :
עון כ"ג שם לא יעבו לאלהם עד הגולה הסתירה : והבית
הקטן . על מלכות יהודה ואמר שהיא קטנה ממלכות אלפים : בקעים .
למלכות זכרון בית הכני : (יג) הירוצין . וכי אפש לפסטים לרוח

פירוש ע"מ

האגרון מיט רר אין סומער מאן נועם וענער אים
ענמקערין עם איז נים דא ויאמר הם כי לא להזכיר בשם
ה' וועמס ער ויורד זאנען צום זוכער שמיצ"ל ווארן עם
איז נים גלייף צו דר מאנען אזו איין לשון (עם איז
נים דא נאר מען דארף זאגן) עם זאל ווייטער נים
זיין) מיט זאימס נאמען : (יא) כי הגנה ה' כפרת דען גון
גאט וועמס שאפין אונ ער וועמס שללאגין שללאגין דר
פיינגא

קרגען מיט דעם הויו נוען זיי ועלצין איין נעמין די
שמאמ : (י) וישאו הרו וקספוי אונ עם וועמס בראגין
דעם פר פרענמיין זיין פעקער אונ זיין ליב האקער
צו אום ציהען זייני ביינער פון דעם הויז ואמר זאשר
פרקתי הפיה אונ ער וועמס זאגין צו זיין חבר ווס וועמס
זיין אין בוך הווי צוא וועמס דיי ביינער פון די מתיים
נועמס ער אים פרעגין שדור עקד ויאמר אפס איז נאך פר

בְּבַקְרִים בְּיַהֲפֹכֹתֵם לְרֹאשׁ מִשְׁפָּט וּפְרֵי צִדְקָה לְלַעֲנָה: י' הַשְּׂמֹחִים לֹלֵא דְבַר הָאֹמְרִים הֲלֹא בַחֲזֹקְנוּ לָקַחְנוּ לָנוּ קֶרְנִים: י"ב הַנְּנִי מְקִים עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נֹאמֵי הוֹאֵה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת גּוֹי וְלִחְצוּ אֶתְכֶם מִלְּבֹא חֶמֶת עַד־נַחַל

בהורגו ארי הפכתו
לריש חינו בישין דין
ופרי זנותא קנידן:
י דרדון ללא מדעם
דאמרין הלא בהתקפנא
קנינא לנא נקסין ידארי
הא אגא מקים עליכון
בית ישראל אמר יי
אלהים וישראל עם
ידיקון ויחכון מבעלנא
דקתא עד נחלא
דמישראל

רש"י

אפשר שירצון הסוסים בסלעי ההרים . ואי אפשר לאדם שחרוש בבקרי על הסלעים . כך אי אפשר לכם ללכה בדרבי ה' שחששתם להפוך משפט לירוש ופרי צדקה ללענה . הירצון הוא פן התמיהין שהיבת אם משמשת אתריו . כמו הים אני אם תנין : (יג) השמחים ללא דבר . הם שמחים שלא ישמע לדבר ה' פני הנביא : הלא בחוקנו לקחנו לנו קרנים .

מהר"י קרא

כשנתם סידורו כל עולם : אם יחרוש . אלס צבקרים כסלע שאת' סבורים לטות דרך המזכה ותמקיומו ותלליו: (יג) ללא דבר . על גדולת ועושר שאינו כלום שלל קרנים : קרנים : חוזק ונצורה לנגה צבקרים עניים וחזיונים : (יד) מלבווא חבה . שהוא כמקצוע לפנות

אבן עזרא

בסלע . אם יחרוש בבקרי . אם יחרוש החרוש וכן כאשר ישבר כלי היצור השובר . כן הבהבה אשר קרוב מסנה קרבן לה המקריבו: ואמר ליוסף האומר והדומים להם רבים ור"ל אם יחרוש בסלע כי בסלע שזכר עמד במקום שנים אמר אם דרך העולם שירצו הסוסים בסלע זה אינו וכן אם יחרוש אם בבקריים בסלע זה אינו ואם יחרוש זה יהיה הפך דרך העולם ומנצנו ואהם נעשים הפך העולם כי המשפט והצדקה הוא קיום ומהלך והלענה שמתקין את האדם ומה אתם הופכים סוד העולם וכן אמר למעלה ההופכים ללענה : ופרי צדקה ללענה . כל פני הירצון פרי הצדקה הוא שלום וכוונת אמר והיה משפח הצדקה שלום ואהם עושים אותו ללענה : (יג) השמחים ללא דבר . כי לא תקיימו שלוחם וטובתם אם כן הם שמחים ללא דבר : קרנים . כמו הראש שפגנה בקרניו כן הם אומרים שעשו להם קרנים לנגח בהם האקמים כי ירבעם בן יואש התגבר על איובי ישראל כמו שאמר הוא השוכ את נבל ישראל אמר ואמר והשוכ השוב את דבשק ואת חמת יתורה בישראל והם אומרים כי בחוקם עשו זה ולא כן ירדתי יתורה הוי שריהם ויגדל וקל את החת להתגבר על אויביהם כמו שאמר כי ראה השם את בני ישראל כורה מאד ואפס צעיר ועזוב ואין עזר לישראל ולא דבר השם למתיה את שם ישראל כמתחה השמים ויששים ביד ירבעם בן יואש : (יד) כי הנני מקים . אמר אתם אומרים כי בחוקכם שיתחם זה ולא החסמתם אלי כן בעזרתי ויששים . הנני מקים עליכם . גוי . זהו קל אשר עים צבאו : מלכא חמת בן נחל הערבה . אמר פה שמעתם אומרים שלקחתם בחוקכם כמו שאמר בירבעם בן יואש מלכא חמת עד ים הערבה תראו

אם יחרוש . המורס הלעל צבקרים הטעם כי טענו מננה : כי הפכתם . המטעט שהוה מחוק לרוס וטוה זה כויו' או כאל"ף : (יג) השמחים ללא דבר . שיקוס קרנים לנגח בהם : (יד) כי . ולחצו אהכם . וקף כי שנגמו אותם כאשר השכפתם והמתרתם הלא בחוקנו לקחנו

מצודה ציון

ורדיס : לראש.ללענה . מני עכסים מרים כמו פורס כלס ולעיס (דברים כ"ב) : (יג) קרנים . ענין חוק וכוה שאלו מקני ענל מי שמתחוקן בהם : (יד) ולחצו . ענין דחק :

מצודה דוד

שיחוכס אלס כסלע עם הכקרים הלא כוה יאכד ופיסיד לה הכקרים ל"ל וכו' אסכר כסלע דכר הכוה הלא כסכנס לא יויה כ"ל יכסיד : (יג) הפכתם . כן עכסים לנגח דכר הכוה כי ממשם הכורה הפכתם ללאס כמל ל"ל לקחתם תמונתו חוק כסלע"ס : ופרי צדקה . כי ל' מלות החוכס כסכנס לקחת תמונתם לה הלענה ככלוי לכן יג' ע'ס הכססד : (יג) השמחים . הם שמחים על לל דכר ל"ל עכסים על לל דכר ל"ל עכסים על לל דכר הכוה כ"ל יכסיד : הם אומרים . הם אומרים כחוק דיונו לקחנו לנו אונן ותוק וכו' אבל לא כן הלא כי ככל נל כהנשה : (יד) כי הנני . כי עסם כחטסס ל' הנני מעמיד עניכס חמס נים ישראל : גוי . ומכס על הנני מקים עליכם : ולחצו אהכם . כסלע"ס כסס : מלבווא חבה .

פירוש ע"מ

צדקה הם איר פר קערט צוא ווערמוט אונ זאלט פארט לאנג באגליקן דס קאן גים ניין : (יג) איר זענט אעלכע לייט השפחים ללא דבר וום פרייען זיך אוף אזו איין זאך וואס עס איז נישט פלובר ניי פרי לאזין זיך אוף זייער גדולה אונ עשירות וום דבר איז גישט אונ עם וועט גיין קיום גים האבין היאקדים הלא בחקנו לקחנו לנו קרנים אונ זאגין פאר וואר כימ אוינער שטארקייט זאפין מיר גיטוקען צוא אונן הערנער צו שמוסן מיט זיי די אריקע לייט : (יד) כי הנני פנים גוי דען כון איך וועל אויף שמעלין אויף אייך ביה ישראל איין פאלק אזו ואגס נאמ דר האר אוינער אלע חזילות ויהצו אהכם אונ זיי ונילדין אייך באצווינגען פון דעם ארס וום קען קוקט אן פון דארטין

פיינט וום נאמ וועט אים שאפין דר וועט שלאגין דס גרוקע היוו צו קליינע שפענר והבה הקפון גרנים אונ דס קליינע היוו צו גרוקע שפענער דען נאך דעם השיבוה נאך וועט זיין דר שלאק : (יב) נאגס נאמ וויא מיינט איר דר איר וועט משנה זיין מיון גומיון וועג אונ וועט דאך איין קיום האקן אונ וועט באגליקן הירוצין כסלע סוסים קאנען די פערד לאנג לופין אוף שטיינער אם יחרש גבקרים אדער קאן דען איין מענטש אקערין מיט רינדער אויף שטיינער דס איז דאך גיט מיגליה קען זאל קשנה זיין דעם סדר פון דר וועלט אונ ווי קט איר גמיינט פי הפכתם לראש משפט ופרי צדקה ללענה וום איר קט פר קערט צו גיטערקייט דעם משפט אונ די פירות פון דר

הַעֲרֵבָה: ז א כֹּה הָרֵאֵנִי אֲדַנִּי יְהוָה וְהִנֵּה יוֹצֵר גִּבֵּי בַתְּחִלַּת עֲלֹת הַלֶּקֶשׁ וְהִנֵּה לֶקֶשׁ אַחַר גִּבֵּי הַמֶּלֶךְ: י וְהִי אִם-כִּפְלָה לֶאֱכֹל אֶת-עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאָמַר אֲדַנִּי

דְּמִישְׂרָא: א כְּבִין אֲחֻזִּי
י אֱלֹהִים וְהָא בְּרִית
גִּבְי בְּאִזְל צְמוֹת לְקִישׁ
וְהָא צְמוֹת דְּעֵדֶק בְּמַר
דְּאֲתַגְזִינֵת שְׁחָתָא
דְּמִלְקָא: ג וְהָא פִד
שְׂצִי לְמִיבֵל ית עִסְקָא
דְּאֶעָא וְאֶמְרִית קִבְל

רשי

מערכות של ארץ ישראל: עד נחח הערבה. כחל מלרים
שכול במקלות דרומית מערבית:

ז (א) כה הראני. פירענות שהוא רוצה להביא נובאי:
בתחלת עלות הלקש. לשון מלקוט שהתכווה
עלה בקנה שלה: והנה לקש. היה נוחם: אחר נזי המלך.
אחר שגזזו תבואת המלך עד שלא עלתה בקנה היו גוזזין
אותה שמת להאכיל לבהמות וכן ת"י לראינויות שחתם
דמלכא ולשון משה הוא קורא לשחת ומאכיל לבהמה:
הארץ. באותה שדה: ואומר אדני ה' סלח נא. ואל

אבן עזרא

לנו קרנים לנגח בהם והנה הדבר הפוך כאשר האויבים
ילחמו אחסם:

ז (ב) כה. אחר רכי משה כי יוצר כמו חבור וכמוהו לפי
דעתו יוצר עמל עלי חוק והכנס שהוא כחשמו נובאי
תרגום ארצה. והנה. ראה השם היה יוצר ארצה:
הלקש. העשב העולה בדרת המלקוט והנה לקש נגזז לזורך
בהמות המלך קודם עלות הקנה: (ג) והיה אם כרה. זה
הארצה לאכל את עשב הארץ נמות ברעב ועסע כלה כעבור
גזי כדרך ירך כמער עד גז שהוא לשון גזירה: והיה. סלח
נא. עתה לעון יעקב ומלת יקום מהפעלים העומדי בעלמם

אחר כן היה צומח העשב והיא נקרא לקש והנה וזארת היה
אוכלו. וינתן תרגום כמו למעט לקש והוא צמחי דערק בתר דאתנויות שחחא דסלמא: (ד) והיה אם כלה. כאשר כלה
כמו והיה אם בא אל אשת אחיו כאשר בא ואם יתרה חובל לבני ישראל כאשר יתרה אבן ומן מוכח אבנים תעשה לי

מצודת דוד

מן הדקך שגלו בו אל חמם שהוא כפלת סלסו של ארץ ישראל:
עד נחח הערבה. שטוס כפלת דרומית של ארץ ישראל מן הקסם
אל הקנה:

ז (ב) כה הראני. כמלכה הכוונה: יוצר גבי. שבוכל ארצה
אחר שגזזו וקול: העשב למאכל בהמות הפקן הלקש ונדלם
עד נמלא הכוונת כלל המלך לכל על העשב והכשר כלל לכלול
ואמר. אמרתי בחמסם לה: סלח מן ישראל ולה תפסם כהכחם
ההרבה כי מי יקום את יעקב ללכלול דרעב כי הוא קטן ואין בו כח ויכולת לכלל את מלכו נמלא די ספוקו וכל הכוונת שזארים אותו

פירוש ע"מ

דְּרִאָמִין קִיין חֶמֶת וּוּם דִּם אִיז אִיין וַיִּנְקִיל שְׂפֹתַי
כְּעֶרְבִית פּוֹן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּיז אִיין שִׁיחַ פּוֹן מְצֻבִים
וּוּאִם אִיז אִיין וַיִּנְקִיל דְּרוֹמִית כְּעֶרְבִית פּוֹן אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל:

ז (א) ואנמ דר נביא כה הראני אדני אלהים אזוי האמ
קיר גיוזיון נאמ דר האר דעם פורעניות נוס
ער ווייל ברעקן און די ישראל והנה יוצר גבי בתחלת
עלות הלקש אונ גון ער המ בשאפין איין היישעריק
אין דעם אן הייב ווס די שפעטע תבואה האמ אן
גיהובין צו ווערן ונאנען והנה לקש אחר מי הפקן אונ
גון די שפעטע תבואה המ גיוואקסין נאך דעם אז
קען המ שוין אפ גישנטיין דם שניידונג פון דעם
מלך ישראל: (ב) והיה אם כלה נאמי אונ עם אין גווען
פון דער ערד וואם אין דעם פעלד איז גיווען ואמר
אדני

מהר"י קרא

כתרגומו הלא בתקפא קנינו לנו נכסין. הנכסים הם כרמיים
קנינו של אדם:

ז (א) והנה יוצר גבי בתחלת עלות הלקש. גובי זה סין
ארבה. בתחלה כשהתבואה עלה מן הארץ והנה לקש
אחר גבי המלך. כתרגומו בתר דאתנויות שחחא דסלמא. וזהו
והוא ששגבו הקוצר לשחת בהיותה התבואה צומחת והיו
גבוים הקנים שהיו רכים כדי שיצמח אחר התבואה שיהא חזק
וגדול כדי לטפור שולת התבואה גדלה אחריה ואזכה בתבואה
קרא לקש גבי המלך. שגבוים תבואת המלך: (ג) והיה אם
כלה לאכול. כשראיתי אותו שבה לבלות ולאכול כל עשב
(ב) והיה אם כרה. כלכר כלה לאכול: את עשב

רד"ק

כשארם מי מכם יבא הנזי הזה וילחצו אתכם בארץ הזאת
ויוציאכם מתוכה ונחל הערבה והו' את הערבה: (א) כה
הראני. יוצר גובי. אסיפת ארבה כמו יוצר ה' אלהים כן
האדמה כל חית השדה וגו' ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו
והוא ששגבו הקוצר לשחת בהיותה התבואה צומחת והיו
גבוים הקנים שהיו רכים כדי שיצמח אחר התבואה שיהא חזק
וגדול כדי לטפור שולת התבואה גדלה אחריה ואזכה בתבואה
קרא לקש גבי המלך. שגבוים תבואת המלך: (ג) והיה אם
כלה לאכול. כשראיתי אותו שבה לבלות ולאכול כל עשב
(ב) והיה אם כרה. כלכר כלה לאכול: את עשב

מצודת ציון

ז (א) יוצר. זכור: גובי. הרבה כי ויעל הארצה (שמות ט"ו) פ"א
גובה זכור גובי (נחום ג'): הלקש. כן יקרא עשב
המאורה כמו בקרא מטר המאור כשם מלקוט: גובי. מלשון

בתחלת לעינת העשב המאור: והנה לקש. קדמה לי כללו
הלקש הוא עשב המאור: (ג) והיה אם כלה לאכול. כי ראה
את הכל הדין ולו שטקוט מיעד הכוונת הארצה לכלות סלל:
ההרבה כי מי יקום את יעקב ללכלול דרעב כי הוא קטן ואין בו כח ויכולת לכלל את מלכו נמלא די ספוקו וכל הכוונת שזארים אותו

לקוטי יקרים

(א) כה הראני ה' אלהים וכו'. אין דעם קפיפל וקשר דרצילם
חי הקב"ה האם אגניאקס די יתדן דורך דעם גביא עמוס
אז ער וועט זיין שפראפין מיט דרייעליי שפראמונג. דרייער
זאלן זי עקן צו אפאן תשובה קרימ אידער די שפראפן וועט
זיין סרפעפן. דוא קלשע שפראפן וועט זיין מיט הונגער. עם
וועלן אויף זיין קסען פרימדי פעקער אונ וועלן אוועק
נעקטן פון זיין איינרע תבואות פון די פילדער. אפאקל וועט
הקב"ה און האלפין דעם רעגן. אונ ווייל עם וועט גיט רעגען
וועט זיין אפאקסן וועט זיין ארוינקער. אונ אפאקל וועט קוקען
אנהיישעריק אונ וועט אויף עסין די תבואה. וועט זיין ארוינקער.
אויף דעם הונגער האמ דער נביא געקסן פון הקב"ה סלח נא
מי קיום געקב פי קבן הוא. זיין מוחל דא יתדן וישיר יוצר.
וועט דען געקב קענען געשפין געזין דעם אפאקל וועט דאך
קליין. זיין זענען דאך ווייניג ספראשין קענען זיין דאך חי
אין נאנען פאר קענר ווערן אונ הקב"ה האם אגניעטען זיין

אז דר היישעריק המ פר לעמם צו עסין כן נראו

**יְהוָה סָלַחְנָא מִי יְקוּם יַעֲקֹב כִּי קָמָן
הוּא: יְנַחֵם יְהוָה עַל־זוֹאת לֹא תִהְיֶה
אָמַר יְהוָה: יִפֶּה הָרְאִי אֲדֹנָי יְהוָה
וְהִנֵּה קָרָא לָרֹב בְּאֵשׁ אֲדֹנָי יְהוָה
וְתֹאכַל אֶת־תְּהוֹמוֹ רִפְּהּ וְאֹכְלָהּ אֶת־
הַחֶלֶק: וְיֹאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה הַדְּלִי־נָא**

בְּעֵתִי יְיָ אֱלֹהִים שָׁבֹק
קָעַן לְחֹבֵי שְׂרָא
דְּיַעֲקֹב כִּן יְקוּם וַיִּבְעֵי
עַל הַסְּאִיחוֹן אֲרִי
סִטְרֵי־אֲנֹן: ג אֲתִיב
יְיָ רֹגְנִיָּה עַל דָּא לֹא
הִתְקַנְּטִי אֲמַר יְיָ: ד כְּדָן
אֲחֻזְנִי יְיָ אֱלֹהִים וְהָא
עֵתִיד לְקַמֹּן בְּאֵשְׁתָּא וַיְיָ
אֱלֹהִים וְאֹכְלֶתְנָה תְּהוֹמוֹ
כְּבָא וְשָׂצִיאת וְתֵ
אֲחֻסְתָּא: ה וְיֹאמְרַת

רשי תנ"ח חל נא : מסו כד :

הארץ כיד עבודתי לבקש מאת הקדוש ברוך הוא למלח על אורתי כפי אורח האל מלח נא מי יקום יעקב כי יקמן הוא אם אוני בתפלל עליהם מי בהם שיקום לעזור לעמוד לפניך להפגיע שהשכל בשבילי הגדולה זו כי נתמסר צדיקי תרוד : (ג) נחם ה' על זאת, וסוד נחם ה' על הרעה אשר דברו : (ד) והנה קרא לרוב באש, הקדוש ברוך הוא גורר לרוב ולהתרחב ביעקב ולהרחיבם על ידי האבות הרומם לאש : והאכל את תהום רבה, וכן הוא אומר כי אש קדחה באפי גור : ואכלה את החלק, והאכל ארץ ויבולה, שבע שנים נגזית א"י באש ובנפירה. שהיו ראויים לגלות בימי ירבעם אלא שהלה להם הקדוש ברוך הוא עד שנת תשע לה'שע.

מרה"י קרא

כאשר הרומם להם : מי יקום יעקב כי קמן הוא. ואך תהיה לו חסידה עם אלו הגזירות כי קמן הוא וישאר מינם שהריבה : (ג) נחם : כמו וינחם ה' על הרעה ונחם נפעל עבר כי החיית פחותה : (ד) כה הראני, הראני במראה הנבואה שהיה האל קרא למלאכיו לרוב בישראל באש ורמייה במראה הנבואה שהיתה האש נוראה עד שאכלה את תהום רבה ופיושו על דרך זאת הטיס אנש בתקלה אשר שאכלה את תהום רבה ופיושו על חלקת השרה ובאכרו חלקת השרה ר"ל חלקת השרה אשר למיך כמו שאמר למעלה אחר נוי המלך כזה הלהרות כי בעת המלך היה כי בזמן שהיה המלך טוב היו הנם דולכים בדרך טובה כמו שהיה מוכיהם וטוריהם בדרך ישרה ובזמן שהיה המלך רעה היו הנם גם כן רעים שהיו לוכדים מעשי השורף המנוע המפיר טוביב הצדקים ויפסלו אז מימי הגהרות ובראותי במראה הנבואה שהיה מכלה הכל צינקהי לאל יתברך ואמרתי ה' ה' חלל נא מות הרעה הגדולה ולפעלה אכר מות נא ויענין אחד כי אם יפלה להם חלל מלהרה להם. ואמרתי מי באש כבשמים שרצה לרין אותם ככל נזיפת כסדרו ויעברה לולי תפלת הנבואה הגדולה :

מבזרת ציון

נזא וקולקיס : (ג) נחם : ענין כהון עמאכס : (ד) תהום : עומק כמים : רבה : גדולה בעומק : החלק : כן יקרא הכדה וכן חנקס לחת חמסר (לשיל ד') : (ה) חלל : ענין מניעה :

תשחת הארץ : מי יקום יעקב. מלן יקום ויבני על השתיכון : כי קמן ארזי מטעלין : (ג) נחם ה' על זאת. נחמה כחפלתו ונחמה לי : (ד) הראני, עוד פורענות להביא עליכם : והנה קורא. את פמלוי שלו לרוב לחכם כפורענות דליקת אש : החלק. חלקת הכדה : והאכל את תהום רבה. וכן הוא אומר כי אש קדחה באפי גור : ואכלה את החלק, והאכל ארץ ויבולה, שבע שנים נגזית א"י באש ובנפירה. שהיו ראויים לגלות בימי ירבעם אלא שהלה להם הקדוש ברוך הוא עד שנת תשע לה'שע.

אבן עזרא

ולא מן היואלים על אחר והטעם מי ועמד ומי ויכל לקום מפני הרעה הזאת ומי ישרת בעבורך וזכה הוא מי יקום כי קמן הוא מסבול זאת הרעה : (ג) נחם. פועל עבר על כן הוסיף פתחה והוא מבנין נפעל : (ד) בה. באש. כמשמעו. לרין את העולם באש כדרך כי באש ה' נכסע או שיתוק הכוס כלילו הוא שורף באש ולא ירד מלקוש : ואכלה את החלק. חלקת הכדה וזהו סג המין כמו ויהי לי שור וממור : (ה) ואומר. כל זה היה נמחולת הנבואה :

שהיה המלך בדרך רעה היו הנם גם כן רעים שהיו לוכדים מעשי השורף המנוע המפיר טוביב הצדקים ויפסלו אז מימי הגהרות ובראותי במראה הנבואה שהיה מכלה הכל צינקהי לאל יתברך ואמרתי ה' ה' חלל נא מות הרעה הגדולה ולפעלה אכר מות נא ויענין אחד כי אם יפלה להם חלל מלהרה להם. ואמרתי מי באש כבשמים שרצה לרין אותם ככל נזיפת כסדרו ויעברה לולי תפלת הנבואה הגדולה :

ולא אנו ללכללו ויעום אל כן כבעש : (ג) נחם ה' : וכנה נחמנו כ' על מנכס כולל ואמר עלה ספי עור : (ד) קרא לרוב באש גור. ה' ה' קורא לנמלכי מרום כהם יריבו עם ישראל כבדלה אש דלל להביא שרצה חוס כד שורף כלש : רעה לי כללו כעשעס והזניעם אל מי המהים וכללו כעשעס הם למח קצילת כבדוה :

פירוש ע"ט

אֲדֹנָי אֱלֹהִים סָלַח מִי הָאֵב אִיךְ נִבְיָא גִינְאָנְתָּ נִאָמַר דְּעַר הָאֵר פִּאֵר גִּיב נֹן דִּי וַיְנִד פֹּון דִּיא וְיִשְׂרָאֵל אֹנֵן פִּאֵר דְּאִרְב גִּיט דָּם לֵאנְדֵּן וְאֹרֶהוֹן וְעַד וְעַמְּ אֹיפִי שְׂמִיין צִוָּא בְּעַמְּיִן אֹיפִי דִּי וַיְנִד פֹּון יַעֲקֹב בְּלֹאֵר פֹּון דִּיא קִינְדֵּר פֹּון יַעֲקֹב בִּי קִפָּא הוּא דָּעַן עַד אִין קִלְיִן בְּלֹאֵר וַיִּי וְעַנְיִן פִּר שְׂרִיבִין גִּינְאֹרְרִין אֹנֵן וְעַנְיִן וַיִּינֵג אִיבֵר גִּיבִלְבִּיבִין דְּרוֹם וַיִּיא זִיךְ קִרְחָם אִיבְעֵר וַיִּיא אֹנֵן פִּר דְּאִרְב גִּיט דָּאֵם לֵאנְדֵּן : (ג) אֹנֵן אֹז אִיךְ הָאֵב אֹזִי גִינְאָנְתָּ נְחָם ה' עַל זֹאת הָאֵם וַיִּךְ הָאֵם בְּדַעֲקָתָם אֹנֵן הָאֵם דְּקִרְבָּהּ יִהְיֵאֵם אֹיךְ דְּר גִּנְדִּירָה לֹא תִהְיֶה אִיבֵר ה' וַיְעַמְּ גִיט נִיין הָאֵם נִאָמַר : (ד) מַה דְּרָאֲנִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים אֹזִי הָאֵם מִיר גִּינְיֹון נִאָמַר דְּר הָאֵר נִאָךְ אִיפִין פּוֹרְעִנִיּוֹת אֱלֹהִים אֹנֵן נֹון נִאָמַר דְּר הָאֵר הָאֵם גִּירוֹפִין נִיין פִּסְלִיָּא שְׁל מַעֲלָה צִוָּא קִרְיִין זִיךְ כִּיט אִיבֵר אֹיפִי דָּעַם פּוֹרְעִנִיּוֹת פֹּון פִּייעֵר וַתֹּאכַל אֶת תְּהוֹמוֹ בְּהָ אֹנֵן דָּאֵם פִּייעֵר הָאֵם פִּר בְּרַעֲנֵם דָּעַם גִּרוֹסִין אֹנֵן מִיכִין אֵם גִּרוֹתָם אֹנֵן הָאֵם פִּר בְּרַעֲנֵם דָּעַם פִּלֵּאֵם פֹּון אִיין פִּעֵלְדֵּן : (ה) וַאֲפִר אֲדֹנָי אֱלֹהִים חֲלַל נָא הָאֵב אִיךְ נִבְיָא גִינְאָנְתָּ

(ה) חלל נא. מעט לא את הנכס כהוא כי מי יקום את יעקב

לקוטי יקרים

תפלה איך הם תרסם אופ דעם שפראף. עם נעם קיין הנגער זיין אויב זיי ויעלין סתאין תשובה. און אז די יודין האבין קיין השוקב ויעלין קאם הקב"ה ויקאמם ער ויעם זיין שפסמן קיט פייער. און דער נביא האבן נאך אקאהל גיבעטין פאר הקב"ה. חלל נא מי יקום יעקב כי קמן הוא. פאר מייד דוך פון דיא שפראף אופ יעקב. ויעם דען יעקב קענען געשמיין גענון דעם שפראף. ער איז דאך קיין. ויעיג פועשטין. ויעלין זיין דאך ח"ו פאר לענד זיערן און נאנצין. און הקב"ה קאם און געטען זיין תפלה איך קאם חספה נעכאם אופ דיא שפראף און קאם ויקאמם דיא שפראף ויעם אופ גיט יין. נאכדעם קאם הכה"ה ויקאמם ער ויעם דיא דעין ישראל'ס מיט גלות זיין ויעלין פאר קריגע'ן זיערן און פרימטדע לעגן ער און אופ דעם קאם הקב"ה ויערן זיין שוין גיט גינאלט כחלל נא זיין :

אזו האט מיר גי'וונן נאמ דר האר נאך איין פורעניות אלהים און נון נאמ דר האר הם גירופין זיין פסליא של מעלה צוא קריגין זיך כית אייך און דעם פורעניות פון פייער ונאכל את תהום רבה און דאם פייער הם פר ברענט דעם גרוסין און מיכין אפ גרוטם און האט פר ברענט דעם פלאץ פון איין פעלד : (ה) ואפיר אדני אליהם חלל נא האב איה נביא גינאנט

מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטַן הוּא: יִנְתֵּם יְהוָה
עַל־זוֹאת גַּם־הִיא לֹא־תִהְיֶה אִמֶּר אֲדֹנָי
יְהוָה: יִכֶּה הַרְאֲנִי וְהִנֵּה אֲדֹנָי נֹצֵב
עַל־חֲזוֹמֹת אֲנֶךָ וּבִידוֹ אֲנֶךָ: חַיֵּי־אֲמֹר
יְהוָה אֵלָי מִה־אַתָּה רֵאֶה עַמּוֹס וְאֲמֹר
אֲנֶךָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲנִי שֵׁם אֲנֶךָ
בְּקִרְבַּ עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא־אֹסִיף עוֹד
עֲבוֹר לֹא־יִנְשָׁמוּ בְּמֹת יִשְׁחָק וּמִקֵּדֵי־שֵׁי

בְּגֵר בְּעוֹתֵי יוֹ אֱלֹהִים
שְׂבוּק קָעַן לְחֹבֵי־שָׂרָא
דְּבֵית יַעֲקֹב מִן יָקוּם
וַיַּעֲבֵי עַל חֲמִאִידוֹן אֲרִי
קִטְלֵמְלִין אֲנֹן: וַיִּתֵּב
יִי רִוְגוּיָה עַל דָּא לֹא
הִתְקַבֵּם אֲמֵר יוֹ אֱלֹהִים:
יִפְדֵּן אֲחֻזְיָה וְהֵאֱמִין קָאם
עַל שׁוֹר דְּרִין וְקִדְמוּהִי
דִין: הַ וַאֲמֵר יוֹ לִי קָא
אֵתָּה חַיֵּי עַמּוֹס וַאֲמִרְתָּ
דִין וַאֲמֵר יוֹ הֵא אֲנֵךָ
עֲבִיד דִין בְּגוּ עֲבִי
וְשָׂרָא לֹא אֹסִיף עוֹד
לְכַשְׁבֵּק לְחֹן: הַ וַיַּעֲדוּן
בְּמֹת יִשְׁחָק וּמִקֵּדֵי־שֵׁי

ה'א חומס חדר. ר'ה לא כ'ח נס: מחר"י קרא

(ז) על חזמת אנך. על שורף לדייל וכן פתר דוגס. אך לשון ערבי חוט קו המשקולת העופרת אשר בה ביטע כונה החומה לישטר הכימום חף כלן הוא לשון קו משקולת משפט: (ח) הגני שם אנך. דני שופט אהוס בקו שורת דין: עבור לו. להמתין להם על פטעיים: (ט) וּמִקֵּדֵי־שֵׁי אבן עזרא

ולכך נאמר נחם ה' על זאת: (ז) חזמת אנך. פתר ר' כנחם מלשון נכסו ונפיו הדוגש פהר אנך הוא קו המשקולת שמודדוין בו את החומה ומשוין אותה שהתה כונה שות שלא התא אבן (ח) הגני שם אנך. דני שופט אהוס בקו שורת דין: עבור לו. להמתין להם על פטעיים: (ט) וּמִקֵּדֵי־שֵׁי אבן עזרא

(י) נחם. העטס שמעמ הסס המחמי פעמים: (י) כה. אנך. אין ריע לו ובלשון יממחל עופרת והעטס כי אסיס חומת עופרת בקרב עמי ולא אעבר לו לרחותו דרך משל ויש אומרים כי עבור כמו ותפארתו עבור על פטע: (ט) וּנְשָׁמוּ

מבואר הוא: (ז) נחם. גם זה כמבואר: (ח) כה הראני. נצב. כבוד האל יתברך היה נצב על חזמת אנך: ויברו אנך. פירשו על בדיל וכי יקרא בלשון ערבי הבדיל אנך בדגשת הכ"ף משקולת הבנין עושין כבדיל עופרת רוצה לומר רוחב בנייה בכו דין ומשקולת המשפט ויברו אנך ויברו משקולת המשפט לשפטם על פי מעשיהם ובאברו ויברו והורה כי לא יעשה עמהם כלה כפי מעשיהם כי בידו הנקבה והרחמים והוא רב חסד כסח כלפי חסד. ויונתן הרגס הא סיטרא דחי כעדה על שור דין גוי. ובמדרש על חזמת אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך בנימיר"א ע"א ר"ל שהיו דנין באונאה: ויאמר (ח) מה אתה רואה ואמר אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם בייסורין גבולות לליכך אמר לו כת ד' על זאת המראה לא צעק הבניא כי לא אמר שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום אתה רואה שלא צעקת ככו בשתי המראות הראשונות ואמר אנך ראיתי שהשפטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום בקרבם במשקולת המשפט: לא אסיף עוד עבור לו. ר"ל שאעבור לו על פשעיו שלא אענישנו לא אסבול עוד זה אלא אענישנו במשפטים שיהיה בנו במות ומקדשים להכעיסו ואני אהריבם ואשיכם ועובדיהם יפלו בחרב ורם בית ירבעם בן בית שבעד והחזיקו יד העובדים והיה בידם למחות כי עון העם על המלך: (ט) ונשמו במות ישחק. כתיב בשיין הוא כמו בצד"י כי שחק בשיין וצחק בצד"י ענין אחד והנה כל הנביאים לא כמו שכמי ישראל כי אם בשם ישראל אברהם או ברעם יעקב לא בנו אותם בשם אברהם ולא בשם יצחק לפי שאברהם ויצחק היו להם בניס אחרים אבל יעקב אבינו נתיחד בישם הקדוש

במורא האל יתברך היה נצב על חזמת אנך: ויברו אנך. פירשו על בדיל וכי יקרא בלשון ערבי הבדיל אנך בדגשת הכ"ף משקולת הבנין עושין כבדיל עופרת רוצה לומר רוחב בנייה בכו דין ומשקולת המשפט ויברו אנך ויברו משקולת המשפט לשפטם על פי מעשיהם ובאברו ויברו והורה כי לא יעשה עמהם כלה כפי מעשיהם כי בידו הנקבה והרחמים והוא רב חסד כסח כלפי חסד. ויונתן הרגס הא סיטרא דחי כעדה על שור דין גוי. ובמדרש על חזמת אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך בנימיר"א ע"א ר"ל שהיו דנין באונאה: ויאמר (ח) מה אתה רואה ואמר אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם בייסורין גבולות לליכך אמר לו כת ד' על זאת המראה לא צעק הבניא כי לא אמר שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום אתה רואה שלא צעקת ככו בשתי המראות הראשונות ואמר אנך ראיתי שהשפטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום בקרבם במשקולת המשפט: לא אסיף עוד עבור לו. ר"ל שאעבור לו על פשעיו שלא אענישנו לא אסבול עוד זה אלא אענישנו במשפטים שיהיה בנו במות ומקדשים להכעיסו ואני אהריבם ואשיכם ועובדיהם יפלו בחרב ורם בית ירבעם בן בית שבעד והחזיקו יד העובדים והיה בידם למחות כי עון העם על המלך: (ט) ונשמו במות ישחק. כתיב בשיין הוא כמו בצד"י כי שחק בשיין וצחק בצד"י ענין אחד והנה כל הנביאים לא כמו שכמי ישראל כי אם בשם ישראל אברהם או ברעם יעקב לא בנו אותם בשם אברהם ולא בשם יצחק לפי שאברהם ויצחק היו להם בניס אחרים אבל יעקב אבינו נתיחד בישם הקדוש

מבואר הוא: (ז) נחם. גם זה כמבואר: (ח) כה הראני. נצב. כבוד האל יתברך היה נצב על חזמת אנך: ויברו אנך. פירשו על בדיל וכי יקרא בלשון ערבי הבדיל אנך בדגשת הכ"ף משקולת הבנין עושין כבדיל עופרת רוצה לומר רוחב בנייה בכו דין ומשקולת המשפט ויברו אנך ויברו משקולת המשפט לשפטם על פי מעשיהם ובאברו ויברו והורה כי לא יעשה עמהם כלה כפי מעשיהם כי בידו הנקבה והרחמים והוא רב חסד כסח כלפי חסד. ויונתן הרגס הא סיטרא דחי כעדה על שור דין גוי. ובמדרש על חזמת אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך בנימיר"א ע"א ר"ל שהיו דנין באונאה: ויאמר (ח) מה אתה רואה ואמר אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם בייסורין גבולות לליכך אמר לו כת ד' על זאת המראה לא צעק הבניא כי לא אמר שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום אתה רואה שלא צעקת ככו בשתי המראות הראשונות ואמר אנך ראיתי שהשפטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום בקרבם במשקולת המשפט: לא אסיף עוד עבור לו. ר"ל שאעבור לו על פשעיו שלא אענישנו לא אסבול עוד זה אלא אענישנו במשפטים שיהיה בנו במות ומקדשים להכעיסו ואני אהריבם ואשיכם ועובדיהם יפלו בחרב ורם בית ירבעם בן בית שבעד והחזיקו יד העובדים והיה בידם למחות כי עון העם על המלך: (ט) ונשמו במות ישחק. כתיב בשיין הוא כמו בצד"י כי שחק בשיין וצחק בצד"י ענין אחד והנה כל הנביאים לא כמו שכמי ישראל כי אם בשם ישראל אברהם או ברעם יעקב לא בנו אותם בשם אברהם ולא בשם יצחק לפי שאברהם ויצחק היו להם בניס אחרים אבל יעקב אבינו נתיחד בישם הקדוש

מבואר הוא: (ז) נחם. גם זה כמבואר: (ח) כה הראני. נצב. כבוד האל יתברך היה נצב על חזמת אנך: ויברו אנך. פירשו על בדיל וכי יקרא בלשון ערבי הבדיל אנך בדגשת הכ"ף משקולת הבנין עושין כבדיל עופרת רוצה לומר רוחב בנייה בכו דין ומשקולת המשפט ויברו אנך ויברו משקולת המשפט לשפטם על פי מעשיהם ובאברו ויברו והורה כי לא יעשה עמהם כלה כפי מעשיהם כי בידו הנקבה והרחמים והוא רב חסד כסח כלפי חסד. ויונתן הרגס הא סיטרא דחי כעדה על שור דין גוי. ובמדרש על חזמת אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך בנימיר"א ע"א ר"ל שהיו דנין באונאה: ויאמר (ח) מה אתה רואה ואמר אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם בייסורין גבולות לליכך אמר לו כת ד' על זאת המראה לא צעק הבניא כי לא אמר שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום אתה רואה שלא צעקת ככו בשתי המראות הראשונות ואמר אנך ראיתי שהשפטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום בקרבם במשקולת המשפט: לא אסיף עוד עבור לו. ר"ל שאעבור לו על פשעיו שלא אענישנו לא אסבול עוד זה אלא אענישנו במשפטים שיהיה בנו במות ומקדשים להכעיסו ואני אהריבם ואשיכם ועובדיהם יפלו בחרב ורם בית ירבעם בן בית שבעד והחזיקו יד העובדים והיה בידם למחות כי עון העם על המלך: (ט) ונשמו במות ישחק. כתיב בשיין הוא כמו בצד"י כי שחק בשיין וצחק בצד"י ענין אחד והנה כל הנביאים לא כמו שכמי ישראל כי אם בשם ישראל אברהם או ברעם יעקב לא בנו אותם בשם אברהם ולא בשם יצחק לפי שאברהם ויצחק היו להם בניס אחרים אבל יעקב אבינו נתיחד בישם הקדוש

מבואר הוא: (ז) נחם. גם זה כמבואר: (ח) כה הראני. נצב. כבוד האל יתברך היה נצב על חזמת אנך: ויברו אנך. פירשו על בדיל וכי יקרא בלשון ערבי הבדיל אנך בדגשת הכ"ף משקולת הבנין עושין כבדיל עופרת רוצה לומר רוחב בנייה בכו דין ומשקולת המשפט ויברו אנך ויברו משקולת המשפט לשפטם על פי מעשיהם ובאברו ויברו והורה כי לא יעשה עמהם כלה כפי מעשיהם כי בידו הנקבה והרחמים והוא רב חסד כסח כלפי חסד. ויונתן הרגס הא סיטרא דחי כעדה על שור דין גוי. ובמדרש על חזמת אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך בנימיר"א ע"א ר"ל שהיו דנין באונאה: ויאמר (ח) מה אתה רואה ואמר אנך. על כנהדווי גדולה שכן מנין אנך שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם בייסורין גבולות לליכך אמר לו כת ד' על זאת המראה לא צעק הבניא כי לא אמר שהיה עושה כלה אלא שהיה שופטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום אתה רואה שלא צעקת ככו בשתי המראות הראשונות ואמר אנך ראיתי שהשפטם במשקולת המשפט: הגני שם אנך. אשום בקרבם במשקולת המשפט: לא אסיף עוד עבור לו. ר"ל שאעבור לו על פשעיו שלא אענישנו לא אסבול עוד זה אלא אענישנו במשפטים שיהיה בנו במות ומקדשים להכעיסו ואני אהריבם ואשיכם ועובדיהם יפלו בחרב ורם בית ירבעם בן בית שבעד והחזיקו יד העובדים והיה בידם למחות כי עון העם על המלך: (ט) ונשמו במות ישחק. כתיב בשיין הוא כמו בצד"י כי שחק בשיין וצחק בצד"י ענין אחד והנה כל הנביאים לא כמו שכמי ישראל כי אם בשם ישראל אברהם או ברעם יעקב לא בנו אותם בשם אברהם ולא בשם יצחק לפי שאברהם ויצחק היו להם בניס אחרים אבל יעקב אבינו נתיחד בישם הקדוש

לכללו לרעם כי הוא קטן ואינו נו יכולת לכלול עלמו: (י) גם היא. גם הכונה היא לא תהיה: (י) על חזמת אנך. על החומה שפיוץ אהוס בקו המשקולת: ויברו. ביד הכמים הים קו המשקולת: (ח) מה אתה רואה. לא שאל לו על המלכות כמלכותו לפי שבו מנצחרים וממנחם ולא כולטוך על כלו מנצחם הכים הילטוך על שורת דין ולא אסיף עוד לעשות על פטעיים למחול אהוס: (ט) וּנְשָׁמוּ און מי ינח סליכס: ובקדשי. הארענות החקות של יסחלל יהו ע"מ

דְּרִיךְ דְּעֵם זְעָקוֹן דִּי מוּעַרְעֵר צוֹ גְּלִייהּ מֵאֲכִין דִּיא מוּעַר יִבְדּוּ אֲנֵךְ אֹנוּ אִין זִיין הֵאֲנֵם אִין גִּינְוֵעַן אִיין שְׁנוֹר: (ח) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָי מִה אַתָּה רֹאֶה עֲמֹס אֹנוּ גְּאֵם דְּמֵ גִינְאֲנֵם צוֹ מִיר וְסֵ וְעָה־סְמוּ עַמּוֹס וַאֲמֵר אֲנֶךָ הֵאֲב אִיךְ גִּינְאֲנֵם אִיךְ זְעָה אִיין שְׁנוֹר וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲנִי שֵׁם אֲנֶךָ הֵאֲם גְּאֵם גִּינְאֲנֵם נֹן אִיךְ וְעַל קָאֵן אִיין שְׁנוֹר פֹּון כִּשְׁפֵם צְוִישֵׁין מִיין פֹּאֲלֵק יִשְׂרָאֵל בְּלוֹמֵר אִיךְ וְעַל זִי מִשְׁפָּטִין וַיִּי דְּרִין וַיִּוּיֵם אֹיִם יֵא אִיסיף עוֹד עֲבוֹר יוֹ אֹנוּ וְעַל גִּימ קוֹעֵרִין נֵאֵה צוֹ אִיבְעֵר פֹּארִין אֹנוּ צוֹ נוֹאֲרֵמִין אִיךְ וַיַּעֲבֵר זִינְד: (ט) וַיִּשְׁמֵוּ בְּמֹת יִשְׁחָק אֹנוּ זִי וְעַלִּין פֹּאר נוֹיִקֵם וְעוֹרִין דִּי בְּמֹת אֹנוּ יִצְחָק

לנחלו לכן שאלו: שם אנך גוי. ר"ל הכספים אהוס בקו משקולת על שורת דין ולא אסיף עוד לעשות על פטעיים למחול אהוס: (ט) וּנְשָׁמוּ. הכמות שהעמידו לעמו"ס יהיו כומנין כי מגודל הכמות פירוש

גִּינְאֲנֵם גֵּאֵם דְּרִי הֵאֲר פֹּר כִּיִּיד דִּיךְ פֹּון דִּי וַיִּנְד פֹּון דִּי יִשְׂרָאֵל אֹנוּ יִיֵא זִי מוֹחֵל אִיךְ יִיֵא נוֹאֲרוּ וְעַר וְעַם אִיךְ שְׁפִיין צוֹא בְּעֵמִין אִיךְ דִּי וַיִּנְד פֹּון יַעֲקֹב בִּי קָסֵן הִיא דְּעַן עַר אִין קְלִיין בְּלוֹמֵר עַר אִין וַיִּינְיֵג אִיבְעֵר גִּבְרִיבִין דְּרוֹם יִי אִים מוֹחֵל אִיךְ וַיִּינְיֵג וַיִּנְיֵג וַיִּנְיֵג: (ח) נחם ה' על זאת האהוס וזה האהוס פֹּאֲלֵק עֲנֵקֵם אִיךְ דְּרִי בְּנִדְרָה גַם הִיא לֹא הִתֵּה אֲמֵר אֲדֹנָי אֱלֹהִים זִי וְעַם אִיךְ גִּימ זִיין אֹנוּ הֵאֲם גִּינְאֲנֵם גֵּאֵם דְּרִי הֵאֲר: (ח) מה הראני ה' אֹנוּ הֵאֲם מִיר גֵּאֵם גִּינְוִוִין וְהִנֵּה אֲדֹנָי נֹצֵב עַל חֲזוֹמֵי־אֲנֶךָ אֹנוּ נֹן גֵּאֵם אִין גִּישְׁמֵאֲנֵן אִיךְ אִיין מוּעַר נֹם קוֹעַן מוּעַרְטוּ יוֹ מִימ אִיין עֲנוֹר נֹם אִין עֵקֵם זִי בְּלִיֵּא אֹנוּ

חֲזֹה לָךְ בְּרַח־לֶךְ אֶל־אֶרֶץ יְהוּדָה
וּאֶכְלֶשֶׁם לָחֶם וְשֶׁם תִּנְבְּאָ: יוֹבִית אֶל־
לֹא־תוֹסִיף עוֹד לְהִנְבֵּא כִּי מִקֶּדֶשׁ שִׁמְלֶךְ
הוּא וּבֵית מַמְלַכָּה הוּא: יִוַּעַז עָמוֹס
וַיֹּאמֶר אֶל־אֲמִצְיָה לֹא־נִבְיָא אָנֹכִי וְלֹא
בְּנִבְיָא אֶנְכִי כִּי־בֹקֵר אָנֹכִי וּבֹלֵם

דבית יהודה ויבוא הסן
 לחמא והסן תתנבי
 יוֹבִית אֶל־ לֹא תוֹסִיף
 עוד לִאֲתַנְבְּאָה אֲדִי
 מִקֶּדֶשׁ מִלְּקָא הוּא וּבֵית
 מִלְּכוּתָא הוּא: יִוַּעַז
 עָמוֹס וַיֹּאמֶר לְאֲמִצְיָה
 לֹא נִבְיָא אָנֹכִי וְלֹא בֵר
 נִבְיָא אָנֹכִי אֲדִי כִּי־יָמִי
 אָנֹכִי וְשִׁקְמוּן אִיתִּי לִי
 כִּשְׁפָלְתָא כִּן קֶדֶשׁ חוֹבִי
 עָקָא וְיִשְׂרָאֵל אָנֹכִי מִסְנִיף

רש"י

ט"ו): (יב) חוזה. אתה שתתנבא עתידות: לך ברח לך
 אר ארץ יהודה. שם מקדשו של הקב"ה שאלה מתנבא
 כשמו: ואכל שם לחם. לשון ביוון אמר לו שם יתנו לך
 פתוחי לחם בשכר שתתנבא להם: (יג) וּבֵית אֶל־ לֹא
 תוסיף עוד להנבא. שאין מוכיחין כלן אלה שם ע"ל:
 (יד) לֹא נִבְיָא אֲנִי. איני נביא שיקר שאלה נטעלים
 שכרם להנבא איני צריך לכל זאת ולא נהגתי כך איני שאני
 עשיר ובעל מקנה וכדומה כמו חס"י ארי מרי גיח אלה
 ושקמון איני לי בשפלותי: בוקר אנכי. רועה בקר: ובולם
 כדל הלוסוף ענפים ואינה רחוי לקרות כן דרך שקולין
 בתולת השקמה ובולם כמו וכולם אלה שעמום מנגמם בלשון
 אב: עזרא

אב: עזרא

חוקר וטעם ואכל שם לחם שהיו נביאי ישראל מתנבאים
 בעבור פת לחם: (יג) וּבֵית אֶל־ הנה לזאת כי יהוא היה
 מביא אל כי הוא בית מלכותו ומקדשו כי טעם כפול ויפת
 השתכס בעבור שנמשח יהוא ברמות גלעד והנה אמזיהו
 ויורם נלהמו עם חזאל ברמות גלעד והארמיים הכו יורם
 שהיה שומר הוא וכל ישראל ברמות גלעד כי כך כתוב שב
 יורם חל יזעחאל בית מלכותו להתרפא והיטי כל הערים
 ברמות גלעד להיוטם שומרים ועמהם היה יהוא בן נחשי
 וכאשר משחבו שם נער הנביא ונדע הדבר לשיי יורם שהיו
 שומרים אל הקור כולם עם הוא על כן לא יכלו שני המלכים
 לעמוד לפני יהוא: (יד) וַיֹּעַז. אמר רבי עשה הרפס לא
 הייתי נביא השם ולא כי נביא כי שומר בקר או מורש בבקר

מצורת דוד

גנו: ישראל נלה יבוא. גם כזה כתיב לא אמר כי עד לבסוף:
 (יב) חוזה. כ"ל חזה הוא חוזה עם מעט פס: ברח לך אל
 ארץ יהודה. לך שם מקדש ה' מקום הנבואה: ואכל שם לחם.
 שם יפיקו חוקר: ושם הנבא. ל"ל שם עקבל שכר על הנבואה
 שאלה מתנבא רעה על מלכות ארמים כי לאויבים מהו לו: (יג) וּבֵית אֶל־
 מן הלבן יהוא ופן לחשי יעמור כעמם שאלה מתנבא כולם: וּבֵית מַמְלַכָּה הוּא.
 יודו הכתוב הכתוב נשם: (יד) לֹא נִבְיָא אֲנִי. כ"ל איני לא הנטעקתי בלגונה
 לשתמש שמי עקבל שכר על הנבואה ונעבור השכר הכתוב עלמי לה:
 ולא בן נביא אנכי. ולאומר ולא לאימי מאש קבלת שכר נבואה
 והוא עיני מליכה והכתובה: כי בוקר אנכי. איני בעל בקר ואיני לך
 לשכר ואיני כל היום מעבד שקמים עם דברים תמימים למלכל הנקבים
 פירוש ע"ט

פירוש ע"ט

פון מלכות איז דאס: (יב) וַיֹּעַז עָמוֹס הָאֵמַר
 גִּיעֲנַבְפֶּקְעִתְךָ אֲנִי הֵמָּה גִּיעֲנַבְפֶּקְעִתְךָ צוֹ אֲמִצְיָה לֹא נִבְיָא אֲנִי
 אִיהָ בֵּין גֵּיט אֲזוּי אֲזוּי אֲזוּי נִבְיָא וְהוּא אֲזוּי עֲרֵעַר נִבְיָא שְׂקֵר
 וְסָ לְעָמּוֹן שְׂכַר פֶּרֶז יִיעֲרֵר נִבְיָאוֹת אֲנִי אִיהָ בֵּין גֵּיט
 דָּר זֶוּן פֶּרֶז אֲזוּי עֲרֵעַר נִבְיָא כִּי בֹקֵר אֲנִי וּבֹלֵם שְׂקָמִים
 דָּרֵן אִיהָ בֵּין אֲזוּי מִאֵן וּבֹלֵם כִּי נִבְיָא אֲנִי וְלֹא בֵּין אֲזוּי
 צוֹוִישֵׁן לִיִּירֵיבֵעַ בִּיִּיעֲרֵעַר צוֹ נִעְהָן נִעְרֵבֵין אֲזוּי מִאֵן קָעֵן
 דָּרֵרֶף

מחרי קרא
 אלא זכריו כנו שחרנו שיהיו בן יבש: (יב) ואכל שם לחם
 ושם תנבא. שם בארץ יהודה יתנו לך פתוחי לחם שתנבא
 להם והם ישמעו נבואתך שהם יראים מן הקדוש ברוך הוא:
 (יג) כי בקדש מלך הוא. כי בקדש ה' אינו אוכר אלא מקדש
 מלך שאין אלהים בנינים אבל ביהודה שם מקדש ה' (יוד) לא
 נבוא אנכי וגו'. הטיבו עמוס לאמציא אתה אבדת אבדו שם
 גיח ושם תנבא איני מתפרנס בפתוחי לחם כי רועה בקר
 אנכי ובכך אנכי מתפרנס: וכולם שקמים. מחפש שקמים.
 ואומר אנכי לחתוך קרשים וקנים לבנין בכל זה אנכי מתפרנס.

מחרי קרא

מלכותו ירבעם שהיא ארץ עשרת השבטים כל שכן בבית
 מלכותו שהוא בית אל ואף על פי ששומרון היתה עד המלוכה
 לכלכי ישראל וגם ליהוא ולבניו כמ"ש אשור כי בעבור שהיו
 דביקים בחסאות ירבעם בן נבם שהם עבדות העגלים בבית אל
 ובדן עשו מלכי ישראל ארסון מלך בבית אל לפי שהיו תדירים
 לבא שם לעבוד וּבֵית אֶל־ הוּא יתיר רגילים לפי שהיו קרוב
 לשומרון יותר מן כי דן הוא בקצה ארץ ישראל וכן ירבעם
 בבית אל היה עיקר עבודתו כמו שהכתוב במלכים בן עשה בבית
 אל ועל פי המזבח אשר עשה בבית אל כמו שפירש בפני
 מלכים בן המקום ההוא ויהו נבחר כוונן יתקב אביו וחשבו
 כי עבודתם בזה המקום היתה כקבלת יהוה משרא קדמות
 יהוה: כמן יודשלים שהיו אבדו יתקב אביו יהוה בן אלהים:
 ואכל שם לחם. לפי שנביאי השקר היו מתנבאים לעם בפתוחי
 לחם ובכוסו ש"ן או שכר אכרו לו יעשה הוא כן שילך יונבא
 בארץ יהודה לי שם יאכולו לחם אם אינו רעה מלכי ישראל:
 (יג) וּבֵית אֶל־ מבורא הוא: (יוד) וַיֹּעַז עָמוֹס. לא נביא אנכי
 לא הייתי נביא כנעני וגם לא נביא אנכי שליטי דרבי הנבואות:
 הייתי הילך אחרי בקרי וצאני כמו שהכתוב אשר היה בנבואים ועשיר
 אנכי ואיני צריך ללחם שהינני לי כמו שתאמר: בולם.
 יש חפרשים כמו בולם בשון מתירום יחפש ובלש בלומר לוקם
 שקמים למאכל בקרי או פ' מערב השקמים עם דברים אחרים

מצורת ציון
 (יב) חוזה. כולם נביא: (יג) מקדש. חלמון משכב: (יד) בוקר.
 מלכות בקר: ובולם. ענין בלילה ועיכוב וכדו"ל ענין על אוכל
 סחו מעטם בלוסה (שכח ט"ו): שקמים. שם מן ממני התלמים
 שאלה מתנבא רעה על מלכות ארמים כי לאויבים מהו לו: (יג) וּבֵית אֶל־
 מן הלבן יהוא ופן לחשי יעמור כעמם שאלה מתנבא כולם: וּבֵית מַמְלַכָּה הוּא.
 יודו הכתוב הכתוב נשם: (יד) לֹא נִבְיָא אֲנִי. כ"ל איני לא הנטעקתי בלגונה
 לשתמש שמי עקבל שכר על הנבואה ונעבור השכר הכתוב עלמי לה:
 ולא בן נביא אנכי. ולאומר ולא לאימי מאש קבלת שכר נבואה
 והוא עיני מליכה והכתובה: כי בוקר אנכי. איני בעל בקר ואיני לך
 לשכר ואיני כל היום מעבד שקמים עם דברים תמימים למלכל הנקבים
 פירוש ע"ט

פון מלכות איז דאס: (יב) וַיֹּעַז עָמוֹס הָאֵמַר
 גִּיעֲנַבְפֶּקְעִתְךָ אֲנִי הֵמָּה גִּיעֲנַבְפֶּקְעִתְךָ צוֹ אֲמִצְיָה לֹא נִבְיָא אֲנִי
 אִיהָ בֵּין גֵּיט אֲזוּי אֲזוּי אֲזוּי נִבְיָא וְהוּא אֲזוּי עֲרֵעַר נִבְיָא שְׂקֵר
 וְסָ לְעָמּוֹן שְׂכַר פֶּרֶז יִיעֲרֵר נִבְיָאוֹת אֲנִי אִיהָ בֵּין גֵּיט
 דָּר זֶוּן פֶּרֶז אֲזוּי עֲרֵעַר נִבְיָא כִּי בֹקֵר אֲנִי וּבֹלֵם שְׂקָמִים
 דָּרֵן אִיהָ בֵּין אֲזוּי מִאֵן וּבֹלֵם כִּי נִבְיָא אֲנִי וְלֹא בֵּין אֲזוּי
 צוֹוִישֵׁן לִיִּירֵיבֵעַ בִּיִּיעֲרֵעַר צוֹ נִעְהָן נִעְרֵבֵין אֲזוּי מִאֵן קָעֵן
 דָּרֵרֶף

שָׁקִים: מו וַיִּקְחֵנִי יְהוָה מֵאַחֲרֵי הַצֹּאן
וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה לֵךְ הִנְבֵּא אֶלְעָמִי
יִשְׂרָאֵל: מו וְעַתָּה שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה
אֶתָּה אָמַר לֹא תִנְבֵּא עַל־יִשְׂרָאֵל וְלֹא
תִּשְׁפָּן עַל־בֵּית יִשְׁחָק: ז' לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱשֶׁתְּךָ בְּעִיר תִּזְנֶה וּבְנֶיךָ
וּבְנֹתֶיךָ בַּחֲרֵב יִפְלוּ וְאַדְמַתְךָ בַּחֲבֵל
תִּחְלַק וְאַתָּה עַל־אֲדָמָה טְמֵאָה תָמוּת

נפשי: מו ודכני יימן
 דירא מבהר ענא ואמר
 לי יי אול אהנבי על
 עמי ישראל: מו וכען
 קבל פתקא דני איה
 אמרת לא תנבי
 בשמא דני על ישראל
 ולא תליף על בית
 ישחק: ז' כן כן דני
 אמר יי אהתך בקרתא
 המעי וכן וכן ת
 כחך קא יתקמלין וארעה
 בעדקא התפלג ואת
 על ארעה סקאבא המות
 וישראל מנלא ונל

ת"א וזול שקט ט. נדנים לה

מהר"י קרא
 ושנא האמר הואיל ויבקר אני מפני מה אני נביא לך נאמר
 (מו) ויקחני הצאן ואמר אלי לך הנבא אל עמי
 ישראל: (מו) ולא הסיף. לא הנבא. כמי והפך אל דרום:
 (ז) ואדמתך בחבל. כגורל: והפך

רש"י
 שך אמרו למה נקרא שמו עמוס כהו עמוס כלשונו וישראל
 קוראים אותו פסילוס כדתי' בפסיקתא: (מו) ולא הסיף. ל'
 נבואה הוא והרכה ים במקרא והטעם אל דרום (יחזקאל כ"א):

דבר
 לצורך בקרו ובדברו רבותיו וז"ל דבר מפורסם ישרא כלום כמי
 שבהו שכן עמי איכל פירו' כפיסה בלושה פוי שליוש הקמה
 והסובין והמסורין ביהרד לפיכך מצטרפין הסובין והמסורין עם
 חקמה לשעור חלה ושקמים הוא כין סמיני התנאים וינתן
 הרבים ארי כרי ניהו גוי' אכני. שלשתן טעמיהם בנין:
 (טו) ויקחני ה'. לא הנחתי מלאכה ברצוני כי האל יתברך
 לקחני מאחרי הצאן שהייתי הולך אחריהו ורועה אתה והוא
 השרה רוח נבואתו עליו והבריתו הניבא ואיך תאמר לי שלא
 אנבא הוא אמר לי אנבא על ידי כפיסם ועל מלכותו: (טו) ועתה
 שפט דבר ה'. כי גם עליך כפרם אנו מהנבא: ולא הסיף על
 בית ישחק. כמו שכתוב וישפטו ממות ישחק ועל מלכות ירבעם
 נבאתי שהם עושים כמות לפסילים ואתה אמר שלא אנבא
 עליהם בארבע האל יתברך שחנני ולא אינע בעבור דברייך
 ואתה שהבננני מלכתם שפט ששאל ליתברך דבר עליך רעת
 והוה אשתך בעיר תנוה פרם גלחתם תנוה אשתך בעיר
 תנוה עם האויב הבא על העיר ואין זה כמו נשים בציון עמי כי
 בעוש אמציה שחזנה אשתו לעינו וכניו ובנתיו ישו' בחרב לפניו והוא יללה וימות על אדמת סבאת וכל זה בעבור כוח
 נבואת האל יתברך מצורף אל שאר עונותיו שהיה עובד לזרים ושאר עונות והאיביים היו הורגים הכנות והכנים והקסנים
 שלא יוכלו ללכת ברגליהם. לפיכך אמר בניך ובנותיך בחרב ופלו והגדולים היו מגלים וזלתי אותם שהיו נחמסין שהיו
 הורגים אותם האויבים בהתגברם עליהם: ואדמתך בחבל תחלק. שחלקת בניניהם האויבים הכאים לגור בארבע עם
שאר האומות והם הגויים שהביא שם כלך אשר וישב אותם בערי שומרון: ולא תסיף. ולא תדבר וכן היה בסיף אל הנס הוה
 אל הפיפי יסופון וינתן תרם לא הליף: (ז) לכן. סבאר הוא:

אכן עזרא
 הייתי ובעבור שהזכיר מחלתי הנחן יורה כי היה רועה
 כאלה הזכור בעוקים: (טו) ויקחני. מוכרה הייתי ועוד
 פירט טעם אחר בעבור שאמר לו ואכול עם להם אמר לו
 הינני כמו נביאו השקר המתנבאים בעבור להם ולא כן נביא
 שקר כי אין לו עודך להם כי יוקר אכני ומלת בולס חין לה
 חכר ובלבן ימנעאל כמו מיבש ושקמים פרי דומה לתרנים
 ואינו במקומות האלה ובלבן ימנעאל גמין גם שקס והנה
 לא התנבאתי בעבור טרף ואיך אנוה דברי השם שלישי
 להתנבא ואשמע חליך שהתאמר לא תנבא: (טו) הסיף. כמו
 מדבר ברמז והיו עמיף לעם הזה: (ז) לכן. כחבל.
 ויחלקה חויכו ונכותתי חקום עליך ועל ישראל:

מצודת דוד
 ואין אני עוסק בהכנת כנעמה ונמרה: (טו) ויקחני ה'. אל
 מנלי כחלקי ה'. ממה שהייתי הולך אחר האלן כפיסם אוסם
 וזול חוסי נכנת ולכוח: (טו) ועתה. כלאומ האיל ואין לי עודך
 אל ככר הנבואה עתה כמע דכ' ה' עם כי אין עינים לקבל ממך
 שכן על כנעמה הסיף: (ז) בעיר תנוה. אשר חזקה בלתי
פירוש

מצודת דוד
 ואין אני עוסק בהכנת כנעמה ונמרה: (טו) ויקחני ה'. אל
 מנלי כחלקי ה'. ממה שהייתי הולך אחר האלן כפיסם אוסם
 וזול חוסי נכנת ולכוח: (טו) ועתה. כלאומ האיל ואין לי עודך
 אל ככר הנבואה עתה כמע דכ' ה' עם כי אין עינים לקבל ממך
 שכן על כנעמה הסיף: (ז) בעיר תנוה. אשר חזקה בלתי
פירוש
 דארף אפ האקען און וועלכער עם איז גראב און
 מויג צו באקען אפ האקען און דס איז מיינ האנדיל
 מיילא דארף איה קיין שבר גיט נעמען פר דעם
 גביאות ווס איה זאג: (מו) ויקחני ה' באפתי הצאן און
 גאט הט קיף גינומין פון הינמער די שאף מאמר אלי
 ה' לך הנבא און גאט האט גינומט צו מיר גייא זאג
 גביאות און מיינ פאלק ישראל: (מו) ונתתי שבע דבר
 ה' און היינט הער דו אמציה נאמס בייך איה אפר
 דוא נאמס מיר יא הנבא על ישראל דוא נאלקט קיין

משה"ס כשה: בחבל תחלק. עקו המלך מחוקק בין העכו"ם:
ע"מ
 גביאות גיט זאגין און דיא ישראל און נאלקט גיט
 נעמען קיין גביאות און דעם הוה גינויך פון יצחק:
 (ז) לכן כה אפר ה' דרום הט אוי גאט גינומט אשפה
 גדיי הנה דין ווייב וועט אין שקאט כענה זיין מיט
 די פיינט וואס וועלען קומען און דער שקאט גידי
 וינתיך בחרב ופלו און דיינע זין און דיינע מעקבער
 וועלן פאלן דורך דר שווערד ואדמתך בחבל תחלק און
 דיין ערד וועט צו טיילט ווערין מיט דעם שפירק
 צו די היידען ווס וועלען איין נעמען די שקאט ונתתי
 ע"מ

מעל ארעהו: א פדן
 אהניני יי אלהים והא
 קן קלי סיפוי קמא :
 בואמר מא את חוי עמוס
 נאמרית קן קלי סיפוי
 קמא נאמר יי לי קמתי
 פרוענות קמא לסיפוי
 על עמי ישראל לא
 אוסיף עוד למשבק
 להון: ג ויליהו חלף
 זמרא בקמיהון בעדנא
 הדיא אמר יי אלהים
 סגי פגבי קמילין בקל
 אחר יומר דמי וסלק:
 ד שקעו דא דשימון
 קעפרא דארעא ריש

ישראל גלה יגלה מעל אדמתו: היפה
הראני אדני יהוה והנה פלוב קיין:
בו אמר מה אתה ראה עמוס ואמר
פלוב קיין ויאמר יהוה אלי בא הקיץ
אל עמי ישראל לא אוסיף עוד עבור
לו: והילילו שירות היכל ביום ההוא
נאם אדני יהוה רב הפגר בכל מקום
השליך הם: ישמעו ואת השואפים

מהר"י קרא

ח (א) והנה פלוב קיין. כל בלא תאנים מתבשרות יחד אלא
 בחדש המזל יש מהן שזן משבוחין והשאר
 בתבשרות בחדש אב והשאר וקמין בחדש אלול ואתן קורא
 קיץ ובלשון תנאים קורא להם קיץ תאנים: (ב) בא הקץ אל
 עמי ישראל, ואתו פלוב קיין שאהיה מופת הוא לישראל
 שבא קיץם לישראל ביום המסאת: (ג) רב הפגר. רבים

רד"ק

טל בה הראני. פלוב קיין. כל בלא פירות הקיץ: (ט) ויאמר.
 בא לפשר לו מה היה טראה הבנואה בפירות הקיץ ר"ל הקץ
 להדיוטו כי באו הקץ עליהם להגלהם מארצם כמו פירות הקיץ
 שהגיעו קץ בשולם ולוקחים אותם בהקץ ואוכלים מהם ומבישים
 בהם כן בא קץ לישראל להביעם במקומם וקץ וקין אשר שהם
 ענין אחד ושרש אחד: עבור לו. כמו שפירשנו עבור לו על
 שעמי: (ג) והילילו שירות היכל. השירות והמסירות שהיו
 סומרים בהיכליהם והפכו להם ליללה. ואמר על השירות
 והדיוטו ר"ל והפכו להם לילה ועל הלשון הזה נאמר והפגנו
 תדור יאמר: רב הפגר בכל מקום השליך הם. בכל מקום
 ששליכו הפגרים הבתים יאמר אחד לחבירו מן המשלכים הם
 כלומר שדוק ולא נצטק ונצטרק עליו את הדין כמו שפירשנו
 למעלה: (ד) שקעו ואת השואפים אבין. ענין בליעה כמו

מצודת ציון

ח (ב) פלוב. הוא כעין כל וכן כעבור מלא טוף (וכתיב ה'):
 קיץ. ר"ל פירות המייבשים ביום הקיץ וכן והלחם
 והקצין ש"ס ט"ו: (ג) והילילו. המשל וילח: שירות. מלשון כיר
 וזמר: רב הפגר. קי קיץ גיף המשל כמו ונכד סגר (כמוס ג'):
 הם. ענין שתיקה כמו ולמך הם (לעיל ו'): (ד) השואפים. ענין

ח (א) כלוב קיין. כל מלא סופי תאנים שאינן טובות:
 (ג) שירות היכל. שהם מאורתי בחדר היכליהם
 כמשתאיתיהם: רב הפגר. סגי פגרי קטולין: בכל
 מקום השליך הם. ככל אחר יומר רמי וסליק הטלכו
 מכלן הסירו מכלן הפגרים האלה: (ד) השואפים.

רש"י

ח (ב) כה. כלוב. כל: קיין. פרי הקיץ על קיץ ועל
 קיירך: (ג) ויאמר. הכל בדרך מראות הכנואה
 כאשר אמר לירמיהו מה אתה רואה ואמר מקל שקד וענה
 כי שקד אתי שקד לך חזו ולא חסור עד עשיתי את דברי
 והנה כאשר הסרי לא יבא כי חס בקלו כך בא הקץ לא אוסיף
 עוד עבור זה הקץ ויפת אמר עבור על עמי: (ג) והילילו.
 רב הפגר. המללים: בכל מקום השליך הם. טל
 ירך לך הטומעים: (ד) שמעו. השואפים. כמו שפירשנו

למעלה. וינתן תרנום בכל אחר יומר דמי ושתיק כמו שהרנם
 שאפני אנשו ושהף צמים חילם ויפרש כאלו בלועים אותו

מצודת דוד

על אדמתו וגו'. כלכן כעמוס: ישראל וגו'. ר"ל כמו שכחתי
 לנכר בשמי הנה כלמתי כן יהיה וכן יקום:
 ח (ב) כלוב קיין. כל מלא פירות הקיץ: (ג) בא הקץ. ר"ל
 כערהה למזנו שבה הקץ והסוף על עמי ישהל כי קץ
 כלום וקן בא שהא לשון הנופל על לבו: עבור לו. לשכור ומתחיל
 לו על פשעיו: (ג) והילילו. יפסכו לללח השירות והמסירות שהיו
 עבדי הכונים וכל מקום שבה השליך את הפגרים הימים
 כל: (ד) השואפים אבין. (ד) השואפים אבין. הם המסוגלים את

עם או גיקומען דר סוף אוף מיין פאלך ישראל דם
 זיי זאלין מקבל זיין איין פרוענויות פר זייערע זינד
 לא אוסיף עוד עבור לו אה וועל גיט מערן נאך צו
 איבער פארדין אונ צו ווארטיין פון צו בצאלן זיי אוף
 זייערע זינד: (ג) והילילו שירות היכל הדיא אמר זיי
 וועלן קלאגין אין דר דאוניער צייט די יום ויגען
 אין זייערי פאלאצן ביי זייער פרינקן נאם זיי אהיים
 אזוי זאגט נאם דר האר רב מפגר עם וועלן זיין פיר
 פגרים און תרנום גיף פקום השליך את אונ אלע
 גרמיע וועט זאגן ויגען צום אנדערן ווארף אוועק
 אונ מוא אפ פון דאנער דיא פגרים: (ד) שקעו ואת
 השואפים אבין הערמ די נאך אחר לייט יום שלינגען

על אדמה שפאה קמתי אונ דו וועמט שפאמ'בין אויף
 איין אום ביינער ערד וישראל גלה יגלה מעל אדמתו אונ
 דר ישראל וועט פר טריבין ווערן פון אפ זיין ערד:
 ח (א) מה הראני אדני אלהים אזוי קמ מיר גיוויזן נאם
 דר האר והנה פלוב קיין אונ גון עם או גיווען
 איין קארב פול מיט שלעקמע פייגין ויאם ווערין
 צייטיג צום שפעטסטן פון אנדערי פייגין: (ב) ויאמר
 סה אהה הווא עמוס אונ גאט דמ גיזאגט צו מיר וום
 זעקסטו עמוס ווארף נאם דמ האב אוף גיזאגט אויף
 זעה זיין קארב פול מיט שלעקמע פייגין וום ווערין
 צייטיג אין סוף וזמער ויאמר דל אפי דמ גאט גיזאגט
 צו מיר דם או גיזאגט קיין דא נאם אל עמי ישראל דם

אָביון וְלִשְׁבִית עֲנִי-אַרְץ : הָאָמֵר
מִתִּי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ וְנִשְׁבִּירָה יִשְׁבֵּר
וְהַשְּׁבִית וְנִפְתַּח הַיָּבַר ? הַקְמִין אִיפֹה
וְלַהַגְדִּיל שְׁקָל וְלַעֲוֹת מֵאוֹנֵי מַרְמָה :
וְלַקְנֹת בְּכֶסֶף הַדִּים וְאֲבִיון בַּעֲבוּר

מסבניא ומדמן לבמלא
מלי חשיבא מן ארצא :
ה דאמרין אימתי ימטי
ירח עבזרא ונגבין עבזרא
ושמטקא ונפתח אוצרין
לא ערא מכ קתא
וקאסקא על סלקא
ולשקרא במזמן דקביל :
י קמגי בכספא

ת"א פת"י עומר : כ"ב ז

מרה"י קרא

רשי

עני קרי

הגברים בהם : (ד) ולשבית עניי ארץ . כמו להשבית עניי ארץ עכשיו הליך וכפרש מה ששאר למעלה או ירעו עשות נכונה נאים ה' האוצרים חפס ושור בארמנותיהם : (ה) לאסר מתי ועבור החדש ונשבירה שבר . כהרגומו דאמרין אימתי ימטי ירח עיבורא ונגבין עיבורא . והשבית ונפתחה בר . ושבתא ונפתח אוצרין . שדריה השנה מעוברת ועדיין היה חרוק לפסח היו בפקעין שערים לתבואת ישן . והו שאומר כאן מתי יבא עיבור החדש . מתי יא מעובר חדש בשנה שנשבר ביוקא השבר וכשכבא שנה השסמה שלא נורע ולא נקצור ונפתח את אוצרת בר . שלטו שקניו לשעבר באיפה גדולה נשבר עכשיו לעניים באיפה קטנה . וכל זה . לקנות בכסף דלים : (ו) ובפל בר נשברי . הם קצח וכוון פסולת שבתבואה נשכור ביוקר ולכך קורא אותו ופל שרפל כן התבואה ונשכר אותו רד"ק

כשלוקחים כמזנו בטרטה ובאנאה והם העשירים ונפתח הפירות : ולשבית עניי ארץ . כמו להשבית וכן לשבתי בענייה כמו להשמידי ופי' הם חושבים לבסלם מן העולם ושקויים כח שלהם בטרטה ובנעה : עניי ארץ . עניי בריה והעניים כרח הם עניים : (ג) לאסר . החדש . יחדש הקציר שימצאו העניים מה יאכלו בשבית ואחר כן יבאו לירדנו לקנות שבר : והשבית ונפתחה בר . כשיעבור החדש ויבאו העניים לקנות ידחו אותם לשבת אחרת ואומר יעבור זה השבוע ושבוע השחר ונפתחה הבר ויכבדו לרצונם . שבת שבוע כמו שבת ושבת המסות חייניה . ויונתן פ' תדחדש חדש העיבור ופי' השבת ששמה שהרגום דאמרין אימתי ימטי ירח עבזרא ונגבין עיבורא ושמיתא ונפתח אוצרין לפי ששנת העיבור מתארכת השנה ומיקרת התבואה וכן שנת השסמה שאינם ורעים שתיקרת התבואה ואוצרין פירות מתארים שנת היקיר : ונשבריה . ונשבר כי מוכר התבואה יקרא משביר כמו המשביר לכל עם הארץ אוכל בכסף השבירי והתבואה נקראת שבר לפי ששוברת הרעב וכן אמר שבר רבין בתים על דרך יישובו פראים צבאם : לקמין איפה . כמקמיים האיפה שמוכרים בה ובגדליה השקל שלפוקים שאסף במשקל גדול מלוקחי התבואה ואבן ששקולים בה את הכסף בגדליים אותם ועד פעותים המאונים שהם מאוני מרמה אחר שימיתו אותם וכן ובגדי ערוסים הפשיט וכן וסתיגי קבא והדומים להם הנה כי בשלשה פנים מצודות דוד

צלויה והצנעה אל הפר כמו שפני גוש (מלכים ז') ולשבית . כמו ולהכרית וכן ללכת לירד (מלכים ט') ומצוים למגיד : ולהשבית . הוא ענין כסול ומניעה כמו שכת גוש (ישעיהו י"ד) : (ה) ונשבירה . מוכר התבואה נקרא משביר . כמו המשביר לכל עם הארץ (נבלאים ז"ל) : שבר . כן תקרא התבואה וכן ולאגז שכת כעבוד עמיכם (שם ז"ל) וכו' ולפי שזכרת הרעב על דרך ישכרו פתחים למאס (מלכים ק"ז) : והשבות . כן תקרא שנת השמיטה כמ"ש ונתנם השבועות שנת וגי' (ויקרא ל"ב) : בר . תבואה כמו לבשר ק"י (נבלאים ז"ל) : איפה . שם מדה כת ג' מסים :

אכן המשקל נעמן יאח' לילה סתקסם חסד הכהן : מאוני מרמה . כסף נמש' חסד רוליס לן קרלם חזוני מרמס : (ו) לקנות בכסף משלי חכמים

(ה) לאסר פתי יעבור החדש וגו' . דער ענין איז כשענין איינער וואס האט גיבאן פארן אשדודק האמט צו גינגען צוויי וואס איז גיוען איינמאס און אשדודקס איז אלע שיעקסע סדות וואס עס קען זיין ביי אפגעשניין איז ביי איר גיוען . נאר וויל זיא איז גיוען ווייך רייך וויל זיא האט געקויפט אנדערן פאר מעגן פון איר פאסער דריי פאסער האט ער זי געגעבען פאר אויבוי . עס האט אבער דען לאנג געדארמט האבן זיי פארדרינגט דאס פראקט צו די ארעשי לייט רען רענטמס כאנג וועט איפה וקמדיי שקל ויענת מאוני מרמה צו מאכין קליין דיא קרימען מיט די פאלקשע וואג שאלין : (ו) לקנות בככה

הטלטים אביון : ולשבית . כמו ולהכרית ודוגמה לשמיד מעזניה (ישעיהו כ"ג) ללכת לגיד בזרעאל (מלכים ט' ז') : (ה) מתתי יעבר החדש . זו הוא השלושה מלפניו עת תייקר התבואה ומכר לעניים בזבית ויעלו שדומיהם : יעבר החדש . מתי מתעבר השנה ויבא חדש העיבור ולפון העברה הוא כמו העביר המועד (ירמיה מ"ו) ולפי שדוחין את הקרנת העומר והשנה נמשכת והיגן מתייקר : והשבית ונפתחה בר . מתי תבא השמיטה ותייקר התבואה ונפתח ולאחת בר שלטו : לקמין איפה . לתמוך במדה קטנה ואת כספיו נקבל כשקל גדול : (ו) בעבור געלים . גדול אבן עזרא

ארוס כלפה רוח : ולשבית . להשבית כמו לשמיד ונפתח הלא"ה לומר על הה"א ועסע להשבית להכריתם : (ה) לאסר . על אלוצרי הבר וירב חלוי תבוא שנת רעב כאשר יעבור זה החדש ולא ירד מטר או נמכרו הבר ביוקר ויקטינו האיפה שימודו זה הבר ויגדלו השקל לקחת יומר וזה דברי מרמה שבכן ובמאונים : (ו) לקנות . הדלים ונפתח אוצר הבר ונשכרו ורעים אותם כי עד שחתייקר התבואה אצרו מתייקר חדש העיבור ופי' השבת ששמה שהרגום דאמרין אימתי ימטי ירח עבזרא ונגבין עיבורא ושמיתא ונפתח אוצרין לפי ששנת העיבור מתארכת השנה ומיקרת התבואה וכן שנת השסמה שאינם ורעים שתיקרת התבואה ואוצרין פירות מתארים שנת היקיר : ונשבריה . ונשבר כי מוכר התבואה יקרא משביר כמו המשביר לכל עם הארץ אוכל בכסף השבירי והתבואה נקראת שבר לפי ששוברת הרעב וכן אמר שבר רבין בתים על דרך יישובו פראים צבאם : לקמין איפה . כמקמיים האיפה שמוכרים בה ובגדליה השקל שלפוקים שאסף במשקל גדול מלוקחי התבואה ואבן ששקולים בה את הכסף בגדליים אותם ועד פעותים המאונים שהם מאוני מרמה אחר שימיתו אותם וכן ובגדי ערוסים הפשיט וכן וסתיגי קבא והדומים להם הנה כי בשלשה פנים מצודות דוד

האביון ופוסקים להשבית מן הסולס עניי ארץ : (ה) לאסר . שהנה אומרים : מתי יעבר החדש . ל"ל ההודס הירוס כל הקליד כי יומי הקליד מולחין בעניים ללכוד מהלקט והשכחה והבאס ולמים קונים תבואה נמלסל : ונשבירה שבר . כשיעבור החדש לא ימצאו מה לטמלו ואז נמכרו לכה התבואה כפי איות נשמי : והשבית . מלת מתי יעבור משמעת בשמים בללו אגז מתי יעבור השבת הוא שנת השמיטה כי אז מתפדנבים העניים מתבואת הארץ מן האפוקר ואיני קונים תבואה למלכס : ונפתחה בר . כשיעבור השבת אז נפתח הלא"ה התבואה : לקמין איפה . ל"ל לא נמכ' בלתיא ומבטטי כי אס נטקום לעניים להקמין מרה האיפה והמשקל שמקל כשקל לטווח עוד קצ האפונים לפסוח עומה להכריע למאס את הקצ שבו לפי שמחזגי עמקל בלתיא כיו שפיות דאפון שפוליס להכריע את פירוש ע"ט

איין דעם אָביון וְלִשְׁבִית עֲנִי אַרְץ און וְעָהָען צו פֶּאָר שְׂמַעְרִין פון דר וועלמס די אָרעמע פון דעם לאנד : (ה) לאסר פתי יעבר החדש ויי נאנין ווען פערט אַוועק גיין דר חודש פון שמיט קעלין מיר טיייער פון קופין די התבואה צו די אָרעמע לייט וְתִשְׁבֶּת וְנִפְתַּח הַיָּבַר און ווען וועט אַוועק גיין דם יאָהר פון אַוועק און וועלין מיר עפיתין אונזערע אַווערות פון קאַרין און וועלין די התבואה טיייער זיין און מיר וועלין וְעָהָען להקפין קאַס און ציא מאכין גרויס דעם שְׁקָל און צוא פֶּאָר

נְעֻלִים וּמַפֵּל בַּר נִשְׁבֵּיר : יִנְשַׁבַע יְהוָה בְּגִאוֹן יַעֲקֹב אִם-אֲשַׁכַּח לִנְצַח כְּלִי- מַעֲשֵׂיהֶם: הֲעַל זֹאת לֹא-תִרְגַּז הָאָרֶץ וְאָבַל כְּלִי-יֹשֵׁב בָּהּ וְעַלְתָּה כְּאֵר כְּלָהּ

מִקְבָּנֵי מַחְשֵׁיכֵי אֲדָרִי
דִּיחַסְנִין וּמִהַסְמַת
עֲבֹרָא נִבְּוֹן : זִקְמֵי יוֹ
דִּיהַב רְבוּקָא לַעֲקֵב
אִם יִתְנַשֵּׁן לַעֲמִין כֹּל
עֲוִיבֵיהוֹן : הֲ תַעֲלֵ דָא
לֹא תִתְרַבֵּז אֲרַעָא וְיִצְרִי
כֹּל דְּיָהִיב בָּהּ וְיִסְקַ עֲלָהּ

מדר"י קרא

דיחסטון : ומפל בר נשבייר . ומהמת עיבורא נבין את הפסולת שגל מן ההטס נכפה למכור ביוקר לענים : (ח) העל זאת לא תרגז הארץ . וכו' אין עון זה כדלי שמתרה עליו הארץ : ועלתה כאור כלה . וכמוקס אחר הוא אומר ועלתה כחור כלה (לקמן ט') ו"ת עשיהם כגוה וקסה בעיני לפרשו כאור כמו כיאור ויש לפרשו כמו על

חתח תבואה : (ח) ועלה כאר כולה ונגרשה ונשקפה כיאור צדים : כאור ענן : כמו יפין ענן אורו . ואמר רבי יהונן שבאליהו ובזויות נשמים הכתוב מדבר . ופתרנו ועלתה כאור מצרים כולה . כגון זה שהוא בלא גשם ומשחיד את העול שמלח ומרש רשע ופוס ומשגיב מים ופוס מפורים למעלה כן אשקיע רשעים הדומים כים נגרשו וישארו הצדקים . ויסק עלה מלך כמשריחיה דמגילון כמי נהרא ויחפיה כולה

רד"ק

כזערס מוכרים נפשם ככסף לקנות בר וחפילו בעבור דבר קל כמו נעלים מרוב הדקק : ומפל בר נשבייר . הטפל מהכזרה נמכור : (י) נשבע . בגאון יעקב . הוא השם הנכבד של דעו גוי רק יעקב ויפת אמר על הארון גאון עוהס ויתן לשבי עטו : (ח) העל . ועלתה כאר . מסר יו"ד כחילו כתוב כיאור והעד שהוא כופל זה הפסוק כסוף הפרק ושם כתוב עלתה כיאור כולה והענין הראוי היא הארץ שמתרגז ותטבע כי היא על המים וכן כתוב לרוקע

פתגמלים אליהם בבה שיעשו להם שיקנו אותם כלומר שיקנו שדותיהם וכרימיהם בדמים קלים לרוב דקק והם מביאים ארם לוח הדרוק במרוכזהים גם הרשעים לקיחתם הם עצמם לעבדים כמו שאמר כי ימוך אחיך עמך ומכר לך : ואגונו ים בעבור נעלים . אפילו בעבור נעים שהוא דבר קל חושבים לקנותם בגלגליהם אשר יוכלו ויונתן תרגם בעבור נעלים בדיל דיחסטון וזכר כתבנו מירושלם למעלה : ומפל בר נשבייר . ואמרם גם הם אפילו מפל בר נשבייר להם בעת היקיר שאין דרך למכורו בשאר עתים וכפל בר הוא מה שנופל התח הכזרה כשכובדיו החמה שהוא סגולה החפיה לא יאמרנו בני אדם אלא מאמרנו אותו לעשות הגדלים כביה אלא אם כן הוא יקיר גדול שאוכלים אותו העניים ברוב הדוחק : (י) נשבע ה' בגאון יעקב . גאון יעקב אר"ל גאון יעקב בית המקדש כמו את גאון יעקב וביית המקדש הוא גאון יעקב כי שם שכן הכבוד ונשבע בכבודו אשר נשבעו בביקב והם בעוונותיהם סילקוהו ממנו : (ח) העל זאת לא תרגז הארץ . אם על זאת הרעה לא תרגז הארץ דין הוא שיתרגז הארץ מסבוכה ותהפך : ואבל . וישחת כל יושב בה כי מי יוכל לסבל חסם גדול כזה וכמו שנשחתה הארץ במלכות חסם כפני החסם כן ראוי שתשחת הארץ הואת כפני החסם כזה : ועלתה כאר כלה . ונגרשה ונשקפה כיאור מצדים דין היא שהעלה כולה מים כמו היאור המצדים שעלה ומתגבר ומתפשט על כל הארץ כאור כמו כיאור וכן אמר למטה הפסוק ועלתה כיאור

מצודת ציון

ר"ל כמו ב' נשבעתי וכמו שאמר למעלה בנפשו והוא יתברך הוא גאון יעקב אר"ל גאון יעקב בית המקדש כמו את גאון יעקב אשר אהב סלה . וכן אבד למעלה מתאב אביו את גאון יעקב וזאת לא תרגז הארץ . אם על זאת הרעה לא תרגז הארץ דין הוא שיתרגז הארץ מסבוכה ותהפך : ואבל . וישחת כל יושב בה כי מי יוכל לסבל חסם גדול כזה וכמו שנשחתה הארץ במלכות חסם כפני החסם כן ראוי שתשחת הארץ הואת כפני החסם כזה : ועלתה כאר כלה . ונגרשה ונשקפה כיאור מצדים דין היא שהעלה כולה מים כמו היאור המצדים שעלה ומתגבר ומתפשט על כל הארץ כאור כמו כיאור וכן אמר למטה הפסוק ועלתה כיאור

לצות . ענין עקוס וזכר סלינו כמי וכו' הוא טען : (י) נעלים . מנעלי כהנל : ומפל . מל ספסל : (ח) תרגז . ענין מטעם כרעה : ואבל . ענין שמחסה כמו מלכה אלמה (ויאל ח') : כאור . כמו

דלים . כ"ל נקט מהם כל כספם כזמיה עד שלה ישרא עמומה נידם ונקסה אותם ככסף לפנות עמיהם עטרה : בעבור נעלים . ר"ל נקסה אותם כדבר מועט בעבור זון מנעלים : ומפל בר נשבייר . מ"ל חיו מורמיה לא יפלו להם עטרה נקיה חלה עטרה עד עטרה כס סמולת ככהם יקנו עם הפסולת : (י) בגאון יעקב . בית המקדש יקבלו כן : (ח) העל זאת . וכו' על עטרה כוחה לא תרגז הארץ ואלה ישחתו כל יושביהם עם : ועלתה כאר . ר"ל הוה שמחסה כמים על כלה כמו סילוח : ומפשה על הארץ בלמה והשקפה כהמות : ונגרשה ונשקפה . פירוש ע"מ

משלי חכמים

בכסף בלים כדרי צו כופיין פרי וילקבדר די ארעמי ליימ אונ דעם אביין פון וועגיין דעם פרי שליסונג פלומור כדרי זיי זאלין אוועק נעמען דיא פעלדער פון דעם אביין וום ער האט צווישין זייערי פעלדער און זאלן פרי שליסון און ארום צאקמען זייערע פעלדער אלרי אין אליינעם דם קיין אנדער פעלד נאר גיט תפסיק זיין צווישין זיי ויפלי בר נשבייר אונ דם ארום פאלונג פון דר תבואה פלומר דם פסולת וום פאלם פאלונג פון תבואה ווען קען בריינגיט וום וועלען מיר אוך פאר קופין די ארעמע ליימ אזוי זאגין דיא מוכרי תבואה : (י) נשבע ה' בגאון יעקב דרום האט נאמ גישווארין ביי דעם הערשאפט פון יעקב אויב איך וועל פרי געסן ביו אייביג אלרי זייערי בייז מעשים : (ח) העל זאת לא תרגז הארץ איז דען די יוקד אלזיין גיט

יעלם און נעמען ארעם ניווארין . אפאקלה איז יוקוסין צוא אים זייערע אנטענען פריינד האט ער גינעקן דיא מיאוסע ווייב גייט ארום אין שטוב האט ער אים גיפירענט דאן מיר פארט יוקוס אפאסו גענוקען אזוי אמיאסע ווייב און אשעלעפע . האט ער גיזאמט ווייל זיא האט געהאט פיל נעלים . האט ער גיפירענט וויא איז ווייל נעלים . האט ער גיזאמט . ווייל זיא איז אשעלעפע . האט זיא פארלארין דאס פארקעניגן דורך אירע שלעכטקייט . אזוי סתהם דער יצר הרע מיש דעם מענטש פרייער רעם ער אים איין ער זאל גענען און גענען נאר ער זאל פאר זאמלען אנטרום פאר מערין . אז ער האט שוין גענאויט און גענאויט און האט שוין גיטאקען אלע געבריות . נאכדעם געהט דר יצר הרע ער מענטש זאל דאס נעלם פארלירען . און זאל נאר בלייבן בייא דיא געבריות . זאגט דער נביא דא איז אויך אזוי ניווען . דיא רייכע מענטשן וואס האבן געהאט פיל תבואה האבן זייא גיזאמט ווען וועט שוין קופען דער יאחר שפטה און זיא ארעמע ליימ וועלען גיט האבן וואס צוא גען וועלען זייא אונג מוין צאהלען

ראוי דאס די ערך נאל צייסקערען און תרוב ווערען איבער איר וואל כל יושב בה אונ עם זאל מרויערין אימליקער וואס ויצט און דער ערך ועלתה כאור כלה

וַיִּגְרָשָׁה וַיִּנְשָׁקָהּ בַּיּוֹר מַצְרִים:
 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נָאֵם אֲדֹנָי יְהוִה
 וְהִבֵּאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצְּהָרִים וְהַחֲשֵׁכָתִי
 לְאָרֶץ בְּיוֹם אֹר: וְהִפְכֵתִי חַיִּיכֶם
 לְאֶבֶל וְכָל־שִׁירֵיכֶם לְקִנְיָה וְהִעֲלִיתִי

מלך במשפחתיה דסי
 כמי נהרא ונחפנה פולה
 ויהיה ית נהבא
 ותשקע פנה מצרים:
 ויהי בעדא הדיא
 אמר וי אלהים ואכסי
 שמשא פד בטהרא
 ואקביע לארעה ביום
 נהור: וואהפך חגיבון
 לאקלא וכל השבחהבון

רשי' ת"א חסמ סלמיס: מ"ק ס"ה: חגיגס ח"א: ס"ה ס"ו: ע"ל
 ונשקתה קרי
 בהר"ק ק"א

כפיס כסה אור (אובז ב"ו) ופינ עק אורו (סס ל"ו) ועלתה
 כעין גסס כולה חפיל' והשכה: ונגרשה ונשקעה ביאור
 מצרים. ילום שלה אחת למ' טה ומסקה את הארץ
 וכשהוא עולה מעלה רפס וטיט על שפתו וכשחוזר מהסקות
 חוזר על גותחו ומימיו מטללין והוא קרוי שקוע שהטיט
 העובר את מימיו שקע ונגרש כמו ויגרשו מימיו רפס וטיט
 (ישעה ל"ו) חף הארץ תקיא רשעים שנתוכה ואל"כ תטה:
 (ט) והובאתי והשמש בצדהרים. כשהוא שלום גדול תהא
 מפלה סחלוס ואמרו רבותי' (מ"ק כ"ה) זה יומו של יאשיהו
 שמת כהרז של שלום כמו שזמרו רבותיו (מענית כ"ב) אין לך
 הרב של שלום יותר מפרעה נכה שאמר לו ליאשיהו מה
 לי ולך וגו' לא עליך אתה היום (ד"ה ב' ל"ה) לא עליך אני
 בא היום כי אם לעבור דרך ארצך אל בית מלחמתי וגו':
 השמש. מלכות בית דוד נמשלה כשמש שאמר וכסלו
 כשמש נגדי (תהלים פ"ט): (ו) והפכתי חגיבים לאבל.
 כענין שגאל' וכל יהודה וירובל' ומתאבלים על יאשיהו (ד"ה סס)
 כענין שאמר (סס) ויאמרו

אבל עזרא

הארץ על המים: (ט) והיה: אשנה המנהג לצוה השמש
 בחלי היים כדרך וקדר עליהם היום: (ו) והפכתי.
 ושבתיה. טע' הארץ כי כל יושניה יתאבלו כאלל אז על
 שוקע בחפירות ובגבים שחופרים סביבותיו וכן ישקטו הם
 בגלות ויונהו תרגם ויסק עלה מלך וגו' ונשקעה. ונשקה
 כתיב והחביב עיני כשקה כמו כי כלל משקה רוצה לומר
 שהיה בלה מים והקוין ונשקעה הוא כמאר יהושע שהיה שקיעה
 בתוך המים: (ס) והיה ביום ההוא. ביום חרבן הארץ: והבאתי
 השמש בצדורים. משל על רוב הצרה שיהיה להם על דרך
 שאמר וקדר עליהם היום: (ו) והפכתי. ושבתיה כאלל יהוד.
 אשים הארץ לאבל גדול כאב המתאבל על בני יהוד שהוא אבל

מצודת דוד

המים הסוססיס יגרשו רפס וטיט ואל"כ יהיה נשקע הרפס וסוסיס
 נגדה אל רקמות המים כמו יאור מלרים שבעת שנתגבר וטלה
 מעלה רפס וטיט ואל"כ שוקעים נמשל כ"ל מהבין לשמעת דמסס
 מן ההבין ואל"כ הים הכלותם: (ט) והבאתי. אשקיע את השמש
 בצד היםים צינן תקפה כ"ל בעת שבו בעסקט ושלק תהא הלרס
 והוא כפל עיני צמ"ט: (ו) והבאתי. תמונת שמתה סמ יהיה לכל
 ותמונת היםים יהיה העלית. ר"ל אלה עליהם לרס עד

פירוש ע"ט

פיר חיל אזו ווי נואקער פון איין טייך אונ וועט ווי
 גאר צו דעקין ונגרשה ונשקעה ביאור פגרים און רי ערד
 וועט ארום טרייבן רי רשעים פון זיך און נאך דעם
 וועט זי זיין געשטילט אזו ווי דער טייך פון ספריים
 דאס איז דא גרעסע הצלה וייערע וועל איך וויא סונקעל
 מאכט דא זיין. וייער נליך וועט אויך קערן. וועלן זיין גאר
 גלייבן ביא ויערע עבדות וואס ווי האבן גיטאקן:
 פאר הבואה און פיר וועלן געבן אפאלשע וואס און
 אפאלשע קאם וועלן פיר וועלן פאלען פיל נקלם. אבער
 הקב"ה וועט וויא ניש לאזן נלקיח זיין אלאנגע צייט. און
 באלי די מיטן קאם אין דאס צייט וואס וויא וועלן פייגען
 דאס איז דא גרעסע הצלה וייערע וועל איך וויא סונקעל
 מאכט דא זיין. וייער נליך וועט אויך קערן. וועלן זיין גאר
 גלייבן ביא ויערע עבדות וואס ווי האבן גיטאקן:
 ליים אויף זיין בארשין און אז ער קערט זיך אום
 וואסערען וועלן ווידער לאקער ווארום די ליים וינקט
 תהא נאם אדני אלהים און עס וועט זיין אין דעם ראויגן
 טאג ווען יאשיהו המלך וועט שטארבן ואגם גאם דער האר
 והבאתי השמש בצדהרים וועל איך מאכען
 אונקער זיין די זון פלוקר דאס מלכות בית דוד אין
 מיטן קאג והשכתי לגרין ביום אור און וועל מאכין
 פונקסער צוא דר ערד אין איין ליכמיגין קאג דען
 יאשיהו וועט גיטיים ווערן אין איין צייט פון שלום:
 (ו) והפכתי חגיבים לאבל וכל שיריכם לקנייה און איך
 וועל אונקערן זיין גאר פונקערן און פונקערן אויף
 יאשיהו

**הַיְפוֹת וְהַבְּחוּרִים בַּצֵּמָא: יִי הַנְּשֻׁבְעִים
בְּאִשְׁמַת שְׁמֵרוֹן וְאָמְרוּ חֵי אֱלֹהֵיךָ הָן
וְחֵי דְרִךְ בְּאֵר־שֶׁבַע וְנִפְּלוּ וְלֹא־יִקְוֶמוּ
עוֹד: ט רְאִיתִי אֶת־אֲדֹנָי נֹצֵב עַל־
הַמִּזְבֵּחַ וַיֹּאמֶר הָךְ הַכִּפְתֹּר וַיִּרְעֶשׂוּ
הַסִּפִּים וּבִצְעַם בְּרֹאשׁ כָּלֶם וְאַחֲרֵיתֶם**

מִיָּבִין וַיְהִי מִקְרָפִין
וְרָקַן בְּצִוְהָא: יי די
מִקְרָפִין בְּחֹבֶת שְׁמֵרוֹן
וְאִקְרִין מִקְרָא דְמִלְתָּא
די בְּדִן וְקִמְרִין גִּיבּוּסִי
בְּאֵר שֶׁבַע וְיִפְּלוּ וְלֹא
יִקְוֶמוּ עוֹד: א אָמַר
עָמוֹס נִבְיָא חֲזִיתִי יְהוָה
וַיִּקְרָא דִּי אִסְפֵּל ק
מִבְּרֹוּכָא וְיִשְׂרָאֵל עַל
מִקְרָבָא וְאָמַר אִם לִית
עָמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל תִּיבִין
לְאוֹרִיתָא מְפִי מְקַרְבָּא

ת"א באשמת שמרון . טס ח: טו: אלהיך הן . שבת ח) 25 נצב על המזבח . ר"ל על המזבח (י) :

מדר"י קרא

שוב לא נתבאר נביאים לישראל כי אם חגי זכריה ומלאכי :
(יד) ואמרו חי אלהיך הן וחי דרך באר שבע . שכשהיו רוצין
לישבע שבועת אמת היו נשבעין חי אלהיך הן וחי דרך באר
שבע שהלכתיו לו לעגל שבדן ולעגל שבבית אל : וגפלו ולא
יקומו עוד . ושמעלו שירת השבועים שוב לא תורו :
ט (א) ראיתי את אדני נצב על המזבח . זה בעשר הסעות
שנעשה שכיבה סביב המקדש : ויאמר הך הכפתור
וירעשו הספים : זה כפתור שבאמצעי הגג . שכהגג נופל
וירעשו הספים שהגג נלחח ועל יאשרוהו הוא אומר שנתרג
והבית נחרב : ובצעם בראש כלם . בראשיתו התחיל ובצדקתו

רד"ק

השמש על ראש יונת ויתעלה ויבשרו רבותיהו לל שאם נתעלפה:
הבהולות הופות והבשרים בצצא . אפילו הבהולות והבשרים
שדרכם להדמסק בתעורר העולם יצארו על דבר ה' לטמנו
לאורך הים כי שפס סתם יתארו אליו באר : (יה) הנשבעים
באשמת שמרון . כמו שמואסים היום דבר ה' ונשבעים באשמת
שמרון וחי אלהיך הן תהיה חי הן יתארו לו עוד ולא ימצאוהו
ואשמת שמרון דוא הנגל אשר בבית אל תהיה אהוה בשפת
כי ראש כלבות אפרים שמרון והכלבים הם המחקקים בנבנות
העגלים ותעם אהוריהם כמו שפירשונו למעלה : ואמרו חי
והוא הנגל כי תאחד היה בן יהוה נשבעים באהוה שבבית אל
סוף תהיהם היו הלכבים אל הנגל אשר בן שורא בסוף התרומם
על המזבח בבית המקדש : ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים .
והכפתור הוא המשתקף אשר עליהם וקרא כפתור לפי שצדקתו
ירעשו הספים : ובצעם . הפליה פועל בשני משקל הוא צווי

מצודת ציון

כמו בנין עולמי (יטסי"א: א') : (יד) באשמת . משפט סתם וכן מקרא
העמוסי"ם כן משפט עונדים וכן מקרא משפט עמו"ם והשפט
עמוס (דל"ח ח') : עיר . ענין זמן רב והנאמתו ויבן על נאמתו עוד
(ב'חש"ת מ"ו) :
ט (א) הכפתור . הוא הכפיתוף וקראו כפיתו לפי שפושין בו יצווי
כפתורים כעגולים ענין הסתרים וכן כפיתורים יצווי ולפיכך
(ב') : וירעשו . ענין מנוטע ענין הסתים . הם העגולים כמו
וסף כעגל (מקול"ט') : ובצעם . המדת עבדים כמו על צד קסף

רש"י

בצמון מסכה וזעלפה (פשמיי"ר בלע"ו) : (יד) חי אלהיך
אן . אחד מן העגלים שהעמיד וירכסם בדן :
ט (א) נצב על המזבח . מסהלק מכרובא למדכחא דרך
ישיבה חוץ על מונח הזהב שהוא כהיכל והוא מעשר
מסעות שסעטה סביבה : (ה) הכפתור . סווא בראש הגג :
וירעשו הספים . אסקופות הבית התהנונות כך והרג
מלך וירעודו הסרים : ובצעם בראש כלם . כמו ופלעט
ו"ת כפתור המנורה עפי מרתחא ויתקטל מלכא יאשיהו

אבן עזרא

גם כנביאים : (יד) הנשבעים . ואשר יפחדו ממנו כן יהיה
ונפלו ולא יקומו עוד :
ט (א) ראיתי . במרחות הכנזאה ראה כנוד השם לנב על
המזבח וזו לאלה מן המלאכים הך כפתור פתח בית
ה' כי כן המנהג לשום כפתור למעלה מן הפתח והוא כעין
חפוח אשר יטמכו עליו הספים : ובצעם . כמו ופלעט

אלהיך הן . ויאמרו כשנשבעים אחד לחברו חי אלהיך אשר בן
ובאהו אשר בן : וחי דרך באר שבע . כי במאר שבע שהוא
האחר כבו שכתבו מרן ועד באר שבע וירוב שבע דכבוש
מלעבוד אהוה אשר בן . כמו שכתוב וילכו העם לפני האחד עד
אחת שצושיין כי יפלו ולא יקומו עוד . ויונתן הרגם דפקייטיין
זו נצב על המזבח . אחר שראו הנבואה כבוד ה' נצב
אמר למלאך שיכה כפתור החיכל והספים הששתי מנוורת השער
בו כפתורים ופרחים ואמר לו שיכה הכפתור ומסכת הכפתור

מצודת דוד

יתעלפו הכתורים והכתולות . כי לא ימלאו מים לשחוח כלבד
ילכו בגולה : (יד) הנשבעים . ר"ל כי הם כשנבעים כפסל של
שמורון ובמנוטעם ויאמרו זה לזה הכינוי נצב חי אלהיך העגל
העומד בן : וחי דרך . ר"ל כי הולכי דרך נצב על המזבחות
שנעשו כס עגולים כמ"ם ונאר שפע לה חצוניהו (לעיל ה') : וגפלו .
לכן יפלו ולא יקומו עוד . ר"ל צומן בית כשני לא יקומו חלל בגולה
השטורים יקומו כלם ויאמר להם :
ט (א) הך הכפתור . הם כלם סתם : הוא הכפיתוף והעגלה
הוא ירעשו כהעגול ר"ל כהגגן המגן וירעו הצבים ועל
יאשיהו יאמר כי החר כהבנין הוא הובטלה המלכות ולא היה עוד
מלכים מן המלכה והמן שושב על הפלגן מ"ם ב"ב (כ"ג) ופלו

פירוש ע"ט

בחורים פון וועגין ד'ארש'ט : (יד) הַנְּשֻׁבְעִים בְּאִשְׁמַת
שְׁמֵרוֹן: וואס זיי שווערין בייא דר שולד פון שווקרין
ב'לובר ביי די היידענישע געצין וואָרן מ' אַלדער הן
אונ זאָגן איינער צום אַנדערן אונ וויערדי שבעות
ביי דעם לעבין גישווארין פון דיין נאָט ווס איז אין
דן דס איז דער עגל דני דרך באר שבע אונ בייא דעם
לעבין גישווארין פון די ווס זיינען אין וועג פון באר
שבע אונ דרום גיפן וואָן יקוב ער וועלן זיי פאלין

אונ וועלן גיט אויף שפּיין נאָה :

ט (א) זאָגט דר נביא ראיתי את אדני נצב על המזבח איה
האב גיזעהען נאָט איז גיזשאַגען אויף דעם
מוֹבֵחַ הַהוּב וּסְ אִין הַיִּבְל אִין וַיִּאֲמַר הָךְ הַכִּפְתֹּר וַיִּרְעֶשׂוּ
הַסִּפִּים אונ ער הם גיזאָגט צו מיר שלאָג אויף דעם
קָנָאָפ וּסְ אִין שפּיין דאָה איז אונ ווי וועלן שְׁמֵרוֹן
אונ זיכעדין די שוועלען פון דעם הוי דס איז אִין
סיבן דס דר מלך יאשיהו וועט גיזעהען ווערין אונ

בַּחֲרֵב אֶהְרֹג לֹא־יָנוּס לָהֶם נֶס וְלֹא־יִמְלֹט לָהֶם פְּלִיטָה: בְּאִם־יִחַתְּרוּ בְּשֵׁאוֹל מִשָּׁם יְדֵי תַקְחָם וְאִם־יַעֲלוּ הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם אֹרִידִם: גְּוֹאֲמֵי־חֲבָאוּ בְּרֹאשׁ הַכְּרָמִל מִשָּׁם אַחֲפֵשׁ וְלִקְחָתִים וְאִם־יִסְתְּרוּ מִנְּגַד עֵינַי בְּקַרְקַע הַיָּם מִשָּׁם

אתקטיל מלקא יאשיהו
ויתרב ביקא ויהפגרו
עזרתא ומני בית
מקדשא קשביא יתכון
ושאריהון יקרבא
אקטול לא יערוק להון
ועריק ולא ישתיב
להון דמשפתיוב: ב אם
ידמון לאטקרא
כדב שאול ספקון
קמיקרי יך קרינון
סמיהון ואם יסקון
בטורין דרמין עד צית שמאי
מן פקן במיקרי יתהונן: ג ואם
ידמון לאטקרא ברישי מנדלי
כרפאי ספקון אפקור ברשין
ויקלשונוןן ואם יטמרון
מן קדם מיקרי בניסי יקא סתפן

רש"י

ורעשו הספים ויחריב ביתא ויתפגרון עזרתא. וכלעס כראש כלס ומלטי מקדשא כשניא יתכון. וכלעס כנומוס ינלה כראש כולס: (ב) אם יחתרו בשאול. אם ידמון לאוטמרא כשאל: ידי תקחם. כמימרי יזכריון שטלוהון: ואם יעלו השמים מתמן כמימרי יתהונן: (ג) בראש הכרמל. בריש מגדלי כרכיא: משם אחפש. מתמן אפקוד כזוין ויכלשונוןן:

אבן עזרא

מטעם המקום כי יפלו על ארצי הכות הם הכהנים ואחריתם. כנייהס כמו ולא להריתו: (ב) אם יחתרו בשאול. למען וכחוב ערוס שאלו כגדו: בראש הכרמל. יערו וכלמלו ואם כקרקע יתכנו נחש והוא דג נעלו דומה לנחש וכחוב נחש כרזי חוש וקלחון: (ג) ואם. כל

יבצעו ויתרגם פתוח אותה פתוח בצוע יתה בצועין. ופי' בראש ויבצעו ענין חתיכה וכתיבה כמו כי הרגישו יתו ידו כולם כי שווא בראש כולם הם הכהנים ואמר שיבצעם האל יתברך כי גם הם פשעו בו: ואחריתם. שאר העם. כמו ואחריתך בראש יפול כמו עקר וקרא העם אחריה לפי שהם אחריה לראשי העם והכפחור שאמר הוא משל לראשים כמו שווא ראש השער וכן היה שאמר שראה שחיה נצב על הכובת לומר שלא רצה בעבודת הכהנים: לא ינוס להם נס. כמותם שנתחייבו הרגתם כי הם שנתחייבו הרגה מהם שנתחייבו נלוות: ולא ימלט. שיחבא או שיניחו האויב מלחגרו. וינתן תרגם כן אמר עמוס נבואי חזקיהו וגו' ובריש ראיהו את ה' נצב על הכובת שהיה עומד על הדיר לזכותו והוא חך הכפחור והוא יאשיהו וירכישו הספים אלו כנתיקין שלו וזאת בראש כולם אמר ר' פנחס אמר ר' יוחנן משל למה שהיא מלאה עונות מי מקביר בה גול והוא יבצעם בחרב וירדו בחרב והוא כל העונות וכל היתדות אוטר משמיה דרבי יוחנן משל לכני אדם שהיה בהם עכ"ל ונלו עריות ושפיכות דמים הנעוץ שבהם שקול כנגד כולם: (ג) אם יחתרו. אין להם מנוס ומפלט כמני לא למעלה ולא למטה וכמני זה זכר שאול ורשעים כמו שאמר דוד אם אסק שמים וגו' וענין חתיכה כענין חתיכה כמו ואתחור בקיר: (ג) ואם יחבאו בראש

מצודת ציון

שפטים כ': ואחריתם. כן יקראו הכהנים והענת כמו ולא להריתו (דמל"ה): ינוס. ענין בריחה: להם. כמו מוס: ימלט. ענין הכמטה: פלים. ענין טלחה כמו פליט ושכיר (חוכה כ"ב): יחתרו. ענין חפצים בקרקע כמו חחר עמקן כמים (חוכה כ"ד): בשאול. ענין חפצו עמוק: (ג) יחבאו. ענין הסתהם כמו הכי כמעט נעט (שפטים ל"ג): אחפש. ענין חקירה כמו להיות נחלסם כיד העמוס': (ג) ואם יחבאו. ולא יסתירו טלמס פירוש ע"מ

די הארין וועלן זימערין ויבצעם בראש כולם אונ זייער געלט וועלן פר מריבין ווערין פרייער פר זיי אלע נאחיהם בחרב אהרונ אונ זייער איבער בלייבונג דם זענען זייערע קינדער וועל איה מרגענען דורך דר שווערד פון די היידען לא ינוס להם נס עם וועט גיט קענען אנמלו'פן צו זיי אין אנמלו'פער אונ עם וועט גיט קענען אנמריגען צו זיי אין אנמריגער: (ב) אם יחתרו בשאול פיש'די תקחם ווען זיי וועלן גראבן קלובר ווען זיי וועלן טראקטין צוא בהאלמין זיה אין דר גרוב וועט פון דארמין מיון האנמם צו געמן זיי קלובר זייערע פייגמם וועלן זיי אוועק פירין פון

חשלים: ואחריתם בחרב אחריו. וכל צדקיהו הוא אומר שנהרג חילו ובניו והוא עור: (ב) אם יחתרו בשאול משם ידי תקחם וגו' צדקיהו וחילו שנהרגו בהודך המערה כל הלילות: (ג) בקרקע

לאוטמרא כשאל: ידי תקחם. כמימרי יזכריון שטלוהון: ואם יעלו השמים מתמן כמימרי יתהונן: (ג) בראש הכרמל. בריש מגדלי כרכיא: משם אחפש. מתמן אפקוד כזוין ויכלשונוןן:

רז"ק

ותחז העין מקום צר"כ כי הכנהה בצר"כ כמו שפנים שלחם כן כתבו רבי יונה וכן כתבו ארזי אבי ד"ל לפי שאמר חך צווי ויבצעם גם כן צווי ויתכן ויתכן עבר מוסב לעתיד כפני הית"ו ר"ל ויבצעם האל יתברך ואם האויב אם יאמר על האל יתברך כמו שאמר אהי כן אהרוב שוב ואף על פי שאמר כהחלה ויבצעם לשון נסחר ואחר כך אמר אהרוב כן כנייה הקרא בהרבה מקומות ונתחמה עין ויבצעם מפני שהחלה לילול ופי' יבצעו ענין חתיכה וכתיבה כמו כי הרגישו יתו ידו כולם כי שווא בראש כולם הם הכהנים ואמר שיבצעם האל יתברך כי גם הם פשעו בו: ואחריתם. שאר העם. כמו ואחריתך בראש יפול כמו עקר וקרא העם אחריה לפי שהם אחריה לראשי העם והכפחור שאמר הוא משל לראשים כמו שווא ראש השער וכן היה שאמר שראה שחיה נצב על הכובת לומר שלא רצה בעבודת הכהנים: לא ינוס להם נס. כמותם שנתחייבו הרגתם כי הם שנתחייבו הרגה מהם שנתחייבו נלוות: ולא ימלט. שיחבא או שיניחו האויב מלחגרו. וינתן תרגם כן אמר עמוס נבואי חזקיהו וגו' ובריש ראיהו את ה' נצב על הכובת שהיה עומד על הדיר לזכותו והוא חך הכפחור והוא יאשיהו וירכישו הספים אלו כנתיקין שלו וזאת בראש כולם אמר ר' פנחס אמר ר' יוחנן משל למה שהיא מלאה עונות מי מקביר בה גול והוא יבצעם בחרב וירדו בחרב והוא כל העונות וכל היתדות אוטר משמיה דרבי יוחנן משל לכני אדם שהיה בהם עכ"ל ונלו עריות ושפיכות דמים הנעוץ שבהם שקול כנגד כולם: (ג) אם יחתרו. אין להם מנוס ומפלט כמני לא למעלה ולא למטה וכמני זה זכר שאול ורשעים כמו שאמר דוד אם אסק שמים וגו' וענין חתיכה כענין חתיכה כמו ואתחור בקיר: (ג) ואם יחבאו בראש

מצודת ציון

שפטים כ': ואחריתם. כן יקראו הכהנים והענת כמו ולא להריתו (דמל"ה): ינוס. ענין בריחה: להם. כמו מוס: ימלט. ענין הכמטה: פלים. ענין טלחה כמו פליט ושכיר (חוכה כ"ב): יחתרו. ענין חפצים בקרקע כמו חחר עמקן כמים (חוכה כ"ד): בשאול. ענין חפצו עמוק: (ג) יחבאו. ענין הסתהם כמו הכי כמעט נעט (שפטים ל"ג): אחפש. ענין חקירה כמו

ליות נחלסם כיד העמוס': (ג) ואם יחבאו. ולא יסתירו טלמס פירוש ע"מ

די הארין וועלן זימערין ויבצעם בראש כולם אונ זייער געלט וועלן פר מריבין ווערין פרייער פר זיי אלע נאחיהם בחרב אהרונ אונ זייער איבער בלייבונג דם זענען זייערע קינדער וועל איה מרגענען דורך דר שווערד פון די היידען לא ינוס להם נס עם וועט גיט קענען אנמלו'פן צו זיי אין אנמלו'פער אונ עם וועט גיט קענען אנמריגען צו זיי אין אנמריגער: (ב) אם יחתרו בשאול פיש'די תקחם ווען זיי וועלן גראבן קלובר ווען זיי וועלן טראקטין צוא בהאלמין זיה אין דר גרוב וועט פון דארמין מיון האנמם צו געמן זיי קלובר זייערע פייגמם וועלן זיי אוועק פירין פון

אצוה את הנחש ונשכם: י ואם ילכו בשבי לפני אויביהם משם אצוה את הרב והרנתם ושמתני עיני עליהם לרעה ולא לטובה: ה ואדני יהוה הצבאות הנוגע בארץ ותמוג ואבלו כל יושבי בה ועלתה כיאר פלה ושקעה כיאר מצרים: י הבונה בשמים

אפקיד ית עקמיא דתקיפין קחורא וקמלונגון: י ואם יתבון קשקוא קדם פעלי דקביון סתמן אפקיד ית דקמלין כחרבא וקמלונגון ואשו מיקרי עליהן לבישא ולא קטבא: ה וי אליהם צבאות דני צור בארעא וזיעא וצידון קל דיתבין קה ימיק עליה קל ד קמלונגיה דסגי פטי דברא ויחפניה כולה והשקעה פנה מצרים: י

ו די אשרי בקהוף רומא שכנית יקריה וקנא שפיה

מהרץ קרא

הים. באי הים: (ה) ועלתה כיאר כולה ושקעה כיאר מצרים. שעולה ושקעה כל ארץ מצרים ובעלה על שפת היאור מים ורפש שבו. כמו כן אשקיע הרשעים מהם כמים ששנרשים מים ורפש וישארו הצדיקים: (ו) ואגרתו

רדף

הכרמל. יש מערות בראש הכרמל שיתחבא האדם בהם: ואם יחטרו מנגד עיני בקרע הים. ואם יחשבו לחסור בקרע הים: את הנחש. הוא התנים הגדולים אשר בים והוא לוחץ ויוגהו הרבה ואם ירדו וכו'. ונבי סא הם אי הים: (ח) ואם ילכו. גם אותם שילכו בשבו כמותם שהלכו לבצרים ויתגבן קרח ואשר עמו שהלכו שם ברוצחם וחשבו להנצל שם בחרשם ויחזקו ויבררו על דברי ירמיהו ושם השיגתם החורב כמו שאמר להם ירמיהו: (ט) ואדני יהוה הצבאות. הוא שהוא אלתי הצבאות צבאות סעלה ונכסה הלב הוא יחריב ארצם והוא הנוגע בארץ והכוב כמו שאמר לעמלה תרגו הארץ ורגו הארץ ורדף הרעש ובקבוק הרעש יהיו מים כמו שפירשונו לעמלה יתו שאמר יתמוג הארץ שהיא כמים הארץ בבית כמו ברכיבים תבוננה. והמסך עוד ואמר ועלתה כיאר כולה

בקרע הים. בניסי ימא חיי הים: אצוה את הנחש. י"ת עממיה דתקיפין כחויא: (ה) הנוגע בארץ ותמוג. דמוף כארעא וזיעא. ותמוג לשון עז ו' הוא הנוגע בלרץ

או עזרא
זה דיבר הנביא להזהיר לו לז לכהן נבורת השם: (ד) ושמתני עיני. פירוש לראותו והנה נכון הוא לטובה גם לרעה: (ה) ואדני. העטם שמוזר נזירה עליה: ותמוג. הפך תולעתה כי היא יבישה: ואבלו כל יושבי בה. כדור המבול: ועלמה. נעטם ועלמה כיור שטלה בתמוג: (ו) הבונה. המעט להזכיר זה כי הוא ברא הארץ וכל יושביה ולא יוכלו להסתר ולברוח מפניו והנה בכל הארץ יגע ומיד תמוג ויף כי הלק ממלטי אלפסי הם כן אדם הביטנים בה ושב ואמר כי הארץ לא תעמוד כי אם ככה

ואמר ואכלו כל יושבי בה כלומר ישחתו ויאבדו כל יושביה ולמעלה אמר ואכל כל יושב בה לשון יחיד דרך כלל ויתג אבדו ואכלו כל יושבי בה לשון רחוק פירוש. ועלתה כיאר ולמעלה אמר יעלתה כיאר העולם היחיד. ושקעה ולמעלה נשקעה: (ו) הבונה בשמים מעלתו. כהני ישראל הרבים וקרי בידו וכביתו רבים והשמים הוא כלל לכל הגלגלים והנה הוא בנה

מצודות דוד

ויחפס רוחי (תהלים ע"ו): הנחש. הוא הלויתן הסודם למלש נחש ומ"ש על לויתן וכן נחש (שמי כ"ו): ונשכמ על שנת נשכים בשמים: (ה) ותמוג. מל המנוג והמסס: ואבלו. ענן הסתהב כמו אכלה ארעה (יואל א'): ושקעה. ענן נפילת סודר

ממקום מתחולס ונחפס נלולא חווס ולקחתי נלמס ביד העכו"ם: ואם יתרו. ואם יחשבו להסתר מפני בקרעטי הים: משם. מקרקעית הים אלנה אלו הנחש הוא הלויתן שהוא יכח חווס והכל הוא ענין מליה: (ד) ואם ילכו בשבי. כ"ל הם יכנונו לפני העכו"ם וימסו עלמס גשמי לתתן יתמוג עלימס: משם. ממקום שילכו אלנה חס המיכר להנחם ל"ל לא יושל לסס הכנענה כי עכ"ז יהנוס העכו"ם בלחלות נלחוס: ושחתו ונוי. אשנית עלימס לפחות עמסס יע וכל לעשות עמסס טיבה: (ה) ויה' ונוי. ויכסה ה' הוא כמולל בלחלות מעלה ומסס ויכל הוא לעשות חפלו כלימס וכל דבר: הנוגע בארץ. להשכר יגע הארץ הוא נמס וכלה וכל היושבים בה יכיו: נחשתם. כמים המעלה על כולה כמו שילוח הממסס אל כל הארץ בלחלו לבקשות השמות: ושקעה. ל"ל עס כי בהחלו ינחם המים רפס וישע. הם אלו' חסוי כשקע הכסס והמים לרעה אל קרקעית מים כמו ילוח מלימס בלחור בלחור חסוי כשקע המים ועל המעלה מים: (ו) הבונה. הוא הכונה בשמים מעלתו זה למעלה מים ועל הגלגלים יאמר שסס זה למעלה מים: ואגרתו.

פירוש ע"מ

יושבי בה אונ ויאר מרויערין אלע דו וואם ויצין אין דעם לאנד ועלתה כיאר פלה אונ עם גיימס אויף אין דעם לאנד איין סלך מים פיל חלה אזו ווי איין מייך אונ דעקמ עם נאר צו אונ דס לאנד שפיינעט אוים די רשעים פון ניד שקעה כיאר מצרים אונ וערמס נאך דעם גישמילט אזו ווי דר מייך פון מצרים בלומד ער איז דר גאמ ווס די גיידה איז ארויס גיגאנגען פון אוים עם זאל זיין אזוי: (ו) אונ ער איז דר גאמ הכונה בשמים מעלתו ווס בוינעמט אין היפל ניינע אויבעש שמיך דר אונ דס וואקלונג פון זיניי בשעפניאיש

פירוש ע"מ
ווי איין שלצינג אונ זיי וועלצן זיי בייסין אונ דרגנן: (ד) ואם ילכו בשבי ונוי אונ ווען זיי וועלצן גיין אין גיפענקיגיש פו ויערי פיינט וועל אויך פון דארטן שאפין די וואס מיימין מיט דער שווערד אונ ויאר וועלצן זיי דרגנן ושכתי עיני עליהם לרעה ולא לטובה אונ איך וועל מאן מיין אונ אוף זיי צו פיייון אונ גיט צו גומסין: (ה) ואדני אליהם הצבאות אונ גאמ דער האר איבער עלי חילולה איז דר גאמ הנוגע בארץ ותמוג ווס ער דירמט אז קלומר ער שריימט ארץ אין איין לאנד אונ עם ווערמט פאר וואנגילמט אונ צו נאנגנין ויבאלי כל

מַעֲלוֹתָיו וְאֲגַדְתּוֹ עַל-אֶרֶץ יִסְדֵּה הַקְרָא לְמִי הֵימָּן וַיִּשְׁפָּכֶם עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ יְהוָה שְׁמוֹ: הֲלֹא כִבְנֵי כוֹשִׁים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם-יְהוָה הֲלֹא אֶתְיִשְׂרָאֵל הַעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּים

תָּא וְהַגְדוּתוֹ . מַגִּיד בְּכִי הַמְּנוּחָה מִכְּלוּמֵי הַיָּם וְזֶכֶר לִי כִבְנֵי כוֹשִׁים . פְּסָק י"ז : מַעֲלוֹתָיו קָרָא

עַל אֶרֶעָא קִשְׁמָה דִּי
אָמַר לְכַנְשָׁא מַעֲרֵד
דְּסַגְיָאין כְּפִי נִגְרָא
וּמְבַדֵּר דְּהוֹן עַל אִפְר
אֶרֶעָא וְיִשְׁמִיה : וְהָלָא
בְּכַנְיָן דְּחִימָין אִתְּנוּ
חֲשִׁיבִין קְדָמֵי בֵּית
יִשְׂרָאֵל אִמְר וְיִהְיֶה נֹת
יִשְׂרָאֵל אֶסְקִיָּה מֵאֶרֶעָא
דְּמִצְרַיִם וּפְלִשְׁתָּא

רש"י

מדר"י קרא

והמוג כלומר גזירה זאת מחותני יצאת: (ו) ואגדרתו. קבוצת כריותיו. ל"ח קבוצות הגדויקים היא היתה יסוד הרצון והקרת השמים ששכסו הכל קיים: הקורא למי הים. לדמור לכנשא משריו סגיאין כמי ימח: (ז) הרוא כבני כושיים אתם לי, למה אמנע מלהפרע מכס אחרי אשר חינכם שדים אילי הלל מן בני נח כשאר אמות כבושי אשר נדמיתם להם כענין שנאמר (ירמיה י"ג) והיפוך כושי

על ארץ יסדה. הם היושבים בארץ: הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ. לאותן שהם רבים בני הים להם קורא הקב"ה לבוא על ישראל: (ז) הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל בזה היום. הלא אנכי העליתי אתכם מארץ מצרים בשביל שאתם גזרו לי לעם. וכן הוא אוטר והוצאתי אתכם מהחמת סבלות פצותי והעלתי אתכם מעברותי וגו' ולקחתם אתכם לי לעם והייתו לכם אלהים. ואמר הלאיל ולא שפחתם אתם בריתי חשוכים אתם לפני כפלותים שהעליתו מגלות בכפחור ואחר

עורו וגו' גם אתם תוכלו להיטיב: ה'רוא. כעובתי חמתל צדק חף פלטים כך הולאתי מכפחור כשכאז כפחורים על העוים כענין שנאמר (ירמיה כ"ג) הנה אומר

אבן עזרא

שמים והמעלות הם נגלגלי הרוח והקור והאש כי הם כולם נגלגלים זה למעלה מזה והנה אלה בין הרצון ובין המעים: ואגדרתו. הם המעים: על ארץ יסדה. שהם כלגזרות והזכיר פעם אחרת הקורא לנו הים לנורח המעים להרוד מער והעעם כי אמי הכיותי לכני האדם כל צרכם והנה לויטיב להם אם ישמעו בקולתי ולא מרדו כל ולא ימלטו כי הכל בידי: (ז) ה'רוא. אמר יפת נשי הכושים הפקר ואין איש יודע מי אכזבו ואתם בני אב אחד הייתם אינכם כמו הפלשתי' מכפחור וחרם מקור שנתערבו ויתכן כי פעם הלל

נגלגלים שהם הם"ם וכללים שהם זה למעלה מזה: ואגדרתו קרא יסדה. ואגדה היא האש הדרת והמים שהם לאגדה אלה זה למעלה מזה והם על הארץ והנה זכר יצירת כל העולם מלאה ויפחה והמים איך לא יראו מבני ואין יוכלו להסתדר מבני עינו ורוא ברוא כל העולם ושופם ומשגור על הכל כמו שאמר לו גבואת הרוא ברא הכל וישותת הכל כשרוצה היא הארץ אשר יסדה על שכונתו היושבים עליה אם ירבו להטוא ישותת בנינו כמו שעשה כנבול ובסודם ועמרתה והנה הכל בידו כחומר ביד היוצר שיעשה כלו וישותתה ויעשה כלו אתרן כי הוא יתברך ישותת בנינו כשרוצה בזה דבר והפסח גם בקיום העולם עשה הפסח כמו שיעשה קרא למי הים וישפכם על פני הארץ כמו שפירש למעלה. והתחכם רבי אברהם בן עזרא וז"ל מירש בכניס הארץ המעלות הם שלשה

היסודות שהם נגלגלים זה למעלה מזה ואגדרתו הם המעים ישראל. כבני כושיים שהם עבדים וזה שהם משרתים מבני כוש בן חם שהם נכבדים לעבדים בן היה ראוי שתהיו אתם עבדים לי כי מביט עבדים קינתו אתכם והעליתו אתכם מארץ מצרים: ופלשתיים מכפחור וארם מקיר. זה נפרש בענין תמה ובי העליתי פלשתים וארם כנלותם כמו שהעליתו אתכם מארץ מצרים כי אני העליתי אותם מכפחור גבמור אתכם למי שתהיו שכניכם וזרעו לכם באר והעליתו אתם מארצם וארץ"ם לא העליתי אותם מגלותם כמו שגלותם אתכם מגלותם וארץ"ם שרתי שרתי לא גלו ארם ופלשתיים כשנאמר בנאות אתם כי בימי אחז שהגלה אותם מלך אשור לא קיר כמו שכתיב ויעל מלך אשור אלירס"ם ותפשה ויגלה קיריה וכן התנבא זה הנביא על גלותם כמו שאמר וכלו עם ארם קיריה ופלשתיים גלו במיט צדקיהו כמו שכתוב בספר ירמיהו והעליתו אתם מארץ מצרים וכל גלותם ארץ"ם וזכרם הנבואה בן ידברי הנביאה הם בעיני צדקיהו עבר במקום עתיד שיהיו הוא כאלו נעשה כי ידברי האל יתברך אמת ופירוש מכפחור פלשתים שהעליתי מכפחור כי פלשתיים וכפחורים אחרים היו כמו שאמר אשר יצאו משם פלשתיים ואת כפחורים וכן כתוב בגמטא ירמיהו על פלשתיים כי שודד ה' את פלשתיים שאייתו או כפחור ואמר פלשתיים שגלו מכפחור העליתי אתם מגלותם אתרן בן וכן ארם העליתי אתם מקיר אתר שגלו אליה כמו שהעליתו אתכם מגלותם מכפחור כי הפירוש הנראה לי בפסוק הזה כי בפסוק הזה כי פלשה הוא לפרש. ואכתוב ג"כ מה שפירשו מן המפרשים והבדיל יבחר לו הסוד רש"י ז"ל מירש על כבני כושיים למת אמצע מלהפטר כמס אחרי שאינכם שבים אלי הלא

מצורת ציון

קבוצת כריותיו יסדה על הארץ: הקורא למי הים. לפעולות כעבדים ואח"כ שופכם ומירידים ע"פ הארץ: ח' שמו. הכוונה שהכל שני וכדו ומסך לעצלה לומר חוליו וכן הלא כל מעוליו א"כ שום מעולו להגלל מהפסדנותם שהם מייבשים הנה"ל (ז) הרוא כבני כושיים אתם לי בני כושיים כענין שנאמר (ירמיה כ"ג) הנה אומר

כעומק כמו חשקע ומימיים (החולל ל"ב): (ו) מעלותיו. מלגון פליה כנטיה מתעל ותמר כענין שחלם על כנלגלים: ואגדרתו. ענין קבלי מסח וכן היו לאגודת המס (כ"ב): (ז) כבני כושיים.

כבני כושיים וגו'. כמו בני כושיים שהם עבדים לאדוניהם עבדו עבדים מניח עבדים לכן חסם לי לעבדים: ופלשתיים מכפחור

פירוש ע"מ

הם ער גיגורנט פקטמ אינ באשאפין אוף דר ערד אונ ער אזו דר גאט הקורא למי הים וישפכם וואם ער רופט צו פיר פאךק אזו פיר ווי דר וואסער פון דעם ים אונ פר גיסט ווי אונ פאר שפרייט ווי אויף דר ערד ה' שמו גאט איז ויין גאמן: (ז) הלא כבני כושיים אתם לי זאגט גאט פר וואר איהר בני ישראל ועגמ גלייך ביי מיר אזו ווי די קינדער פון דרא פושיים

הם ער גיגורנט פקטמ אינ באשאפין אוף דר ערד אונ ער אזו דר גאט הקורא למי הים וישפכם וואם ער רופט צו פיר פאךק אזו פיר ווי דר וואסער פון דעם ים אונ פר גיסט ווי אונ פאר שפרייט ווי אויף דר ערד ה' שמו גאט איז ויין גאמן: (ז) הלא כבני כושיים אתם לי זאגט גאט פר וואר איהר בני ישראל ועגמ גלייך ביי מיר אזו ווי די קינדער פון דרא פושיים

מִכְפָּתוֹר וְאַרְם מְקִיר: הַיְהִה עֵינָיו
 אֲדָנִי יְהוָה בְּמַמְלַכְהָ הַתְּשֹׂאָה
 וְהִשְׁמַדְתִּי אֶתְהָ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה
 אֲפֹס כִּי לֹא הִשְׁמִיד אֲשַׁמִּיד אֶת־בֵּית
 יַעֲקֹב בְּנֵאִם־יְהוָה: מִפִּי־הַיְהִה אֲנֹכִי מִצִּוְהָ
 וְהִנְעוֹתִי בְּכָל־תְּהוֹמִים אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל

מהר"י קרא

מקיר כבד"א וגלו עם ארם קירה אמר ה'. וכן עשיתי לבני
 נש וגם הם לא שכרו את בריותי כמו כן: (ח) הנה עיני ה' א
 בממלכה החמה. הוא ממלכות בית ישראל שחמאר להקב"ה
 ולא שפרו את רבותיו: וחשבדתי אותה מעל פני האדמה. שכל
 עשרת השבמים גלו בשנת השע להושע: אפס כי לא השמד

להגלותם ולהיעסם כלל הגוים הנעה רבה ויתורה: כאשר
 רד"ק

מן בני נח באהם כשאר האומות כרשים אשר אינם שבים אלי
 ונדחסם להם כנגין שנאמר ה'הפוך כושי עורו וגו' גם אתם
 תוכלו להטיב הלא בסופיה חולה בחתיי בכס הוא ה'הוציאה
 שחוצאתי אותם מארץ מצרים ומה לי כך בך אפלהים כן
 הוצאתים כמפתור כשאנו פתורים על הים כנגין שאמר
 והגוים היושבים בחצרים עד עזת וגו' כבשו גם את בני עזת
 ושאר סוגי פלשתים היושבים תחתיהם והוצאתים סירם ואף
 על פי כן לא פלשתים לי לעם: וארם מקיר. וכן אמר תמיד
 להעלות ארם מקיר שסנצריב הגלה אותם פאראם לאש ולקץ
 היכיכם שחכמל מלכות אשר יאז כשם. ותחכם רבי אברהם
 בן עזרא כתב כי אמר ישת כי בני הכושיים הם הפקר ואין אית
 מהם יודע מי אביו ואתם בני אב אחד הייתם ואינכם כמי
 פלשתים כמפתור וארם מקיר שהתערבו זה בזה ויתכן כי טעם
 הלא את ישראל העליתי הנה דבר ידוע כי אני אביכם וכן

אמר משה הלא הוא אביך קנך וכו' כשאר ישראל עתה עתה
 מקיר וארמוני אבי זיל פירש הלא כבני כושיים אתם שאינם משתנים בעולם בל יטיחם כן אינכם סרים כדרכיהם והרעים
 הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתים כמפתור באו להם הבשתותים שהחריבו אותם וכן אמר יצירת
 הרעים היושבים בחצרים עד עזת כפתורים היוצאים כמפתור השבידים וישנו תחתם כן נראה שהרעים בחצרים. בולת
 היה עד עזת ועוד מצרי פלשתים והכפתורים היוצאים כמפתור השבידים וכל הנבואות שאמר כמפתור הוצאתי הוצאתי
 הפרשה ליום רבים ושנים ארוכים היו וכן וארם מקיר בא הגלת פלאמר שהגלה שם כמו שאמר ויעל מלך
 אשר לא דמשק וגו' וכן אמר בהחליט נבואתו וכן שהיא נבואת עמוס וגלו עם ארם קירה וכן אמר כבאן ופלשתים כמפתור
 כי פלשתים כמפתור בא להם השודד וארם מקיר בא להם השודד כמו כן ויתכן לא חדש בזה הפסוק דבר אלא שהרגם
 כבני כושיים כבני רחמים כושיים נכתב בשני יוד"ן ונקראה הראשונה וכן ופלשתים: (ח) הנה עיני ה'. כמפתור החסאה.
 הוא מלכות אפרים כי כל המלכים היו רעים וחסאים סירבעם בן נבם עד הושע בן אלה: והושבדתי אותה. פירושה המלכות
 אשמיד שלא היה עוד מהם כלך אבל בית יעקב לא אשמיד: (ט) כי הנה אנכי מצוה. זה אני נזר עליהם שאגיע אותם
 בכל הגוים כאשר יעז כברה כמו שניע רגירי החמה בכברה כשכורבים אותה ויפול לארץ העפר והפסולת שבה והנרגמים

מצודת דוד

וארם מקיר. כ"ל כי לפנה את חכם מקיר טיגלו שמה על די מלך
 אשר כבש עמ"י (פ"ג) וכאומרם פאול וכל עשויים ולא טעם
 לזוהר חכמת כסי מה שגשמי' טעם לכן קנייים חכם לי לעצמים:
 (ח) הנה עיני ה'. כ"ל הוהיל וכן הוא וחסם טעמה עד לכן כנה עיני' ו'הכנסתו עממלכה העטלה סיה מלכות הפרים להשמיד
 מוס: אפס וגו'. כ"ל לא אשמיד את בית יעקב את בנין העם מעל וכל כי לנד סמלכה אשמיד ולא יכיה כהם עוד מלך:
 (ט) והנעותי וגו'. טעם נגולה את ישראל עין הכו"ס כמו שטענתין מוחסם כככה להפיל העטל דלך קנתיי חכר עם כל זה
 כלזכות הגמות לא יפל לזמן דכן קנתי כככה כי כל לעם קנתי כככה בן ארץ לארץ ויפול לארץ העפר והפסולת שבה והנרגמים

פירוש ע"ט

פר מיליג'ען דם קניגרייך פון אפ דר ערד אפס וגו'
 נייערט דאס איה וועל גיט פר מיליג'ען דאס היז
 גיזינד פון יעקב אזו זאגט גאט: (ט) פי הנה אנכי מצוה
 דען זון איה גאט וועל שאפין תגישתי אוני וועלן צו
 שאקל'ין דם הזו ויערד פון די ישראל צוועלן אלע
 פעלקער באשר יעז כברה צו אוני איין זאך וזו ווערם
 גישאקל'ם אין דר זיפ אונ דם שפינדריל וויל גיט

רש"י
 (דברים ז') כשזו בני עזת וכו' וכו' ארם כרני פלשתים תחתיהם
 והוצאתים מידם והעפ"כ לא עשיתם לי לעם: וארם
 מקיר. וכן אני עתיד להעלות את ארם מקיר טיגלם עם
 סנצריב ולקן הימים כשהכל מלכות אשר יאלו:
 (ח) והשבידתי אותה. הממלכה הם בית יהוא. אכל
 בית יעקב לא אשמיד: (ט) כי הנה אנכי מצוה.

אבן עזרא

את ישראל העליתי הנה כבר ידוע כי אני אביכם וכן אמר
 משה הלא הוא אביך קנך ומ"ם מחרץ ישראל עתה עתה
 וככה הוא העליתך ממלכת ומפלשתה ומכפתור וארם מקיר:
 (ח) הנה. מי גרם לכם להיותכם כבני כושיים שלא תדעו
 המלכים שלכם כי כל מלכי ישראל מעל הרע על כן אשמיד
 ממלכת ישראל ולא יהיה עליהם מלך עד גלות סמרון
 והשבידתי בית מלך אשר: (ט) והנעותי בכל הגוים.
 שגלו כהלה וכוונד וערי מדי. וטעם לא יפול צרור ארצה
 כאשר אמר כי לא אשמיד בית יעקב רק מקלחו לכלד ויפת
 אמר כל ממלכות הארץ ישמיד רק ישראל לבדו ישאר ופירושו

אמר משה הלא הוא אביך קנך וכו' כשאר ישראל עתה עתה
 מקיר וארמוני אבי זיל פירש הלא כבני כושיים אתם שאינם משתנים בעולם בל יטיחם כן אינכם סרים כדרכיהם והרעים
 הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתים כמפתור באו להם הבשתותים שהחריבו אותם וכן אמר יצירת
 הרעים היושבים בחצרים עד עזת כפתורים היוצאים כמפתור השבידים וישנו תחתם כן נראה שהרעים בחצרים. בולת
 היה עד עזת ועוד מצרי פלשתים והכפתורים היוצאים כמפתור השבידים וכל הנבואות שאמר כמפתור הוצאתי הוצאתי
 הפרשה ליום רבים ושנים ארוכים היו וכן וארם מקיר בא הגלת פלאמר שהגלה שם כמו שאמר ויעל מלך
 אשר לא דמשק וגו' וכן אמר בהחליט נבואתו וכן שהיא נבואת עמוס וגלו עם ארם קירה וכן אמר כבאן ופלשתים כמפתור
 כי פלשתים כמפתור בא להם השודד וארם מקיר בא להם השודד כמו כן ויתכן לא חדש בזה הפסוק דבר אלא שהרגם
 כבני כושיים כבני רחמים כושיים נכתב בשני יוד"ן ונקראה הראשונה וכן ופלשתים: (ח) הנה עיני ה'. כמפתור החסאה.
 הוא מלכות אפרים כי כל המלכים היו רעים וחסאים סירבעם בן נבם עד הושע בן אלה: והושבדתי אותה. פירושה המלכות
 אשמיד שלא היה עוד מהם כלך אבל בית יעקב לא אשמיד: (ט) כי הנה אנכי מצוה. זה אני נזר עליהם שאגיע אותם
 בכל הגוים כאשר יעז כברה כמו שניע רגירי החמה בכברה כשכורבים אותה ויפול לארץ העפר והפסולת שבה והנרגמים

מצודת דוד

וארם מקיר. כ"ל כי לפנה את חכם מקיר טיגלו שמה על די מלך
 אשר כבש עמ"י (פ"ג) וכאומרם פאול וכל עשויים ולא טעם
 לזוהר חכמת כסי מה שגשמי' טעם לכן קנייים חכם לי לעצמים:
 (ח) הנה עיני ה'. כ"ל הוהיל וכן הוא וחסם טעמה עד לכן כנה עיני' ו'הכנסתו עממלכה העטלה סיה מלכות הפרים להשמיד
 מוס: אפס וגו'. כ"ל לא אשמיד את בית יעקב את בנין העם מעל וכל כי לנד סמלכה אשמיד ולא יכיה כהם עוד מלך:
 (ט) והנעותי וגו'. טעם נגולה את ישראל עין הכו"ס כמו שטענתין מוחסם כככה להפיל העטל דלך קנתיי חכר עם כל זה
 כלזכות הגמות לא יפל לזמן דכן קנתי כככה כי כל לעם קנתי כככה בן ארץ לארץ ויפול לארץ העפר והפסולת שבה והנרגמים

כַּאֲשֶׁר יָנוּעַ בַּבְּבֵרָה וְלֹא יִפּוֹל צָרוּר
אֶרֶץ: יַבְחָרֵב יָמוּתוּ כָּל הַשָּׂאִי עִמִּי
הָאֹמְרִים לֹא־תִגִּישׁ וְתִקְדִים בְּעֵדֵינוּ
הָרֵעָה: יֵא בְיוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סִכַּת
הַיּוֹד הַנִּפְלֵת וְגִדְרָתִי אֶת־פְּרִצִיהֶן
וְהִרְסֹתִיו אָקִים וּבְנִיתֶיהָ כִּי־מִי עוֹלָם:

גפיל כנייה אכן סביבה
 קארעא: י בחרבה
 יתקשרו כל חגי עמי
 דאמרין לא תיגיש ותחי
 ערנא בישתא:
 יא בערנא התיא אקים
 יה סלכותא דבית דוד
 הנפלה ויאכני יה
 קרהון וכנישתהון
 אהקין והשארם בקר
 מלכותא ותגברוהשיצי
 סגי כשרתא התיא
 התבני והשתקלר

ה'א סג' דוד . ספדרין לו זוכר סקודו ויקרא :

סבדין ארצה

למען

מהר"י קרא

אשכח, שאיני עושה מכל וכל כליה בכס: כאשר ינוע בכברה ולא יפול צרוור ארץ. כמו שישנו אדם בתבואה בכברה וסניע הצידוד והפסולת שבתוכו ואינו גופל מתוך הכברה כמו כן אני כניעם בגלות: (י) בחרב ימותו כל השאי עמי. על גלות צדקידו הוא מתבא שנהרגו: (יא) אקים את סוכת דוד הנפולת. על בית המקדש הוא אומר: ובניתיה כימי עולם. ההוא. ואתרי בל עליהם כל חלה יבא יום ההוא המוכן

רד"ק

הסובים שהם גמים ישארו למעלה וכן הצדודות שבה שהם גסים והם סתניעם בכברה אילך ואלך כסוכרין אותה כן ישראל יהנועו ויפלטו בכל הגוים ולא יפלו לכרובי השאי שבהם הדומים לעפר ולפסולת שאין להם תקוה בנאיה ולא ישונו כחמאתם אותם ופלו לארץ והאחרים החיים שיהיו בזמן הגולה אלה אותם שצמחו בגולה ומהו כחשוכה כלם יראו הגולה וישונו לארצם ולא יפלו לארץ: (י) חרב ימותו כל השאי עמי. על אותם השאי שברודו אמר תבני ולא כל הגוים ויקדים בעדינו הרעה שהיו סתאישים מן הפירענות והיו אומרים לא תחרב ותכברו בעדינו הרעה ונעשה כתאות לבנינו ואם תבא זרעה אלה תבא בעבור שעשינו אלא סקרה הוא בעולם כמו שאמר בתורה והלכתם צמי בקרי: (יא) ביום ההוא. ביום הגאולה אקים את סוכת דוד הנפולת לפי שאמר מלכות אפרים תבטל אפר כי מלכות דוד הקים והיא הסוכה על דרך משל כי היא סוכת כל העם: ונדרתי את פריציהן. פריצי ישראל ואמר והירסותיו דרך כלל ואמר ובניתיה על הסוכה:

מצודת ציון

וכנס: בכברה. כיא כעין נסכ ומקדין כס הקעמ ונעמ לו ונשיא לו נעמך (שמואל ב'): צרוור. חסיס נכס של עמך וכן נכס על נמאס כס נכס לרוב (ש"ב י"ז): (י) תיש. עיני הקרוב: ותקדים. עיני הסוכה: בעדינו. רל ענינו: (יא) ונדרתי. עיני כני: פריציהן. עיני פריציהן: וירסותיו. וירסותיו כריס

על חכר על אפרים לסיח פרנס מה נמלכות בית דוד: וירסותיו.

קדושי יקרים

(יא) ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנפולת. די נמרא יאנפ רב נתמן האם גיאנאם צו רב יצחק פאקסער האקסער גיהקדש ווען קיבש בר נפלי האם רב יצחק גיאנאם ווער איז דער בר נפלי האם רב נתמן גיאנאם בר נפלי האם רב יצחק גיאנאם צוא רב נתמן קשית גיאנאם בר נפלי האם רב נתמן געוואקסן יא. ויארנא עס שמיים אין פסוק הקב"ה האם גיאנאם אין דעם טאג וועט קומען קומען וועל איך אויף ששעלין דיא סוכה פון דוד דיא איינגעפאלענע. דאס פיינעס קען דעם איינגעפאלענעם בית הקברש. און ווייל דורך קישת וועט דער איינגעפאלענער בית הקברש גיבאקסן ווערן. דרייקער ווערעם קשית געוויפן בר נפלי. דער פון איינגעפאלענעם בית הקברש. האם רב יצחק גיאנאם אזוי האם גיאנאם רבי יתמן דער דוד וואס צוא אים וועט קומען קשית וועלן זיין ווייניג תלמידי הקבאים. און דיא ארבייט קענען שוין וועם ווערע אזויגן

רש"י

ינוע. מה סוכרין בכברה לאחר שפלו ממנו סוכין הדקין ונותרו הגסין שאין יכולין ללאת ולא המעטע מעטע כלל כמו: ינוע. על ידי חמר ולא יתכן לקרות ינוע. שהוא דבר הכע מאלו: (י) לא הגיש והקדים בעדינו הרעה. כשציל עוטינו לא חמרה הרעה נגשת ולבא: (יא) ביום לגאולה: וכו. אקים את סכת דוד היוד הנפולת. ת"י

אבן עזרא

סוכת דוד על חוקיה שנמלט מיד סנהריב ויאל שמו עד למרחוק וכן כתוב: (י) בחרב. כאשר יפול מה שאינו דגן מהכברה שאין בו תועלת ככה יאכדו רשעי ישראל שסם אומרים בעבור רשעם לא תחרב הרעה לבוא ורבי ורסוה אמר כי בעדינו כמו אלינו: (יא) ביום. יום יאמר על העת:

מצודת דוד

הלדיקים ל"א הסופים וסמורדים: (י) בחרב ימותו. המתים בחרב העושים יהיו כל הסופים שבעמי אחר אומרים לא תבא עלינו הכעס כי אין גמול ופועל חבל הלדיקים יפלו ולא יחלס הכרב: (יא) ביום ההוא. כאשר יתמו הסופים: אקים וגו'. ר"ל לחשוב המלוכה לבית דוד אשר נפלה והיפסלה בימי גוינו: ונדרתי וגו'. את ספלה סכים כה גאדור לו ר"ל לא יענך מה סכים הריסם נמלכות בית דוד כל ימי סגולה של מלכו כלל

פירוש ע"ט

ארום פאלין אויף דר ערך פלומו דיא רינע ויאכין קענען נאר ארום פאלין אפר די גראקע בלייבין איבער אין דר יופ אונ קענען גימ ארום פאלין און וועל איך שאקלען אונ פאר פרייבין די ישראל אין גלות וועלן פאלן די רשעים אפר די צדיקים וועלן איבר בלייבין: (י) בחרב ימותו כל השאי עמי קיט אין שווערד וועלן גיין ווערן אלי ויגרוער פון מיין פאלק ישראל האקרים לא גישי וום זיי ויאן עס וועגין גיט גרייבין אונ פערערין פון אונגערע זינד וועגין דס בייזו צו קומען: (יא) אונ נאך דעם זינד דס בייזו וועט אנועק גיין וועט דער נאך קומען דר טאג וועט איז אן גיברייט זייא ואלין אויס גילייט ווערין אין דאזיגן טאג וועל איך אויף ששעלין דיא סוכה פון דוד וואס זי איז גיפאלין פלומו דאס מלכות פון זיין סוכה אונ איז פער גינארין דס וועל זיך אוף ריכטין וגיבתי את פריציהו אונ איך וועל פאר צאקען זייער

יב למען יירשו את שארית אדום וכל
הגוים אשר נקרא שמי עליהם נאם
יהוה עשה זאת: י הנה ימים באים
נאם יהוה ונגש חורש בקוצר ודרך
ענבים במישך הזרע והטיפו ההרים

פיומי עלמא : יב בדיל
 קריתין ישראל אדרום
 וכל עקבא בית ישראל
 דאתקרי שמי עליהון
 ככן אגא וי עבד דא
 יג הא יומא אתון אמר
 וי וגערע בדיא בחצונא
 ועצר עקבין כמפך בר
 וקרא וירבון מוריא חמר
 מרת

רשי

מלכותא דבית דוד: (יב) למען יירשו. ישראל את שארית
 אדום וגו' ואת כל הגוים כי קרא שמי עליהם. אשר
 כמו כי: (יג) ונגש חורש בקוצר. והשג יום את כל בר
 וכלי יטו את זרע (ויקרא כ"ו) לא ויספיקו למרזם עד שיבא
 הקוצר ולא יספיקו לכזור עד שיבא עת הזרע: תהמונגנה.
 ת"ו ותמלחון קרקע עבודה מתמונגנת כזא עשמים: עטים.
 יין עוב ומתוק:

שאבנא עמי בע כההלה: (יב) למען יירשו את שארית אדום
 וכל הגוים. וס' וירושם. בית ירושם. בית ירושם שמי עליהם:
 (יג) ונגש חורש בקוצר וידרך ענבים כבושך חורש וגו'. חורש
 יריש קבצא וניגה פטינ. וכן בקוצר צדי קבין וניגון פטינ:
 לפי שחורא לשון פילא חורש קוצר כגון אכל שומר. אבל אם
 חות הניגון חלוי כחית' של חורש והיריש בג' נקודות היה שם
 דבר כמו אשר לא מלא כמו קוצר. כגון חורש מיצל. וכן אם היה
 חלוי (בנוגן) ובקראו הניגון של קוצר והצורו נקודת בג' נקודות
 היה שם דבר. כגון אשר לא מלא כמו קוצר. וזה פתרונו ונגש
 חורש בקוצר שכל כך כרובה תהא כצויה שאדם חורש סודו
 למשך חורש בכרם לקצור מההא כהנא חכרים. וככשו ריפא

מהר"י קרא

אבן עזרא

זכשו ישינ אוהו הקוצר התבואה וכן דורך ענבים ישנו

רד"ק

ויס למען יירשו. הפסוק כמו הפוך למען יירשו אשר נקרא שמי
 עליהם את שארית אדום ר"ל איהם שנקרא שמי עליהם את
 אדום ושעם דאמר אבנא אוהא כמו עולם לפני ירשו את
 אויביה שוכניהם והם אדום ופלישתים וכזאב ועמון וזרו שאמר
 וכל הניגון חלוי חורש כפי עולם כי דוד כלך ישראל שם
 באדום נציבים וכן השאר כולם הכניעים לפניו וכן יהיה לעוד
 וירשו הנגב את הר עשו כן יהיה כי עם עשו לא יהיה להם שריד כי
 יהיה שריד לבית עשו כן יהיה כי עם לא יהיה להם שריד כי
 כולם אלא שארית מה שלא יהיה כמנה הרבן עולם כי קצתה יהיה הרבן
 עולם לאלה לזרות על שהרעו לישראל והם את
 אחיהם וקצתה ירשו אותה ישראל וישבו בה: עשה זאת הנה
 ימים באים. חורש בקוצר. כל כך תהיה התבואה רכה עד
 שיתעסקו בקצירת התבואה עד עת החרישה ויפגשו זה בזה
 בתורש הקוצר. כמו שאמר בתורה ובצד ישינ את זרע ופירוש מושך
 חורש גושא חורש אל השדה לוהטו ומה שאמר בושך
 הוא בלשון שאמר גושא מושך חורש והוא עין יקר כמו מושך
 הכמה והחורש יקר לוהטו ויגותו תרגם כמ"פ בר זרעא: והטיפו

זה הפסוק הפוך הוא וככה פירושו למען
 יירשו ישראל את שארית חלוי' וכל הגוים חלוי מות כמתייב
 ואם על המסית ברור הדבר הוא: (יג) הנה. עתה יספר

באדום נציבים וכן השאר כולם הכניעים לפניו וכן יהיה לעוד
 וירשו הנגב את הר עשו כן יהיה כי עם עשו לא יהיה להם שריד כי
 יהיה שריד לבית עשו כן יהיה כי עם לא יהיה להם שריד כי
 כולם אלא שארית מה שלא יהיה כמנה הרבן עולם כי קצתה יהיה הרבן
 עולם לאלה לזרות על שהרעו לישראל והם את אחיהם וקצתה
 ירשו אותה ישראל וישבו בה: עשה זאת הנה ימים באים. חורש
 בקוצר. כל כך תהיה התבואה רכה עד שיתעסקו בקצירת התבואה
 עד עת החרישה ויפגשו זה בזה בתורש הקוצר. כמו שאמר בתורה
 ובצד ישינ את זרע ופירוש מושך חורש גושא חורש אל השדה לוהטו
 ומה שאמר בושך הוא בלשון שאמר גושא מושך חורש והוא עין יקר
 כמו מושך הכמה והחורש יקר לוהטו ויגותו תרגם כמ"פ בר זרעא:
 והטיפו

ותהיה: (יב) למען. עלינו כמו בלחפן כמו למען יוטח ס"ד (שמות
 כ"ג): (יג) ונגש. ענין הקצור והזרע: ודורך. ס' יך למדך
 על פענטים נאול'ס ס'יין: במשךך. מלגון פענטים והולכ'ס:

ועשה זאת. השושה השושה כסוף: (יג) ונגש חורש בקוצר.
 וסחור'ס וכקול' יגשו ויפגשו זה בזה וכן יפגשו דורך פענטים כמי
 נדלית'ס כענטים עד הכניסה: והטיפו. הכנה ענטים נדלו ככרי'

מצורת דוד

שכח לא חקיס לחסח ואכננס לבית בני ומתקין כימי עולם כ"ל כמו
 שכיח'ס מלל כימי דוד פעמו: (יב) למען יירשו וגו'. הוא הפוך
 כלא'ס למען יירשו אל'ס ירשו וגו' י"ל הכנסת'ס חסי'ס כהנ'ס
 יירשו מעט אל'ס שמי קרקע עליהם לבית קרקע'ס עם ה' ס'ס
 יירשו על הסמלית'ס כהמל'ס לבית העכו"ס לבית'ס לנס לענד'ס:
 ו"ל הכנה מנוחה תלמע ויחיו עוסקים בקליב'ס עד זמן כהניסה
 עמק'ס ומולך המנוחה לירייה כ"י ירשו הענבים ויחיו עוסקים

פירוש ע"מ

זיערי בראה אונ דם צוא פירונג פון דעם מלכות
 ועל איה אויף רעכטן אונ ועל עם פויען און ווי
 עם איז גיווען אין די ערשטע טעג פלוקר אין דיא
 קעג פון דוד: (יב) למען יירשו וגו' פון וועגין די
 ישראל'ס קום סיין נאמען ווערעם אן גירופין אויף זייא
 זאלן זיי יירשנן דם איבער פלייבונג פון אדרום אונ
 אלע היידען נאם גא' עשה זאת און זאגט נאם זרע וועם
 קאן די דאזיקע זאך: (יג) הנה ימים באים נאם ה' גון
 טעג וועלן קומען וואך נאם די איין גרויסע ברכה
 וועם זיין אין דר הבואה אונ און דם פירות ונגש חורש
 בפיצר אונ ער וועם גי'עגה'ן אונ בגעגע'ן דר אקער
 מאן אין דעם שניידער קום שנייט' די הבואה פלוקר
 מען וועם ניט צייט האבין אויס צו אקערין ביז עם
 וועם קוקן די צייט פון שגים וירד' ענבים במשך הדיע
 אונ דער קום פרעט די זיין מרוידי'ן וועם בגעגע'נען

לוקמו יקרים

פאלקענר ווערין פון פיל פארשקייט אונ צרות ויאס וועם קוסען
 אויף דער ועל'ס. אייבער איין צרה וועם אונזען גיין וועם שוין
 דיא אנדער'ס קיינין. דיא רבין האבין געלערנטס דיא געשעט
 זיינען יאהר אייבער קשית זיינען קיינן וועל'ן די יאהר'ין אנדער'ס
 ווערין. דיא דעם געשען יאהר וועם ניט גיין אויף דיא
 נאנצע וועלט גלייך. קאר אין איין שטאם וועם רעגענען אונ
 אין דיא אנדער'ס שטאם וועם ניט רעגענען. דאס אנדער'ס יאהר
 וועם זיין אנדער'ס. דאס די'סען יאהר וועם זיין אנדער'ס
 וועל'ן. עם וועל'ן שארדי'ן. דיא די'סען פאנגען אונ זיינענר
 אונ קייניק קיינדע' אונ חסידים אונ פרוכע פענסקי'ן אונ דיא
 תורה וועם ארבעטן ווערין פון די לופדים. דאס פירטען יאהר
 וועם זיין אנדער'ס יאהר. דאס פירטען יאהר וועם זיין אנדער'ס
 ואפטייען אויף דער ועל'ס אונ דיא לופדים וועל'ן זיינען אנהייבן
 לירטען תורה. דאס וועל'ן יאהר וועם זיין פיל וועל'ן.
 דאס וועל'ן יאהר וועם זיין קלוגה'ס. אונ סוף וועל'ן יאהר
 וועם קייט'ן פליש':

אין דעם קום ציהמ אויס די וויימן צו זייען פלוקר
 מען

עָסִים וּכְלֵי-הַנְּבָעוֹת תִּתְמוּנְנֶנָּה:
י וְיִשְׁבְּתִי אֶת-שִׁבּוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי
עָרִים נִשְׁמוֹת וַיֵּשְׁבוּ וַנִּמְעַן כְּרָמִים
וְשִׁתּוּ אֶת-יַיִנָּם וַעֲשׂוּ נִגְזוֹת וְאָכְלוּ אֶת-
פְּרִיהֶם: טו וַנִּמְעַתִּים עַל-אֲדָמָתָם וְלֹא
יִנְתְּשׂוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר-נָתַתִּי
לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ:

תולדות אהרן:

שמוע פניו כמטות תהיה יום טו

קמן כ"ק

מהר"י קרא

כאן ענין מכה שאמר למעלה גם אני נמנעתי ככם את הנשים בעוד שלשה חדשים לקצור. לכן נאמר והציפו החרמים עמים וכל הנבעות ההמוגגנה. כרוביבור. כנגד שאמר למעלה הרבות נגזת וכרמים האנים ויחיתם ויכל הנזם. חזר ודיפא כאן: (יז) ונמענו כרמים ושטו את יינם ועשו נגזת ואכלו את

נשלם פירוש עמוס. אחל פירוש ספר עובדיה:
אבן עזרא
שובע הארץ: התמוגגנה. כהלב לךך קלרה:
(טו) ונמעתיים. ולמי הנמעט על אדמתם כען שלא יזוו
ממקומו וככה תביאמו ותעממו וככה אשתלנו:
נשלם ספר עמוס:

החרמים עמים. על דרך משל מרוב היות והפירות על דרך נזה חלב ודבש ועסים הוא שם כלל לכל משקה שיוצא מן הענבים ומשאר פירות שיוצא המשקה מהם ונקרא עמים לפי שיוצא המשקה מהם על ידי חפיפה וכתישה כן ונמנעתיים: התמוגגנה. על דרך משל כאלו הנבעות נבטו ומתבוססת כרוב החלב שזב עליהן מן הצאן ואף על פי שלא זכר חלב כן ר"ל אלא שסמך על המבין בהסתרן הפלה וכן דרך הכפוא בהרבה כקובות כמו שזכרנו רבים מהם מספר מכלול בחלק הדקדוק מבני וכן אמר בנבואת יואל ישפו החרים עמים ונמנעתיים וישם אמר וישפו כן הקל והנה אמר והציפו מן הכבוד והענין אחד שיתיה להם לישראל מכלי עמל ויגיעה כמו שפירשנו שם ושם אלא שהכבוד בורה רב הפעולה: (יז) ושבתו. מבואר הוא וכה שאמר ושטו את יינם ואכלו פריהם ר"ל שלא יהיה יינם לריק שיעבדו אדמתם ויאכלו אויביהם השננים להם כמו שעשו בהויהם על אדמתם קודם חרבנה כאשר לא היה עושים רצון האל יתברך וכן אמר בנבואת ישעיהו ובני בתים וישבו ונמענו כרמים ואכלו את פריהם ובה שאמר ואכלו פריהם והנה אמר ושטו את יינם כוונת הענינים אחת כי הענבי אם לאכילה ולשתיית היות הרוצח כחה והוא הדין לשאר הנבואות וישאר אילנות השדה: (טו) ונמעתיים. כענין הנמעט שלא יזוו במקומו והענין שילא יצלו עוד בארצם וזה שיהיו תמיד עובדים את האל יתברך ועשין את רצונו: אמר ה' אלהיך. הוא שאמר האל יתברך כנגד הנביא:

מצודת ציון

מצודת דוד

והסיפוי. ענין הולת: עמים. כן יקרא כיון וכן על עמים כי נכרה עמיכם (יואל א'): התמוגגנה. מלשון המנע והמנע: (יז) ושבתו. ענין השקט והנמנו כמו בשבוע ונחת חובותיו ויכתיב: (י"ז) שבות. מלשון שבי הנוהג: נשבות. מלשון שממון: (טו) ינהשו. עקבה כמו נחש ולנחון (ירמיהו ה'): לא יכיו ונמעתיים. יכיו מנזכרים כולין הנמנו: ולא ינתשו. לא מנעו כי שמה יכיו על עולם:

פירוש ע"מ

די פר וויספע שטעט אונ וועלן ויצין אין ויי אונ וועלן פלאנצין וויין גערטנער אונ וועלן פרינקען ויער וויין וישו ניהת אונ ויי וועלן מאכין גערטנער אונ וועלען עסקען ויערע פירות: (טו) ונמעתיים על אדמתם אונ איך וועל וייה פלאנצין אויף ויער ערד פלוכר איך וועל ויי כאכין דארטין בשש ין אזוי וויא איין בוים וואס איז גיפלאנצט ולא ינהשו ער אונ וייה וועלען נים אויס גיריעען ווערען נאך פון אפ ויער ערד וואס איך האב גיגעפין זוא וייה אפר ה' אלהיך אזוי ונגמט נאט ויין נאט דוא וישראל:

לא יכיו ונמעתיים. יכיו מנזכרים כולין הנמנו: ולא ינתשו. לא מנעו כי שמה יכיו על עולם:
פירוש ע"מ
קען וועט קיין צייט ניש האבין אויס צו פּרעמין די
וויין פּרובין ביז די צייט פון וריעה וועט קומן אזו
פיר וויין פּרובין וועלן ויין והסיפו החרים עמים אונ
די פּערע וועלן פּרופין ויסין וויין פון וועגין די פיר
וויין פּרובין וואס וועלן טאקסין אוף ויי וכל מנגעט
תּמוּגגנה אונ אַלע הייה וועלן צו גיין פון וועגין
רעגין פלוכר זיי וועלן גיאקערט ווערין אונ איין
פּעקל ווס איז גיאקערט אונ איין רעגין גייט דרויף
ווערט עס צו ווייקט אונ עס צו גייט: (יד) וישבו את
שבּוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל אונ איך וועל אום קערין דאס אום
קערין פון מוין פאָלק וישראל אונ ויי וועלן בויען